

[illegible] సంపుటము

సాక్షి

ఐదవ సంపుటము

కవిశేఖర పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారిచే

రచియింపఁబడినది

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచేఁ బ్రకటితము

 [Price Rs.

సాక్షి

ఐదవసంపుటము

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారిచే

వ్రాయఁబడినది.

నాలుగవకూర్పు.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచే ప్రకటితము

1952

☞ ఈగ్రంథముతాలూకు అరసాపుట్టముల ముద్రణాప్రచురణాధికారములు చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారివని గుర్తింపవలెను.

Printed by

V. VENKATESWARA SASTRULU

of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS

AT THE 'VAVILLA' PRESS

Madras.—1952

పీఠిక

ఇది సాక్షి 'ఐదవ' సంపుటము. దీనినిఁగూడ శ్రీ పీఠపురమహా రాజావారి ద్రవ్యసాహాయ్యముచే నచ్చువేయించితిని. భాషాపరిపోష కులు సత్యదయాస్వరూపులు నగు మా మహారాజేంద్రునకు వారి కుటుంబమునకు సమస్తశ్రేయోభివృద్ధులను సర్వైశ్వర్యము నిచ్చి సం రక్షించుగాక.

ఈసంపుటముతో గ్రంథముద్రణము పూర్తియగునని యెంచి తిని. కాని దాదాపు ఇరువదియుపన్యాసములు మిగిలిపోయినవి. వానిని నాఱవసంపుటముగ ముద్రించి ప్రకటించుచున్నాను.

పా. లక్ష్మీనరసింహారావు.

విషయసూచిక.

సాక్షి

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు వ్రాసెను.

"సోదరులారా" యని సంబోధించి యుపన్యాస మిచ్చుటకు సభలో నేనుదక్క మఱి యెవ్వఁడును లేఁడే! సాక్ష్యుపన్యాసములు తిరుగ నారంభ మగు నని యాంధ్రపత్రికారాజములోఁ బ్రకటించిన ప్రకటన నెవ్వరు చూచియుండలేదు కాఁబోలు! చూచి యుపేక్షించిరి కాఁబోలు! ఎటులైన నేమి? సభలో వినువాఁడు లేఁడు. సభలో నిది గొప్పలోపము కాదా?

గాయకుఁ డగువాఁడు విను వారు లేకుండినను దనలోఁ దాను పాడుకొని యొకప్పుడు సంతోషింపవచ్చును. కవి యగువాఁ డొక పద్యమును వ్రాసి, దానిని భైరవితో నొకసారి చదివి, మారువాతో మఱియొకసారి చదివి తనలోఁ దా నానందింపఁ గలఁడు. చిత్రలేఖకుఁ డగువాఁ డొంటెపుచ్చుతో సృష్టించిన తన యందుకొన్న దాని మొగము నెగ దిగఁ జూచి తనలోఁ దాను మురిసిపోఁగలఁడు. కాని వినువాఁడు లేకుండ "ననఁగననఁగ" నని కథ నెవఁడైన నారంభింపఁ గలఁడా? పీఁటలపై వధూవరులైన లేకుండఁ బురోహితుఁడు విఘ్నేశ్వరపూజ నారంభించుట యెక్కడనైన నున్నదా? తలుపులకు, గోడలకు, నటుకమీఁది గబ్బిలాలకు నుపన్యసించువాఁ డున్మత్తశాల కర్హుఁడు కాఁడా? ప్రబల వక్తృప్రవరుఁడైన "బర్కు" దొరగారు వట్టిబల్లలకుఁ గుర్చీలకు నుపన్యసించెనని వినియున్న మాట సత్యమే. కాని, వారికిఁ గలిగిన పరిస్థితియే నాకుఁ గూడఁ గలిగిన దని సంతసించుట బుద్ధిహీనతకంటె భిన్నమా? అనేకసహస్రశ్రోతలయెదుట నుపన్యాసము లారంభించిన

యాదోరగారి కుపన్యాసావసానసమయమున నుపన్యాసద్రాఘిష్ఠతాదికా రణములచేత శ్రోతలు లేకుండిన లేకుందురు గాక! మాకు మొదటి నుండియుఁ బూర్ణానుస్వారముగ నున్నదే. ఆజన్మదరిద్రుఁడు మృణ్మయ పాత్రతో నీరు ద్రాగినాఁడు: అర్కవంశ్యమహారాజు త్రాగినాఁడు. అభావస్థితినిబట్టి సామ్యమును నిర్ణయించుట తప్పు కాదా? మాఁవ కమ్మకు బుకుకర్మము లేదు. వార్ధకాక్రాంతయైన వనితకును లేదు.

ఒంటరిగ నుపన్యాసశాలలోఁ గూరుచుండుట యెందుల కని వీధి యరఁగుమీఁదఁ గూరుచుంటిని. ఎవ్వరైన వచ్చుచున్నారేమో యని యటునిటు చూచుచుంటిని. ఇంతలో నెవ్వఁడో వచ్చి నన్నుఁ గొంచె మెడఁగినవాఁడువలె నాయెదుట నిలువఁబడినాఁడు. ఇతఁ డుపన్యాసము వినుటకే వచ్చినవాఁడనియే నానమ్మకము. శ్రోతలు లేకపోవుటచేత వారికై యెదురుచూచుచు వీధిలోఁ గూరుచుంటి నని యాతని కేమాత్ర మైనఁ దెలియునెడల నపహసించునేమో యనుభయముచేత "శని వారపు సంతలోనికి వచ్చితివా" యని యెఱుఁగనివాఁడువలె యాథా లాభముగ నడిగితిని. ఆహాహా! ఇంతలో మనస్సెంత దొంగతనమునకు సాహసించినదో! ఇంతనటన కిప్పు డేకుంతపుట్టి మునిఁగినది? ఈతఁడెవఁడో క్రొత్తవాఁడు గదా! ఈతఁడు నన్నుఁగూర్చి యేమనుకొన్న నాకేమి? ఆతనిఁ జూచుటతోడనే మనస్సట్టె యట్టె ముడుఁచుకొనిపోయినదే సత్య ముడుగంటినదే. మోసమునకు ముందడుగుపడినదే. కల్లపలుకు నోటి వెంట వెడలినదే! మనస్సున కింత పిఱికితన మేల యుండవలయును. ఇప్పు డంత యవసర మేమి వచ్చినది? ఉపన్యాసప్రారంభదినమున శ్రోతలు లేకుండుట తప్పా? ఆసంగతి యీక్రొత్తవానికిఁ దెలిసినంతమాత్రమున హానియా, అప్రతిష్ఠయా? ఇంతమాత్రమునకే మర్యాద మట్టిఁగలసి పోవునా? మర్యాదను గూర్చి పనికిమాలిన భ్రమములకు లోనై యెన్నిరెూ నటన లొనర్చుచుంటిమి గదా? పైమనుజునిఁ గూర్చి మనకున్న లక్ష్యములో, భయములోఁ బదునాల్గవవంతులక్ష్యము, భయము మనకు భగవంతునిపైనుండునెడల నెంతబాగుగా నుండును! ఈయుంగిలింపులు-ఈ సకిలింపులు-ఈ కల్లలు-ఈ గారడులు-ఈహాస్తలాఘవ

ములు-ఈయభినయములు నుండవుగదా. స్వచ్ఛమై, తేజస్వంతమై,నివాతమైన దీపకళికవలె మనస్సు నిరుపహతముగఁ బ్రకాశించుచుండునుగదా.

ఇట్లు మనస్సులో నూహించుకొని నటించిన నటనకు వెగటుపడి, యడిగిన ప్రశ్నమునకు బిడియపడి' "అయ్యా! నీ వుపన్యాసమును వినుటకే వచ్చితివి కాదా" యని బహిరంగముగ నడిగితిని. "నీవే రేదయ్యా" యని యతఁడు నన్నడుగఁ గొంత నిరుత్సాహ మొందిన వాఁడ నయ్యును వెంటనే మనస్సు నిర్మల మొనర్చుకొని జంఘాలశాస్త్రి యని చెప్పితిని. ఆతఁ డట్టె నన్నుఁ దేరిపాఱఁ జూచి, "నిన్నెచ్చటనో చూచిన ట్లున్నదయ్యా" యని మొగము రవంత నాలోచనభావసూచనముగఁ బై కెత్తెను. "ఔను. నీవే కాదు. అనేకాంధ్రులు దైవకటాక్షమున నాపేరు వినియుందురు. సాక్షిసంఘమని, సాక్ష్యుపన్యాసములని యాంధ్రలోకమునఁ గొంతసంచలనము కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందఁ గలిగినది. ఆసందర్భముననే నీవు నాపేరు విని యుందువు. అటులైన నీవు నాకు మిత్రుఁడవే" యని కొంత కలుపుగోలుతనమునఁ బలికితిని. "సంవత్సరా లెక్కడనయ్యా, నాల్గుమాసములైనఁ బూర్తిగ నైనదా? సాక్షి యేమో, సంఘమేమో, నాకాగొడవ యేమియుఁ దెలియదయ్యా. సన్నిపాతభైరవిలో శుద్ధిచేయని నాభి వేసి మాకరణముగారిని టూరునఁ జంపినవాఁడవు నీవే కాదఁటయ్యా" యని యాతఁడు కఠినముగఁ బలికెను. "నాయనా నేను వైద్య మెఱుఁగ"నని యింక నేమేమో చెప్పఁబోవుచుండఁగా, "నెఱుఁగక పోవుటచేత నేనయ్యా ఇంత కొంపతీసినా"వని యాతఁడు తొందరతో నడ్డుగఁ బలికెను. "నేను సారస్వత సాంఘికాద్యుపన్యాసముల నిచ్చినవాఁడనే కాని సన్నిపాతభైరవ్యాదు లిచ్చినవాఁడను గానయ్యా" యని నే నంటిని. "నీయుపన్యాసములవలన నిదివఱ కెవరు చావలేదుగద" యని యతఁడు నిష్కల్మషముగ నడిగెను. లేదంటిని. ఇప్పు డిక్కడ నెందుల కుంటివని యాతఁ డడుగ, "ఉపన్యాసమీయఁ దలఁచి వినువారికై నిరీక్షించుచుంటి"నని నే నంటిని. "సరే కాని నీవు నీ యావశ్యకతకొఱ కుపన్యాసముల నిచ్చుచుంటివా" యని నన్నాతఁడు ప్రశ్నించెను. ప్రత్యుత్తర మిచ్చుట కేమియుఁ దోఁపక కొంత సేపూరకుండి, "నాయనా! సాక్ష్యుపన్యాసములు తిరుగ సాగింప

వలసిన దని యనేక సోదరులు కోరినారు. ఈరీతిగ భాషాసేవ చేతనైనంత వఱకుఁ జేయుటకు నేనును సంకల్పించుకొంటిని. ఉభయపక్షములందుఁ గూడ నావశ్యకత యున్న ట్లూహింపవచ్చు" నని నేనంటిని. "నాకు నచ్చలేదు. నీయావశ్యకతయే ప్రధానము కావున శ్రోతలు లేరని నీ విచ్చటఁ గూరుచుండక యిప్పుడు సాగుచున్న శనివారపుఁ బశువుల సంత లోనికిఁ బోయి యక్కడ నుపన్యసింపు''మని పలికి యాతఁడు పోయెను.

సాక్షిసంఘము తిరుగ స్థాపింపఁబడినది. వెనుకటిసత్యపురమే సాక్షిసంఘస్థానము. లేఖాలయమున కెదుటియిల్లే సాక్షిసంఘకార్యాలయము. వెనుకసాక్షిసంఘసభ్యులే యిప్పటిసభ్యులు. వెనుకటివలెనే సాక్షి యనుశీర్షిక క్రింద నుపన్యాసము లీపత్త్రికలోఁ బ్రచురింపఁబడును. నెలకు నాలుగే పడునో, యంతకంటెఁ దక్కువయే పడునో చెప్పఁ జాలము. శుక్రవారపత్త్రికకొఱకు నిరీక్షింపవలయు నని సోదరులను బ్రార్థించుచున్నాను.

సాక్షిసంఘపునరుద్ధారణము

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

ఆంధ్రపత్త్రికారాజములోని ప్రకటనమును గాంచి క్రిందటిసారి యమావాస్యదినమున నుపన్యాసమునువినుట కెవ్వరైన వత్తురేమో యని కొంతసేపు నిరీక్షించితిని. ఎవ్వరును రాలేదు. రాకపోవుటయే మంచిదయ్యెను. ఈదినము వినాయకచతుర్థి. శివప్రీతికరమైన దినము. మంగళకరమైన దినము. సర్వమంగళామోదకరమైన దినము. సర్వవిఘ్ననాశకుఁడైన శాంభవీపుత్త్రుని పూజాదినము. ఈపవిత్రదినమున సాక్షిసంఘపునరుద్ధారణ మాచరించి ప్రథమోపన్యాస మీయవలయునని తలఁచి విఘ్ననాయకుని మనఃపూర్వకముగ నారాధించి, కొందఱు మిత్త్రులతోఁ బక్వాన్నములభుజించి సోదరులారా! మీకొఱకు వేచియుంటిని. మీరందఱు విచ్చేసితిరి. చాల సంతోషమైనది. క్రిందటిసారి సాక్షిసంఘము శివరాత్రియందు స్థాపింపఁబడినది. ఈసారి శివపుత్త్రరాత్రియందు స్థాపింపఁ బడినది.

నాయనలారా! ధర్మాన్నశాలలు, ధర్మవైద్యశాలలు, దేవాలయములు, గ్రంథాలయములు, సారస్వతసంఘములు, భజనమందిరములు మొదలగుపవిత్రసంస్థ లనేకములు మనకున్నవి. ఇట్టివాని నింక స్థాపింపవలసివచ్చినప్పుడు కాని, పునరుద్ధారణ మొనర్పవలసివచ్చినప్పుడు కాని మనపెద్ద లేదినములు పవిత్రములుగా గణించినారో యాదినములందే యాకార్యములు జరిగింపవలయును.మనకెన్నియో పవిత్రదినములున్నవి. అవతారపురుషులు జన్మించినదినములు మనకుఁ బవిత్రదినములు, మన భారతమహావీరులు జన్మించినదినములు, మరణించినదినములు, మనలో మతకర్తలు వేదాంతులు సంస్కర్తలు జన్మించినదినములు, మరణించిన దినములు మనకుఁ బవిత్రదినములు. ఇవికాక, దేవీనవరాత్రము లని,వినాయకనవరాత్రము లని, వసంతపూజాదినము లని యనేకములైన పవిత్ర దినములు మాకున్నవి. ధర్మనిర్వహణమునకై, జ్ఞానప్రదానమునకై యేర్పాటుకాఁబడుసంస్థలస్థాపనము, పునరుద్ధారణము మొదలగు లోకోపకారకకార్యము లిట్టి పవిత్రదినములందే మనపెద్దలచే మనభారతదేశముచే, మనదేవతలచేఁ బావనములని యెంచఁబడిన యిట్టి మహాదినములందే జరిగింపవలయును.

ఇరువదియవ శతాబ్దమందు జీవించియున్న మనకు-నాంగ్లేయభాషాజ్ఞాన మేకొలఁదియో సంపాదించినమనకు-కాల మనఁగా Sequence of Events వలన మనస్సులోఁ గలిగిన impression కంటె మఱియేదియు కాదని యాంగ్లేయగ్రంథములు చెప్పుచుండఁగా వినినమనకు నింకనుదర్శ దుర్దినమని,ఏకాదశి సుదినమని గూఢమైన మాహాత్మ్యముండ నేలయని పైవారధిక్షేపింతురా? ఊఁ, అధిక్షేపింపనిండు. ఎందులకయిన సరే, యెవనినైన సరే, యధిక్షేపింపకూరకుండిన దెవఁడు? పవిత్రదినములు లేనిజాతి ప్రపంచమందున్నదా? ఉండుట కవకాశ మున్నదా? మనమహమ్మదీయసోదరులకు బక్రీత్, రమ్జాను, మొహరము మొదలగు పవిత్రములు లేవా? మన యాంగ్లేయసోదరులకు క్రిస్మసుపండుగలు, మేయుత్సవములు మొదలగునవి లేవా? ఇదికాక వారికిఁ బ్రత్యాదివారముకూడఁ బవిత్రదినమే కాదా? ఒకదినము మంచిది వేఱొకటి జబ్బే కానియెడల Good Friday కర్థమున్నదా? దానిపవిత్రత యెఱిఁగియే దాని నట్లు పిలిచినారు. ఇది కాక

వర్ణవిభేదము మిథ్య యని, వేదములు కృత్రిమము లని, జీవాత్మలెండ మావులని, భగవంతునిగూర్చి విచారింపఁ దగదని బోధించినబుద్ధుఁడు సైతము పెద్దలుగతించిన దినములను బవిత్రములుగాఁ జూచుకొనుమని బోధింప లేదా? అందఱుకూడ నీవిషయ మంగీకరించినదే. అడిగినప్పుడు మాత్ర మొప్పుకొనుటకుఁ గొంత జంకుచున్నారు. కాని మన కాభయ మక్కఱ లేదు. పెద్దలు నడచినత్రోవను నడచుచున్నంతకాలము మన మెవ్వరికిని భయపడవలసినపని లేదు.

మనపవిత్రదినములందే మన ధర్మసంస్థల సంబంధములగు నుత్సవములను జరిగించుకొనవలయును. ఆదినములు పావనము లగుటచే జనుల మనస్సులం దొకమంచిమార్పు కలుగక తప్పదు. శివరాత్రిదినమునఁ జేయవలసిన పవిత్రవిధు లన్నియు యథావిధిగఁ జేయనివాఁడైనను జేయలేకుంటిమని రవంతవంతకైనఁ బొల్పడక తీరఁడు. ప్రతిదినమును క్రూరకర్మ మొనరించుకొనువాఁడైనను భీష్మైకాదశీదినమున గడ్డము తడిపించుకొనుటకుఁ గాసంత తటపటాయించును. పవిత్రదినములం దెట్టిపాపశీలుని మనస్సునందైన రవంత పశ్చాత్తాపము తాత్కాలికముగనైనఁ గలుగక మానదు. అట్టిపవిత్రాంతఃకరణములతో జనులెల్లరు మనయుత్సవములఁ బాల్గొందురు. వారితో మన మాయుత్సవములందు వివిధ భక్ష్యభోజ్యాదులతో నసాధారణమైన విం దారగింతుము. పెద్దలేర్పఱచిన యట్టిపవిత్రదినములందే యట్టిపక్వాన్నములఁ దినవలయునుగాని మనయిష్టానుసారముగ నేదోయొక్కటి కల్పించి, యాదినమున నసామాన్యములయిన పిండివంటలతోఁ జిత్రాన్నదధ్యోదనములతోఁ, బరమాన్నములతో నుదరపూరణ మొనర్పఁదగదు. చేత సొమ్మున్నదికదా; అంగడిలో ఘృతపిష్టాదివస్తువు లున్నవికదా; పడమటింటి బానిసతనమునకుఁ బరిపూర్ణవితంతు వగు వదినెయున్నదికదా; ఒడల దార్ఢ్యమున్నదికదా; ఉదరమున క్షుత్తున్నదికదా; యని నీ కిష్టమైనదినమున నకారణముగ పాకపుగారెలు; పలావు తినవచ్చునా! తగదు. పెద్దలను దలఁచుకొనుచు, పూర్వమహావీరుల సంస్మరించుకొనుచు, నవతారపురుషులలో వారి నారాధించుచుఁ గాలమును గడపవలసినపవిత్రదినములందే యిట్టి యారగింపు లాచరింపవలయును. అంతేకాని రుచివైవిధ్యముకొఱకు,

కండల పుష్టికొఱకు, నైహికసుఖముకొఱకు, రక్తపటిష్ఠతకొఱకు, నరముల యుద్రేకమునకై యిష్టానుసారముగ మనము బలాహారముల నేమియుఁ దినఁదగదు.

"యజ్ఞశిష్టాశినస్సంతో ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః,
తే త్వఘం భుంజతే పాపా యే పచంత్యాత్మకారణాత్."

ఆత్మకారణముగ వండుకొనువారు భుజించునది అఘము కాని యన్నము కాదని శ్రీకృష్ణభగవానులు సెలవిచ్చినారు. అట్టివారు తమకొఱకై వండుకొనుటయే పాపము. భుజించుటవఱ కక్కఱయే లేదు. శరీరపుష్టికై, యైహికసుఖమునకై భోజనప్రయత్న మొనర్చువారు పాపులని స్పష్టపడినదికదా.

ఐహికసుఖదినములయినవివాహాదినములందు నిరంకుశముగ మనమన్ని పిండివంటలు తినుటలేదా యని యందురేమో? అదేమి మాట? మన కులదేవతలుకాక ముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలు వివాహవేదికపై నాహ్వానింపఁబడియున్నారు. వివాహమైహికసుఖమునకుఁ గానే కాదు. మనపెద్దలు దాని నట్లు గణింపనే లేదు. స్వర్లోకవాసులకు పెద్దలకు నివాపవారి నిచ్చి వారియుత్తమగతుల సంరక్షించుటకు, నిత్యదేవతాపూజాకార్యమునకు, నతిథిసత్కారమునకు, స్వార్థపరిత్యాగియై పరోపకారముకొఱకు పాటుపడుటకును బనికివచ్చు వంశపావనుఁడైన కొడుకును దెచ్చుకొనుటకు నేర్పఱుపఁబడిన వివాహతంత్ర మైహికసుఖతంత్రమా? ధర్మమందే చరించుట కీయాశ్రమము తీసికొనుచున్నామని యగ్నిసాక్షిగఁ బ్రమాణము లొనర్చుకొన్న భార్యాభర్తల ప్రథమసమావేశోత్సవములో నైహికగ్రంథలేశమైన నున్నదా?

పర్యవసానమునఁ జెప్పునదేమనఁగా మనము తీసికొనుచున్న యాహార మున్నదే, అది యైహికమార్గమందు బల మిచ్చుటకుఁ గాదు; ఆముష్మికకార్యములందు దీక్ష నిచ్చుటకు. లాంపట్యవృద్ధికొఱకుఁ గాదు; వైరాగ్యవృద్ధికొఱకు. రక్తికొఱకుఁ గాదు; భక్తికొఱకు. స్వసేవకొఱకుఁ గాదు; పరసేవకొఱకు. శరీరముకొఱకుఁ గాదు; ఆత్మకొఱకు. ఇంతింత స్వల్పాంశములందుఁగూడ మనపెద్దలు మన కహంభావము రాకుండ, దేహమత్తత కలుగకుండ, స్వార్థలోలత పెరుఁగకుండఁ, బహు

త్యము వృద్ధికాకుండ, జాగ్రత్తపెట్టుటకుఁ బ్రయత్నించినారు. దేవతా నివేదితాన్నమే కాని తినఁగూడ దనఁగ నర్థమేమి ? తిన్న యాహార మంతయు దేవసేవకొఱకే యని యన్నముతోఁ బ్రమాణముచేయుటయే కాదా ?

అందుచే మతకర్తలసంబంధముచే, మహావీరుల సంబంధముచే, దేవతల సంబంధముచే, నవతారపురుషులసంబంధముచేఁ బవిత్రములగు దినములందు మన ధర్మసంస్థల యుత్సవము లన్నియు జరిగించుకొనుట సర్వవిధముల శ్రేయము. ఆదినముల కధిష్ఠాతలగు మహాపురుషులుకూడ, మహాత్ములుకూడ, దేవతలుకూడ, మనతోపాటు సభలలోఁ గూరు చుందురు; మనకు మంచియూహలఁ గలిగింతురు; మనకు సత్కార్యదీక్షను బుట్టింతురు; వారివారి యాత్మలలోని విద్యుచ్ఛక్తిని మనము సహింపఁ దగినంతవఱకు మనకుఁ బ్రసాదింతురు; మనకు సర్వకార్యసాఫల్యమును జేయుదురు; మనసంస్థలు శాశ్వతముగ వర్ధిల్లవలయు నని యాశీర్వ దింతురు; దేవతలస్మరింపకుండ మన మేదియు సంకల్పించుకొనఁదగదు. దేవ తల నాహ్వానించి యారాధింపకుండ మన మేప్రయత్నముఁజేయఁదగదు. వినాయకదేవు నిచ్చటఁ బ్రతిష్ఠించి, పత్రపల్లవప్రసవాదులచేఁ బూజించి, ఫలమోదకాదిభక్ష్యములు నివేదించి, భక్తితోఁ బాదములకుఁ బ్రణ మిల్లి, యేతత్పాదపద్మసన్నిధానమున సాక్షిసంఘపునర్నిర్మాణ మొనర్చుట చేత, సాక్షిసభలో నిప్పుడు వేంచేసియున్నవా రెవరో యెఱుఁగుదురా?

నాయనలారా ! సంసారచింతల కొక్కక్షణము శాంతిఁ జెప్పి, కప్పదాఁటులు వేయుమనస్సును గట్టిగఁబట్టి, శ్రద్ధావంతులై, యీశ్వర ధ్యానతత్పరులై రవంతసే పుండఁగలరా? అదిగో, ఏమి కానవచ్చు చున్నదో? నిశ్చలదీక్షతో, నిర్మలమనస్సుతో నీరంధ్రదృష్టితోఁ జూచె దరా! ఆహా! చీమకుత్తుకలో సింహము ప్రవేశించినదే! సముద్రసప్త కము చౌటిపడియలో నిఱికినదే ! పరమాణువులతోఁ బర్వత మిమిడినదే! కాసులేనివానిగుడిసెలోఁ గైలాస మవతరించినదే ! ఆహా ! చూచితిరా! రజతాద్రియెట్లు వెలిఁగిపోవుచున్నదో ! ఉదయమార్తాండుని కిరణజాల మాకొండపైఁ బ్రసరింపఁగఁగొండ యేమియఖండతేజోమండితమై ప్రకా శించుచున్నది ! కుడిప్రక్కను గాంచితిరా ? లక్షలు, కోటు లగునింద్ర

ధనుస్సులు పడుగుపేకగా నల్లుకొనిపోయి చిత్రవిచిత్రాతివిచిత్రమహా విచిత్రవర్ణములను వర్షించుచున్నవికదా! ఆతేజస్సంఘాత మొకప్పుడు పాము మెలికలుగఁ బ్రవహించుచున్నది, చూచితిరా! ఇప్పుడు తరంగ పఙ్క్తిగ శవణించుచున్నది. ఇప్పుడదిగో జలయంత్రములోని నీటిసోనవలెఁ బైకెగసి రంగురంగులపూవుల నీనుచున్నది. అదిగో, ఇంతలోసుడిగుండ ములోవలె గిరగిరఁ దిరిగి క్రిందికిఁ గ్రుంకిపోవుచున్నది. కన్నులు చెదరు చున్నవి. ఒక్కనిముసము కన్నులుమూసికొనుట మంచిది. "శంకర భగవానుఁడా! కన్నులు చెదరిపోకుండఁ గటాక్షింపుము. తలతిరుగ కుండునట్లు దయసేయుము. త్వదీయవైభవమును జూచి తరింతుము. తండ్రీ!! తండ్రీ! ఓహో! అనిర్వర్ణనీయమైన యాయద్భుత తేజమునుండి యంతకంటె ననిర్వర్ణనీయమైన యొకతేజోరాశి బయలువెడలుచున్నదే! ఆతేజోరాశి యొకత్రుటిలోఁ గుడివైపు శుద్ధస్ఫటికసహస్రకాంతితో, నెడమప్రక్క నింద్రనీలకోటికాంతితో, రెండుపాయలుగా విడి పోయియుఁ గలసియే యున్నదే! వారే పురాణదంపతులగు పార్వతీపర మేశ్వరులు! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! శంకరా! అఘనాశంకరా! దుర్గా! సంరక్షితభక్తవర్గా! నమస్కారములు. నమస్కారసహస్రములు. నమ స్కారకోటులు.

ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిః.

చిత్రలేఖనము

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

నాయనలారా! మనసంఘమును దిరుగ స్థాపించినపిమ్మట రెం డుపన్యాసములైన నిచ్చితినో లేదో, ఇంతలోనే సంఘ వ్యాపారములకు విఘాతము తటస్థించినది. అందుల కెంతయైన వగచుచున్నాను. దైవ కటాక్షమున నట్టి యంతరాయము లికముందు రాబోవని యంతరంగ మున నమ్మియున్నాను.

నాయనలారా! నాప్రక్కను గూరుచుండిన యీశాస్త్రిగారు తుంగభద్రాతీరగ్రామవాసులు. ఈయనకుఁ జిత్రకళానైపుణ్యము కొంత కలదు. చిత్రకళాశాల లన్నిటికిఁ బోయి వానిలోని చిత్రములను సందర్శించుపనిపై స్వగ్రామమునుండి కొంతకాలము క్రింద బయలుదేఱి తిరుగుచు మన గ్రామమునకు దయచేసినారు. వారీదినమున నుపన్యసింతురు. మీరు శ్రద్ధాళువులై వినఁగోరుచున్నాను. అయ్యా! శాస్త్రిగారూ! మీ రింక నుపన్యసింతురుగాక.

శాస్త్రిగారియుపన్యాసము - స్వప్నము

చిత్రలేఖనమునందుఁ బ్రావీణ్య మార్జింపఁ దలఁచి కొన్నిమాసములనుండి యాంధ్రదేశమందలి చిత్రకళాశాలను సందర్శించుచున్నాను. అనేకములైన చిత్రములను జూచినాను. కొన్ని స్త్రీవిగ్రహములకుఁ బైఁట లేదు. కంచుకమును లేదు. అన్నిస్త్రీవిగ్రహములకు నాభి కానఁబడుచున్నది. అనేకవానికి చీరకట్టు బొడ్డునకు రెండు బెత్తెల్లు దిగువగ బారంభింపఁబడియున్నది. కొన్నివిగ్రహములకుఁ జీర కట్టేలేదు. లేకున్నను మర్మస్థానము లూరువిన్యాసాదిపరిస్థితులవలన రవంత గుప్తములుగ నుంచఁబడినవేమో యనఁగ రామరామా! అట్లుకాదు. ఏమని చెప్పుదును? ఇట్టి విగ్రహములు సంతోష మిచ్చుటకు బదులుగ సంతాపము నిచ్చినవి. ప్రీతి నిచ్చుటకు బదులుగ రోఁత నిచ్చినవి. బుద్ధిమంతులగు చిత్రలేఖకులు వాని నట్లేల వ్రాసిరో యని యూహించుకొనుచుఁ బండుకొంటిని. ఒకస్వప్నము వచ్చినది. స్వప్నానంతర మా స్వప్నములో నేనుఁ విన్నదంతయు స్వప్నములో సహజముగఁ గల్గు నసందర్భతలను సవరించి సందర్భశుద్ధిగ నాశక్తికనుగుణముగునట్లు వ్రాసితిని. స్వప్నములో నొక్కఁడు నన్నుఁ బిలిచి నన్నుఁ దనతోఁగూడ రమ్మనినాఁడు. మాటలాడకుండ నాతనివెంటఁ బోయితిని. అతఁడు నన్నొక్కసభలోనికిఁ దీసికొనిపోయినాఁడు. ఆసభలో ననేకపురుషులు కూరుచుండినారు. నేను నొకబల్లపైఁ గూరుచుంటిని. ఉపన్యాసరంగమున నొక్క యువతిమాత్రము నిలుపఁబడి యున్నది. ఆమె యమానుష తేజస్సమన్వితయై యున్నది. ప్రసన్నతలో భయానకత్వము, శాంతిలోఁ దీవ్రత, వెన్నెలలో నెండ, కరుణలోఁ గాఠిన్యము నామెవదన

మందు సముంజసముగ సమ్మేళన మొందియున్నవి. ఆమెకుడిచేతిలో నొక్కకొరడాయున్నది. ఆచేయిచాఁపి యామె యుపన్యసించుచున్నది. నేను సభలోని కేఁగకముందే యామె యేమిచెప్పెనో నాకుఁ దెలియదు కాని నేను గూరుచుండిన పిమ్మట నా కీమాటలు వినఁబడెను.

"మీకుఁ దెలియునా ? చెప్పిననైనఁ దెలియునా ? ఆఁడుదాని మర్యాద యెట్టిదో మీరు గ్రహింపఁ గలరా ? అది యాకాశముకంటె స్థూలమైనది. సూదిమొనకంటె సూక్ష్మమైనది. అది వజ్రముకంటెఁ గఠినమైనది. గాజుకంటెఁ బెళుసయినది. అది శతకోటికంటె శాంతమైనది. శిరీషముకంటె మృదులమైనది. జీవాత్మతత్త్వమును గ్రహియింపవచ్చును. జగత్తత్త్వమును గుర్తెఱుంగవచ్చును. పరమాత్మతత్త్వమును భావింపవచ్చును గాని మానినీమానసతత్త్వము గ్రహింప మీతరమా ? అది మీదృష్టి కానునా ? మనస్సున కందునా ? బుద్ధికిఁ బొడకట్టునా ? అదిగో యనుసరికి మాయ మగునే ? మనన మొనర్చినకొలఁది మానసాతీత మగునే! అట్టి యసాధ్యమైన తత్త్వమునుగూర్చి, అట్టి యజ్ఞేయమైన తత్త్వమునుగూర్చి మీయూహము లెట్లున్నవి? మీపలుకు లెట్లున్నవి ? మీరచన లెట్లున్నవి ? మీచేష్ట లెట్లున్నవి ? ఆఁ, ఆఁ ! పడఁతుల మర్యాదనుగూర్చి పడఁతుల మర్యాదనుగూర్చి? పరిహాసములా? వెక్కిరింతలా ? అల్లరులా ? పటములా ? బజారులోఁ బ్రదర్శనములా? ఆఁ ? ఏమనుకొనుచున్నారు ? మంచిచెడ్డ లక్కఱలేదా ? భయభక్తు లక్కఱ లేదా ? పుణ్యపాపము లక్కఱలేదా ? తల్లులున్న మీరు—చెల్లెండ్రున్న మీరు—అక్కలున్న మీరు—కన్నయాఁడుబిడ్డలున్న మీరు నా దేశమందలి స్త్రీల విగ్రహములను సృష్టించునప్పు డర్ధదిగంబరస్వరూపములను దిగంబరస్వరూపములను సృష్టించుచున్నారు కాదా ? ఎందుకొఱకు? ముచ్చటకొఱకా? వేడుకకొఱకా ? తేటతెల్లముగఁ జూచుటకొఱకా ? చూచి కిసుక్కుమనుటకొఱకా? బజారులోఁ బెట్టుటకొఱకా ? ప్రజల నాకర్షించుటకొఱకా? పదిరూపాయలఁ దెచ్చుకొని కడుపు నిండించుకొనుటకొఱకా? ఆఁడుదాని రహస్యావయవములనుఁ జిత్రించి ప్రకటించి యంగడిలోఁ బెట్టుకొని యమ్ముకొని యాఁకలి తీర్చుకొనుచున్నారా ? ఇంతకంటె నీచ బ్రదుకు లెరు వేదియుఁ గనఁబడ లేదా? కాక, ఇది ఖ్యాతి

కారణమని యిందు దిగితివా ? ఇది పరమార్థ మని దీనితోఁ దరింతునని జన్మరాహిత్య మొందుదు నని యూహించితివా? రామరామా! కానఁ గూడని యవయవములను గోనెపై నెక్కించితివే? చెప్పరాని యవయవములను విప్పి బట్టబయలు చేసితివే? స్మరింపరాని యవయవములను సంతలోఁ బెట్టితివే? నిన్నేమనవలసియున్నది? ఎంతసేపు నాఁడుదాని గుప్తావయవములపై దృష్టియా ? వాని ప్రతిబింబములను మనస్సులో దింపుకొనుటా ? వానిని కాగితముపై నెక్కించుటా ? ఒంటివెంట్రుక కుచ్చుతో రంగులు పూసి యెత్తు పల్లముల విభజించి వెలుఁగునీడల వివరించి ఓ-తబిశీల్లపై దబిశీళ్లతోఁ జిత్రించుటా? ఇది పశుత్వము గాక పాండిత్య మగునా? యథార్థముగాఁ బురుషులు ప్రబలకామాతిరేకులు- సంతతగ్రామ్యసుఖాభిలాషులు. అంగనారహస్యాంగసంతతసందర్శనాభీష్ట భూయిష్ఠులు. నా దేశమం దెల్లెడల నిండియున్న జమీందారులలో నూటి కేఁబదుగురవఱ కీవ్యాపారమునఁ బండితాగ్రగణ్యులు.

వయసు హెచ్చినకొలఁది వీరి కావాంఛ హెచ్చుగుచున్నది. తల వడఁకినకొలఁది యాతలఁపు బింకమగుచున్నది. అస్రపటిమ తగ్గినకొలఁది యాయభిలాష హెచ్చుగుచున్నది. అనుభవశక్తి తగ్గినకొలఁది యాలోకనరక్తి మ్రొగ్గగుచున్నది. గాడిదకంటెను బందికంటెను గుక్కకంటెను నధమాధములైన యిద్దఱుముగ్గురు గుడిసెవ్రేటిముండలను వీరు భద్రపఱచి ముక్కులపైఁ జత్వారపుజోళ్లతోఁ, జేతులలో భూతద్దములతో, నాకులటాధములయెదుట వీ రొనర్చు నసందర్భతలు, సెల్లరులు, నాసురచేష్టలు హారహారా! చెప్పఁదగదు. వినఁదగదు, తలఁపఁదగదు. జరుగుఁబాటున్న జమీందారు లిట్లొనర్చుచుండగా నదిలేని యితరపురుషులు దిగంబరచిత్రలేఖనములతో ముచ్చటలు దీర్చుకొనుచున్నారు. మొత్తముమీఁద బురుషులకందఱ కీరోగ మున్నది.

చిత్రలేఖకులారా? మీ రిట్టియవకతవకచర్య కిఁక నాశ్వాసాంతము చెప్పవలయును. అనంతసృష్టిలోఁ జిత్రించుట కెన్నివిచిత్ర వస్తువులు లేవు ? అనంతమగు గ్రంథజాలములో నెన్ని యద్భుతపరిస్థితులు లేవు ? బాహ్యప్రపంచమందలి పరమాకర్షకసన్నివేశము లట్లుండఁగా నాంతరప్రపంచమునఁ జిత్రవిచిత్రాతివిచిత్రమహాచిత్రపరిస్థితు లెన్ని

లేవు? వానిలో నొక్కదానిని బూర్ణముగఁ జిత్రించుటకు మీకు బ్రహ్మ యిచ్చిన యాయువు చాలదే. అట్టిచో నేవి పవిత్రము లని, గుహ్యము లని, ప్రకటనబాహిరము లని దర్శనమువలనఁ బుణ్యక్షయకరము లని యెన్నఁబడుచున్నవో యట్టివానిపై దృష్టి మీ కెందులకు ? కవిత్వము నేర్చుకొనుట కుచవర్ణనమునకా ? చిత్రలేఖన మభ్యసించుట గుహ్యాంగ రూపప్రకటనమునకా? కవి యెన్నిపాట్లు పడినను వర్ణ్యవస్తుస్వరూపము నెదుటఁ బెట్టలేఁడు. మీకళ యాకృతివిషయమున నట్లసమర్థ మైనది కాదే. కావున మీరు కవులకంటె నెక్కువలోకాపకారకులు.

ఆఁడువారిమర్యాదయెట్టిదో మీ కావంత యైనఁ దెలిసినయెడలఁ వారి నిట్లు మీకళలో నింతగా నగౌరవపఱతురా ? బట్టబయలైన పయోధరములతో, బట్ట మొదలే లేని మొలతో మీరు వ్రాయుచున్న విగ్రహములఁ గాంచి నాదేశస్త్రీ లెంత యేడ్చుచున్నారో మీకుఁ దెలి యునా? శరీరములు చావఁగా మనసులు పుండుగాఁగాఁ గనులవెంట రక్తబాష్పములు విడుచుచున్నారే! వా రంతకంటె నేమి చేయఁగలరు? వారు తిరుగఁబడి మిమ్ముఁ బరాభవింప సాహసింతురా? వారు చిత్రలేఖ నమును నేర్చుకొని పురుషవిగ్రహములను విగతకౌపీనముగఁ జిత్రింపఁ గలరా ? చావనైనఁ జచ్చెదరుగాని యట్టిసిగ్గుమాలినపనికి మీవలె వారొడఁబడుదురా ? నాదేశస్త్రీలకు సహనము, సాధ్వసము, లజ్జ, సర ళత, సద్భావము, సర్వేశ్వరభక్తి సహజాలంకారములు కావా ? ఒడలి యాభరణము లన్నియుఁ బోయినస్త్రీ లున్నారు. కొడుకులు పోయిన స్త్రీ లున్నారు. కూఁతులు పోయిన స్త్రీ లున్నారు. భర్తలు పోయిన స్త్రీ లున్నారు. కాని సహనము, లజ్జపోయినస్త్రీని నాదేశమున నాసేతుహి మాచలపర్యంతము చూపఁగలరా ? వారికి సహనమే పోయిన యెడల మీదుర్నయము లింతకాలమునుండి యెట్లు సాగుచున్నవి ? వారికి లజ్జయే పోయినయెడల మీ బ్రదుకు లింతకాల మిట్లుండునా? సహస్ర కారణములచే సగము చచ్చిపడి యున్న యిల్లాండ్ర రహస్యావయవము లను నడివీథి కెక్కించి వారిని సాంగకముగ సమనస్కముగ సాత్మక ముగ సంపూర్ణముగఁ జంపఁదలఁచితిరా ?

పోనిండు మీ రంతటితో నైన నాఁగినారా? జగన్మాత లైన లక్ష్మీ సరస్వతీ పార్వతీదేవుల గతు లంతకంటె నధ్వాన్న మొనర్చితిరే! అంతకంటె నవకతవకఁ జేసితిరే! దుర్గాదేవికిఁ దొడలపై రవంత కప్పు నక్కఱలేదా? భారతీదేవికిఁ బయోధరములపై రవంత ప్రచ్ఛన్నత యక్కఱలేదా? కన్నతల్లుల బ్రదుకులే యిట్లు కాల్చితిరేల? ఇది మాతృద్రోహము కాదా? జాతిద్రోహము కాదా? దేశద్రోహము కాదా? దేవతాద్రోహము కాదా? జర్మనీదేశమందలి చిత్రలేఖకుఁడో యాంగ్లేయచిత్రలేఖకుఁడో మావిగ్రహములఁ గాంచి మెచ్చుకొని నాఁడని యసందర్భవాక్యము లాడకుఁడు. భారతదేశనారీగౌరవము పరశురామప్రీతి యగునెడల, పాశ్చాత్యచిత్రలేఖకుల కేమి పోయెను? పరీక్షాధికారులు ప్రాశస్త్యనిర్ణాయకులు మీకుఁ బాశ్చాత్యులా? మీ చిత్రకళ యెక్కడ? వారిచిత్రకళ యెక్కడ? మీజాతితత్త్వ మెట్టిది? వారిజాతి తత్త్వ మెట్టిది? మీనాగరకత యెట్టిది? వారినాగరకత యెట్టిది? మీవివాహోద్దేశ మేమి? వారివివాహోద్దేశ మేమి? మీ స్త్రీలవస్త్రవైఖరి యెట్టిది? వారిస్త్రీలవస్త్రవైఖరి యెట్టిది? భేద మింత యెంత యని చెప్పఁ దరమా? మీస్త్రీలతత్త్వము మీకే తెలియనప్పుడు వారికిఁ దెలియక పోవుట వింతయా? పాంచాలిని వివస్త్రను జేయుటకై రారాజు శాసించెననుటలో నర్థమేమి? మగువను దిగంబరను జేయుట కంటె నామగువకు దానిమగనికి దానిజాతికి వేఱ శిరచ్ఛేదనము లేదనియే కాదా? ఆంజనేయులు రావణునియంతఃపురమున రాత్రి సంచరించునప్పుడు నిద్రావశలైన రాక్షసస్త్రీలరహస్యావయవములు ప్రమాదవశమునఁ గంటఁబడునప్పుడు రామ రామా యని స్మరించుకొనుచు మహాపాప మొనర్చితినని గడగడ వడఁకలేదా? సకంచుకుఁడైన సన్న్యాసిని నిష్కంచుక యైనసువాసినిని గాంచినవెంటనే సచేలస్నాన మొనరింపవలయు నని ధర్మశాస్త్ర ముద్ఘోషించుట లేదా? అది కాక నాల్గువేల సంవత్సరముల క్రిందట నైన మహామూర్ఖ జాతిలో నైన నత్తగారిని గోడ లాఁకలిచేఁ దినునరమాంసభక్షకసంఘములో నైన నాఁడుదాని మొలకు రొట్టకట్టుండెనని మనము విన్నప్పుడు, ఇరువదవశతాబ్దమునందలి మీదిగంబరస్త్రీల కర్థ మేమి? అదికాక పాశ్చాత్యచిత్రలేఖనము

కేవల మాకారప్రతి బింబమైన (Photography) లోనికి దిగఁబోయి పాడైపోయిన దనియు, మాచిత్రలేఖనమునకు భావలావణ్యప్రకటనమే ప్రాణ మనియు నీనడుమ పెద్దపెద్దపలుకులు పలికితిరి కాదా? అటులే మాటవరుస కంగీకరింతము. నుదుటిచిట్లింపులో, భ్రూభంగములో, కనుల యరచూపులోఁ, బ్రక్కచూపులో, నిండుచూపులో, చూచి చూడకుండఁ జూచినచూపులోఁ, జూడకుండఁ జూచినచూపులోఁ, బైచూపులోఁ, గ్రిందిచూపులో, ముక్కుప్రక్కముడుతలలోఁ, జెక్కుల యెలుపులో, నిగనిగలో, వెలవెలలో, గడ్డపుదైర్ఘ్యములో, గుండ్రతనములో, గుంటలో, హస్తవిన్యాసములలో భావప్రకటనమున కవకాశముండునుగాని పయోధరముల సందున నేభావము ప్రకటన మగునని పైఁట లాగివేసితిరయ్యా? ఆత్మసౌందర్యము (Beauty of the soul) కానఁబడుతునని పలికి పార్వతీదేవిని వస్త్రహీనమొనర్చి ప్రదర్శనములలోఁ బెట్టితిరా? మీకు మతు లున్నవా? మతుల కేమి? ఉన్న వినియోగము మాత్ర మేమున్నది ? ముందు గతులుండునా ?

బిడ్డలారా! స్త్రీతత్త్వ మేదియో మీకుఁ గొంతఁ జెప్పెదను. నేను జెప్పున దేదియో మీరు గ్రహింపలే రని నే నెఱుఁగుదును. నేను జెప్పుమాటలకు మీ కర్థము తెలియ దని నాయభిప్రాయము కాదు. మీకు మనసున కెక్కదు. మీ కది యనుభవములోనికి రాదు. వచ్చుట కవకాశము లేదు. ఎందుచేత ? ఆఁడుదాని కున్న మనసువంటి మనసు మీకు లేదు. నే నిప్పుడు చెప్పఁబోవుసంగతు లన్నియు మీ కెంత మాత్రమును గ్రొత్తవి కావు. మీ రనుదినమునఁ జూచుచున్నవే. అయిననేమి? వానిలో నిమిడియున్న గుట్టు మీరు గుర్తెఱుఁగనేరరు.

ఆఁడుపిల్ల పుట్టఁగనే సమీపస్థలైన వృద్ధస్త్రీలు తటస్థముగ మాటలాడ కూరకుందురు గాని యాఁడుపిల్ల పుట్టిన దని చప్పునఁ జెప్పరు. ఆఁడుపిల్ల పుట్టినప్పుడే యీసంకోచము. ఎందుచేత, ఆఁడుపిల్ల యిఁక నొక యరనిముసమునకు బుట్టు ననఁగా సిగ్గను తత్త్వము పుట్టును. సిగ్గు పుట్టినయుత్తరక్షణముననే స్త్రీశిశువు భూమిపైఁ బడును. సిగ్గు పుట్టుట యనఁగా నేమో మీమనస్సున కెక్కినదా? ఎక్క దని నే నెఱుఁగుదును. ఈపిల్లతోఁ బుట్టినసిగ్గు దీనిమృతిపర్యంతము రక్షింపఁ

బడునో లేదో యని వృద్ధస్త్రీలకు జన్మకాలముందుఁ గలిగిన సంకోచము. స్త్రీజన్మమునకు శరీరముకంటె, ప్రాణముకంటె, మనస్సుకంటె, నాత్మకంటె సిగ్గు ముఖ్యము. అదియే ముందు, అదియే మొదటిది. అది లేని యెడల స్త్రీవ్యక్తికి శరీరము లేదు. ప్రాణము లేదు. మనస్సు లేదు మఱి యేమియును లేదు దానితోడనే స్త్రీకి జన్మము. దానితోడనే. వృద్ధి. దానితోడనే చావు. చచ్చినతరువాత నది నిల్చియుండును. కాని పోవునది కాదు.

మీయాఁడుపిల్లలకు మీభార్యలో దాసులో యుగ్గుపోయునప్పుడు మీరుచూచియుండకపోరు. బొడ్డుమీఁదినుండి మోఁకాళ్లవఱకు గుడ్డకప్పిన పిమ్మటఁగాని యుగ్గు పోయరు. మగపిల్లవానికిఁగూడ నట్లె పోయుదు రని మీరు వెకవెకలాడవలదు. ఆఁడుపిల్లకై పుట్టిన యాచారము తెలియక మగపిల్లవానికిఁగూడ వ్యాపింపఁ జేసిరి కాని మఱియొకటి కాదు. ఆఁడుపిల్ల తప్పటడుగులు వేయ నారంభించు వెంటనే యభిమానపుబిళ్ల కట్టుట యాచార మని మీ రెఱుఁగకపోరు. అంత చిన్న గ్రుడ్డున కది కట్టకపోయిన నేమి పుట్టి మునిఁగిపోయె నని మీకుఁ దోఁచును. కాని యది కట్టినదాఁకఁ దల్లి తహతహలాడిపోవును. అది కట్టఁగనే తల్లికనుల కెంతయైన నిండు. తల్లి మనస్సున కెక నిస్సంకోచత. తాను బదునెనిమిదిమూరల చీర కట్టుకొని దట్టమైన రైక తొడిగికొని మేలుముసుఁగు వైచుకొనినయెడలఁ దనశరీరమున కెంత నిండో, తనచిత్తమున కెంత నిర్భీతియో, తనశిశువుబిళ్లకట్టుచూచి తా నంతసంతోషముగ నంతసంకోచరహితముగ నుండును. ఆఱేండ్లయిన శిశువునకు రాకుండనే పరికిణీలకై రైకలకయి పైఁటలకయి తల్లి చేయు ప్రయత్నమింత యంత కాదు. మీ కిది యంతయుఁ బిచ్చిగఁ గానఁబడును. ఆ యీడు మగపిల్లవాఁడు గోచిపెట్టుకొనియో తీసివైచియో కాళ్లసందునఁ గజ్జె నుంచుకొని వీథిలో గుజ్జనగూళ్లు చేయుచుండఁగా నాఁడుపిల్లల కీబట్టలభారము ప్రచ్ఛన్నత—ఆఁడుపిల్లలను బెంచుటయందుఁ దల్లి పడుశ్రమములోఁ బదునాల్గవవంతయిన మగపిల్లవానిని బెంచుటయందుఁ బడదు. పడవలసిన యావశ్యకత లేదు. "అక్క యెంతసేపు దలవంచుకొనియే మాటలాడుననియు, నెప్పుడు చూచిననైన నమ్మచెఱఁగు

పట్టుకొని వెనుకవెనుకనే గ్రుడ్డిదానివలె దేవులాడుచుండు ననియుఁ దన పలకపుల్లను హరించిన పొరుగింటిపిల్లవానిని గలియఁబడి నాలుగు దెబ్బ లిచ్చి కొట్టక సిగ్గులేక పంతులతోఁ జెప్పుకొన్న దనియు” నాతేండ్ల తమ్ముఁ డధిక్షేపించుచుండ ననాదరణసేయుచుండఁ బదేండ్ల బాలిక వినయమునకు నిలయమయి సాధుత్వమునకు స్థానమయి సిగ్గున కాకరమయి సోదరులకు సహాయయై తల్లికంటివెలుఁగయి తండ్రికి గర్వకారణమయి తోటకూరకాడవలె నట్టెయట్టె యెదుఁగుచు, నెదిగినకొలఁది సిగ్గావరించుటచేత జంకుచుఁ గొంకుచు బంగారువంటిప్రాయమును బడయుచుండును.

ఇఁక భర్తయింటికిఁ బోయినపిమ్మట నాతని దుర్నయమువలన నేవియైన రోగములు సిద్ధించినఁగాని, సహజముగ గర్భకోశసంబంధములగు కుసుమాదిబాధలు సిద్ధించినఁగాని నోరెత్తక, బాధపడినట్లు పైకిఁ గూడఁ గనఁబడక సహించి సహించి, నీరసించి మృతినైన నొందుట కంగీకరించును గాని యత్తతోఁ జెప్పునా ? ఆఁడుబిడ్డతోఁ జెప్పునా ? ఊహుఁ—ఆఁడుదానిగుట్టెట్టిదో యెఱుఁగుటకు బుద్ధిలేని మీరు స్త్రీలు వట్టిపనికిమాలిన మూర్ఖ లని, రోగములు దాఁచెద రని, తలగొట్టుకొనిననైన వెల్లడింప రని మించిపోయినతరువాత నేమి యేడ్చిన నే మున్నదని వారిపైఁ దీండ్రింతురు. కాలిలో ముల్లు గ్రుచ్చుకొనినయెడల గ్రామమంతయుఁ గాలిపోవుచున్నట్లుగా గావుకేకలు వైచుచు వీథులవెంట మొలను గుడ్డయైన నున్నదో లేదో యెఱుఁగకుండ నొంటికాలితోడనే పరవళ్లు ద్రొక్కుచు మీ రేడ్చుచుందురుకదా? అట్టిచో నోర్వఁజాలని బాధ సహించుచు నోరుమూసికొని యుండుటకు వారికిఁ బ్రబలమైన కారణ మున్నదందురా? లేదందురా? అది వారిమూర్ఖత యని యెన్నఁడును భ్రమపడకుఁడు. దేనిని బోఁగొట్టుకొనుటకంటె జీవమును బోఁగొట్టుకొనుట మంచిదో దానిరక్షించుకొను సంకల్పమే యట్టిచర్యకుఁ గారణము. నేను జెప్పిన యీమాటల సారమును మీరు గ్రహింపలేనియెడల మీరు చచ్చి స్త్రీలై పుట్టినపిమ్మటఁ దెలియునుగావున నంతవఱకు నిరీక్షింపుఁడు.

ఆఁడువారు వీణవాయింపుచుండ మీరలో ననేకులు చూచి యుందురు. మగవారివలె వారు వీణను నిలువఁబెట్టి వాయింపరు. ప్రక్కబారుగ వాయింతురు. అది సులభమార్గ మగుటచేతఁ గొందఱు మగవారుకూడ నాపద్ధతి నవలంబించినారు. దానికేమి? మగవారివలె నిలువఁబెట్టి యొందులకు వాయింపరో యెఱుఁగుదురా? నిలువఁబెట్టి వాయించు నెడల నెడమచేయి పైకెత్తవలసివచ్చును. అంతమాత్రముచేతనే (Modesty) మంటఁ గలియుననని వారిభయము. సూదిమొనలో సహస్రాంశముకంటె సూక్ష్మమైన దాఁడుదానిమర్యాద. అత్యంతసూక్ష్మములో సూక్ష్మమైన దాఁడుదానిమర్యాద. అట్టివిచిత్రమైన తత్త్వమును గ్రహింపలేక నాదేశనారీమణులను మీసోదరీమణుల నింతదారుణముగ నగౌరవపఱచితిరే.

పాశ్చాత్యదేశమునం దనేకపాషాణపాంచాలికలు దిగంబరముగ సృజింపఁబడలేదా యని యందురేమో! వారి చిత్రము లెంతసొగసుగ నున్నను నెంతయాకృతిసౌష్ఠవమును వెల్లడించినను నెంతప్రకృతి ప్రతిబింబములైనను వారిచిత్రలేఖనపద్ధతియే వేఱు. వారికళకు గమ్యస్థానమే వేఱు. వారివిగ్రహము లెంత నాగరికతాసౌందర్యముగలవియైననుసరే; యెంత సంస్థానసౌష్ఠవసౌభాగ్యసంపన్నములైన వయిన సరే, యెంత జీవకళాకలితము లైన సరే, వారిచిత్రలేఖనకళయం దైహికలంపటతాపంకిలత్వ మున్నది. మనచిత్రము లెంతమోటువైన సరే, మన చిత్రలేఖనకళయం దాముష్మికపరిమళప్రకాశ మున్నది. ఇది ప్రధానభేదము.

మనకు శిలావిగ్రహము లనేకకోటు లున్నవి. అవి యన్నియు దిగంబరములుగా నున్నవా? దిగంబరములైనను గాకున్నను వస్త్రములు లేని విగ్రహములను మనము పూజించుచున్నామా? అది గాక యీసందర్భమున నత్యంత విచిత్రమైన యాచార మొక్కటి యున్నది. చెప్పనా? మన దేవాలయములలోని స్త్రీవిగ్రహములకు బట్టలు కట్టింపవలసి వచ్చినప్పుడు పూజరి కనులకు గంతలు కట్టుకొని మరి కట్టవలయును. ఆహా! ఇంత యద్భుతమైన యాచారము మరి యేదేశమందైన నున్నదా? అసాధారణమైన యద్వితీయమైన యాశ్చర్యకరమైన యీయాచారమును బట్టియైనను నాదేశమందలి యాఁడువారిమర్యాద

యెట్టిదో రవంతయైన మీరు తెలిసికొనలేరా? మీకింతకంటెఁ జెప్ప వలసినది లేదు. మీరింతటినుండియైన బుద్ధి కలిగి, జాతిభక్తి కలిగి దేశ భక్తి కలిగి స్త్రీగౌరవము కలిగి మీకళను వృద్ధిచేసికోవలయును.

అదిగాక మీకళకు భావము ప్రధాన మని చెప్పుచు, మీ విగ్రహములకన్నులు బొత్తిగఁ బాడుచేయుచున్నారు. కన్నులు సగము మూయు నెడల నేదో భావము ప్రకటిత మగునని మీ రనుకొను చున్నారు కాఁబోలు. మీవిగ్రహములకన్నుల యసందర్భతనుగూర్చి మఱియొకసారి యుపన్యసింపఁదలఁచితిని.

కాని నాదేశరక్షకదేవత లైన లక్ష్మీ సరస్వతీ పార్వతీదేవుల విగ్రహసృష్టియందు మీ రొనర్చిన మహాదోషమునకు మిమ్ము శిక్షింపక తప్పదు, ఇదిగో"

- అని పలికి కొరడాతో చెళ్లున సభాసదులఁ గొట్టెను. అమ్మయ్యో యని యేడ్చుచు నిద్రనుండి లేచితిని.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

వైష్ణవుని యుపన్యాసము

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

నాయనలారా! ఒక శ్రీవైష్ణవుఁడు మనసభలో భక్తినిగూర్చి నేఁ డుపన్యసించును. ("ఇదివఱకు భక్తినిగూర్చి యుపన్యసించితిరి కాదా? తిరుగ నావిషయమునుగూర్చియే యుపన్యాస మొందుల" కని సభలోఁ గేక.) నాయనా! అట్లన గూడదు. మంచిమాట లెవరు చెప్పినను వినవలసినదే. అందులో జన్మతారకమైన భక్తినిగూర్చిన మాట లనుదినమున ననుక్షణమునఁగూడ వినవలయును. వినఁగా వినఁగాఁ గొన్నిమాటలైన మనస్సున స్థిరముగఁ బ్రవేశించునేమో, యవి యెన్నఁటికైన నాచరణములోనికి వచ్చునేమో యని నేను దేవు లాడుచున్నాను. ఒకసారి వచ్చినది తిరుగ రాఁగూడదనుట కిది యేమి స్ఫోటకమా? అదిగో యావైష్ణవులు మాటలోనే వచ్చుచున్నారు. నాయనలారా! ఉపన్యాసము వల దనకుఁడు.

అయ్యా—తిరువేంగడాచార్యులుగారూ ! దయచేయుఁడు. నాయనలారా ! నే నిప్పుడు మీతో మనవిచేసిన యాచార్యులవారు వీరే. శ్రద్ధతో వారిభక్తివిషయకోపన్యాసమును వినవలయును.

వైష్ణవుని యుపన్యాసము

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః. సోదరులారా — అడియేనికి రవ్వంత సంస్కృతసాహిత్య మున్నది. వైష్ణవమతగ్రంథములను గొలఁదిగా నడియేను సేవించినాఁడు. ఈసభలో ననేకులు తఱచుగ వచ్చి యుపన్యసించుచుండఁగా నడియేని కాభాగ్య మేల లేకపోవలయు నని యిచ్చట కిందులకు సిద్ధపడినాఁడు. ఐహికవిషయములపై నేమి చెప్పిన నేమి వినియోగమని యెంచి, భక్తినిగూర్చి చెప్పఁ దలఁచితిని—అచ్చటచ్చటఁ గొన్ని ప్రపత్తిమాటలుగూడ రావచ్చును.

భక్తి యనఁగా నేమి ? తైలధారావదవిచ్ఛిన్నస్మృతిసంతానరూపాపన్నజ్ఞానము భక్తి యని పెద్దలు సాయించినారు. తైలధారవలె సంతతము నిరంతరముగ భక్తియుండవలయును. ఎక్కడను దెంపుగాని, వంపుగాని, తఱుఁగుగాని, పెఱుఁగుగాని యుండఁగూడదు. ఎండ లెండలకెన్నియెన్ని రోగములు వచ్చినసరే, యెన్నియెన్ని వ్యవహారము లెట్లు ధ్వస్తమైన సరే, యెన్నెన్నిపరాభవములు, ప్రజానిందలు సిద్ధించిన సరే, భక్తిసాంతత్యమునకు భక్తినైరంతర్యమునకు, భక్తిప్రవాహవేగమునకు భంగము లేశమైన రాఁగూడదు. తీయనీటికిఁ జేప యెక్కినట్లు, భక్తి మనస్సునం దట్టె యట్టె ప్రవేశించి, మనస్సులోని యైహికసంకల్పము లన్నియు నావలఁ ద్రోచి, తానుమాత్రమే భగవత్ప్రేమరూపముగా నిల్చియుండవలయును.

కొందఱకుఁ గష్టములు సంభవించినప్పుడు తాత్కాలికము భక్తి కలిగినట్లుండును. కాలికి ముల్లు గ్రుచ్చుకొన్నప్పుడు మనుజుఁ డమ్మా యని యబుద్ధిపూర్వకముగ ననుచున్నాఁడు. అమ్మను నిశ్చయముగా మనస్సునందుఁ దలఁచి యమ్మపైనుండు ప్రీతిచే, భక్తిచే నాతఁ డట్లమ్మా యని యఱచినాఁడా ? అమ్మ వచ్చి రక్షించు ననువిశ్వాసముతో నామెను బిలిచెనా ? అట్టి యాక్రోశములకు మనస్సుతో సంబంధము లేదు. అవి కొంచెము హెచ్చుతగ్గుగ దైహికవికారములు కాని మఱి

యొకటి కావు. "నారాయణా! నారాయణా! భగవన్నారాయణా! నారాయణా" యని పాడుచు ముష్టిదాసరయ్య వచ్చును. ఆతని నారాయణస్మరణము మనఃపరిపాకముచేఁ గలిగినదా? కడుపుమంటచేఁ గలిగినది. ఆఁకలిచే నది కలిగినది కాని యంతశ్శుద్ధిచేఁ గలిగినదా? అలవాటుచే నది కలిగినది కాని యాముష్మికార్తిచేఁ గలిగినదా? జోలి నిండఁగనే నారాయణస్మరణము రవంతయుఁ గట్టుపడును. అటుపైని దా నెవఁడో నారాయణుఁ డెవఁడో! దాక నిండుకై వచ్చిన నారాయణస్మరణమునఁ దత్త్వము పండునా? జోలి యావలఁ బాఱవైచినాఁడు. కల్లుకొట్టులోఁ బ్రవేశించినాఁడు. త్రాగి యొడలు తెలియక యడ్డమైన బూతులు కనఁబడినవారి నెల్ల తిట్టినాఁడు. ఇట్టిభక్తికంటె నాస్తికత మంచిది కాదా? నాస్తికతలో నీతియున్నది. శాసనవిధేయత యున్నది. దీనిలో నవిరెండును లేవే.

కొందఱు నరులు సుఖకాలమునందు దైవస్మరణ మొనర్చుచుందురు గడియగడియకు రామరామా యని యఱచుచుందురు. కన్నబిడ్డలు గారుగీరు మనుచు గంతులువైచుచు నాడుకొనుచున్నంతవఱకు, గల్లాకొట్టులోఁ గృష్ణకాటుకలు సమృద్ధిగ నున్నంతవఱకుఁ, జేతిపెట్టెలో జార్జిసార్వభౌముని మొగములు చాలఁ గనఁబడుచున్నంతవఱకుఁ, గడుపు చల్లగ నున్నంతవఱకుఁ, బ్రక్కలో భార్య వెచ్చవెచ్చగఁ బండుకొన్నంతవఱకు, వీరిరామస్మరణ మింత యంత యని చెప్పఁదగదు. దేవతార్చనలందు జయఘంటలు కావు—శుభనాదములు కావు—సాంబ్రాణిధూపములు కావు—కప్పురపుటారతులు కావు—గోఘృతదీపములు కావు—చిత్రాన్నదధ్యోదనాదిభోగములు కావు—శ్రీపుష్పయోగములు కావు—ఓ చేతులజోడింపులు కావు; లెంపల వాయింపులు కావు—పైగడబడలు, దడబడలు, నెన్నియైన జరుపుదురు. ప్రతిరాత్రి పురాణకాలక్షేపము; పక్షమునకు సాలగ్రామదానము; మాసమునకు సత్యనారాయణవ్రతము—సంవత్సరమునకుఁ బెరుమాళ్లకుఁ బిరాట్టికిఁ బునస్సంధానము. వీరు సుఖదినములలో దైవము పేరుపెట్టుకొని యెంత కోలాహల మైన నెంత హంగామా యైనఁ జేయుచున్నారు. సాయంకాలమగుసరికి యొడలు రవంత వెచ్చఁబడినది. ఆరాత్రియే పురాణకాల

క్షేపము మూలఁబడినది. తెల్లవాఱుసరికి కమ్మగారికిఁ దొంబదియెనిమిది వఱ కుండవలసినదానికి నూటమూఁడున్నది. ఆయుదయమే పెరుమాళ్ల కష్టోత్తరశతనామార్చన సున్నయైనది. అయ్యగారి కుషఃకాలస్నానము లేదు సరేకదా, తొమ్మిదిగంట లైనను దంతధావనమైన లేదు. మొగము కడుగని యయ్యవారు సాలగ్రామములు కడుగునా? పిరాట్టిశిరమునకుఁ దిరుమంజనము మాని పెండ్లాము తల కమృతాంజనము రాయుచున్నాఁడు. మూల్గుచున్న భార్య వంకఁ జూడవలసిన యయ్యవారు నోరు మూసికొన్న పెరుమాళ్ల వంకఁ జూచునా? పూజాకాలమందు సేవాకాలము చెప్పుటకు రావలసిన భాగవతోత్తములు దిగులువడ్డ మొగములతో, శ్వాసకోశపరీక్షాయంత్రములతో, ముక్కద్దములతోఁ జేతిదుడ్లతోఁ, జర్మపాదరక్షలతో మహమ్మదీయవైద్యుఁ డొకఁడు, మంగలివైద్యుఁ డొకఁడు, మాలవైద్యుఁ డొకఁడు లోనికిఁ బ్రవేశించి, యమ్మగారిని బరీక్షించుచున్నారు. శ్వాసకోశములలో రవంత గురు కున్న దని యొకఁ డనినాఁడు. ప్రేగులోఁ గాసంత గళు కున్నదని మఱి యొకఁ డనినాఁడు. హృదయకోశములో రవంత 'మర్మ' రున్న దని యింకొకఁ డన్నాఁడు. శ్లేష్మవాతజ్వర మని (Pneumonia) యొకఁ డనినాఁడు. ఆంత్రజ్వర మని (Typhoid fever) మఱియొకఁడన్నాఁడు. మన్నెపుజ్వర మని (Malaria) ఇంకొకఁ డన్నాఁడు. ఏది సిద్ధాంత మని యయ్యవా రడిగినాఁడు. విశిష్టాద్వైతమే సిద్ధాంత మన్నవాఁడే మాలమంగలి వైద్యులను జ్వరసిద్ధాంత మడిగినాఁడు. భార్య బ్రదుక దని యేడ్చుచున్నాఁడు. అపాయకర మని ముగ్గురుకూడఁ జెప్పినప్పు డేమిచేయును? శ్లో. న ధర్మనిష్ఠోఽస్మి న చాత్మవేదీ, న భక్తిమాఙ్ త్వచ్చరణారవిందే। అకించనోఽనన్యగతిశ్శరణ్య, త్వత్పాదమూలం శరణం ప్రపద్యే. యని బట్ట మెడఁ జుట్టుకొని పెరుమాళ్లకు సాష్టాంగ పడవలసిన యయ్యవారు సాభార్యను రక్షింపరా యని మాలవైద్యుని కాళ్లపైఁ బడుచున్నాఁడు. ప్రమాదముననైనను రామనామ ముచ్చరించుటలేదు. అంతటితో నాఁగినఁ గొంతమంచిదే "పనికిమాలిన ప్రపంచము, ఎంతసేపు పుణ్యాత్ములకే చిక్కులు. భక్తులకే బాధలు. [illegible]ము? ఏమి దేవుఁడు? ఉన్నాఁడో లేఁడో కూడను' ఉండిచేయు

చున్న సౌభాగ్య మిదియే కాదా? కరుణాళుఁ డఁట! ఆపద్రక్షకుఁ డఁట. చెప్పినవానిని, వినినవానిని గూడఁ జెప్పుదీసికొని తన్న వలయును. ఏదో సుఖముగా జీవనము జరుగుటకేకదా యిన్ని పూజ లొనర్చితిని. నేఁ జేసిన పూజ లన్నియు బుగ్గిపాలైపోయినవా? ఎన్ని దివ్యదేశములు సేవించితిని! ఎంతడబ్బు తగులఁ బెట్టితిని! ఇచ్చిన యావులు, చేసినసత్కారములు, పెట్టిననైవేద్యము లన్నియు దిగమ్రింగి, తీర పని వచ్చినప్పుడు మొండిచేయి చూపుటా? కనఁబడినాఁడుకాఁడు కాని యీడ్చి పాగఁ దీసి........" యని యయ్యవారు పలుకుచున్నాఁడు. నాస్తికతయింత కంటె సహస్రగుణములు మంచిది కాదా? పశుత్వమే యింతకంటెఁ బ్రశస్తతరము కాదా? శ్రీరామకృష్ణపరమహంసగా రిట్టి వారిని జిలుకతోఁ బోల్చినారు. దోరజామిపండు కడుపునిండఁ దిని, కొబ్బెర చిప్పలో నీరు ద్రావి, పంజరమున నద్దుగనున్న యినుపశలాకపైఁ గూరుచుండి 'అఖిలజగన్నాయకా! ఆపన్నివారకా! జగచ్చక్రవర్తీ! జగన్నాథమూర్తీ!' యని ముద్దులొలుకఁ బలుకును. పంజరమునొద్దకుఁ బిల్లి వచ్చి దానితోఁక గ్రహింపఁ బోవఁగ జగచ్చక్రవర్తి లేఁడు, జగన్నాథమూర్తి లేఁడు. కేరుకేరున నొక్క పెట్టునఁ గూయుచు విలవిల కొట్టుకొనును. నోటితుంపరకు మనస్సున కెంత సంబంధ మున్నదో, యిట్టి వారి హరినామస్మరణమునకు నాత్మకు నంత సంబంధ మున్నది. వీరిట్లొనర్చు హరినామస్మరణము, దేవతార్చనము మొదలగునవి భక్తితో సంబంధించిన వేమాత్రము గావు. ఆఁడుపిల్లలు కాగితాల యిండ్లు కట్టుకొని యాడుకొన్న మగఁడు పెండ్లామాటలకు శృంగారరసముతో నెంత సంబంధ మున్నదో, వీరి బొమ్మలదుకాణమునకు భక్తిరసముతో నంత సంబంధ మున్నది. ఇవి కర్మముతో సంబంధించినవి మాత్రమే యగును. సుఖము సిద్ధించినయెడల నొడలు తెలియక తెయితక్కలాడుట, కష్టములు సంభవించినయెడల నెత్తి నోరు కొట్టుకొని యేడ్చుట భక్తుని లక్షణమా? భక్తుఁడు సుఖదుఃఖసముఁడు కాఁడా?

శ్లో. అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ,
నిర్మమో నిరహంకారస్సమదుఃఖసుఖః క్షమీ.
సంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః,

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః యో మే భక్తస్స మే ప్రియః.
యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి,
శుభాశుభపరిత్యాగీ భక్తిమాన్ యస్స మే ప్రియః.
సమశ్శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః,
శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు సమస్సంగవివర్జితః.
తుల్యనిందాస్తుతిర్మౌనీ సంతుష్టో యేన కేనచిత్,
అనికేతః స్థిరమతిర్భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః.

ఈశ్లోకములందు భక్తునిలక్షణములు కొన్ని శ్రీకృష్ణభగవానులు సెలవిచ్చియున్నారు. సుఖదుఃఖసమత్వము, శత్రుమిత్రభేదశూన్యత, స్తుతినిందాతుల్యత్వము, శుభాశుభపరిత్యాగము, సంతతసంతుష్టచిత్తత మొదలగునవి భక్తునిలక్షణము లని సెలవిచ్చినారు. కాని, యట్టిభక్తి యెట్లు కలుగును?

శ్లో. జన్మాంతరసహస్రేషు తపోజ్ఞానసమాధిభిః,
నరాణాం క్షీణపాపానాం కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయతే.

అనేక సహస్రజన్మములు తపోజ్ఞాన సమాధులవలన పాపక్షయమైన పిమ్మట నరులకు శ్రీకృష్ణభగవానునియందు భక్తి పుట్టును. అంత కాలమైన పిమ్మట, నంతశ్రమ మొందినపిమ్మట, కృష్ణభక్తి యుదయించు నని చెప్పఁబడినది. అది సందుకొట్టి చావకుండ బ్రదికి, బాల్యగండము లన్నియు దాఁటి బ్రదికి, పరిపుష్టి నొంది పుష్పించి ఫలించుటకు మఱి యెంతకాలము పట్టునో? ఒకజన్మములో వైయాకరణులము కావచ్చును. తార్కికులము కావచ్చును, వేదాంతులము కావచ్చును; ఇవియన్నియు గూడఁ గావచ్చునుగాని యనేకసహస్రజన్మసంస్కారమునఁ గాని భక్తి కలుగదు.

భగవంతుఁడు మనల రక్షించి యుద్ధరించు నను మాట నిశ్చయమేనా? ఇంకను సందేహ మేమి ? ఆయన రక్షించి యుద్ధరింపకుండు నెడల నింక రక్షించువాఁ డెవఁడు? మృత్యుసంసారసాగరమునుండి యుద్ధరించువాఁ డెవఁడు?

శ్లో. యే తు సర్వాణి కర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరాః
అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే,

తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్
భవామి నచిరాత్పార్థ ! మయ్యావేశితచేతసామ్.
అని కృష్ణభగవానులు సెలవిచ్చియున్నారు.

మహాశక్తియున్న యీశ్వరుఁడుకాని మనుజుల రక్షింపఁగలఁడా! అందులో నొకరా యిద్దఱా ? అదిగాక యనేక సహస్రజీవకోటులను రక్షించి యుద్ధరింపవలయునే ?

శ్లో. శక్తేస్సూపసదత్వాత్ కృపాయోగాచ్చ శాశ్వతాత్
ఈశేశితవ్య సంబంధాత్ అనిదం ప్రథమాదపి
రక్షిష్యత్యనుకూలాన్నః.........

అని పెద్దలు సాయించినారు.

సర్వేశ్వరుఁడు సర్వశక్తిసంపన్నుఁ డగుటచేతనే మనల రక్షింపఁ గలఁడు. భూమిలోనున్న రాజులు, రాజాధిరాజులు, చక్రవర్తులు మనల రక్షింపఁగలరా ? వట్టిమాట. వారే మనలను రక్షించునెడల వారిని రక్షించువాఁడెవఁడు? వారికున్న కాంచనరాసు లన్నియు వారికష్టము లకే కారణము లగుచున్నవికావా? వారి కున్న సుఖసాధనము లన్నియు వారికి దుఃఖదాయకములే యగుచున్నవి కావా ? వారి కున్న భోగపరి కరము లన్నియు రోగపీడాకరములే యగుచున్నవి కావా ? అందుచే వారి కున్న కష్టములు మనకష్టములకంటె శతసహస్రగుణాధికములై యున్నవి. వా రీకష్టములనుండి విముక్తి నొందలేక గిజగిజ కొట్టుకొను చుండఁగా, వారు మనకేమి చేయఁగలరు? మనకంటె వారి కనేకములైన విలువగల పదార్థము లున్నవి. మణులరాసు లున్నవి. ఏడంతరువుల మేడ లున్నవి. దాసదాసీజనశతము లున్నారు. అశ్వగజాందోళికాది సంపద లనేకము లున్నవి. కాని మానవ శక్తిలో వారు మనకంటె నెక్కు వ ఘనులు? భగవంతుఁ డట్టివాఁడా? ఆయన దివ్యశక్తిసంపన్నుఁడు. అద్వితీయశక్తిసంపూర్ణుఁడు.

కాని యెంత మహాశక్తిసంపన్నుఁ డైనను నాతఁడు మనల రక్షించు నని యెట్లు నమ్మవచ్చును? ధనవంతుఁ డైనవాఁ డెల్ల త్యాగి యగుచున్నాఁడా? విద్యావంతుఁడైనవాఁ డెల్ల గురుఁ డగుచున్నాఁడా? ప్రపంచజ్ఞాన మున్నవాఁ డెల్ల కవి యగుచున్నాఁడా? అట్లే శక్తియున్న

వాఁ డెల్ల రక్షించు నని యేమి నమ్మకము ? శక్తిని రక్షణకార్యము నకై ప్రోత్సహించుగుణ మొక్కటి దానివెనుక నుండవలయును. ప్రపంచజ్ఞాన మున్నవాఁ డెల్ల కవి యగుటలేదు. అట్టిజ్ఞానమును చిత్ర విచిత్రముగ లోకసమ్మోహనకరముగ నుపయోగపఱచుటకు సమర్థ మైన నవనవోన్మేషశాలిని యగు ప్రతిభ దానివెనుక నుండవలయును. అట్లే భగవంతుఁడు తనశక్తిఁ జూపుటకుఁ బ్రేరణసేయఁగల యేగుణము దానివెనుక నున్నది? లేదా ఇదిగో "కృపాయోగాచ్చ శాశ్వతాత్" అని శ్లోకమున లేదా ? ఓ! కృపగలశక్తిమంతుఁడు రక్షించుట కడ్డేమి ? అందులో శాశ్వతమైన కృపయే. ఈదినమున నిల్చి రేపు మాయ మగు నది కాదే ? ఎందఱ నెంతకాలము రక్షించినను దఱుఁగునది కాదే ? అందుచే నాతఁడు మనల రక్షించుట నిశ్చయము.

కాని ఆతఁ డెవరు? మన మెవ్వరము ? మనల నాతఁడేల రక్షింప వలయును? ప్రపంచమున శక్తిమంతులు, కరుణాళురు నందఱను రక్షించుచున్నారా ? "రష్యాచక్రవర్తి యిక్కడివారిని రక్షించుటకుఁ బూనుకొనునా" అని యన నక్కఱలేదు. అట్టిసందేహ మనావశ్యకము. రక్షించుట కట్టిసంబంధముగూడ నున్నది. అది యెప్పు డారంభమైనదో యెఱుఁగనంతపురాతన మై యున్నది. ఆసంబంధ మేది ? ఈ శేశితవ్య సం బంధ మని శ్లోకమున చెప్పఁబడినదికాదా? ఇఁక నేమి ?

కాని మఱియొకటి యున్నది. "రక్షిష్యత్యనుకూలాన్నః" అని శ్లోకమున చెప్పఁబడినది. అనుకూలురమైన మనలను రక్షింపఁగలఁడఁట. ఈయనుకూలత్వము మనగుణము. మన మెట్లుండిన నాతని కనుకూలు రమై యుందుమో రవంత తెలిసికొనవలసియున్నది.

భగవంతుఁడు మనల రక్షాపేక్షను ప్రతీక్షించును. "పరమేశ్వ రుఁడా! రక్షింపు" మని మన మెప్పు డైన నాతనిఁ గోరుదుమా, అట్టి కోరిక తనచెవి నెప్పుడైనఁ బడునా యని యాపన్నరక్షణార్థమై దయా సముద్రుఁడగు భగవంతుఁడు వేచియుండునఁట. ఆమాత్రపు మాట యైన మననోటినుండి వెడలదే! అట్టిమాటలు నోట వెడలుచున్న కొందఱి కామాటలు నాల్కచివరనుండి వచ్చినవి కాని మనస్సునుండి వచ్చినవికావు. అట్టి శుష్కవాక్యము లక్కఱకు రావు. ఆర్ద్రమైన మన

స్సుతో, విశ్వాసపూర్ణమైన మనస్సుతో, దృఢనిశ్చితమగు మనస్సుతో, ననన్యగతికమైన మనస్సుతో, స్వరక్షణతత్పరతాశూన్యమైన మనస్సుతో, నియతేంద్రియులమై, కేవలభగవద్విషయకప్రవృత్తి కల మనస్సుతో, 'బరమేశ్వరుఁడా! నన్నుద్ధరింపవా' యని యొక్క త్రుటికాలము ధ్యానించిన నైన నాశక్తిమంతుఁడు, ఆదయాసముద్రుఁడు మనల రక్షించి తీరును. మన మట్టిచిత్తశుద్ధి, చిత్తదార్ఢ్యముఁ గలిగి యున్నామా? అట్టి రవంతసేపు స్వప్రయోజకత్వవిశ్వాసము, ఇట్టి రవంతసేపు సర్వేశ్వరచింత ఇందులో నొక్కయడుగు, అందులో నొక్కయడుగు ఇట్టి సంకరపుబ్రదుకు బ్రదుకుచున్నాము. ఇట్టి యుభయభ్రష్టత్వపుబ్రదుకు బ్రదుకుచున్నాము. క్రొత్తకుండ, ప్రాతతెద్దు. జగద్రక్షకా! జానకీపతీ యని జ్వరపీడిత యగుసహధర్మచారిణిరక్షకై యాక్రోశించుచునే యున్నాము. Genaspirin పొట్లములు వేయుచునే యున్నాము. ఉత్తమర్ణుఁడు మనయాస్తి నొందుటకై జప్తు హుకుముఁ దీసికొని రాఁగాఁ దహతహచే, 'శ్రీనివాసా, శ్రియఃపతీ, రక్షింపు' మని మొఱపెట్టుచునే యున్నాము. చెంబుతప్పెలయు దొడ్డిదారిని బొరుగింటికిఁ బంపించుచునే యున్నాము. ఈచర్యకర్థమేమైన నున్నదా? ప్రయోజన మేమైన నుండునా? మనకంటెఁ బైవారెవ్వరు నిక్కడ లేక పోవుటచేతను, గొంచెము హెచ్చుతగ్గుగ నందఱ మొక్కటే తరగతిలోనివార మగుటచేతను సరిపోవుచున్నది గాని, దేవతలు మన యీ యసందర్భచర్యలను జూచునెడల వారు పైనుండి మనమొగములపై నుమియుదురేమో!

మనబుద్ధు లెంత, మనశక్తు లెంత, మనప్రయోజకత లెంత, మన పాండిత్యము లెంత, మనదూరదృష్టు లెంత, మనప్రయత్నము లెంత! తెలియఁదగిన యంశ మేదియు మనకుఁ దెలియనే తెలియదే. నిజ మాలోచింపఁగ మట్టిలోఁ బొరలెడుకీటకములకంటె మనమె ట్లెక్కువయో నాకు బోధపడలేదు. ఆహారనిద్రాదులతో నవియు మనముఁ గూడ సమానప్రతిపత్తితోఁ గాలక్షేపము చేయుచున్నాముగాదా? మను ష్యులమై పుట్టినందులకు, సృష్టికిఁ బ్రభుల మని సిగ్గులేక చెప్పుకొను చుండునందులకు, మనకు రవంత యదనముగ నేమైన సుగుణసంపత్తి

యుండవలదా? భగవద్భక్తియే మనకు లేకుండునెడల నవియు మనము నొక్కమట్టములోనివారమే కాదా? ('కీటకములకు భక్తియున్నదేమో; మనమెట్లు చెప్పఁగలము' అని సభలోఁ గేక.) అట్లైన మనము, కీటకములకంటె నధమప్రాణుల మనుటకు సందేహ మేమి? చేసిన ప్రయత్నములెన్నెన్నియో భగ్నములై పోవుచున్నవే. ఎంతెంత ప్రయత్నములో చేయుచున్నామే. ఎన్నెన్నియాసలోఁ బెట్టుకొనుచున్నామే. ఫలము నందఁగలుగుచున్నామా? రామపట్టాభిషేకమునకు దశరథుఁ డెంతగాఁ బ్రయత్నించినాఁడు! వసిష్ఠుఁ డంతవాఁడు సుముహూర్త ముంచినాఁడే. శ్రీరామచంద్రునిహస్తమున కామహర్షి పట్టాభిషేకకంకణముఁ గట్టినాఁడే అన్నియు సిద్ధము చేయఁబడినవే. సీతారాము లుపవాసముచేసి రాత్రి జాగరముఁగూడ జేసిరే. మందుకొట్టంటుకొన్నట్లంతయు టప్పున నొక్కసారి యెగిరిపోయెనే. పట్టాభిషేకము లేదు సరికదా, పైఁగఁ బదునాలుగేండ్లు వనవాసమా? అప్పుడు శ్రీరామచంద్రుఁడు జనుల కేమి బోధించెనో విందురా?

గీ. జనులయత్నంబు లేపాటి ॥ శక్తిగలవొ
బుద్ధు లేపాటి ఘనములో ॥ బొమ్మలైన
నరుల నాడించు నది యేదొ ॥ నావిచిత్ర
పట్టమును గాంచి తెలిసికొ ॥ వలయు జనులు
ఐహికము లశాశ్వతములొ ॥ నందు మనుజు
లంద ఱెఱిఁగినయంశమే ॥ యైన నెప్పుడు
మఱచుసంగతి యది యుండె ॥ మఱవకుండ
నాచరించెడివాఁడె జ్ఞానాధికుండు
ఘనతరంగాహతాంగంబు ॥ కల్గి కరము
నెత్తి నది దాఁటుకరిపోలె ॥ నెన్నియాప
దలు సుఖమును గదల్చిన ॥ విలసదూర్ధ్వ
దృఙ్మనస్కుఁడౌ నరుఁ డుత్తరించు భవము.

నాయనలారా! ఇవి మనకు బుద్ధిరాఁదగిన మాటలే కావా? ఎంతసేపు నధోదృష్టియే కాని యూర్ధ్వదృష్టి మన కలవడనే లేదే? Evolution

అంట! అది యేదో నాకుఁ దెలియదు కాని, తరులతాజాతినుండి క్రమ క్రమముగా నున్నతదశలోనికి సృష్టిపరిణామము జరుగుటచే మనుష్యుఁడై నాఁడట! దాని వివరములు నాకేమియుఁ దెలియవు. అదియే నిజ మైనయెడల మనుష్యత్వమునుండి క్రమముగా దేవత్వములోనికిఁబోవల సినవారము కదా, పీతవలె నిక్కడనుండి వెనుకకు నడచుచున్నామేల?

ధనము లేనప్పుడు ప్రభువుల కాళులు పట్టుకొను చుండుట లేదా? రోగములు వచ్చినప్పుడు వైద్యులకాళులు పట్టుకొనుచుండుట లేదా? తుట్టతుదకు ఋణము కావలసివచ్చినప్పుడు ఋణప్రదాతల కాళులు పట్టుకొనుచుండుటలేదా? ఇందఱ కాళ్ల నింతనైచ్యముచే నింత హీనిసతనముచే బట్టుకొనుచున్నామే. ఏదీ, తుదకు కోర్కెలు ఫలించెనా? ఫలించినను వానిపై కోర్కెలు వెంటనే కలుగకుండ మానినవా? ఒక్కని కాళ్లు—పదునాల్గుభువనముల కొక్కఁడై వాని యొక్కని కాళ్ల "న జానే కర్మ యత్కించిన్నాపి లౌకికవైదికే, న నిషేధ విధీ విష్ణో తవ దాసోస్మి కేవల" మ్మని భక్తితోఁ బట్టుకొనినయెడల నింక నేయాపదయును లేదే. ఏలోపమును లేదే. అట్లుచేయకపోవుట కంటె బుద్ధిహీనత, పశుప్రాయత వేఱ కలదా?

అదిగాక, "రావోయి రక్షింతును; రావోయి రావోయి రక్షింపు మని కాసంతమాట మనసార నార్తితోఁ బలుకవోయి" యని మనలఁ బ్రార్థించుచు భగవంతుఁడు మనలఁ దరింపఁ జేయుటకు మనలోపల, మనవెలుపల, మనచుట్టు నల్లలాడుచుండఁగా నింకను బుద్ధిహీనులమై ప్రవర్తించుట మహోన్మాదముకంటె భిన్నమా? "నాయనా! వంట యింటిలోనికి రావోయి, రవంత యన్నము తినవోయి, నీకొఱకింకఁ గనుపెట్టుకొని యుంటినోయి" యని తల్లి వేఁడుచుండఁగ నామాటలు పెడచెవినిఁ బెట్టి వీథుల, నూరూర, దేశదేశాలఁ దిరిగి, ముష్టియెత్తు కొను నిర్భాగ్యు నేమనవలసినది? పోనీ. దేశయాత్ర జరిగినది. సంతోషమే. కాని యెవఁడైన ముష్టిఁ బెట్టినాఁడా? ఎవఁడు పెట్టఁగలఁడు? అందఱు భిక్షుకులే యైనప్పుడు పెట్టుట కెవఁడు సమర్థుఁడు? ఒకఁడు ధనభిక్షుకుఁడు, ఒకఁడు కీర్తిభిక్షుకుఁడు, ఒకఁడు బిరుదభిక్షుకుఁడు; ఒకఁడు సంతానభిక్షుకుఁడు, ఒకఁడు తరుణీభిక్షుకుఁడు. ఒకభిక్షుకుఁ

డే మొగముం బెట్టుకొని రెండవభిక్షుకుని యాచించును? సర్వభిక్షుకులను భక్తి శ్రీమంతులుగాఁ జేయుటకుఁ బరమేశ్వరుఁ డుండఁగాఁ బై చూపు చూడకఁ గ్రిందిచూపుఁ జూచెదవేమి? ఇంకఁ గ్రిందనో క్రిందనో యని యేడ్చెదవేల? క్రిందినుండియే కాదా పైకి వచ్చితివి. వచ్చినపిమ్మట నీశరీరము నీవు చూచుచున్న క్రిందనే యుండును లే. నీయాత్మ తరించు నుపాయముఁ జూచుకో.

స్వరక్షణాభిలాషపూర్ణముగవిడిచినఁగాని భగవంతుఁడు రక్షింపఁ డనుటకుఁ గొన్నియుదాహరణము లిచ్చెదను. గజేంద్రుఁడు మొసలికిఁ జిక్కుకొనినాఁడు. గజేంద్రునికాలు మొసలి పట్టుకొని నీటిలోని కాతని లాగుకొనిపోవుచున్నది. ఈతఁడు కాలు వెనుకకు లాగుకొని మొసలిని విదల్చివైచినాఁడు మొసలి యొక్కదుముకున ముందునకు వచ్చి గజేంద్రుని మఱియొక కాలు పట్టుకొనఁ బోవుచున్నది. గజేంద్రుఁడు తప్పించుకొని మొసలి నొక్కత్రొక్కు త్రొక్కఁబోవ గిఱ్ఱునఁ దిరిగి, మొసలి తోఁకతో నొకదెబ్బ మొగముపై కెగిరి కొట్టెను. తుండముతో దానిని గజేంద్రుఁడు దూరమునకు విసరివైచినాఁడు. మెఱపు మెఱసినంతలో వచ్చి యెగిరి గజేంద్రునిఁ బండ్లతోఁ బీకినది. ఆతఁడు దానిని దంతములతో ఘట్టించినాఁడు. ఇది ముందు లాగ, నతఁడు వెనుక కీడ్వ, నది మీఁదికెగుర, నతఁడు తప్పించుకొన, నది కఱవ, నితఁడు కొమ్ములతోఁ గొట్ట నిట్లు సహస్రదివ్యవర్షములు గజేంద్రమకరేంద్రులు హోరాహోరిగఁబోరాడ గజేంద్రునకు బలము క్షీణించెను. మొసలి దస్సియు స్థానబలముచే బలిష్ఠమై యుండెను. మొసలి ముందునకు లాగుచున్నది. నీరసించిన గజేంద్రుఁడు వెనుకకుఁ బోవ గింజుకొనుచున్నవాఁడైనను మొసలిలాగినట్లే ముందునకుఁ బోవుచున్నాఁడు. గజేంద్రునకుఁ గాళ్లు పూర్తిగ మునిఁగిపోయెను. మొసలి యింకను ముందున కాకర్షించుచున్నది. గజేంద్రుఁడు బలహీనుఁడయ్యెను నింక మొరాయించి వెనుకకుఁ దగ్గుచునే యున్నాఁడు. గజేంద్రునిశరీర మంతయు నీట మునిఁగినది. ఈఁదఁగలిగినను నాతనికిఁ గాళ్లు తేలిపోవుచున్నవి. ఇంతలోఁ దల కూడ మునిఁగినది. తుండమునకుఁ జివరనున్న ముక్కుఱములు మాత్రము

నీటిమట్టమున కొక్కడుగు పైనున్నవి. ఇక నొక్క యీడ్పుతో సరి యన్న ట్లున్నది, అప్పుడు.

శ్లో. పరమాపదమాపన్నో మనసా చింతయద్ధరిం
స తు నాగవరశ్శ్రీమా న్నారాయణపరాయణః.

స్వరక్షణ ప్రయత్నమును బూర్తిగ విడుచుకొని నారాయణపరాయణుఁడై శ్రీమంతుఁడైన గజేంద్రుండు పరమాపన్నత నొంది శ్రీహరి మనసార ధ్యానించెను. సర్వేంద్రియములు మనస్సు బుద్ధి యాత్మ యుఁ బరమేశ్వరునియందు లీనమొనర్చి యొక్కక్షణకాలము ధ్యానింపఁగఁ దనపుట్టి మునిఁగిపోయినట్లు, తనకొంప గాలి నట్లు లొక్కయొగురున

మ. సిరికిం జెప్పఁడు శంఖచక్రయుగముం జేదోయి సంధింపఁ డే
పరివారంబును జీరఁ డభ్రగపతిం బన్నింపఁ డాకర్ణికాం
తరధమ్మిల్లము చక్క నొత్తఁడు వివాదప్రోద్ధతశ్రీకుచో
పరిచేలాంచలమైన వీడఁడు గజప్రాణావనోత్సాహియై.

అట్టి మహావిష్ణువు ప్రత్యక్షమై గజేంద్రుని రక్షించెను.

మఱియొక యుదాహరణము చెప్పెదను. ఏకవస్త్రయైన ద్రౌపదిని దుశ్శాసనుఁడు కబరీవికర్షణ మొనర్చి సభలోని కీడ్చి తెచ్చి యామహాపతివ్రతవస్త్రము నొలుచుచున్నాఁడు. అతఁడు పైఁట లాగుచున్నప్పుడు కత్తెరమాదిరిగ నీమె చేతు లడ్డుపెట్టుకొనుచున్నది. అతఁ డీమె చేతు లూడిపోవునట్లు చెఱఁగు గట్టిగ లాగుచున్నాఁడు. ఈమె వంగుచున్నది. ఇంకను లాగఁబోవఁగ ముడుఁచుకొని కూరుచుండుచున్నది, కొప్పుపట్టుకొని యామె నాతఁడు పైకి లేవఁదీయఁగ, నొకచేతితో శిరోజములు పట్టుకొని, యొకచేతిని జందెమువమాదిరి వక్షమునం దుంచుకొని, యొకతొడపై రెండవతొడ హత్తించి, చవంత వంగియున్నది. మానరక్షణమున కెన్నిపాటులైనఁ బడుచున్నది. ప్రక్కకొత్తగిల్లుచున్నది. గిరగిర తిరుగుచున్నది. ఏమిచేసినను మహాపాపాత్ముఁ డగు నాతఁడు తనదుష్ప్రయత్నమును మానలేదు. మానప్రాణము నొక్కసారి యిఁక నొక్కపావుగడియలోఁ బోవునని నిశ్చయించుకొని, స్వరక్షణ ప్రయత్నమున లాభము లేదని పూర్తిగ గ్రహించి, దానిని బరిత్యజించి,

రెండుచేతులు ప్రక్కను వ్రేలాడుచుండునెడలఁ బ్రమాదవశమున మానరక్షణ ప్రయత్నముచేసికొనఁ బ్రయత్నించుట సిద్ధించునేమో యని భయపడినదియై, రెండుచేతులు పైకెత్తి, మానభంగచింత లేశము లేనిదియై, "శంఖచక్రపాణీ!" యని మహార్తితో నాక్రోశించినప్పుడు కదా శ్రీకృష్ణభగవానుఁ డామె నుద్ధరించుట సిద్ధించినది! ఆపన్నరక్షకై శంఖచక్రములు చేతుల ధరించిన నీవు నన్నిప్పుడు రక్షింపకయే పోవు నెడల నీచేతులనున్న శంఖచక్రములు నాచేతుల గాజులవంటివే యని తెల్పుటకుఁ జేతులు పైకామె యెత్తినదని బుద్ధిమంతులగు వ్యాఖ్యాతలు చమత్కరించిరి.

నాయనలారా! దృఢచిత్తము మాత్రము మన కుండవలయును. దృఢచిత్తుఁడు కానివాఁ డిహమునకుఁ బనికిరాఁడు; పరమున కంతకంటెఁ బనికిరాఁడు. భగవత్కారుణయందు, భగవద్రక్షణశక్తియందుఁ బరిపూర్ణ మగు విశ్వాస ముంపవలయును. నిశ్చలవిశ్వాస మున్నవాఁ డెన్నఁడు చెడియుండలేదు. అవిశ్వాసి యెన్నఁడు బాగుపడలేదు. "సంశయాత్మా వినశ్యతి" యనుమాట నిశ్చయము. శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు పరమదయాళుఁడై ప్రాణిలోకమును దరింపఁజేయుటకై ప్రపంచమున కంతకుఁ గటాక్షించిన భగవద్గీతయందుఁ దేజోమయములగు నక్షరములతో నిట్లున్నది.

శ్లో. మయ్యేవ మన ఆధత్స్వ-మయి బుద్ధిం నివేశయ,
నివసిష్యసి మయ్యేవ-అత ఊర్ధ్వం న సంశయః

సెబాస్! ఇంతకంటెఁ గావలసినదేమి? "నీబుద్ధిని, నీమనస్సును నాయందే నిరంతరముగ నుంపుము. నీవు నిస్సంశయముగా నాయందు నివసింపఁగలవు" అని భగవంతుఁ డానతిచ్చినాఁడే. సమస్తకష్టభూయిష్ఠమైన ప్రపంచనివాసమును వదలి సచ్చిదానందమయి తత్త్వమున శాశ్వతముగా నివసించుటకంటె జన్మమునకుఁ గావలసిన దేమి?

ఒకవేళ మనస్సును, బుద్ధిని నాతనియందే నిరంతరముగ మనము నిలుపలేకపోవునెడల నేమి చేయవలసినదను సందేహము మనకుఁ గలుగు నేమో యని తా నెంచి,

శ్లో. అథ చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరం,
అభ్యాసయోగేన తతో మామిచ్ఛాప్తుం ధనంజయ,

అని సెలవిచ్చినారు. అట్లభ్యసించుటకూడ మనకుఁ గష్టమగు నేమో యని,

శ్లో. అభ్యాసే ప్యసమర్థోసి మత్కర్మపరమో భవ,
మదర్థ మపి కర్మాణి కుర్వన్ సిద్ధిమవాప్స్యసి.

అట్లు తననిమిత్తమై కర్మములుకూడ మనము చేయలేకుండు నెడల,

శ్లో. అథైత దప్యశక్తోసి కర్తుం మద్యోగమాశ్రిత,
సర్వకర్మ ఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్.

అని సెలవిచ్చిరి. మనము చేయు సర్వకర్మముల ఫలములుకూడఁ గృష్ణార్పణ మొనర్పవలయును. కర్మఫలత్యాగముకూడ మనకు మహా కష్ట మనుట నిశ్చయమే. దమ్మిడి నిచ్చి క్రొత్తడబ్బు లాగఁజూచుచున్న మనము, గోఁచి నిచ్చి గొంగళిని గ్రహింపఁ జూచుచున్న మనము, చేసిన కర్మములఫలము త్యాగ మొనర్పఁగలమా ? అందు కంతస్వార్థపరి త్యాగ ముండవలయును ? ఎంతవాఁ డంత పని చేయవలయును ? అది గాక సర్వకర్మములఫలము త్యాగ మొనర్పవలయు నని మనము నిశ్చ యించుకొనునెడల నొకవిశేషముమాత్ర మున్నది; మనకు దుష్కర్మము లన్నియు నొక్కసారి కట్టుపడును. వ్యభిచరించి కృష్ణార్పణ మనఁగలమా ? అసత్యమాడి కృష్ణార్పణ మనఁగలమా ? తుట్టతుదకుఁ జుట్టఁగాల్చి కృష్ణార్పణ మనఁగలమా ? నిష్కామ్యకర్మమును గూర్చి మిూాజంఘూల శాస్త్రిగా రిదివఱ కుపన్యసించియే యున్నారు. అందుచే నింకఁ జెప్ప నక్కఱలేదు.

భక్తిమార్గము ప్రకృతి కెంతమాత్రము భిన్నమైన మార్గము కాదు. సహజములైన హృదయరసముల నేమియు శోషింపఁజేయనక్కఱ లేదు. నీభార్యాపుత్త్రులందు నీకున్న నిశ్చలానురాగ మున్నదే, దానినే భగవంతునిపైఁ బఱపుము. నీ ప్రేమయొక్క గతిమాత్ర మే, గమ్య స్థానముమాత్ర మే భేదముకాని యంతకంటె భేద మేమియు లేదు. ఒక్కభగవంతుఁడు తక్క నీ వస్తువేదియు లే దని నీవు నిశ్చయముగా నమ్మవలయును. నీయాస్తి భగవంతునిది. నీయాలుబిడ్డలు భగవంతుని వారు. వారు నీయొద్ద భగవంతునిచే నుంపఁబడినవారు కాని నీవారు

కా రని నిశ్చయముగా నమ్మవలయును. భగవంతునిపై దృష్టిలేకుండ నొక్కతలంపైనఁ దలఁపకుము; ఒక్కమాటయైన నాడకుము; ఒక్కపని యైనఁ జేయకుము. అట్లు నిరంతరాభ్యాస మొనర్చునెడల నెప్పటికైన సుగతి నిశ్చయము.

నాయనలారా! చాలసేపు చెప్పితిని. క్షమింపవలయును. శ్లోకములు చదువుచు వాని కర్థములు చెప్పుచు బడిపంతులు పిల్లలకుఁ జెప్పినట్లు చెప్పినమాటనే చెప్పితినేమో యని యనుకొనుచున్నాను. నేను మీాకు బోధించుటకు రాలేదు. మీాకుఁ దెలియని యంశములు కావు. దయ యుంచి వినినందులకు సంతసించుచున్నాను.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

ఉన్మత్తుని యుపన్యాసము

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

నాయనలారా! మొన్న విశాఖపట్టణమునకుఁ బోయి యచ్చటి పిచ్చి యాసుపత్రిలోని కేఁగితిని. నాకుఁ బిచ్చివారిమాటలను వినుట కెంతయో కుతూహలమగుటచే నచ్చటికిఁ బోయితిని. పూర్వమునఁ బురుషసౌందర్యమునుగూర్చి, సృష్టిపరిణామక్రమమునుగూర్చి యుపన్యసించిన యున్మత్తునిఁ జూచుటకై యాతని కొట్టునొద్దకుఁ బోయితిని. ఆతఁ డేమయ్యెనో కాని కానఁబడలేదు. కాని యాతనివంటివాఁడే యొక్కఁడాకొట్టులోఁగూరుచుండి యాస్తరణముగ నున్న తాటియాకు చాప యాకులను దీసి చీల్చుచున్నాడు. అయ్యా! యని యాతనిఁ బిలిచితిని. తల పైకెత్తి నాల్క రవంత కఱచికొని తిరుగఁ దల వంచుకొని యాకులను జీల్చుచుండెను. అయ్యా! యని మఱియొకసారి పిలిచితిని. ఇంతలో నొకభటుఁ డేమూలనుండియో వచ్చి "ఎవ రక్కడ! పిచ్చివానితో మాటలాడుచుంటివా? ఛో! అవలికిఁ బో" మ్మని నన్ను గద్దించెను. ఆతనిచేతిలో నాలుగణా లుంచి, "రవంతసేపు వినోదమునఁ గాలక్షేపము చేయుదును క్షమింపు" మని యాతని వేడుకొంటిని. "సరే.

అట్టేనే పుండుటకు వీలులే” దని చెప్పి యాతఁ డావలికిఁ బోయెను. “అయ్యా” యని పిచ్చివానిని బిల్చితిని. ఆతఁడు మాటలాడలేదు. సరి కదా, ఈసారి తలయెత్తనైన లేదు. “అయ్యా! తాటియాకు లట్లు చీల్చుచుంటి వెందుల” కని నే నంటిని.

పిచ్చివాని సంభాషణము

“సృష్టిలోనున్న యొక్కొక్కని యా కిట్లు చింపుచున్నాను. ఈ సృష్టినంత నాశమొనర్చుటయే మంచిది. సృష్టి, పనికిమాలిన సృష్టి, అర్థములేనిసృష్టి, నశించుటయే సమంజసము. దీనిలో నొక యుద్దేశము న్నదా? నీతి యున్నదా? శాసనమున్నదా ? ప్రేమయున్నదా? ఒకక్రమ మైన సున్నదా ? మనబుషు లే మని చెప్పిరో వింటివా ? సత్తులేదు, అసత్తులేదు. చావులేదు, శాశ్వతత్వములేదు. పగలులేదు, రాత్రిలేదు, ఒక్కటియే యున్నది. అది తనంత తానే యున్నది. దానికంటె వేరు లేదు. ఉన్న దనున దేదో దానినుండియే వచ్చినది. ఇ ట్లెందులకు వచ్చెనో దానికే తెలియును. అదికూడ నెఱుఁగు నని చెప్పవలనుపడదు. ఇక్కడకు సృష్టికర్తస్థితి యెట్లున్నది? జ్ఞానమున్నది, లేదు. Will ఉన్నది, లేదు. ఉనికి యున్నది, లేదు. తననుండి సృష్టికలిగిన దనుసంగతి యని యెఱుఁగును, ఎఱుఁగదు. ఇట్టి తత్త్వమని మనబుషులు స్థిరపఱిచినారు. ఇది తెలియుటా, తెలియకపోవుటా? తెలియుట కాదు, తెలియకపోవుట కాదు. తెలియకపోవుట, తెలియుట యనఁగా నిదియే. సృష్టికర్తను గూర్చి యెఱుఁగకపోవుటయే జ్ఞానము. ఎఱుఁగుట యజ్ఞానము. ఇవి మహావాక్యము లని మనవా రెల్ల రంగీకరించినారు. సృష్టిప్రారంభము నుండి యిప్పటివఱ కిట్టి మహోత్కృష్టవాక్యములు పుట్టలేదు. ప్రథమ కారణమునుగూర్చి పాశ్చాత్యప్రకృత్యాది శాస్త్రములన్నియు దప్పులు చేసి దిద్దుకొని, తిరుగఁ దప్పులుచేసి మరల దిద్దుకొని, తుట్టతుద కీ మహావాక్యములే సత్యము లని యంగీకరించుచున్నవి. అవి యంగీకరిం చుటచే మనకు ఘనత యున్న దని నేను జెప్పుటలేదు. కాని మనమహా వాక్యముల ననుసరించియే మనవారిలో నూటికిఁ దొంబదుగురవఱకు నడచుచుండుటచే మనకు మహాఘనత వచ్చుచున్న దని చెప్పవలసి వచ్చినది.

మన శాప్రథమకారణమువలెనే జ్ఞానమున్నది, లేదు. ఉద్దేశము న్నది, లేదు. బుద్ధియున్నది, లేదు. Will ఉన్నది, లేదు. పనిచేయుచు న్నాము, చేయుచుండుట లేదు.

వర్ణవిభాగ మంత పనికిమాలిన యేర్పాటు లేదనియు, భారతీ యుల బానిసతనమునకుఁ బ్రధానకారణ మదియే యనియు, నిట్టి యసం దర్భమైన, యసహజమైన, యపకారకమైన బంధములేని యితరదేశీయులు స్వతంత్రులై, జ్ఞానసంపన్నులై, సౌఖ్యవంతులై, సర్వజనసములై కాల క్షేపము చేయుచున్నా రనియు, నిది మనచేతి కరదండములుగఁ, గాళ్ళకు సంకెలగఁ, గంటికి గంతలుగ, మనస్సునకు దిగపీకుడుగ నుండుటచే మన మెదుగు బొదుగులేక, శరీరమున నల్పులమై, జ్ఞానమున నంధులమై, కార్యమునఁ గాతరులమై, చిత్తమున బానిసలమై యున్నా మనియు, నీపిశాచమునుండి యెంతత్వరగ విముక్తి నొందుదుమో యంతత్వరలో మనకు సమస్తజనసోదరత్వమే కాక, సర్వజీవసోదరత్వమును గ్రహింపఁ గల్గుదు మనియు, నట్లాచరించుటకుఁ దగిన వీర్యము, వెన్నెముక, విదగ్ధత కలవారమగుదుమనియు, మనదేశమునకు, మనజాతికీయథార్థముగ మనుజ జన్మమునకుఁగూడ లాఘవకరమైన, లజ్జాకరమైన యీ "నన్ను ముట్టు కొనకుఁదనపు", బుద్ధిహీనపుకశు ప్రాయపు టేర్పా టెప్పుడు పరశురామప్రీతి యగునో యప్పుడే మనకు జాత్యైక్యము సంభవించుననియు, జాత్యై క్యముతో శరీరపాటవము; శరీరపాటవముతో సౌఖ్యసంపదయు; సౌఖ్య సంపదతోఁ జిత్తవికాసము; చిత్తవికాసముతో బుద్ధిస్థైర్యము; బుద్ధిస్థైర్య ముతో నాత్మస్వాతంత్ర్యము సిద్ధించు ననియు మన ముపన్యాసపీఠము లపై సింహగర్జనము లొనరించుచుండుట లేదా? ఇట్లు జాత్యైక్య సమార్జనసంరంభ మొకవంక జరుగుచునే యున్నది. వేఱొకవంక, తూర్పు మంగళ్ల కొక్క కాన్ఫరెన్సు, పడమటి మంగళ్ల కొక్క కాన్ఫ రెన్సు, వ్యాసరాయమతస్థుల కొక్కటి, ఉత్తరాదిమతస్థుల కొక్కటి, వైదికుల కొక్కటి, నియోగుల కొక్కటి, కాసలనాటివారి కొక్కటి, వేఁగినాటివారి కొక్కటి, మెరకవీథి తెలగాల కొకటి, పల్లపువీథి తెల గాల కొకటి, సపాదవైష్ణవుల కొక్కటి, నిష్పాదవైష్ణవుల కొక్కటి, పెదమాలపల్లి యాదిద్రావిడుల కొకటి, చినమాలపల్లి యాదిద్రావిడుల

కొక్కటి జరుగుచునే యున్నవి. ఒక తెకవారి కట్టుపాటులు వేఱొక్క తెగవారి కనిష్టములు పరిపూర్తిగ ననిష్టములు.

గీ. తెల్లసుద్దకు మఱి విభూతికిని బడదు
సుద్దముక్కల రెంటికిం జుక్కయెదురు
పగిలిన విభూతిపండులోఁ బ్రబలతమము
లైనతెగల రెంటికిని షష్ఠాష్టకంబు
బొగ్గుదారి బొగ్గుది సుద్దబూడిదలకు
దాని కెప్పుడు నై ధనతారవరుస
అరవలకు నాంధ్రులకు గ్రుద్దులాటఘాటి
పైఁగ బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణభండనంబు.

సభావేదికలపై సామరస్యము, గృహాంతరముల గ్రుద్దులాట, పలుకులలో మిత్రత, పనిలో శత్రుత, బోధనములో భూతదయ, ఆ చరణములోఁ గత్తికోఁత.

(ఆతఁడొక్క త్రుటికాల మాఁగి గొంతు సవరించుకొని నావంకఁ జూచెను. ఈతఁడు పిచ్చివాఁడువలె మాటలాడుట లేదే యని నేను మనస్సున ననుకొంటిని. అంతలో నాతఁడు తిరుగ నారంభించినాఁడు.)

ఇంతటితో సరిపోయినదా: ఊహూఁ. మఱియొకచోట నె ట్లుప న్యసించుచున్నారు? "బెడ్డ్వ్రేట్లను సహించి రేగుచెట్లు మనకుఁ దీయని ఫలము లిచ్చుచున్నవి. పట్టులేక గాలిలో సర్వశ్రమములఁ బొంది యల్లా డుచు మేఘములు మనకు సుధాసన్నిభములైననీరము లిచ్చుచున్నవి. కత్తికోఁతను సహించుచు మేకలు మన కాహార మిచ్చు చున్నవి. తాను జలిచేఁ జచ్చుచు గొఱ్ఱె మనకుఁ గంబళి నిచ్చుచున్నది. తమగడ్డితాము దినుచు గోవులు మనకుఁ గుంభవృష్టిగ మధుమధురక్షీరముల నిచ్చు చున్నవి. వేఁడచేఁ బెంటచే సంతుష్టినొంది సమస్తధాన్యసమృద్ధిని సర్వం సహాదేవి సమకూర్చుచున్నది. పశువులు సైతము ప్రాణహీనములగువస్తు వులు సైతము స్వార్థపరిత్యాగ మాచరించి పదార్థసంవిధాన మొనర్చు చున్నవి. ప్రేమతత్త్వమే సృష్టికి మూలాధారమై యున్నది. ఎక్కడఁ జూచినఁ బ్రేమ. ఎక్కడఁజూచినఁ బ్రేమ. గ్రహములందుఁ బ్రేమ. నక్ష త్రములందుఁ బ్రేమ. అంతరిక్షమునఁ బ్రేమ. గాలిలోఁ బ్రేమ. నీళ్లలోఁ

ప్రేమ. భూమిలోఁ బ్రేమ. ప్రపంచమునందలి ప్రతిపరమాణువునందునఁ బ్రేమ. పరమేశ్వరుఁడు ప్రేమస్వరూపుఁడు. ఆతనిస్వరూపమున సృష్టినందిన మనుజుఁడు ప్రేమస్వరూపుఁడనుట కేమైన సందేహమా? బుద్ధుఁ డెట్టివాఁడు. ఏసుక్రీస్తెట్టివాఁడు? రామానుజుఁ డెట్టివాఁడు? చైతన్యుఁ డెట్టివాఁడు? ఇట్టి ప్రేమైకనిధానములైన మహానుభావు లవతరించిన భారతభూమి ప్రేమరససిక్తమై, ప్రేమరసార్ద్రమై, ప్రేమరసైకనిధానమై ప్రకాశించుచున్నదనఁగా నాశ్చర్యమేమి? ప్రేమరసవాహినులచే భారతదేశ మంతయుఁ జల్లనై యున్నదనఁగ వింత యేమున్నది? పైనిమంచుకొండలబారువలనఁ గలిగిన చలువ, మూఁడు ప్రక్కలఁగూడ నావరించినమున్నీటిచలువ, గంగతల్లి మొదలు కావేరమ్మవఱకు నడుమనున్న పవిత్రనదుల చలువ, శ్రీకృష్ణవిరహమున గౌరాంగుఁడు వర్షించినయశ్రుధారల చలువ, బుద్ధదేవుని ప్రేమమతపుఁ జలువ, పుట్టతేనెతోఁ గలిపిన శ్రీరామనామామృతపుఁ జలువ, మహర్షులదయాదృష్టులచలువయుఁ గలిగిన భారతదేశమునఁ దీవ్రత కెక్కడనైనఁ దావున్నదా? కఠినత్వమున కెక్కడనైన నవకాశమున్నదా? క్రూరత్వమున కేమైన నెడమున్నదా? హింస కెక్కడనైనఁ జోటున్నదా? మనకాలిక్రింద నడఁగిపోవు పురుగునకు మనకుఁ దత్త్వమున భేద మేమైన నున్నదా? నిన్ను నీ వెట్లు ప్రేమించుకొనుచున్నావో, నీతోడిమానవులనందఱి నట్లు ప్రేమింపవలయును గాదా? మానవులకంటె భిన్నములైన జంతువులఁగూడ నీవట్లే ప్రేమింపవలయును గాదా? పరుఁడని నీవనుకొనుచున్న ప్రతిప్రాణియుఁ గూడ యథార్థముగ నీవే. కావునఁ దలఁపులోఁగాని, మాటలోఁగాని, చర్యలోఁగాని యెవ్వరికిఁ గూడ నీవలన నపకారము జరుగఁగూడదు. పరకష్ట మాత్మకష్టము. పరదుఃఖ మాత్మదుఃఖము. పరహింస యాత్మహింస. పరత్వ మనునది యథార్థముగ నాత్మత్వమే కాని వేఱు కాదే? సూర్యుఁడు దాను గర్భానలజ్వాలాజాలముచే మండిపోవుచుఁ బ్రపంచమున కారోగ్యమును బ్రసాదించునట్లు సర్వకష్టనిష్ఠురతల కోర్చి జనోపకార మాచరింపుము.

ఇట్టిమాటలు సభావేదికలపైఁ బలుకువా రొకరా, యిద్దఱా? వేలు. ఆమోదించువారు, శిరఃకంపన మొనర్చువారు, నెట్టి యా

చరణమునకైన శపథము లొనర్చువారు లక్షలు. ఏదీ, తుదకు ఫలమేమి? ఏమున్నది? ఆలుమగల తిట్లు, తన్నులు; తండ్రికొడుకుల త్రోపులాటలు, తాపులాటలు; అన్నదమ్ముల యర్ధచంద్రప్రయోగములు, విషప్రయోగములు; అత్తకోడండ్ర గ్రుద్దులాటలు, కూపపతనములు; తోడికోడండ్ర యట్లకట్టివ్రేటులు, రోఁకలిపోటులు; శ్వశురజామాతలచీకొట్టుటలు, చెంపపెట్టులు. ఒక్కకుటుంబములోని వారిప్రేమమే యిట్లు వెలిఁగిపోవుచుండఁగ నింకఁ బరులపై ప్రేమ మెట్టులున్నదో వేఱ చెప్పవలయునా? కన్నపుదొంగతనములు, కొంపలఁ గాల్చుటలు, తలఁగొట్టుటలు, స్త్రీలఁ జెఱపుటలు, న్యాయసభలో వ్యాజ్యెములు, చార్జిలు, కారాగృహవాసములు, ఉరిశిక్షలు—ఇవిగాక భూమిమీఁద యుద్ధములు, నీటిలో యుద్ధములు, గాలిలో యుద్ధములు. పరునియెడ నొక కఠినవాక్యమైనఁ బలుకఁదగదని నోటఁ బలుకుచున్నాము. పరరాష్ట్రమునకై ఫిరంగి చెవుల నిప్పంటించుచున్నాము. పరులసుఖములో మన సుఖ మున్నదని బోధించుచున్నాము. పరప్రాణములు పొట్టఁ బెట్టుకొని సుఖించుచున్నాము. అనేకపుణ్యనదులచేఁ జలువయెక్కిన మనదేశమందుఁ దీవ్రతకవకాశము లేదని నోటఁ బలుకుచున్నాము. జాతివైషమ్యములచేఁ బరులకొంపలఁ గాల్చి పరుల వేఁడినెత్తుటిచే మాతృభూమినిఁ దడిపి మహానదుల నపవిత్ర మొనర్చుచున్నాము. మనకు బుద్ధియున్నదా, లేదా? ఉన్నది-లేదు. ఆలాపములలో బుద్ధి, ఆచరణములలో బుద్ధిహీనత. ఉపన్యాసరంగముల బుద్ధి, ఉద్యోగరంగమున బుద్ధిహీనత. కూపములేని కుగ్రామ మున్నది. కోమటిదుకాణములేని కుగ్రామ మున్నది. దేవాలయములేని కుగ్రామమున్నది. రచ్చతిన్నె లేని కుగ్రామమున్నది. బ్రాహ్మణబ్రువుఁడైనలేని కుగ్రామమున్నది. దేశభక్తులులేని కుగ్రామ మున్నదా? లేదు. లేనేలేదు. గతించిన దుష్టకాలములో నాలుగుశతాబ్దములకో, పదిశతాబ్దములకో యెవ్వఁడో యొక దేశభక్తుఁడు కాలానుసరణముగ నుదయించుట, కొంతకాలము నిశ్శబ్దముగ నిరాడంబరముగ నిశ్చలముగ నిరుపద్రవదీక్షతో వ్యత్యస్తపరిస్థితులను సరిచేయుట, ప్రజాహితమాచరించుట, దేవసేవామార్గమును గానఁబఱచుట, తిరోధానమగుట జరుగుచుండెడిది. ఇప్పు డటులా? ఏమి విచిత్రకాలము? ఎనిమిదిసంవత్స

రములలోపల నీ భారతవర్షమున బయలుదేఱిన దేశభక్తులసంఖ్య మిగిలిన సర్వప్రపంచమందు నెనిమిదివేలసంవత్సరకాలములోఁ గలిగిన దేశభక్తుల సంఖ్యకంటె నెన్నిమడుగులో హెచ్చని భావింపవలసినట్లున్నది. అసాధారణమైన, యాశ్చర్యకరమైన, యద్వితీయమైన యీయభివృద్ధి యారోగ్యలక్షణమా, యామయలక్షణమా? కండల పెటపెటయా, క్రొవ్వు తపతపయా? నరములసౌరా, నంజునీరా? ఓయేమియుపన్యాసముల ఝూంకారములు! యేమి యుద్బోధనలయహంకారములు! సర్వభూత సమత్వమునుగూర్చి, స్వార్థపరిత్యాగమునుగూర్చి, శాంతినిగూర్చి, నిర్మలాంతఃకరణమును గూర్చి, నియతేంద్రియత్వమునుగూర్చి, దేశభక్తిని గూర్చి, దేవభక్తిని గూర్చి యేమి వావదూకతావైభవము. తిట్లు దీవనచే నడఁగుననియుఁ, గొట్టు పెట్టుచే శాంతించుననియుఁ, గత్తిప్రేటు కౌఁగిలిచేఁ బోవు ననియు, శత్రుత్వము మిత్రత్వముచే సడలు ననియుఁ, బశుబలోద్వేగ మాత్మప్రబోధమునఁ బటాపంచలగు ననియు, నెట్టెట్టియెట్టిమాటలాడుచున్నారు? ఆహాహా! బుద్ధదేవుఁ డాడఁదగినమాటలే? రామానుజుఁ డాడఁదగినమాటలే? దేశోద్ధరణమును సంకల్పించుకొనిన మీరు వట్టిమాటలతోఁ గృతార్థులు కాఁగలరా? మాటల కనుగుణమైన తత్త్వము మీలో నున్నదో లేదో పరిశీలించుకొంటిరా? ఆధ్యాత్మికవిద్యలో నేమంతఁ గృషిచేసినా రని మీరు దేశభక్తు లనిపించుకొనుచున్నారు? ఆధ్యాత్మికవిద్యదాఁక నెందులకు? ఐహికవిద్యలో మీరేమంత పరిచితి కలవారో యోజించుకొనరాదా? నాల్గవతరగతి పరీక్షలోఁ గృతార్థులుగాలేక దేశభక్తిలోఁ బడినవారు కొందఱు, పంచకావ్యపఠనములో సందుగొట్టుటచే దేశభక్తిలోఁబడినవారు కొందఱు, నేవృత్తికిఁగూడ పనికిరాకుండఁబోవుటచే దేశభక్తిలోఁ బడినవారు కొందఱు; పదిజమీందారీయాస్థానములను దిబ్బలుచేసి, నిలువఁజేసినధనము లక్షలకొద్దిమూల్గుచుండ నకస్మాత్తుగా స్వార్థపరిత్యాగులై దేశభక్తిలోఁ బడినవారు కొందఱు, నేవిధముగాఁగూడఁ గీర్తి రాకుండ నున్నదని యేరక్షకభటనిర్బంధమునో పనిలేక కొట్టి శ్రీకృష్ణజన్మస్థానముఁ జేరి దేశభక్తిలోఁ బడినవారు కొందఱు, నిట్టివారేకదా నూటికిఁ దొంబదుగురు దేశభక్తులు! వీరొనర్చిన జాతిద్రోహములు, మిత్రద్రోహములు, దేశద్రోహ

ములు, మతద్రోహములు, దైవద్రోహములు, ఖద్దరుటోపితో సమూలముగ నెగిరిపోయినవా ? ఇంకను నిల్చియున్నవేమో ? లోనికి దృష్టిని గాఢముగఁ బఱపి పరిశీలించుకొనరా ? మిమ్ము దేశభక్తులను జేసినది దేశీయవస్త్రధారణమేనా ? అంతకంటె నేమైన నున్నదా ? పంగనామములచే భాగవతోత్తముఁడవు కాఁగలవా ? ఆనపకాయచే సన్న్యాసివి కాఁగలవా? ఖద్దరు నీయొడలిమీఁదనా యుండవలసినది? నీమనస్సులో నుండవలయును. నీమనశ్శాటిలోని పడుగుపేక స్వదేశీయభావతంతువులతో నెప్పుడు చేయఁబడినదో యప్పుడు నీవు దేశభక్తుఁడ వగుదువు. తెలిచాఁపగుడ్డ మొలకు బిగించుట గాదు. వేదవిహితకర్మములచే మనస్సును బిగింపవలెను. స్నానములేక, సంధ్యావందనము లేక కట్టుకొనిన బట్టయైన మార్పకుండఁ, బదునాల్గుసార్లు మాత్రము విడిచినగుడ్డతో నేడుగంటలైనఁగాకుండ నేగూడూరులోనో, యేయేలూరులోనో యాఁకలి రవంతయైననాఁపలేక యాంగ్లేయభోజనమందిరములలోని కల్లురొట్టెతో కాఫీతోఁ గడుపు నింపించుకొనుచున్న నీవు దేశభక్తుఁడవేనా? దేశభక్తున కుండవలసిన నియతేంద్రియత్వముమాట దేవుఁ డెఱుఁగును. ప్రప్రథమ సోపానమైన యాహారనియమమే నీకు లేదే ? తాటిపాకనవారు తల పాగబరువును మోయఁగలిగిన నీవు రవంతవ్యతిరేకపుమాట సహింపలే నపుడు తుల్యనిందాస్తుతుఁడగు దేశభక్తుఁడ వగుదువా? వదినెగారికి మనువృత్తి నీయవలసివచ్చు నని యెంచి యామె వ్యభిచరించిన దని యప వాదము కల్పించితివే. దేశభక్తుని' కుండవలసిన సర్వప్రాణిసమత్వము మాట యటుంపుము. స్వబంధుభక్తియైన నీకున్నదా ? ఇంతయేల ? కల్లుపాకలనుండి కులటల గుడిసెలనుండి పవిత్రములగు రాట్నపుజెండాలతో వెలువడిన దేశభక్తు లెంద ఉన్నారో యెఱుఁగుదురా ? అట్టి వారిని జూచుటతోడనే దేహముచచ్చినది, దేశము చచ్చినది, భక్తి చచ్చిన దనవలయునుగాదా ? దేశభక్తి యని తెగసాగెద రెందులకు ? స్వార్థపరిత్యాగి దేశభక్తుఁడు, మీరు చేయుచున్న పనులందు వేనిలో స్వార్థపరిత్యాగమున్నదో చెప్పుఁడు. తాడికాయ నిచ్చి తాటికాయలాగఁ జూచుచున్న మీకు స్వార్థపరిత్యాగమా? స్వార్థపరిత్యాగ మెంత వైరాగ్యము గలవానికి కలుగవలెను ? ఒక్కవైరాగ్యమే కాదు. ఎంత

యాధ్యాత్మికజ్ఞాన మున్నవానికి కలుగవలయును ? తనకుఁ బరునకుఁ దత్త్వమున భేదములేదనియు, భేదము మిథ్య, యేకత్వము సత్య మనియు నెఱిఁగి యనుభవములోనికిఁ దెచ్చుకొని యాచరించువానికిఁ గాని స్వార్థపరిత్యాగముకలుగునా ? అట్టి మనస్స్థితి నీకు లభించువఱకు పరోపకారమని భ్రమపడి నీవు చేయుచున్నపను లన్నియు డాంబికములు డబ్బుదండుగలు.

దేశభక్తి దేశభక్తి యని యందువుకద, దేశమునకు ముక్కా, నోరా ? తలయా? తోఁకయా ? దేశము నారాధించుట ఎట్లు రొఱుఁగుదువా ? దేశీయదేవతల నారాధించువాఁడు దేశభక్తుఁడు. దేశీయుల ఋషులనుండి యుద్భూతములైన వేదముల ననుసరించినకర్మముల నాచరించువాఁడు దేశభక్తుఁడు. దేశీయజనులనే గాక సర్వభూతములను తనతో సమానముగఁ జూచుకొనువాఁడు దేశభక్తుఁడు. తాను తన విద్య, తనబుద్ధి, తనసర్వస్వము దేశీయజనసేవ కని త్రికరణశుద్ధిగ నమ్మి ప్రతిఫలవాంఛాశూన్యుఁడై ప్రజాసేవ యొనర్చువాఁడు దేశభక్తుఁడు. అంతేకాని వచ్చినధనముతో సంతుష్టి లేక, సంభవించిన యాపదలలో శాంతి లేక, తెచ్చినఋణము లెగఁబెట్టుటకు జంకులేక, సభాపీఠమున నిలువఁ బడి యసత్యమును బలుకుటకు బిడియములేక, కర్మానుష్ఠానమున కోపిక లేక, త్యాగ మొనర్చుటకు బుద్ధిలేక యధమాధము వృత్తులు చేసికొని జీవించునయ్యలు, నమ్మలు మనఃపూర్వకముగ మృత మహానుభావుల నిధులకై 'యర్పించినధనముతో రైలుఖర్చులు, ఫలాహారపుఖర్చులుఁ బెట్టుకొని యీమూలనుండి యామూలలకు, నామూలనుండి మఱియొకమూలకుఁ బనిలేక తిరుగుటకు విసుగువిరామము లేక యల్లలాడు నద్భుతతరపురుషు లగు మీరు దేశభక్తు లగుదురా?

మీరు బోధించుచున్న జాత్యైక్యముమాట ముందు చూచుకొనవచ్చును గాని మీలో మీ కేమాత్ర మైక్యమున్నదో సెలవిండు. ఒక్కతెగగా బయలుదేఱిన దాఱుమాసములైనఁ గాకుండ రెండు తెగలైనవిగదా? అవి యిప్పటికిఁ బదునాలుగైనవికదా ? ఇంకొక పదునాల్గు చీలికలు పైసంవత్సరములోఁ గావని యెవరు చెప్పగలరు? క్రిందఁబడిన మాంసపుముద్దవలె నిన్నిముక్కలైన మీరు వర్ణవిభాగమును మాన్ప

నుపన్యసించుచున్నారా ? ముక్కలైన త్రాటితోఁ గట్టెలమోపుఁ గట్టవచ్చునా? మొన్న మొన్న విడిపోయిన తెగలను సవరించుకొనలేక యెన్ని వేల సంవత్సరములనుండియోయున్న వర్ణవిభేదములను మాన్పఁ బ్రయత్నించుచున్నారా? తలకుఁ దగని తలఁపులా? నోటికిఁ దగని మాటలా? చేతికిఁదగనిపనులా ? చెప్పినమాటవినక నిల్లు విడనాడిపోయిన చంచలాక్షీశుగఁడు ఆంధ్రపత్రికలో స్త్రీసఖ్యపుమందుఁ బ్రకటించునెడల మీరు వెకవెక లాడరా ? అట్లే మిమ్ముఁ గాంచి పరులు వెకవెక లాడుదు రనుబుద్ధి మీ కేల యుండక పోవలయును?

అదిగాక మీలో నెవ్వరైన సరే యొకని యగ్రయాయిత్వమున కంగీకరింతురా? ఏవ్యక్తికావ్యక్తియేగజ్జెకట్టి కలాపము వినిపింపవలయు ననుకుతూహలతతో నుండుటయే కాని యాతఁడు మననాయకుఁడు, ఆతని ననుసరించి మనము పోవుద మను శాంతచిత్తత, సహనశీలత, మీలో నెవ్వని కున్నదో యొక్కనివ్రేలు మడఁచి చెప్పూఁడు? మీ రేలుబడిలో ముందు దేశీయజనుల నుంచుకొనఁ దలఁచినవారు కదా ? మీలో నొక్కఁడైన నొక్కనికి విధేయుఁడై ప్రవర్తింప లేకుండు నప్పుడు మీవలన మేము నేర్చుకొనవలసిన దేది ? మీకు విధేయత లేనప్పుడు మావలన విధేయత మీ రెట్లపేక్షింపఁగలరు ? ఏలఁబడువాఁడే యేలికయగుట కర్హుఁడు. విధేయతఁ జూపఁగలిగినవాఁడే యాజ్ఞ నిచ్చుటకుఁ దగినవాఁడు. వినఁదగినవాఁడే చెప్పఁదగినవాఁడు.

"జంఘాలశాస్త్రీ ! నిన్ను నే నెఱుఁగుదును. సాక్షీసంఘమున నీయుపన్యాసములు కొన్నిసార్లు నేను వింటిని ఇంతసేపటినుండి మాటలాడుచుంటిని గదా, నాయభిప్రాయములతో నీవేకీభవింపక పోవచ్చును. కాని, నే నేమైన నున్మత్తుఁడు మాటలాడినట్లు మాటలాడితినా" యని నన్నడిగెను. "నేను నందులకే యాశ్చర్యపడుచున్నాను. నీవిచ్చటి కేల వచ్చితి" వని యాతని నడిగితిని. ఆతఁ డిట్లు చెప్పెను; "ఈ కొట్టులోఁ గొంతకాల ముండిన పిచ్చివాఁడు మామేనత్తకొడుకు. ఆతనిఁ జూచుటకుఁ బదునేనిమిదిమాసములక్రిందట నే నిటకు వచ్చితిని. ఆతఁడు నన్నుఁ జూచి నాతోఁ గొన్నియసందర్భపుమాటలాడి 'నీవిచ్చటఁ గొంతసేపు గూరుచుండుము. నేను జలస్పర్శమునకుఁ బోయివచ్చెద'

నని పోయెను. ఒకగంటసేపు కూరుచుంటిని. ఆతఁడు రాలేదు. ఇంతలోఁ గారాగృహాధిపతి వచ్చి 'యింతరాత్రి యైనను నీ వింక నిటనే కూరుచుంటివేల' యని నాపైఁ దీండ్రించెను. 'అయ్యా! పిచ్చివాఁడు జలస్పర్శమునకుఁ బోయినాఁడు. నే నాతనిబావను. ఆతనికొఱకే చూచుచున్నా' నని కారాధీశునితోఁ జెప్పితిని. చేతిలోనున్న లాంతరు పైకెత్తి నా మొగముఁ బరిశీలించి పిచ్చివాఁడు నా మేనత్తకొడు కగుటచేత నాతనిరూపమునకు, నారూపమునకు భేద మెంతమాత్రమును లేకున్న కారణమున కొరడాతో నొక్క దెబ్బకొట్టి న న్నీకొట్టులోనికిఁ ద్రోచి తలుపువైచినాఁడు. పదునెనిమిదిమాసములనుండి యిచ్చటఁ బడియున్నాను. నే నెవ్వరితో నేమి చెప్పుకొన్నను లేశమైన వినియోగింపలేదు. నా కింతవఱకుఁ బిచ్చియెత్తలే దనుకొందును. ముం దేమగునో తెలియదు కాని మనుష్యజాతిమీఁద నాకుఁ గలిగిన యసహ్యత యింత యంత కాదు. గుణగ్రహణమును మానివైచి యెంతసేపు దోషగ్రహణమే చేయుచు, మనుష్యులనెల్లఁ దిట్టుచుఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచున్నాను. నీకుఁ జేతనగునెడల నాస్థితిని వెల్లడించి నన్నీచెఱనుండి విడిపింపుము" అని చెప్పి యాతఁ డూరకుండెను.

హరిహరీ! పిచ్చివాఁ డైనమఱఁదిని జూచుట కితఁడు వచ్చుట యేమి, పిచ్చివాఁడు పాఱిపోవుట యేమి, పిచ్చిలేనివాని కీకారాబంధన మేమి! ఏమిచిత్రము! కర్మమార్గము దుర్గ్రాహము కదా?

ఓం శాంతిః శ్శాంతిః శ్శాంతిః.

క వి

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

ఎక్కడఁ జూచిన జిగజిగ, ఎక్కడఁ జూచిన మిలమిల, ఎక్కడఁ జూచిన నీరు, ఎక్కడఁ జూచిన పరిమళము, ఎక్కడఁ జూచిన వెలుఁగు, ఎక్కడఁ జూచిన బయలు, ఎక్కడఁ జూచిన రంగు. ఆహాహా! ఏమి

వింత! ఏమిచిత్రము! పచ్చనిబయళ్లు! ఫలములతో నిండినచెట్లు, పుష్పములు గుత్తులుగుత్తులుగా నున్న లతలు, భూమినుండి యుబికి యుబ్బెత్తుగ లేచుకొండలు, స్వాదుజలభరితములగు నదులు, నొడ్డులేని సముద్రము, నంతములేని యాకాశము, తేజోమయము లగు గ్రహములు, కంటికి తేజము, చెవికి హాయి, యొడలికిఁ జలువ, ఘ్రాణమునకు సౌరభము, జిహ్వకు రుచి నిచ్చుచున్నవికదా? ఈతేజముకంటె, నీహాయి కంటె, నీచలువకంటె, నీసౌరభముకంటె, నీరుచికంటె విలక్షణమైన యాశ్చర్యకరమైన, యనుభవైకవేద్యమైన యానందము ప్రకృతిదర్శనమున మనస్సునఁ గల్గుచున్నదికదా? ఆయానందప్రభావమున మనస్సెట్టి యిట్టే తేలికయై యట్టె యట్టె విస్తీర్ణమై ప్రకృతియందు వ్యాప్తమై లీనమై పోవుచున్నదికదా? ఏవస్తువును గాంచిన సౌందర్యామృతము వర్షించుచున్నట్లగడుచున్నదికదా! ఆహా! ఆకసమున నీవైపునుండి యావైపునకు వ్యాపించిన యింద్రధనుస్సును జూడఁగోరి దృష్టి, మనస్సు, నాత్మయు నింద్రధనుస్సువంపులతో, రంగులతో, వ్యాప్తితో, సౌందర్యముతోఁ గలసి ప్రకృతిసౌభాగ్యదేవతకు ముగళపుటారతు లిచ్చుచున్నవికదా? ఒక్కగులాబిపువ్వులోని సారళ్యము, సౌందర్యము, సౌరభము నాలోకింపఁ బోయి, యాస్వాదింపఁ బోయి, యనుభవింపఁబోయి, యాపుష్పసౌభాగ్యములోఁ గలసి, యాకేసర మార్దవమున నార్ద్రమై, యామకరందబిందుసందోహమున లీనమై మన సట్టె యట్టె తన్మయత్వమును జెందుచున్నదే. తుట్టతుద కొక్క గడ్డిపోరకలోఁ బరమేశ్వరుని కరుణ, పరమేశ్వరునిలీల, పరమేశ్వరునిజ్ఞానము, పరమేశ్వరునియానందము, పరమేశ్వరునిమహిమము భావించి, యామూర్తిని సేవించి సేవించి, యాశక్తిని ధ్యానించి ధ్యానించి తరింప వచ్చునుగదా! ప్రకృతిసామంజస్యమునకు, ప్రకృతి సామీచీన్యమునకు, వలచి వలచి వశుఁడై వశుఁడై సౌందర్యగీతము లఱచి యఱచి, వ్యక్తిత్వమును మఱచి మఱచి, తన్మయుఁడగు నాతఁడు కవి. తాను వలచిన ప్రకృతిఁ జూచినకొలఁది, చూచిన కొలఁది సుందరస్వరూపయై కానఁబడునే. ఆఘ్రాణించినకొలఁది నధిక పరిమళభరితయై కానఁబడునే. కౌఁగిలించిన కొలఁది కౌఁగిలించిన కొలఁది కఠినతలో మెత్తన, మెత్తనలోఁ గఠినత. కఠినతలో గఠినత, మెత్తనలో

మెత్తన, వేఁడిలోఁ జలువ, చలువలో వేఁడి, వేఁడిలో వేఁడి, చలువలోఁ జలువ నిముసనిముసమున కధికతరముగఁ గానఁబఱచుచున్నదే. ముద్దు పెట్టినకొలఁది పెట్టినకొలఁది ముద్దులోఁ దేనె, యాతేనెలో కలకండ, యారెంటిలో ద్రాక్షపండ్లరసము, నామూఁటిలోఁ బద్మసౌరభము, ఆ నాల్గింటిలో శిరీషపేశలత క్షణక్షణప్రవర్ధమాన మగుచుఁ గానఁబఱచు చున్నదే ప్రాఁకులాడినకొలఁది ప్రాఁకులాడినకొలఁది వన్నెలు, చిన్నెలు, హొరఁగులు, హాయలులు, తళుకులు, బెళుకులు, వగలు, వగ్గికలు నేకోత్తరాభివృద్ధిగాఁ గానఁబఱచుచున్నదే. మల్లెపూవులలో రెల్లు పూవులలో నట్టె యట్టె మందహాస మొనర్చుచున్నదే. చక్కని చుక్కల మాటునఁ జేరి కాముకుఁడైన కవికిఁ గన్నిట్టెయట్టెఁ గీటుచున్నదే. పర్వతముల ప్రక్కఁ జేరి తెల్లని జిలుఁగుపయ్యెదతోఁ బయోధరము లాంధ్రవనితవలెగూఢతయుఁ బ్రత్యక్షతయుఁ గాకుండ మాటుకొనుచు బయలుసేయుచున్నదే. అంభోధరములచెంత నిలిచి మొగము ముడుఁచు కొని ధుమధుమలాడుచుఁ గంటివెంట నిప్పులు గ్రక్కుచు బడబడాయ మానశబ్దములతోఁ గఠోరముగ ఝాంకరించుచున్నదే. అట్లు ఝాంక రించి ఝాంకరించి స్త్రీనైజము ననుసరించి ధారాపాతముగఁ గన్నీరు విడుచుచున్నదే. గంగావాల్గాదిముక్తాహారాలంకృతగళసీమయై, నక్షత్ర పుష్పహారవిరాజితకేశబంధయై, భానుమండలసిందూరతిలక ప్రభాభాస మానఫాలసీమయై పద్మపన్నీరచంపక శేఫాలికాదిపుష్పపరిమళభరిత నిశ్వాసయై, సర్వగోళసంచలనోద్భూతమహారవగీతామాధురీరమాధురి ణయై ప్రకాశించు నీప్రకృతికాంత చూచిన చూపులకుఁ, బలికిన పలు కులకుఁ, బాడినపాటలకు, నాడినయాటలకు, చేసినచేష్టలకు నధీనుఁడై, పరవశుఁడై, కవి రసమయుఁడై విరాజిల్లునే. సర్వాంగసుందరయై బంగారుప్రాయమున నున్న వేశ్యాకాంతను విటుఁ డెంతగాఢముగఁ బ్రేమించునో, ప్రేమించి దానిపాదములయొద్దనే యీడ్గిలఁబడి, దాని మొగమునందే సదా దృష్టిధ్యానముల నిల్పుకొని యుండునో ప్రకృతి ప్రమదాశిరోమణి నంతకంటె గాఢముగఁ బ్రేమించి యామెకొంగు దగి లినఁ జాలు నని, యామెముఖసౌరభ మబ్బిన భాగ్య మని, యామె యవయవవర్తులత కనఁబడిన నదృష్ట మని, యామె చిఱునవ్వువెన్నెలచే

మనస్సు చల్లఁబడిన స్వర్గ మని, యామె క్రీఁగంటఁ దన్నుఁ గటాక్షించిన మోక్షమని, కవి యామెను నేత్రపుష్పములచే, వాక్పుష్పములచే, మనఃపుష్పముచే నారాధించుచుండు నే. ఆకుపచ్చనియతలముగాఁగ రాకట్టి, పూలరవికఁ దొడిగి, పంటకాలువలయొడ్డునను, జలప్రపాతముల ప్రక్కలను, నటివలెఁ దాండవించుచుండ కవి మహానందమున లయానుసారముగ గీతములు పాడుచుఁ జేతులతోఁ దాళములు వైచుచుండు నే. ఒడలు భయంకరముగ నదరుచుండ, నోటివెంటఁ బొగలు, గంధకపు జ్వాలలు, రాతినీరు గ్రక్కుచు రౌద్రస్వరూపిణియై చెలరేఁగుచుండ, నొదిఁగి, యడఁగి శోకసంతప్తచిత్తుఁడై కన్నీళ్లతోఁ గవి కరుణాగీతములఁ బాడుచుఁ గరఁగిపోవుచుండు నే. పండుటాకులనడుమ, శిథిలములైన మహాభవనములనడుమ సంధ్యారాగము వెనుక సన్యాసినివలెఁ గాషాయాంబరధారిణియై, యస్తమించుచున్న సూర్యునిఁ జూచుచు నాలోచనభావమున నిశ్శబ్దముగ నడఁగియుండఁ, గవి జగదశాశ్వతతత్త్వము; సర్వసంగపరిత్యాగమును బోధించువైరాగ్యగీతములు పాడి తాను గూడఁ గాషాయమాత్రధారియై నిర్మలుఁడై, నిర్లేపుఁడై నిస్సంగియై, నీఱయిపోవు నే. నవ్విన నొక్కసొగసు, బెదరించిన వేఱొక్కసొగసు, శిరఃకంపన మొనర్చిన మఱియొకసొగసు, రౌద్రమున ఝాంకరించిన నింక నొక్కసొగసు, నేడ్చిన మఱియింక నొక్కసొగసు, బతిమాలిన మఱిమఱి యింక నొక్కసొగసు:, గల ప్రకృతికాంత కధీనుఁడై కవి సౌందర్యక్షీరవారాశిలో నొకపుడు చే బారలు వైచి యీఁదుచు మఱియొకపుడు కదలిన ట్లగపడక నిల్వు టీఁతనీఁదుచు, వేఱొకపుడు రెండుచేతులు జోడించుకొని వెలికిలఁబడి యీఁదుచు, నింకొకపుడు సౌందర్యామృతమును గడుపునిండఁ గ్రోలి కదలలేకుండ నలసిసొలసి యేతరంగముమీఁదనో తలయుంచి యొక్కనిమేషకాలము మైమఱచి పడియుండు నే. నోటివెంటఁ గనులవెంటఁ జెవులవెంట ముక్కువెంట లావణ్యామృతము నధికముగాఁ గ్రోలుటచేఁ గెక్కు కెక్కు మనుచు నూపిరియాడక, బుడుక్కున మునిఁగి యొక్కసారి తేలి, మఱియొక్క మున్కలో నమృతమయుఁడై యద్వైతస్థితి నొందును గదా!

బాహ్యప్రకృతియే యింతయనిర్వర్ణ్యమై, యద్భుతమై యప్రతిహతమై యుండ దీనిని మించిన ప్రకృతి వేఱొక్కటి యున్నది. అదియే యాంతరప్రకృతి. బాహ్యప్రకృతి యెంతవివిధమో, యెంతవిపులమో, యెంతవిస్మయజనకమో, యాంతరప్రకృతి యంతకంటె వివిధము. అంతకంటె విపులము. అంతకంటె విస్మయజనకము. దానిలోఁ బ్రకాశించుచున్నది, యెండయా కాదు, వెన్నెలయా కాదు, ఎండయు వెన్నెలయుఁగలసి యెండయు వెన్నెలయుఁ గాని యొకవింతకాంతియై, వింతలలో వింతయై వెల్లిపోవుచున్నదే. లక్షసూర్యులు, కోటిచంద్రు లొకదానిప్రక్క నొక్కటి, యొకదానిలో నొక్కటి యేకకాలమందుఁ బ్రకాశించుచున్నవే. ధ్వనికంటె, వెల్తురుకంటె, విద్యుచ్ఛక్తికంటె నెక్కువ వేగవంతములైన వింతవింతబాదుమెఱపులేవో నుల్కాసహస్రములతోఁ గొఱవిదయ్యపుఁ గోటులతో లోన జఱజఱ మనుచున్నవే. ఆంతర ప్రకృతిలోని రత్నములముందు, మీపిట్టువజ్రము, మీ కోహినూరు వజ్రము దిగదుడుపునకైన నక్కఱకు వచ్చునా? ఆనంతరప్రకృత్యాకాశమునఁ గలుగు నింద్రధనుస్సులముందు బాహ్యప్రకృతిలోని యింద్రధనుస్సులు వెలవెలలాడుచున్నవే. నిస్తేజస్కము లగుచున్నవే మాసిమాయ మగుచున్నవే. అంతశ్శక్రచాపములలో వట్టి రంగులుమాత్రమేనా? కాదే, రంగులో శబ్దమో, ఆశబ్దములోఁ బరిమళమో, ఆపరిమళములో మాధుర్యమో, ఆమాధుర్యములోఁ జలువయో, అన్నిటిలో ననిర్వాచనీయమైన సౌందర్యమో, ఆహా! ఆహా! ఏమి యంతఃప్రకృతి! ఏధరణీకంపకములైన, నే యగ్నిపర్వతోత్క్షేపములైన, నేగాలివానలైన, నాంతర ప్రకృతిలోని సంక్షోభముల కీడువచ్చునా. ఎనిమిదిదినములయుద్ధ మున్నది. పదునెనిమిదిదినములయుద్ధ మున్నది. మూఁడుసంవత్సరముల యుద్ధమున్నది. ఏడుసంవత్సరములయుద్ధమున్నది. నూఱుసంవత్సరముల యుద్ధ మున్నది. కాని సృష్ట్యాదినుండి కామక్రోధాదులయుద్ధ మవిచ్ఛిన్నముగ నాంతరప్రకృతిలో జరుగుచున్నదే. రామాయణయుద్ధమైన భారత యుద్ధమైన ఐరోపామహాసంగ్రామమైన నవియన్నియునైన నరిషడ్వర్గ సంక్షోభము ముం దెంత? పిడుగుపాటుముందు పికిలికూతలు కావా? సముద్రపుహోరుముందు సరుగుడుచెట్లగానము గాదా? అట్టిబాహ్య

ప్రకృతికి నిట్టియాంతర ప్రకృతికి నేమిసంబంధ మున్నదో, యేమిభేదము న్నదో, దానిలోఁ దిరుగునప్పు డేమియానందమో, దీనిలోఁ దిరుగునప్పు డేమియానందమో, యాయానందమున కీయానందమున కెచ్చట సామ్యమో, యెచ్చటభేదమో, యనుభవమునఁ గనిపట్టఁజాలినయాతఁడు కవి. చెట్టుమొదలే కొమ్మయై, కొమ్మయే యాకై, యాకే చిగురై, చిగురే పుష్పమై, పుష్పమే మకరందమైనట్లు బాహ్యప్రకృతియే జడత్వమును ద్యజించి, భారమును వదలి, మోటుతనమును విడిచి, క్రమముగా సున్నితమై, మృదులమై, తేలికయై, వేగవంతమై, సూక్ష్మతమమై, విపులతరమై, యాంతరప్రకృతిగ మాఱెనో, కాక యాంతరప్రకృతియే క్రమముగ మందమై, బరువై, కఠినమై, మొద్దై బాహ్యప్రకృతిగ మాఱెనో తెలిసికొనఁ గోరి యొక్కసారియే యందులో నొకకా లిందులో నొకకాలుంచి, యందులో నొకచేయి, యిందులో నొకచేయి యుంచి, యందులో నొకక న్నిందులో నొకక న్నుంచి, పరిశీలించి, కాశిపట్టుబట్టకు, మెఱుఁగువైపు, మోటువైపులెట్లో యట్లే యని యనుభవమునఁ గనిపట్టఁజాలినయాతఁడు కవి. అట్లు కనిపట్టి యాకృతిచే, రంగులచే, రుచిచే, బరువుచే, స్వభావముచే, గతిచే, భేదములైన యావస్తువు లన్నిటికి లోపల వెలుపల, నొకవిలక్షణ మగుశక్తి నిండియున్న దనియు స్పష్టములగు సర్వపదార్థములుగూడ నామహాశక్తి సాగరమందలి తరంగములు, తుంపరలు, బుద్బుదములు, ఫేనము లని యావేశమున గనిపట్టఁజాలిన యాతఁడు కవి. అందుచే నేకత్వమే బహుత్వముగా నున్నదికాని, బహుత్వ మసత్యమనియు, నేకత్వమే సత్య మనియుఁ గనుపట్టు నాతఁడు కవి.

ఈశక్తియందుమాత్రము, కవికి, వేదాంతికి సామ్యమున్నది. ఉత్తమమైనకవిత్వము వేదాంతముకంటె భిన్నముకాదు. "Poetry is the highest Philosophy" అని పాశ్చాత్యవిమర్శకచక్రవర్తి చెప్పినాఁడు. జగత్తత్త్వమును గూర్చి, పరబ్రహ్మతత్త్వమునుగూర్చి పలికిన వేదర్షులందఱు మహాకవులు కారా? జగత్పుస్తకమును జదివి, దాని యర్థమును గ్రహించి, దానిభావమును గుర్తెఱిఁగి, దాని రచియించిన మహాశక్తియొక్క తత్త్వము ననుమానింపఁ గల్గిన యాతఁడే కవి.

భూమిలో నుండు గాజు రాయి మొదలుకొని యంతరిక్షమున నత్యంత దూర మందుండు చుక్కలవఱకు సమస్తపదార్థములందు నీతిని, శాసనమును, ప్రేమమును, సౌందర్యమును, మతమును, నవిలంఘ్యక్రమమును బుద్ధివైశిత్యము చేఁ గనిపట్టఁజాలినయాతఁడు కవి. ఫలభారమున వంగిన చెట్లు ప్రపంచమున కేమి బోధించుచున్నవి? విద్వాంసుఁడు వినయవంతుఁడై యుండవలయు ననియేకదా? ఉదయముననే భరతపక్షి 'తుట్టు' మని సూర్యునివంక కేల యెరుగుచున్నది? నిద్రావస్థలో నిస్సహాయస్థితిలో రక్షించిన భగవంతుని పాదములపై మనుజుని యాత్మకృతజ్ఞతావందనములతో నుచ్చైత్తుగ నెగురవలయు ననుమతమును బోధించుటకేగదా. గులాబిపొదపై నొకపూవును మనము లాఁగగా దానిపై కొమ్మపై నుండుపువ్వు తానుగూడ వంగుట యెందులకు? ఒకచెంపఁ గొట్టువానికి రెండవచెంపఁగూడ చూపు మని యేసుక్రీస్తుఁ డెందులకు బోధించెనో యందులకే. పురపాలకసంఘమువారి వీథి దీప మేమి బోధించుచున్నది? తా నంతస్తాపముచే దహింపఁ బడినసరియే. పరువకుమే లొనర్పు మను స్వార్థపరిత్యాగమహాపాఠమును బోధించుటలేదా! కన్ను లున్నవానికి, మన సున్నవానికి రాతిలో నీతి యున్నది. మట్టిలో మత మున్నది.

అట్లు చూచువాఁడు కవి. చూచి యూరకుండునా? ఆవేశ మూరకుండనిచ్చునా? ఆనందము పొరలి పోకుండ నాఁగునా? లోపల చిత్తము తాండవించునప్పుడు జిహ్వపై శారద తాండవింపకుండునా? కలకంఠకలస్వనములతో నొకప్పుడు, శ్రీనివాసదేవాలయఘంటా ఘణఘణధ్వనులతో నొకప్పుడు, శ్రీశైలేశ్వర శంఖారావములతో నొకప్పుడు, ఆఫ్రికాదేశపంచాననభయంకరగర్జారావములతో నొక్కప్పుడు పలికి, చిత్తోత్సాహమును, జిత్తోద్రేకమును నప్రయత్నముగ, ననర్గళముగ వెల్లడించునాతఁడు కవి. ఎవనిపలుకు లొకప్పుడు గంగాఝరీవేగసన్నిభములో, యొకప్పుడు పుత్త్రియాలింగనమువలె చల్లవలో, సంతోషజనకములో, యొకప్పుడు పడుచుపెండ్లాము నాలింగనమువలె గోరువెచ్చనలోఁ గుతూహలప్రదములో, యొకప్పుడు పన్నీటితుం[illegible]వలె పరిమళభరితములో, యొకప్పుడు వీణావాదమువలె మధుర

మధురలలితలలితములై హృదయాకర్షకములో, యొకప్పుడు వేదవాక్కులవలె శాసనములో, యొకప్పుడు నిస్సంబంధములుగాఁ గానఁబడుచు, దూరస్థములుగఁ గానఁబడుచు, మెలికలై ప్రక్కబాలునఁ బోవుచు, తిరుగుడులై వెనుకబాలున వచ్చి కాళ్లు చేతులు మనస్సు గట్టిగాఁ గట్టి డబ్బాటున మోసముతో స్వాధీనపఱచుకొనుదాఁక స్వభావము తెలియని పలుకు లొకప్పుడు, రివ్వుమని పైకిఁ బోయి యచ్చట నింద్రచాపవర్ణములఁ బూలను ద్రిమ్మరించి క్రింద జాఱిపోవుపలుకు లొకప్పుడు, నుపయోగించు సమయానుసారసర్వతో ముఖసమ్మోహనీకరణసరస్వతీమూర్తి యగు నాతఁడు కవి.

పైకి మందుఁడై, బాహ్యప్రపంచజ్ఞానశూన్యుఁడై, జడుఁడై, యాంతరప్రపంచముచే గాఢముగ నవలోకించుచు, గోఁచితో, గొంగళి పాఁతతో, నెడమచేతి వెదురుకఱ్ఱతోఁ, గుడిచేతికుండతోఁ, గడుపులో నాఁకలితో, నడుముపై వంపుతో, శిరముపైఁ గంపతో బిచ్చగాఁడై, మాధుకర మెత్తుకొనుచు నొకపుడు, ధర్మసింహాసనాధిష్ఠాతయై, కిరీటాంగదధారియై, స్వర్ణవేత్రధరసేవితుఁడై యొకచేత ధర్మశాస్త్రమును, నొకచేత కత్తిని ధరించి యొకయడుగు చందనమున, నొకయడుగు నగ్నియం దుంచి, ప్రజలను యథాన్యాయముగఁ బరిపాలించుచు నొకపుడు, ముండియై, దండియై, కాషాయాంబరధారియై, బ్రహ్మవర్చసము ముఖమున తవణింప నుపదేశముద్రను వహించి, యుపనిషత్సారమును బోధించుచు నొకపుడు, చిఱువెండ్రుకలతో, పాలబుగ్గలతో, నోటిచొంగతో, కంటికాటుకతో, మాటిమాటికి పైకెత్తుచున్న నడుముతో, చమురు తలతోఁ, దొట్టిలోని బొత్తులలోఁ బండుకొని త్రేలు నోటఁబడక వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు నొకపుడు నిట్లు భావనాప్రపంచమున, భావనానాటకమున, భావనారంగమున సర్వవేషధారియై బాహ్యప్రపంచాతీతుఁడై తనప్రపంచమునఁ దా నొక్కఁడై సర్వమై యుండునాతఁడు కవి.

ఎదుటలేనివస్తువుల వర్ణించునపు డాంతరదృష్టితో, వజ్రధారకంటె వాఁడియైన యాంతరదృష్టితో, నావస్తువుల యాకృతి, రంగు, రుచి, వాసన, ధ్వని, స్పర్శము, మొదలగునవిపరిశీలించి వాని బాహ్యాంతస్స్వరూపముల నెట్టయెదుటఁ బెట్టఁగల యింద్రజాలమహేంద్రజాల

విద్యావిశారదుఁ డగునాతఁడు కవి. ఏయేవస్తువుల నెట్లెట్లు వర్ణించిన నవి స్వస్వరూపములతోఁ బ్రత్యక్షము లగునో యట్టి చాకచక్యసంపత్తితోఁ గొన్నిటిని బలిష్ఠములైన నాల్గు జటకాలతోనో, కొన్నిటిని బలిష్ఠములైన మూఁడువ్రేతలతోనో కొన్నిటిని దేలికతేలిక లేఁతలేఁత యగు పదివ్రేటులతోనో నిర్మించి యెంతదూరముననో యెన్నిమూలల లోనో దాఁగియున్న వానిని సాక్షాత్కరింపఁ జేయఁగల సమయానుసార శబ్దార్థగుంభనాసమర్థుఁడగు నాతఁడు కవి. ఎవనిబొమ్మలు మాటలో యతఁడు చిత్రకారుఁ డగునట్లే యెవనిమాటలు బొమ్మలో యతఁడు కవి.

నాయనలారా! కవియొక్క ప్రధానశక్తులను జెప్పుచున్నాను. ఇట్టిశక్తుల కుదాహరణములు మనభాగవతభారతరామాయణాది గ్రంథములనుండి యెత్తిచూపునెడల నాల్గుదినములకైన నీయుపన్యాసము తెమలదు. కవిలక్షణములనుమాత్రమే చెప్పెదను. లక్ష్యములను మీరు చూచుకొనవలయును. (అయ్యా మీపూర్వోపన్యాసములం దెన్నిటిఁ గూర్చియో చెప్పెద నని వాగ్దాన మొనర్చియున్నారు. ఈసందర్భమునఁ గవిభేదములఁగూర్చియుఁ బాత్రౌచిత్యముఁగూర్చియుఁ జెప్పవలసియున్నది. పూర్వవాగ్దత్తములైన వన్నియు నీసారి చెప్పినదాఁక మిమ్ము వదలము—అని సభలోఁ గేకలు.) నాయనలారా! కూతురు కొడుకును గందునన్నఁ దల్లి వల దనునా? వినువా రున్నప్పుడు చెప్పకుందునా? పూర్వమున నుపేక్షించినవానినే కాక నింక ననేకవిషయములఁగూర్చి చెప్పెదను. ప్రపంచచర్య లంతకంటె నంతకంటెః జెడుచునేయున్నప్పుడుపన్యాసవిషయములకు లోపమేమి? భగవత్కటాక్షము మాత్ర ముండవలయును.

నాయనలారా! కవిలక్షణము లింకఁ జెప్పెదను. ఇది చప్పున మనస్సునఁ బ్రవేశించువిషయము కాదు. కావున సావధానచిత్తముతో వినవలయును. వస్తువర్ణనశక్తి నింతవఱకుఁ జెప్పియుంటిని. పరుల సుఖదుఃఖాద్యవస్థాభేదములను తనవిగాఁ జేసికొని పరులహృదయములందుఁ దూఱి తన్నుఁ బూర్తిగ మఱచి తనవ్యక్తిత్వమును బూర్ణముగఁ దుడిచిపెట్టి వారిహృదయములం దైక్యమై, వా రట్టియవస్థాభేదములం దెట్లు మాటలాడుదురో, యెట్లు పాడుదురో, యెట్లు గంతులిడుదురో, యెట్లు కూలఁబడుదురో, యేడ్తురో యట్లు మాటలాడి, యట్లు పాడి,

యట్లు గంతులిడి, యట్లు కూలఁబడి, య ట్లేడ్చునాతఁడు కవి. కళత్ర విహీనుఁ డగునిర్భాగ్యుఁ డేడ్చిన ట్లొకపుడు, పుత్త్రోదయమైన భాగ్య వంతుఁడగు వృద్ధుఁ డుప్పొంగి మహానందమున నోలలాడిన ట్లొకపుడు, సందిగ్ధావస్థలో నేటు చేయుటకుఁ దోఁపని యాపన్నునివలె నూఁగులాడి యొకపుడు, నపకారి యగుసరి యెదుటఁబడిన వీరాగ్రేసరునివలె బాయ కత్తి జళిపించి ఝూంకరించి, సంహరింపఁ బోవుచు నొకపు డిట్లే యంద ఱాడవలసిన యాటలు తానే యాడి తానే పరవ్యక్తు లైనట్లు మాట లాడు సవ్యక్తిసంఛన్నపూర్వకపరవ్యక్తిప్రవేశపాండితీమండితుఁడగు నాతఁడు కవి.

ఆంతరప్రపంచములోని రూపశూన్యములైన రసభేదములు, నవస్థాభేదములు నక్షిగోచరములు కాకుంటచే వానిని వివరించి, విస్పష్ట ముగా మనయెదుటఁ బెట్టవలసివచ్చునప్పుడు బాహ్యప్రపంచమున మన కనుభవములో నున్నవస్తువులను జట్టుభట్టు సందర్భానుసారముగ నుపమ లొనర్చి తెలియనివానినిఁ దెలియున ట్లొనర్చి చీఁకటిపై వెలుతురినిఁ బ్రసరింపఁజేయు విజ్ఞానతేజశ్శాలియగు నాతఁడు కవి. మనస్సంకల్పములు, చిత్తవికారములు, బుద్ధిభ్రమములు, వివిధరసస్ఫురణములు, వర్ణ్యవిషయ ములైనప్పు డాయగోచరపరిస్థితులను దెలియఁబఱచుటకు బాహ్యప్రపం చమునందలి సౌమ్యపరిస్థితులసాహాయ్య మావశ్యకము, ఆంతరప్రపంచ మందలి యజ్ఞవిషయమునెల్ల సూక్ష్మముగా, సునాయాసముగా, సుప్రశ స్తముగా, నత్యంతసముచితములైన యుపమలతో లంకెవేసి మనసుతో నైన స్పష్టముగ గ్రహించుట కవకాశము లేనివానినిఁ గంటితోఁ జూచు నట్లు చేయు ప్రకృతిజ్ఞానపరిపూర్ణుఁ డైనయాతఁడు కవి. కవిప్రాశస్త్యము సముచితోపమాసంఖ్యనుబట్టి గ్రహింపవచ్చును. శ్రీమద్రామాయణము నందు వాల్మీకి యుపయోగించిన యుపమలకు హద్దులేదు. తులసీ దాసునిరామాయణమునందుఁగూడ నెక్కుడుగ నున్నవి. కాళిదాసు నిలో షేక్స్పియరులోఁగూడ నట్లే యున్నవి. మనఃప్రపంచమునందలి యవస్థాకోటులకెల్ల బాహ్యప్రపంచమున నుపమానకోటులున్నవి. కవి వానిని గ్రహింపవలయును. అది యిదియు నొకటే, అది యిదియు నొకటే యనుటకు సామ్యమెట్లు కుదురునో, కవి యెట్లు ప్రకృతినిఁ బరిశీలించునో, యది

యిది కాదు, అది యది కాదు, (నేతి, నేతి) యని పలుకుటకు వేదాంతియు నట్లే ప్రకృతినిఁ బరిశీలించును. సామ్యపరిజ్ఞాని కవి. భేదపరిజ్ఞాని వేదాంతి. సామ్యముఁ దెలియనిదే భేదము తెలియకపోవుట నిజమే. భేదము తెలియనిదే సామ్యము తెలియకపోవుటయు నిజమే. కాని కవి యందు సామ్యజ్ఞానము విశేషముగ నుండును. వేదాంతియందు విభేదజ్ఞానము విశేషముగ నుండును. ఇది స్థూలమైన నిర్వచన మని యెఱుఁగవలయును. అపదార్థములైన యంతరంగావస్థలకుఁ బదార్థత్వ మిచ్చి ప్రత్యక్షము చేయుట కుపమాలంకారము మహాకవులందఱు మిక్కిలి విరివిగా వాడియున్నారని చెప్పియున్నాను. బాహ్యపరిస్థితులను వెల్లడించునప్పుడుకూడఁ గవు లుపమలను వాడినారు, వాడుచున్నారు, వాడఁగలరు. ఇది కేవల మావశ్యకము కాదు కాని యలంకారమునకుఁ, జమత్కారమునకు, సౌందర్యమునకు, వస్తువైశద్యమునకుఁ, గవు లట్లు చేయుదురు. మఱియుఁ గవులు మఱియొకవిధములయిన యుపమలను గూడ వాడుచున్నారు. అవి యేవనఁగ బాహ్యావస్థలను వెల్లడించునప్పు డాంతరావస్థల నుపమలుగఁదీసికొనుచున్నారు. ఇది కేవలము విరుద్ధము. దీనివలన విస్పష్టత లేదు సరికదా, మఱింత యస్పష్టత సంభవించును. రవంత తెలిసినదానిని దెలుపఁగోరి తెలియనిదానినిగాఁ జేయుచున్నారు. ఇట్టి క్లిష్టపరిస్థితుల కుదాహరణములు గొన్ని యిచ్చెదను. మహాకవిశిఖామణియైన వాల్మీకినుండియే యిచ్చెదను. అశోకవనమం దుండిన సీతాదేవిని వర్ణించునప్పుడు శుక్లపక్షాదియందలి చంద్రరేఖవలె నున్నదని చెప్పినారు. ఇది తెలిసినది. "పినద్ధాం ధూమజాలేన శిఖామివ విభావసోః" అని మఱియుఁ జెప్పినారు. ధూమజాలముచేఁ గప్పఁబడిన యగ్నిజ్వాలవలె నున్నదని చెప్పినారు. ఇదికూడఁ దెలిసినది. కాని 'స్మృతీమివ ససందిగ్ధాం కీర్తిం నిపతితామివ, నిహతామివ చ శ్రద్ధా మాశాం ప్రతిహతామివ. బుద్ధిం సకలుషామివ' అని యనేకములయిన యంతరావస్థల నుపమలుగాఁ జేసినారు. సందిగ్ధమైన స్మృతివలె, నిపతితమైన కీర్తివలె, నిహతమైన శ్రద్ధవలె, ప్రతిహతమైన యాశవలెఁ, గలుషమైనబుద్ధివలె సీతాదేవి యున్నదని చెప్పుటవలన సీతనుగూర్చి తెలియకపోవుటయే కాక తెలియనియవస్థాభేదము లెన్నియో మనపైఁ

బడినవి. ఈపద్ధతి సమంజసము కాదేమో ? కాని యావాల్మీకి తిరుగఁబడి "నాపుస్తకము నిన్నుఁ జదువు మన్నవాఁ డెవఁడు? నీకుఁ దెలియుట కొఱకే నేను గవిత్వము చెప్పవలయునా? ఒకనికిఁ దెలియుట యనునది కవితోద్దేశమా ? నాయుత్సాహముకొఱఁది నాయిష్టమువచ్చినట్లు నాసంతోషముకొఱకై నాకొఱకే పాడుకొంటి" నని మనల ధిక్కరించు నెడల మనము కొంతసేపటివఱకు మూఁగలమైయుండవలసివచ్చునేమో? వాల్మీకిమహర్షి చెప్పిన యధిక్షేపణము నిజమే. మామిడిచిగురువగరున జీరవదలినకంఠముతోఁ గలకంఠ మేవఁకొఱకుఁ బాడుచున్నది ? మధుపాన మొనర్చి పాడుతుమ్మెద నీవు వినుటకే పాడుచున్నదా? ప్రకృతి జ్ఞానాస్వాదనమున మత్తిల్లి మైమఱచి వినువారు లేకున్నను బ్రాయువారు లేకున్నను నాత్మసంతోషముకొఱ కానందగీతములను బాడు గాయకశిఖామణి కవి.

"అభ్రకం రససిందూరం గంధకం టంకణం సమ" మ్మనుయోగము ననుసరించి యాయావస్తువులను గలపి సింధూరభూషణమును జేయు వైద్యునివలె, వివిధములయిన రంగులను జిత్రచిత్రములగు పాళ్లతోఁ గలపి యొకవింతరంగును జేయుచిత్రకారునివలె రామాశుగసన్నిభమైన దృష్టిని బదునాల్గుభువనము లొక్కవిసరున ముందునకు వెనుకకుఁ బఱపి సర్వవస్తుజాలమును బరిశీలించి యావస్తువులలో దేని దేని నేయేవిధముగాఁ గలపిన బాగుగా నుండునో యోజించి యట్లు కలపి నూతనవస్తువులుగఁ జేసి వాని నుంచుటకుఁ దావు, వాని బిలుచుటకుఁబేరుకల్పించి వానిని వాగ్రూపములగు ప్రతిమలను జేసి మనయెదుటఁ బెట్టఁగలయద్వితీయద్వితీయ సృష్టికళా బ్రహ్మయగునాతఁడు కవి.

కవి పిచ్చివాఁ డనుమాట సత్యమే. ఎట్టిపిచ్చిలో నేమాత్రమైన వెగటును లేదో, యెట్టిపిచ్చి జగదుద్ధరణపటిష్ఠమో, యెట్టిపిచ్చిలో జ్ఞానవిజ్ఞానములు దుర్నిరీక్షమైన తేజస్సుతో వెల్గునో, యెట్టివెఱ్ఱికి వేయి విధములుగాక, కోటివిధములైనను బరమార్థగ్రహణవిధానమున నొక్కటేవిధము గలదో, యెట్టివెఱ్ఱి వెఱ్ఱులన్నింటికంటె వెఱ్ఱిదో, యట్టి వెఱ్ఱిని, నట్టి లోకాతీతమైన వెఱ్ఱిని, నట్టి వెఱ్ఱి లేనివెఱ్ఱిఁ గలిగి తాను ధన్యుఁడై లోకమును ధన్యముఁజేయు నాతఁడు కవి.

ఆ. మల్లెపూవుఁ దూఱి మధుపంబుతోఁ బాడి
గంధవాహుతోడఁ గలసి వీచి
యబ్ధిలోన మునిఁగి యౌర్వవహ్నిని గ్రాఁగి
నీటిబుగ్గ యగుచు నింగిఁ బ్రాఁకి
తోఁకచుక్కతోడ ఢీకొని శ్రమఁజెంది
సాంధ్యరాగనదిని స్నాన మాడి
తనువునిండ నింద్రధనుసురంగులు పూసి
కైరవాప్తసుధను గ్రైవుఁ జెంది
కోళగానరుతికి మేళవింపుగఁ బాడి
పాడి యాడి యాడి పాడి సోలి
భావనామహత్వపటిమను బ్రహ్మమై
పోవుకవికిఁ గోటిమ్రొక్కు లిడుదు.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

ప్రకృతిశక్తులు

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

పిచ్చి యాసుపత్రిలోనిపిచ్చిలేనివానిని జూడవలయునను పిచ్చిచే దిరుగ నాతనియొద్దకుఁ బోయి నిలువఁబడి, "అయ్యా ! క్రిందటిసారి నిన్నుఁ జూచినప్పుడు సృష్టిలో నీతి లేదని శాసనము లేదని ప్రేమ లేదని యీపనికిమాలిన సృష్టి నాశన మొనర్చుటయే మంచి దని యేమేమో చెప్పితివే" యని నే నింక నేమేమో యనుచు నుండఁగనే తీవ్రముగ నాతఁ డిట్లనియెను.

"క్రమమా ? క్రమమే !! అబ్బ ! క్రమము లేకపోవుటయే క్రమము. శాసనమా ? అబ్బ ! శాసనహీనతయే శాసనము. ప్రేమ లఁట ! అబ్బ ! సృష్టిలో నఁట—కథలలో నాటకములలో నుపన్యాసములలోఁ—గలలలోఁజో అంతేకాని ప్రత్యక్షసృష్టిలోఁ ప్రేమమే ! ప్రేమతత్త్వమును బ్రపంచములో నొక్కపగలుమాత్రమే యాచరణ

ములో నుంచుట తటస్థించునెడల సృష్టిలో నున్న సర్వజీవము లొక్కసారి నాశన మగుట కేమైన సందేహమా ? ఒక్కజీవము మఱియొక్క జీవమునకు జీవనాధారముగా నున్నప్పు డింకఁ బ్రేమ యుండుట కవకాశ మేమున్నది? మనుజుఁడు తనతత్త్వమునకు సరిపోయిన యన్నిజంతువుల నన్నిశాకములఁ దినుచున్నాఁడు. సరిపడక పోయినవానిని మాత్రమే మిగుల్చుచున్నాఁడు. ఒక్కమధ్యాహ్నభోజనములో నైదాఱు జంతువుల జీవనములు నన్నములోఁ బదివేల శాకముల జీవనములును ద్రాగు నీటిలోఁ బదిలక్షల సూక్ష్మజంతువులజీవనములును మనుజుఁడు తన పొట్టఁ బెట్టుకొనుచున్నాఁడు. వాయుభక్షణమున నెన్నికోట్ల సూక్ష్మజంతువులను నాశన మొనర్చుచున్నాఁడో చెప్పఁదరమా ? ప్రేమమునకు లక్షణము చంపి తినుటయే యగునెడల సృష్టిలోఁ గావలసినంత ప్రేమమున్నది. దినమునకు నాల్గుకోట్లజీవనములను గుటుక్కన మ్రింగి గట్టుగఁ బొట్ట నింపుకొని, బట్టుగఁ ద్రేఁచి, ప్రపంచము ప్రేమమయమై యున్న దని సభాపీఠముల బోధించు మనుజు నే మనవలయును ? మోసగాఁ డనినఁ జాలునా ? కటికవాఁ డన్నఁ జాలునా ? ఆతని నేమను నెడలఁ దగియుండునో చెప్పుము—ఓ! 'లొడలొడమని యుపన్యసించువాఁడవుకదా ? ఏదీ ? నీతర మగునా ? మనుజుఁడుచేయుచున్న యక్రమచర్య కాతని కనుగుణమైన తిట్టు శబ్దజాలమునఁ జూపఁ గలవా ? 'ఏవో కొన్నిజంతువులను గొన్నిశాకములనుమాత్రమే మనుజుఁడు బుద్ధిపూర్వకముగఁ దినుచున్నాఁడు కాని వాయువులోనుండి జలములోనుండి యబుద్ధిపూర్వకముగఁ దప్పనిసరిగఁ దనలోఁ బడి నశించు ప్రాణులవిషయమున నాతఁ డేమి చేయవలసిన దని నీ వందువేమో ? ఏమి చేయవలసినదా ? ఇఁకఁ బ్రేమోపన్యాసములు పలుకక నోరు కట్టిపెట్టుకొనవలసిన దని చెప్పుము. పలుకక తప్పనియెడల స్వార్థప్రేమమే కాని పరార్థప్రేమము ప్రపంచమున లేదని స్పష్టముగాఁ జెప్పవలసిన దని చెప్పుము. ఎంతసేపు తనతిండి, తనసుఖము, తనధనము, తనకీర్తి—అంతే తన కెంతవఱ కుపయోగించునో యంతవఱకే తలఁపు; అంతవఱకే మాట; అంతవఱకే చేష్ట. అస్వార్థపరత్వములోనే పెద్దతల యున్న వానికిఁ బెద్దతలఁపు. పెద్దనో రున్నవానికిఁ బెద్దమాట. పెద్దచేయి యున్న

వానికిఁ బెద్దచేష్ట. పెద్దబుద్ధి యున్నవానికిఁ బెద్దయాశ. పెద్దకడుపున్న వానికిఁ బెద్దతిండి. పెద్దబల మున్నవానిది పెద్దపెట్టు. చిన్నప్రకృతి వాని కన్నియుఁ జిన్న—ఇదియే భేదము. ఇంతకంటె భేద మేమియు లేదు. అందఱుకూడ స్వార్థపరులు. పెద్దవారి స్వార్థపరత్వముచేఁ జిన్న వాఁడు బాధపడుచుఁ దనకంటెఁ జిన్నవారిని దాను బాధించును. రాజు గారు మంత్రిని జీవాట్లుపెట్టఁగ మంత్రి తనయింటికిఁ బోయి యిల్లాలి నడ్డమైనతిట్లు తిట్టును. ఆమె తనపిల్లను గోపమున దౌడపై నొక్కటి వ్రేయును. ఆపిల్ల యేడుచుఁబోతుఁదనమునఁ దనబొమ్మను నేలవైచి పగులఁగొట్టును. ఎంతసేపు నొకనిచేయికంటెఁ దనచేయి పైనున్నదను సంతోషము తనకు మిగులవలయును. ఒకని బాధించుటకుఁ దగినశక్తి తన కున్నదనుసంతోషము తనకు మిగులవలయును. ఎట్టిపనిలోనైనఁ దనయాధిక్యము తనసంతోషమే కావలయును. అందుకొఱకే, యంత వఱకే యితరులతో సంబంధము యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి యెంత సత్యము లైన మాటలాడెనో యెఱుఁగవా ? నీసుఖముకొఱకే నీభార్యను నీవు ప్రేమించుచున్నావు. నీసుఖముకొఱకే నీవు నీపుత్రునిఁ బ్రేమించు చున్నావు. నీకు యథార్థమైనప్రేమము నీయందే తక్క నితరు లెవ్వరి యందును లేదు. ఇవి యెంత వింతగఁ గనబడుమాటలో యెంత సత్యము లైనమాటలు ! వీనిసత్య మెట్టిదో రవంత పరిశీలింతము.

రెండేండ్లపిల్లవానితత్త్వమును బరీక్షింతము. అంతపిల్లవాని నేల పరీక్షింపవలయు ననఁగా, నాతనిలోఁ బ్రపంచసంబంధమైన మోసము, దాంభికము, మాయ, యిచ్చకము మొదలగు నేదోషము లింక సంక్రమింపలేదు. సాంకర్యరహితమై స్వచ్ఛమై సహజమై యతనితత్త్వము పుట్టినది పుట్టినట్లున్నది. ఇదియే పరీక్షింపఁదగిన సమయము. ఆదర్శ స్వచ్ఛతను దెలిసికొనవలయునెడల దానిపై . మాలిన్య మేమియుఁ జేరనప్పుడే పరీక్షింపవలయును గాదా ! గాలిలోనిచెమ్మ దానిపైఁ జేరకుండునపుడే పరీక్షింపవలయును గాదా ! ఎదుటను బ్రక్కనున్నవస్తువుల ఛాయలు దానిపైఁ బడకుండునప్పుడే పరీక్షింపవలయునుగాదా ! పుట్టుకతోఁ బుట్టినగుణము లేవో తెలిసికొనఁదలఁచినయెడల నట్టిబిడ్డనే పరీక్షింపవలయును. బిడ్డచేతి కద్దమిచ్చిన సరే, బొమ్మనిచ్చినసరే, మఱి

యేది యిచ్చినసరే, దాని నేల నడఁచికొట్టును. నాశన మొనర్చుటయే దానిప్రకృతి యని తెలిసికొనవలసినది. ఎవఁడైన మఱియొకపిల్లవాఁడు తనయొద్దకు వచ్చునెడల ,వానిని గొట్టి పీఁకినదాఁకఁ దహతహలాడి పోవును. సహజజాతితో సంతత వైరమే మనుజప్రధానగుణ మని తెలిసికొనవలసినది. తనతల్లి క్రొత్తగ వచ్చినపిల్లవాని నెత్తుకొనువలె కక్కఱ లేదు. దరిఁజేర్చుకొన్నయెడలఁ దలఁ గొట్టుకొని యేడ్చును. తనస్థితి నెవరైన నాక్రమింతురేమో యను నసూయయే ప్రధానగుణ మని తెలియఁ దగినది. తండ్రి పెద్దమిఠాయి పొట్లమింటికిఁ దీసికొనిరాఁగ, నన్ను కొక్కఱయుండ పెట్ట వలసుపడునా? అక్క కొక్కఱయుండ పెట్టవలను పడునా? పొట్లమంతయుఁ దనచేతి కీయవలయును, ఇచ్చినదాఁక నింటిపెంకు లెగురఁ గొట్టుచునే యుండును. కేవలము స్వార్థలోలతా గుణ మిందు జాజ్వల్యమానముగాఁ బ్రకటన మగుచుండుటలేదా? కేవలము పిల్లవాఁడు కావునఁ గ్రమ్ముకొనుటకు మోస మెఱుఁగనివాఁడు కావున నతని స్వార్థలోలత బట్టబయ లొనర్చుకొనినాఁడు. వాఁడే పెద్దవాఁ డగుసిమ్మట నట్లు పలుకునా? అట్లాచరించునా? మోసకాఁడై కపట ప్రేమఁగల చూపులఁ జిలుకుచు నలికవైరాగ్యప్రతిపాదకములగు పలుకులఁ బలుకుచు మాయానమస్కృతులతో, మాయాపరీరంభములతో, మహామాయామందహాసములతో నాపాదశిరఃపర్యంత మాక్రమించిన స్వార్థలోలతను మాటుఁ జేసికొని యంతయు మీదే యంతయు మీదే యని వట్టిచేయి వారివంకఁద్రిప్పి సర్వముఁ దానే కబళించును. మాటలు బైరాగిమాటలు. తిండి దయ్యపుతిండి. ధరించినది కాటి, వరించినది బోడి. చదివినది వేదము. చేసినది ద్రోహము. స్వార్థపరత్వమే నరుని ప్రధానగుణ మనుట స్పష్టము. పరోపకార మెటనైన నెప్పుడైన గనఁబడినట్లున్నయెడల నదికూడ మాఱువేసమందిన స్వార్థపరత్వమే కాని మఱియొకటి కా దని నిశ్చయముగ నమ్మవలయును. పైని పాదరసము రాచినరాగిడబ్బు. కరకరంగుపూసినముసలిమీసము. సృష్టిలోఁ బ్రేమను గూర్చి యిది చాలును.

ఇఁక సృష్టిలోని క్రమమునుగూర్చి చెప్పెదను. మూలకారణ మగు ననిర్వచనీయమైన మహాశక్తినుండి యనేకములైన యంథప్రాయ

ములగు శక్తు లుద్భవించినవి. పంచభూతములయొక్క మహోన్నత్త చర్యలు జగద్విదితము లేకదా? కారణము లేకుండ నవి చెలరేఁగినవా యని యందువేమో? కారణములా? అబ్బ! మొదట సృష్టికిఁ గారణ మున్నదా? సృష్టించె నని మన మనుకొనుచున్న మహాశక్తికే కారణము కనఁబడనప్పుడు నీవు గంగవెఱ్ఱులకుఁ గారణము చెప్పఁబూనెద వెందులకు? ఇఁకఁ గార్యకారణసంబంధము నారయుటఁ జెప్పకేమి. నీ మనస్సునకు సంతుష్టికలిగినట్లు నీమొగము చెప్పుచుండుటలేదు. బందరు గాలివానకు బరామీటర్లోని పాదరసశలాక యని atmosphere అని, density యని, Nature abhors vacuum అని చప్పనిసారహీనమైన చచ్చు Science మాటలు నాతోఁ జెప్పఁ బూనెదవా? నామనస్సు పరబ్రహ్మ మని చెప్పఁబడు మహాశక్తివంక కెగురఁ జూచుచుండఁ బనికి మాలిన ప్రకృతిమాటలు పలికి దానిని దిగలాగెద వేమి? పూర్వోత్తర సందర్భశూన్యముగ బుడబుడక్కలధోరణిని సత్యపురసాక్షిసంఘమునం దుపన్యాసము లిచ్చుటకాదు. ఆలోచించి మఱి మాటలాడుము.

కూలిముండకొడు కొక్కఁడు కునికిపాట్లు పడుచు నెఱ్ఱజెండా చూపుటకు బదులు పచ్చజెండా చూపినంతమాత్రమున ధూమశకటము పట్టాలనుండి జాఱి తిరుగఁబడుటా? వందలకొలఁది జనులు మహాఘోర మరణము లొందుటా? అద్భుతమైన, యనిర్వాచ్యమైన, యద్వితీయ మైన మహాశక్తివలనఁ గలిగినసృష్టి నొక్క తెప్పపాటుకాలములో ధ్వస్తమొనర్చుట కొక్కమనుజ కీటకాధముము సమర్థమైనదా? అట్లు నుటకంటెఁ బరిహాసాస్పదమైనపలుకు వేఱొక్కటియున్నదా? చావ వలసినవారు మహాకాలునిచేఁ జావనే చచ్చినారు. "నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్" అని కృష్ణుఁడు చెప్పలేదా?

భూకంపములచే నెన్నివేలపట్టణములు దించుకొనిపోలేదు! ఎన్నికోట్లజీవములు సజీవసమాధుల నొందలేదు! వీరందఱు నైకకాలిక లోకాంతరప్రాప్తియగుటకు వీరందఱ జన్మపత్త్రములలో మారకాధిపతి దశలే యొకానొకసమయమున సంభవించినవా? ధరామండలగర్భాంతరవాయు సంచలనమే దానికిఁ గారణ మని యంటివేని తత్సంచలనమునకుఁ గారణమేమి? సంచలనముమాట కేమి, మొదలు తత్త్వమునకుఁ గారణమేమి?

సన్యాసిమఠము దించుకొనిపోయినది. సానికొంప దించుకొని పోయినది. కల్లుదుకాణము దించుకొనిపోయినది కాళికేశ్వరియాలయము దించుకొనిపోయినది. గోమారకవిపణిశాలయుఁ గూలినది. గోరక్షకసంఘనిలయము కూలినది. ఇంతటితో నయినదా? పదివందల ధూమశకటముల గొట్టములలోనుండి వచ్చుపొగకంటె హెచ్చుగఁ బర్వతవదనగహ్వరమునుండి పొగ యుబ్బెత్తుగఁ బ్రబలవేగముతో నెగయుచున్నది. రోదసీకుహర మంతయుఁ గ్రమ్ముచున్నది. అకాలగాఢాంధకారభయంకరపరిస్థితిచేఁ బట్టపగలు కీచుకీచు మనుచు గిరుగారు మనుచుఁ బక్షులు రొదసేయుచున్నవి. ఆవు లంభా యని యార్చుచున్నవి. పందులు నెలుకలు గాడిదలు మొదలగునవి ఘుర్ఘురించుచుఁ గిచకిచలాడుచు నొండ్రపెట్టుచు నటునుండి యిటు నిటునుండి యటు నోడలు తెలియని యవస్థతోఁ బరుగు లిడుచున్నవి. బంధుఁడు లేదు మిత్రుఁడు లేదు తల్లి లేదు తండ్రి లేదు తమ్ముఁడు లేదు కొడుకు లేదు. ఎవరిమట్టుకువారు మహాభయోద్రిక్తహృదయములతో స్వప్రాణము లెట్టులయినఁ గాపాడుకొను మాత్రముతో నాచీఁకటిలోనే కనఁబడనియాదుర్దశలోనే యెక్కడికో యెఱుఁగకుండఁ బాఱిపోవఁ జూచుచున్నారు. గానుగయెద్దుల లాగున నందఱు తిరిగినదారులలోనే యల్లాడుచున్నారు. ముందునకుఁ బోయినవారేగి? తెన్నా? కన్నా? ఏమున్నది? ఇంతలోఁ బటలములు పటలములుగఁ బైకెగయుచున్న ధూమరాశిలోనుండి చిన్నచిన్న విస్ఫులింగములు చిటచిటాయమానధ్వనులతో మించి నక్షత్రములవలె రాత్రి తమాలవృక్షమునఁజేరిన మిణుఁగురులకోటులవలెఁ గానఁబడుచున్నవి. భయంకరగాఢాంధకారము రవంత పలుచఁబడినది. రవంత పాయయిచ్చినది. కన్ను కన్ను రవంత కనఁబడుచున్నది. అంతలోఁ జండప్రచండమగు జ్వాలాజాలములు కోట్లకొలఁది జిహ్వాలతోఁ గొన్ని యెఱ్ఱగఁ గొన్ని పచ్చగఁ గొన్ని తెల్లగఁ గొన్ని నీలిగ బయలుదేఱి యాకసమంత గ్రమ్ముకొనుచున్నవి. సాయంకాలమున సంధ్యారాగకాంతిచేఁ బశ్చిమపార్శ్వమున నాకాశ మెట్టుండునో 'యావదాకాశముఁగూడ నట్లే యున్నది. జను లాకాఁకకు నిలువలేక, చర్మములు బొబ్బలెక్క, దాహముచే జిహ్వా లీడ్చుకొనిపోవ, నతికాంతిచేఁ గన్నులు చీఁకటులు గ్రమ్మ,

దయ్యములు పట్టినవారివలెఁ బిచ్చివారివలె జుట్లు పీఁకికొనుచు గుండెలు కొట్టుకొనుచు నట్లిట్లు పోవుచు నాకసము పగులునట్లాక్రోశ మొనర్చు చున్నారు. ఈయేడ్పులు విన్నవారెవరు ? దయ యెవరికి? దాక్షిణ్య మెవరికి ? ఆంధ్రప్రకృతిలోని యంధతరశక్తులకు జాలియే ? కడవలంత బానలంత ద్రోణములంత చుట్టుగుడిసెలంత యెఱ్ఱగఁ గ్రాగినతాలు, సలసల తెల్లగ మఱఁగిన గంధకధారలతో ధారాపాతముగ శతకోటిశత కోటిధ్వనులతో వర్షించుచున్నవే ! చెదలున్నపుట్టలోఁ దాటియాకు మంటపెట్టినయెడల నేమగునో యదియే యంతకంటె భయంకరముగ బీభత్సముగ నైనది. తెల్లవాఱుసరి కెటు చూచినఁ బదివేళ్లవఱకు మహీస్థలమంతయు మహాగ్నికళికాగుళికాకణికాఖండికామయమై యున్నది. దానిక్రింద మహాశ్మశానమున్నది.

వాంతులతో భేదులతో మూత్రబంధములతో, నెక్కుపట్టిన నరములతోఁ, గంటిగుంటలతో, నొడలిచలువతో, నాసన్నమరణలాంఛన మగునాభీంశిరోవేదనతో, భరింపరాని బాధలుపడుచున్న జనులనూడ్చి పెట్టుటకుఁ దోఁకచుక్క యంతచీఁపురు చేతఁబట్టుకొని మఱికికాలు పల్లప్రక్కలను గోడిరెట్టలగుట్టలనడుమను గొట్టాలమ్మ తాండవించు చున్నదే! పదుస్తరశతపర్యంత మెగఁబ్రాఁకిన జూర్తిమహార్తితో నిముస నిముసమునకు నోరెండిపోవఁ జేయుచున్నదగవగతో బాహుసంధులఁ బగిలిన, పగులుచున్న, పగులనున్న బొబ్బలవలని బొబ్బలతోఁ గన్నకొడు కైన నొద్ద లేక, యెటు లున్న దని యడుగువా రైన లేక, గుండెలు పగుల నేడ్చుచున్న నిర్భాగ్యులను గఱకఱ నమలి గుటుక్కున మ్రింగుదు నని యార్చుచు నోరుతెఱచి హాహాకార మొనర్చుచు మారి కామహాదేవత మృతమూషకగిరిసింహాసనమునఁ గొలువుచేయుచున్నదే! వీరి తోఁబుట్టువు లగు చుఱుకులమ్మ స్ఫోటకదేవత మొదలగువారు వారివారి పరివారములతోఁ బ్రజపై దాడివెడలి భూమినంతయు నేడ్పు లతో రక్తముతో శవములతో దుర్గంధముతో ధ్వస్త మొనర్చు చున్నారే ! ఇవి రోగము లని యిప్పటివఱకుఁ బాశ్చాత్యులు భ్రమించు చున్నారు కాని యివి ప్రకృతిశక్తులని, వీనికి మందియ నక్కరలే దని, బ్రదికినవారు మందుచే బ్రదికినవారు కారని, చచ్చినవారు మందులేక

చచ్చినవారు కారనియు, యేసుక్రీస్తు పుట్టకముందే మనవారు చెప్పినారు. ఎందుల కీశక్తు లుండి యిట్లు చెలరేఁగవలయునో వానికే కారణములు తెలియనప్పుడు మన కెట్లు తెలియును? అధర్మశిక్షకుఁ బాపనాశనమునకు నిట్టివి బయలుదేఱి యుండునేమో యనుకొందమన్నఁ బాపాత్ములతోఁ బుణ్యాత్ములుగూడఁ బుంఖానుపుంఖములుగఁ బూర్వపక్షము లగుచున్నారే! ధర్మహీనులతో ధర్మసహితులుగూడఁదండోపతండములుగ మండిపోవుచున్నారే! కుటుంబములు కుటుంబములు నామహీనముగ నశించిపోవుచున్నవికదా! అన్నికుటుంబములలోనొక్క పాపదూరుఁడైన లేకపోయెనా! పెద్దవాండ్రు పాపాత్ములు తఱచుగా నగుచుందురు కావున వారు శక్తిచే శిక్షితులై యుండవచ్చును గాని మూఁడుదినముల గ్రుడ్డుకూడ మృతినొందనేల?

అది యసత్యము. ఆశక్తుల కొకరిని శిక్షించు నుద్దేశము లేదు. వాని కేవిధమైన క్రమము లేదు. ఎందులకో చెలరేఁగుచున్నవి. గ్రుడ్డి త్రోపుగ నొక్కపెట్టున నన్నిటినిఁ దుడిచివైచుచున్నవి. దానిదారిలో నున్న వన్నియు నశింపవలసినదే! దయలేదు. పగలేదు. ధర్మము లేదు. అధర్మము లేదు. చిన్న లేదు. పెద్ద లేదు. పుణ్యము లేదు. పాపము లేదు. క్రమము లేదు; ఆక్రమము లేదు సృష్టిశక్తులస్వభావ మిట్లున్నది.—

"క్రమము లేదు క్రమము లేదని యింత గింజుకొందువేల? సూర్యచంద్రగ్రహాదుల యుదయాస్తమయము లొక్కనిమేషమైనవ్యతిరేకము లేకుండ జరుగుచున్నవికాదా? ఋతుక్రమము ననుసరించి పుష్పఫలాదులు కలుగుచున్నవికాదా? పైకెగురవైచిన బరుగువస్తువు భూమిమీఁదనే యెల్లప్పుడు పడునుగాని పైకెగిరిపోవుచుండుట లేదుకదా?" యని నీ వందువు కాఁబోలు. ఇదియా నీకున్నపట్టు? మహోన్మత్తుని ప్రలాపములలోనైనఁ గొన్నిటియందుఁ గ్రమముండునే! ఆంత్రజ్వరితుని యసాధ్యసన్నిపాతపుఁ గేకలలోనైనఁ గొన్ని కారణబద్ధములై యుండునే! అత్యసత్యాలాపియుఁగూడ "నీమెయేనా నిన్నుఁగన్నతల్లి" యని యడుగ, సత్యమాడక తప్పదే! అంధుఁడు వైచిన పదిరాతివిసరులలో నొక్కఱాతివిసరుచేనైన మామిడికాయయొక్కటి రాలవచ్చునే! సిరాలో మునిఁగిన సాలెపురుగు కాగితముమీఁదఁ బ్రాకినప్పు డన్ని

చికిబికులలోను బ్రమాదమున నొకయక్షరముండవచ్చునే! ఇంతయేల? ఆఁగిపోయిన గడియారమైనను దినమునకు రెండువేళల సరియైనకాలము చూపునే! అక్రమములో నక్కడక్కడ క్రమముండక తప్పనే తప్పదు. అక్రమము, క్రమము ననునవి యన్యోన్యాశ్రయస్థితులుగాని స్వతంత్రమును కావే! మనము చూడవలసిన దేదనఁగా సృష్టికిఁ గ్రమము సహజమా, యక్రమము సహజమా యనునది. అక్రమమే సహజమనుట సిద్ధాంతము.

సృష్టికర్తనుగూర్చి చెప్పవయ్యా యని యెందఱు సన్యాసులో బతిమాలఁగ బుద్ధదేవుఁ డేమనియెనో విందువా? "ఈమూలతత్త్వమున్నప్పటికి మీ కది లేనట్టిదే. ఆతత్త్వమునకు మీయుక్కుమూఁతల సమాధు లక్కఱకు లేదు. మీనిలువుకాళ్ల తెలివితక్కువప్రార్థనము లక్కఱలేదు. మీపసిఁడికుండలదేవాలయము లక్కఱలేదు. మీకర్పూరపుహారతు లక్కఱలేదు. మీసాతాళించినసెనగ లక్కఱలేదు. మీ పుణ్యములఁ గాంచి మిమ్మాతఁడు తొడపైఁ గూరుచుండఁ బెట్టుకొనువాఁడు కాఁడు. మీపాపములఁగాంచి మిమ్మాతఁడు కాలిక్రింద వైచి త్రొక్కువాఁడుకాఁడు. మీ రాతత్త్వమును దలపెట్టనక్కఱలే"దని చెప్పలేదా? చెప్పినఁగాని వలనుపడ దని యామహానుభావుని నిరోధింపఁగ నాతఁ డేమనియెనో విందువా? "ప్రప్రథమమున సత్తున్నది. ఇది కేవలము జ్ఞానశూన్యమైనది. ఈయవిద్యామహాసముద్రమునఁ గొన్నియంధశక్తు లుద్భవించిన"వని యాతఁడు పలికినాఁడు. సత్తు లేదు, అసత్తు లేదని మనవారు చెప్పినారు. సత్తున్నది కాని యది యసత్తుకంటె భిన్నముకాదని యాతఁ డనినాఁడు. శక్తు లజ్ఞము లని వారు వీరుకూడ నంగీకరించినారు. వేదప్రమాణము నంగీకరింపని బుద్ధదేవుఁడు కూడ వేదర్షులు పలికినట్లే పలికినాఁడు. అదియే సత్యమని తోఁచుచున్నది. ఆశక్తులకుఁ బుణ్యాపాపవిచక్షణయే యుండునెడలఁ బ్రపంచస్థితి యిట్లుండ నేల? ఎట్లు?

గీ. మొద్దువటుఁ డొకసతి లేక మొత్తుకొనఁగ,
వృద్ధునకు నల్వు రిల్లాండ్రు, వేశ్య కొసరు,
నీతిమంతుఁడు గతిలేక నింద నొంద

బానిసీనికి ద్రోహికి బ్రహ్మారథము
ఇచ్చువానినె తిట్టుదు రెల్లవారు
పిసిడివానికె పెదపెద్ద బిరుదచయము
పాంసులాత్మకు ఫలముపైఁ బ్రబలఫలము
ఏకపుత్రమరణము సుశ్లోకునకును
సత్యవాగ్దీక్షునకుఁ జెరసాల త్రోపు
అనృతవాదికిఁ దూఁగుటుయ్యాలకైపు
మెత్తనగువానికంటికిఁ జిత్తవాన
మఱి కసాయిమీసాలకు మల్లెనూనె
సృష్టిలో నిట్టిమార్పెలి యిట్టివెలితి
గలుగ నేలొకో చెప్పఁగాఁ గలఁ డెవండు ?

సీ. చక్రవర్తులు సర్వసంపదలం బాపి
పరితపించుచు ఘోరవనములందో
తత్పాదుకలనైనఁ దలమోవఁ దగనట్టి
యధము లీశులయి రాజ్యంబులందో ?
మగనాండ్రహృదయముల్ మండిపోనేడ్చుచు
నసురుల కారాగృహంబులందో ?
సుతులఁ గాటికిఁ బంపి పతులగొంతులఁగోయ
ధూర్తులు బంగారుతొట్లెలందో ?
గీ. శమదమాఢ్యులౌమునులు రాక్షసులనోళు
లందో ? పరమచండాలురౌ నసురహాతకు
లాముసులమగువల ప్రక్క లందో ? యకట !
దైవమా ! మంచిచెడ్డలు లేవె నీకు ?

సీ. సత్యసంధులు కష్టచయముల మునుఁగుటో ?
దొంగ లుప్పొంగుచుఁ ద్రుళ్లిపడుటో ?
తలగొరిగించుకో దాతకు లేకుంటో ?
కృపణుఁడు లక్ష్మీసమృద్ధిఁ గనుటో ?
విద్వాంసు లుదరముల్ వెన్నంటి యేడ్చుటో ?
మూర్ఖులపొట్టలు పొణక లగుటో ?

కాసు గల్గినవానిబాస వేదం బౌటొ?
బువ్వలేనతనివి బూతు లగుటొ?
గీ. త్వత్ప్రబారాధకులు ముష్టిదాసరయ్య
లగుటొ? నా స్తికుల్ వారల మొగములందు
నుమియుటయొ! యేమి యిది కన్ను లున్న వె? మతి
యున్న దే? యుంటివే? చేయుచున్న దిదియె?

సృష్టిలో నిట్టివ్యత్య స్తత యున్న దనుమాట సత్యమే కదా? ఒక్కొక్క వ్యక్తికిఁ గొన్నివ్యత్యస్తపరిస్థితులు సిద్ధింపవచ్చును. మనము జాతిమీఁదఁ జూచుకొన్న గాని సత్యమును నిర్ణయింపలే మని నీ వందువేమో? మనజాతిస్థితియే యోజింతము. మనజాతి యెంత ఘనమైనదో ప్రపంచమంతయు నెఱిఁగినసంగతియే కదా! విశ్వవంద్యములగు వేదములు మనజాతిమూలపురుషులవలన నే కాదా యుద్బుద్ధము లయినవి? ప్రపంచమున నొక్కచదరపుటడుగులో నూఱంగుళములు వ్యాపించిన మతమును బోధించిన బుద్ధభగవానుఁడు మనలోనివాఁడే కాదా? ప్రపంచమం దేదేశమం దయిన నే కాలమం దైన ధనము తీసికొనకుండ విద్యాప్రదాన మొనర్చుట జరిగియుండెనా? మనభరతఖండమున జగిరినది. ఇప్పటికి జరుగుచు నే యున్న ది. బిచ్చగాండ్రకు నన్న మిచ్చుట, బియ్య మిచ్చుట, డబ్బిచ్చుట యెచ్చటనయిన జరిగియుండెనా? ఇచ్చట జరిగినది. ఇప్పటికిని జరుగుచున్న ది. ఇతర దేశములందు భిక్షుకులువీథిలోఁ గనఁబడు నెడల రక్షకభటులు వారినిఁ గారాగృహములం దుంతురు. మనము భుజించుచుండఁగా మాధుకర మొనర్చుకొను నాతఁడు సీతారామాభ్యాం నమః యని జోలితో రాఁగ మనము నోటి కెత్తుకొనుచున్న కబళమును దిరుగ విస్తరిలోనుంచి, యాయతిథి కన్న మిడిన తరువాత నే యాకబళమును నోటఁ బెట్టుకొన వలయునన్న నిబంధన మొక్క భరతఖండమునఁ దక్క మఱి యెచ్చటనయిన నుండుట కవకాశమున్న దా? అతిథికి ముందు పీఁట, ముందు విస్తరి. ఆతఁ డాపోశన మొనర్చి ప్రాణాహుతు లయినఁ దీసికొన్న తరువాతఁగాని యేగృహస్థుఁ డైనఁ బరిషేచన మొనర్చునా? ముందుగఁ గాకబలి, శ్వానబలి లేకుండ నెవఁడయిన మెదుకుఁ నోటఁ బెట్టునా? ఆతిథ్యములో నత్యంత సూక్ష్మము లయిన యేర్పాటు లిచ్చటఁ

గాక మఱి యెచ్చట నున్నవి? ఇందువలన నాతిథ్యగుణము మనదేశ మున నెంత పరిపూర్ణముగఁ బరిపోషింపఁబడినదో తెలియవశమా? చీమలకుఁ బిండి బెల్లము ప్రతిదినమును వైచువా రెంద అున్నారో యెఱుఁగుదువా? తుదకుఁ బాములకుఁ జిమ్మిలి, పాలుపోయుచున్నకాంత లెంద అున్నారో యెఱుఁగుదువా? శత్రువులకుఁగూడ నాతిథ్య మిచ్చిన వారు మనజాతివారే కాదా? నూఱేసి యంతరువులమేడలున్న యమె రికాదేశ మొకదేశమా? దోమకుట్టుబాధ నివారించుటకుఁ బశువులకయి రాపిడిస్తంభములున్న మనదేశమే దేశ మగునుగాక! జాతి కుండవలసి నది భోగవాంఛయా? భూతదయయా? మనజాతి కీసుగుణసంపత్తియం తయు నున్నది కదా! ఇది నీమతానుసారముగఁ బుణ్యమే కదా! సరే.

సాలగ్రామములపై నిర్మాల్య భారమును దీసివేయనివాఁడు ధరాభారముగ నెన్నఁబడుచున్నాఁడు కాదా? మైలుమైలున కొక్కదే వాలయ మున్నదే. ఫర్లాంగు ఫర్లాంగున కొక్కభజనమందిర మున్నదే! ప్రతిదినము నేదోయొకవేళనయిన దైవధ్యాన మొనర్పని భారతీయు డెవఁడయిన నున్నాఁడా?

అబుద్ధిపూర్వకముగనైన దైవనామస్మరణ మొనర్పనివాఁ డీపుణ్య భూమిలోనివాఁడు కాఁడే! పాశ్చాత్త్యులలో దైవచింత యెంత యరు దుగా నున్నదో యంద అెఱిఁగినదే కాదా? వారికి దైవచింతకుఁ దీఱిక యెక్కడిది? దైవనామస్మరణ మొనర్చుటకు నైనఁ దెఱపి యెక్క డిది? పొగయంత్రములలో, నీటియంత్రములలో, వాయుయంత్ర ములలో, విద్యుద్యంత్రములలో, సముద్రగర్భములో, నంతరిక్షాంతర ములో, బొగ్గుగనులలో, సారాయంగడులలో, సంతలలో, నక్కడ యిక్కడ యని లేక, సర్వతోముఖముగఁ దిరుగుచు క్షణము పోయిన ధనము పోవు ననునాందోళనముతో నత్యాతురతతో దేవులాటయుఁ దిరుగులాటయుఁ బరుగులాటయు నెగురులాటయుఁ బ్రాకులాటయుఁ బొరలాటయుఁ దక్క నంతకంటె మఱేమియు లేదే! ధనచింతా ప్రాబ ల్యమే కాని దైవచింతాలేశమయిన నెప్పుడైన నున్నదా?

మనకట్లా? దైవనామస్మరణ మొనర్చుచు నుదయమునఁ గను దెఱచినది మొదలు, దైవనామస్మరణ మొనర్చుచు రాత్రికనుమూయు

పర్యంతము మనము దైవముపేరు పెట్టుకొని చేయుచున్న పను లెన్ని న్నియో? కొడుకులకుఁ, గూఁతులకు, మనుమలకు మనుమరాండ్రకు దేవుని పేరు పెట్టుకొని నోరాఱఁ బిలుచుకొనుచున్నాము కాదా? ఏదో యొక దైవముతో సంబంధింపనిపేరు మనలో నెవరికైన నున్నదా? మత్స్యనాథ రావు కూర్మనాథరావు వరాహరావను పేళ్లుగూడ మనలో నెందఱికో యున్నవి కావా? ఎటు వచ్చినను గడ్డయ్య—పెంటయ్య—పుల్లయ్య యను పేళ్లు కారణాంతరములచేఁ గొందఱు శిశువుల కున్నను బాల్య గండములు దాఁటిన పిమ్మట వారినిఁ బవిత్రనామధారులుగాఁ జేయుచుం డుట లేదా? ఏసుక్రీస్తుపై మహాభక్తి పాశ్చాత్యులలో నున్నదిక దా—ఆతని పేరు కొడుకులకుఁ గూఁతులకుఁ బెట్టినవా రెందఱున్నారో యెఱుఁ గమా? మొగములందు భుజములందు మనము దేవుఁడని నమ్మినవారి లాంఛనములను ధరించుచుండుట లేదా? మెడలో శంకరమూర్తులను ధరించువా రెందఱు లేరు. ఇంటిగోడలకు విష్ణుపాదము లంటించినవా రెందఱు లేరు? ఎటుపోయినను దేవునిరూపమో, యెటువిన్నను దేవుని పేరో, యెటు చూచినను దేవునిగుడితో, యెటఁ జదివినను దేవుని కథయో మనకు లేనిపరిస్థితి యీజాతి పుట్టినప్పటినుండి యిప్పటివఱ కున్నదా? ఇఁక ముందుండునా! ప్రహ్లాదునివంటి భక్తుఁ డితర ప్రపంచ మున నుండెనా? హరిశ్చంద్రునివంటి సత్యవాదికథ పాశ్చాత్యుల గ్రంథజాలములో నొక్కటియైన నున్నదా? భగవద్దాసు లని, బైరాగు లని, యతు లని, సన్యాసు లని, పరమహంస లని, యోగు లని, సాధువు లని, యింక నేమేమో యని దేశసేవచేయుచు నీదేశమున నెన్నిలక్షల జనమున్నదో చెప్పఁగలమా? ఈజనసంఖ్యలో సహస్రాంశమైన నితరదేశ ములం దున్నదా?

మఱియొక్క విశేషము: ఏగ్రుడ్డివో యేనడ్డివో యేక్రూరమైనవో యేగొంతుకోఁతవో యగు భయంకర ప్రకృతిశక్తులనుగూడ శ్యామలాంబ యని మరిడమ్మ యని పేళ్లతో మనము పూజించుచుండుట లేదా? దైవముకొఱకే తను వంతయు మనస్సంతయు నాత్మ యంతయు నర్పణ మొనర్చుకొన్నజాతి మఱియొకటి ప్రపంచముననున్నదా? ఈభూత దయయు, నీదైవభక్తియు మహాపుణ్యా మని యాచరించుచున్న యీ

జాతి యెంత యున్నతస్థితిలో నుండవలసినది ? సృష్టిమహామూలశక్తికి దయాదాక్షిణ్యములే యుండునెడలఁ బుణ్యపాపవిచక్షణతయే యుండు నెడల, ధర్మాధర్మవిభేదమే యుండునెడల, మనహృదయములోని తన యందలి ప్రేమమును దెలిసికొనుటకు జ్ఞానమే యుండునెడల, మనయవ స్థను జూచుటకుఁగన్నే యున్నయెడలమనదేశమునకీమహాదుర్గతియేల? ఇతరరాష్ట్రములలోనివారు వారిరాష్ట్రములను వారేలుకొనుచుండ, మనమేమి చేయుచున్నాము. మనయెద్దులను మన మేద్చుచున్నాము. బొంబాయిరేవులోనుండిపొగయోడలోనికిఁ జేరినయెలుక ప్యాసుపోర్టు అక్కఱలేకుండ ఏ అమెరికాదేశమునకో యింగ్లాండునకో పోవుచున్నదే! ఎలుకకున్న జన్మస్వాతంత్ర్యమైన హిందువునకు లేదే.

సాక్ష్యుపన్యాసములు తిరుగ నారంభింపఁబడిన వని వినఁగనే యీపిచ్చియాసుపత్రిలోనివా రంద తేమిచేసినారో యెఱుఁగుదువా? వారందఱు 'ది ఫిలాసఫర్సు కాన్ఫరెన్సు' అనుపేర నొకసభచేసి సాక్ష్యు పన్యాసములు పడుచున్నంతకాల మాంధ్రపత్రికను మనము తెప్పించు కొంద మని తీర్మానించుకొని యట్లు తెప్పించుకొనుచున్నారు. మతి యున్నవారికంటె మతిలేనివారికే నీయుపన్యాసము లెక్కువ రుచించు నట్లు కనఁబడుచున్నదే! నీవుకూడ వారిజట్టులోని......"

"కోన్‌రే వహాఁ! దివానానే గుప్తగో కర్తాహై! జారే" యని యొకమహమ్మదీయుఁ డఱచెను. నేను వెడలివచ్చితిని.

నాయనలారా ! సృష్టిశక్తులనుగూర్చి యాతఁడు చెప్పినమాట లన్నియు మీతోఁ జెప్పితిని. ఈమాటలు మీ కెట్లున్నవో కాని నాకు సమంజసముగఁ గనఁబడలేదు. ఈయుపన్యాసమును గఠినముగ విమర్శింప వలసియున్నది. ఈతఁ డింక మతిలేనివాఁడు కాలేదు. కాని మనుజ దూషకుఁడైనాఁడు. నిష్కారణముగఁ దనకుఁ గారాబంధమును గలుగఁ జేసి, యవమానించిన మనుజులను శిక్షింపలేదని దేవదూషణమునకుఁ గూడఁ బూనుకొనినాఁడు. ఈతలతిక్కతత్త్వజ్ఞాన మిందుమూలముననఁ గలిగినది. ఇతనికిఁ గారాబంధమోక్షము వేగముగ నగుఁగాక !

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సభావ్యాపారములు

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

సోదరులారా! సభావ్యాపారములు రెండుమాసములనుండి చూచుకొనుటయే లేదు. పాఠికసంఘముపేర నిదివరకు వచ్చినలేఖలలో ముఖ్యములైనవానిని జదివెదను.

పాఠికకి—నమస్కారములు—మీసంఘమున నిదివఱ కైదుగు రుండెడివారు. ఇప్పుడు మీతో నల్వురే యున్నారు. అయిదవవారి నెవ్వరి నైనఁ జేర్చుకొనుట కుద్దేశ మున్నదా? అట్టియుద్దేశము మీ కుండునెడల స్త్రీని జేర్చుకొందురా? ఆస్త్రీ సత్యపురగ్రామవాసినియే యై యుండవలయునా? అక్కఱలేదా? ఈసంగతులు నాకుఁదెలుపఁగోరెదను.

చిత్తగింపవలయును, విధేయురాలు,

సి. బాలనాగమ్మ,

ఆనెగొంది, కమలాపురముపోస్టు, బళ్లారిజిల్లా.

సోదరులారా! ఈలేఖను వింటిరా? ఈసోదరీమణి మన యుపన్యాసములను విని సంతోషించుటయే కాక, మనసంఘములో నొక సభ్యురాలై మనసంఘోద్దేశనిర్వాహణకార్యమునందు మనకు సహాయురాలై శ్రమపడు చుండుట కుత్సహించుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. బళ్లారి జిల్లాలోనున్న హేతువుచేత నెప్పుడో కాని మన కామె దర్శనమిచ్చుట కవకాశము లేనిదైనను, దనయభిప్రాయములను దఱచుగ మన కామె పంపవచ్చును. అందుచేత నామెను జేర్చుకొనుటయే నాయభిప్రాయము. వాణీదాసా! నీ వే మందువు?

వాణీ—స్త్రీని సభ్యురాలిఁగఁ జేసికొనవచ్చు ననీ మనసంఘశాసనములలో నున్నదా?

జంఘా—చేర్చుకొనఁగూడ దని లేదు.

వాణీ—స్త్రీనిగూర్చిన ప్రసక్తియే లేనప్పుడు స్త్రీనిఁ జేర్చుకొనుట కవకాశ ముండదు.

జంఘా—సభాశాసనములకు విరుద్ధము కాని పనిని జేయుట తప్పు కాదు.

వాణీ—సభాశాసనములు చెప్పనిపని చేయుట తప్పు.

జంఘా—కవీ! మొండివాదము చేయకుము. మనసోదరీమణు లిప్పుడు మిగుల నున్నతదశలలోనికి వచ్చుచున్నారు. విదుషీమణు లగుచున్నారు; గాయనీమణు లగుచున్నారు; కవయిత్రు లగుచున్నారు; చిత్రలేఖిక లగుచున్నారు. వక్తృత్వమున వారిని మించినవారు లేరని పించుకొను చున్నారు. శాసనసభలలో, సంఘసంస్కరణసభలలో, మతవిషయక సభలలో, న్యాయసభలలో, రాజకీయసభలలో సభ్యురాండ్రై లోలాక్షీమణు లెందఱు లోకకల్యాణమునకుఁ దోడుపడుచున్నారో నీవెఱుఁగుదువా? స్త్రీలు సర్వసభలలో సభ్యురాండ్రుగ నుండుట సభలకే కాక దేశమునకుఁగూడ నలంకారము. అందుచే నామె కోరు నెడలఁ జేర్చుకొనుటయే నాయభిప్రాయము.

వాణీ—నాయభిప్రాయ మేదో చెప్పితిని. మార్చుకొనవలసిన కారణము నాకగపడ లేదు.

జంఘా—కాలాచారీ! నీయభిప్రాయ మేమి?

కాలా—నాయభిప్రాయమున కేమున్నది? నాకు స్త్రీయైన నొకటే, పురుషుఁడైన నొక్కటే. ఆరెంటిలో భేదమేదో నామనస్సున కెక్కలేదు. వేదాంతశాస్త్ర మాత్మకు లింగము లేదని చెప్పుచున్నది. పైస్వరూపమువలననే యీవ్యక్తి యాఁడుది, యీవ్యక్తి పురుషుఁ డని పామరులు గ్రహించుచున్నారు. కాని పరమార్థ మాలోచింపఁగ స్త్రీపురుషభేదము లేనే లేదు. అందుచేత—

జంఘా—కాలాచారీ! ఇఁకఁ జాలించుము. స్త్రీపురుషభేదము నీ మనస్సున కెక్కలే దని చెప్పితివి కదా! నాలుగేండ్లక్రిందట వివాహ మాడుటకు దక్షిణదేశయాత్ర పోయి యక్కడ నీయలౌకికచర్యలచేఁ గారాగృహప్రవేశ మంది చావునకు సిద్ధమయితివే. జ్ఞప్తిలేదా?

కాలా—అప్పుడు నేను బుద్ధిపూర్వకముగఁ బోయితి ననుకొంటివా? ఏదో యితరులప్రోత్సాహముచే నట్లు జరిగినది?

జంఘా—సరే. నీయభిప్రాయ మేమని నిర్ణయించెదవు?

కాలా—నాకుఁ బ్రత్యేకాభిప్రాయ మేమియు లేదు. పెద్దల యభిప్రాయమే నాయభిప్రాయము.

జంఘా—అది యేదో స్పష్టముగఁ జెప్పుము.

కాలా—వాణీదాసుఁడు చెప్పినట్లు స్త్రీని జేర్చుకొనకుండిన మంచిది. నీవు చెప్పినట్లు చేర్చుకొనినను మంచిదే.

జంఘా—సరే నీయభిప్రాయము నపుంసకము కావున నది గణింపఁబడదు. వాణీదాసా! స్త్రీని జేర్చుకొనవచ్చుననియే పాతీ యభిప్రాయము. ఆయభిప్రాయ మీలేఖమీఁదనే వ్రాయఁబడియున్నది. హెచ్చుసంఖ్యగల సభ్యులచే నామోదింపఁబడుటచేత స్త్రీని జేర్చుకొనుటకే నిర్ణయింపఁబడినది.

వాణీ—పాతీయభిప్రాయ మట్లున్నదని మొదటనే యేల చెప్పలేదు.

జంఘా—ఇదిగో! మఱియొక లేఖ—గంజాముజిల్లా—నరసన్నపేటపోష్టు—ఉర్లాము గ్రామమునుండి యీలేఖ వచ్చినది. దీనిని జదివెదను.

పాతీకి నమస్కారములు.

అయ్యా! మీరు చిత్రలేఖకుల దిగంబరవిగ్రహములఁ గూర్చి యిచ్చినయుపన్యాసములోని సంగతు లన్నియు బాగుగాఁ దెలిసికొంటిని. ఉపన్యాసము బాగుగనే యున్నది. అట్టిదోష మెంతశీఘ్రముగఁ బరిహరింపఁబడునో చిత్రకళ కంత క్షేమము. కొందఱు స్త్రీలుకూడ నట్టివిగ్రహములను జిత్రించుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఇది మఱింత ఘోరము. ఇప్పటి చిత్రలేఖకు లేవోపిచ్చియూహలు పెట్టుకొని,చిత్రించుచున్న కన్నులనుగూర్చి యుపన్యసించెద నని చెప్పియున్నారు. ఆయుపన్యాసముకొఱకు వేచియున్నాము. తప్పకుండ నట్టి యుపన్యాసము త్వరలో వెడలవలయును. వారు చిత్రించుచున్న కన్నులనుజూడ నెంత రోఁతయైనఁ గలుగుచున్నది. మీరు ముఖ్యముగా విమర్శింపవలయును. అదిగాక వంగీయకళ తప్పకుండ మీవిమర్శనమునకు గుఱి కావలసియున్నది. కాని యొకసంగతి. ఆనదుమను: కొంతకాల మెండి మొండైన చిత్రకళ నూతనముగ నిప్పుడే యుజ్జీవింపఁబడుచున్నది. లేలేఁత రెమ్మలు

వైచుచుఁ జిగుర్చుచు మొగ్గదొడుగుచు నెదుగుచున్నది. విూవిమర్శ నము కేవలము ఖండకముగానుండక, కొంతపరిపోషకముగా నుండ వలయు నని చెప్పుచున్నాను. వెఱ్ఱివెఱ్ఱి తలలను గఱుకుకత్తితోఁ దెగ నఱుకఁగూడ దని నాయభిప్రాయము కాదు. అట్టినఱుకులవలన, మిగిలిన చెట్టు మునుపటికంటె బలముగలదియై, మునుపటికంటె వ్యాప్తికలదియై, మునుపటికంటె హెచ్చుచిగుళ్లు, హెచ్చుమొగ్గలు కలదియై యుండు నట్లు మాత్రము చూడవలయును. అది నాకోరిక.

మఱియొకసంగతి—ఆఁడుదాని మర్యాదకు భంగకరములైన పటములను జిత్రించు చిత్రలేఖకులను భారతమాతచేతికొరడా ప్రేటున కధీనులుగఁ జేసితిరి. వారందుల కర్హులే యగుదురుగాక! వారికంటె నట్టిశిక్ష కర్హతరులైన కవుల నుపేక్షించి, చిత్రలేఖకులమీఁదనే మీరు దాడివెడలుట తగదు. ఆఁడువారి యవయవరహస్యముల బయటఁ బెట్టుటలోఁ గవులకుఁ జిత్రలేఖకు లందుదురా? ఒక్కొక్క యవయవ మున కెన్నేసి పద్యములను జెప్పినారు. వారు వర్ణింపనియవయవ మున్నదా? చిత్రలేఖకుల పటములలో నాభి కానఁబడుచున్నదని మీరు వారి నంతతీవ్రముగ విమర్శించితిరే! నాభిపై నొక్కొక్కకవి యెన్ని యెన్ని శ్లోకముల నెన్నెన్ని పద్యములఁ జెప్పియుండలేదు? చెలమ లని, దిగుడుబావు లని, కొండబిలము లని మఱి యేమో యని యెన్నివర్ణన ములు కవులగువారొనరించి యుండలేదు? అంతట నాఁగిరా? నాభిపై నున్ననూగారు, దిగువనున్ననూగారుగూడ వర్ణింపలేదా? "నూగారు గూఢపదమా చెలికిన్" అన్న వా రెవ్వరు? ఇఁకఁ బయోధర వర్ణనములకు హద్దుపద్దున్నదా? మనసులోని యాబలాటము తీఱునట్లు, నోటికసితీఱునట్లు, చేతిదురద తీఱునట్లు పయోధరవర్ణనము లెంతబహు ళముగా గ్రంథములందు వ్రాసినారు? ఎంతపెద్దవి యని చెప్పినను హృద యమున కింక సంతుష్టి లేక, అబ తీఱక, తాటికాయ లని, కుండ లని, కొండ లని,వారిమొగ మని మొఱపెట్టినవా రెవరు? కవులు కారా? పిఱుఁదులను వర్ణింప కుండినకవి యొక్కఁడైన నుండెనా? అవి పెద్దదిబ్బ లని, యిసుకతిప్పలని, మెట్టలని, గుట్టలని వర్ణించి వర్ణించి, యంతటితో దయ్యపు టాఁకలి శాంతింపకపోవుటచే, భూవలయముతో వాని నంప

గట్టలేదా ? కాంతలరహస్యావయవములను వర్ణించుటలోఁ గవుల కున్న రాక్షసవాంఛ చిత్రలేఖకుల కున్నదా? పిఱుఁదులవర్ణనలతో సరిపుచ్చిరా? ఎందులకు సరిపుత్తురు ? సరిపుచ్చి యూరకుండఁగలరా ? సరిపుచ్చి బ్రదుకఁగలరా? సరిపుచ్చి కవు లనిపించుకొనఁగలరా? ఆకారముకాదు, రంగుగాదు, మఱియేదో కాదు, ఇం కేదో కాదు—ఎన్నెన్ని వివరములతో నోపికగా, శ్రద్ధగా, భల్లూకపుఁబట్టుతోఁ దలఁపఁగూడని యవయవములను, గానరాని యవయవములను మనయెదుటఁ బెట్టలేదు? పోనిమ్ము. అంతటితో నాఁగిరా ? ఆఁగుటే ? హాహాకారమెత్తి నప్పు డాగుటే— స్మరింపరాని సంభోగవర్ణనములను సంతనగ సాపుగ సముజ్జృంభణముగ సాగింపలేదా ? అంతటితో నయిన శాంతిపడి మిన్నక పడియుండిరా ? ఊహుఁ "పునారతికౌతుకంబుతో" లేచి గంటములు చేతఁ బుచ్చుకొని బింకముగఁ గూరుచుండిన ముసలికవు లెందఱు ? ఈఘోరచర్యలోఁ దిరుగవేసి మఱుఁగవేసి, ఉల్లాసీదాల సౌభాగ్యమును జూపినవా రెందఱు ? ఛీ ఛీ ! ఏచిత్రలేఖకుఁడయిన నిట్టిసన్నివేశమును జిత్రించి సంతలోఁ బెట్టినాఁడా ? ఈమోటమొండివ్యాపారమునఁ గవులకంటెఁ జిత్రలేఖకు లెంతతక్కువ ? చిత్రలేఖకులు కొరడాప్రేటుల కర్హులయి నప్పుడు కవులు కొఱతమేకుల కర్హులు కారా?

ఆంధ్రకవిత్వములో మాత్రమే యిట్లున్నదా ? సంస్కృతములో నింతకంటె బాగేమైన నేడ్చిన దేమో యని చూడఁగ, నది యింత కంటె నధ్వాన్నముగ నున్నదే. జగన్మాతల స్తవరాజములలో గుహ్యాంగకములకుఁ బ్రత్యేక మొక్కొక్క స్తబకమా ? తల్లిదండ్రులగుపార్వతీ పరమేశ్వరుల సంభోగమును వర్ణించుటకు సాహసించినవారు సంస్కృత భాషామహాకవులే కాదా? బ్రహ్మచారులు, వేదాంతులు, సన్న్యాసులు సయితము దేవీస్తవరాజములలో నెంతలజ్జాకరము లయిన విగ్రహములను నిర్మించినారు.

ఇంక నాంగ్లేయభాష యీసన్నివేశమున నేభాషకుఁ దీసిపోవునది కాదు. సమస్తభాషలలోనున్న యీగ్రంథములుకూడ నాభాషలోఁ బరివర్తనమొందియున్నవి. కావున సమస్తజాతులవారి కీపిచ్చి యెంతగాటముగ నున్నదో తెలియవచ్చును. Shakespeare రచించిన Sonnets

లో, Venus and Adonis లో, The Rape of Lucrece లో స్త్రీల గుహ్యావయవము లెంత ప్రీడాకరముగ, నెంతజుగుప్సాకరముగ వర్ణింపఁ బడియున్నవి ? Aristophanes వ్రాసిన హాస్యరసరూపకముల నవలో కించితిరా? పూర్వపువా రట్లు రచియించిరి కాని యిప్పటివారు భద్రము గనేయున్నారని యనుకొనకుఁడు. ఇటీవలి గ్రంథమైన "Leaves of Grass" లోని, "The love that awaits me" అనుపద్యమాలికను జూచితిరా? ఎంతరోఁత కలిగించుచున్నదో! చెప్పఁబోవున దేమనగ:— చిత్రలేఖకు లెట్టిదోష మొనర్చిరని మీరు చెప్పినారో, కవు లంతకంటె నెక్కువదోషముల నొనర్చినారు. వారిని దూషించి వీరి నుపేక్షించుట ధర్మము కాదు.

చిత్తగింపుఁడు.
సత్యవాది

జంఘూ—ఈలేఖను వింటిరా! కవులందుఁ బాక్షికముచే నేను వారిని విడువలేదు; చిత్రలేఖకులందుఁ గోపముచే వారిని దూషింపలేదు. కవుల యీవెఱ్ఱినిగూర్చి చెప్పఁ దలఁచియే యున్నాను. చిత్రలేఖకులఁగూర్చి నేను జెప్పినప్పు డది సమంజసముగ నున్నదో లేదో చూడవలయును గాని కవులనుగూర్చి చెప్పలే దని యధిక్షేపింపవచ్చునా? నే నింకఁ జెప్పనివేళ యేది? ఉన్న దొక్క చిన్ననోరు: ఉపన్యాస విషయములు లక్షలు 'కవి'నిగూర్చి యీనడుమ నుపన్యసించితిని. కవిభేదములు మొదలగు నంశములఁగూర్చి యుపన్యసించునప్పుడు కవుల యీపిచ్చినిగూర్చి సోదాహరణముగ సవిస్తరముగఁ జెప్పఁదలఁచితిని. కాని యుత్తమవిమర్శకుఁ డగు మన ఉద్గామపండితుఁ డీవిషయమును గూర్చి వ్రాసి నాకు శ్రమలేకుండఁ జేసినందుల కాయన కనేకనమస్కారము లర్పించుచున్నాను. ఇఁకఁ జదువఁదగిన యుత్తరము లున్నవికాని యిప్పటి కివి చాలును.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

వీరశైవులు

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

నాయనలారా! ఒక శివభక్తుఁడు మనసభలో నేఁ డుపన్యసించును. అతఁడు లింగధారి. కేవలశైవుఁడు. మిగుల వయస్సు గడచిన వాఁడు. బుద్ధిశాలి. ఆతఁడు మాటలోనే వచ్చుచున్నాఁడు. లేచి నిలువఁబడి యా మహాభక్తుని గౌరవింపుఁడు (అంద ఱట్లొనర్తురు) అయ్యా శంకరభక్తాగ్రణీ! దయచేసి పీఠ మెక్కి యుపన్యసింపుఁడు.

శైవవర్యుని యుపన్యాసము.

శివభక్తులారా! సాక్షిసంఘోపన్యాసములఁగూర్చి వినుచునే యున్నాను. ఇదివఱకు జంఘాలశాస్త్రి యనేకోపన్యాసము లిచ్చినాఁడు. జంఘాలశాస్త్రి మాధ్వుఁడు కాఁడు. శ్రీవైష్ణవుఁడు కాఁడు. అద్వైతి యయ్యును హరభక్తినిగూర్చి యుపన్యసించి యుండలేదు. పత్తిక్కొల్లె నాచ్చియారువిశేష ముపన్యసించినాఁడు* కాని బసవేశ్వరమహిమమును గూర్చి యుపన్యసించినాఁడా? ధనుర్దాసునికథ చెప్పినాఁడు కాని తేడర దాసయ్యకథ చెప్పినాఁడా? భక్తినిగూర్చి చెప్పిన యుపన్యాసములందైనను విష్ణుభక్తినిగూర్చియే చెప్పినాఁడు కాని వీరశైవభక్తినిగూర్చి చెప్పినాఁడా? శివుఁడు దేవుఁడు కాఁడనియా, శివభక్తులు భక్తులు కారనియా? ఆతని యుపేక్షకుఁ గారణమేమో తెలియఁజాలకున్నాను. ఏకారణమైననేమి జరుగఁగూడని యుపేక్ష జరిగినది. క్షమింపఁదగని యుపేక్ష జరిగినది. శివభక్తులారా! ఈసంగతి మీతో మనవిచేసి మీ కొక శివభక్తునికథ నుపన్యసింపవచ్చితిని. సావధానచిత్తులరై వినఁగోరుచున్నాను.

అనఁగ ననఁగ నొకవీరశైవుఁడు. ఆతనితల్లి యెవతెయో తెలియదు. తండ్రి యెవఁడో తెలియదు. ఇంటిపే రేదో తెలియదు. అతఁ డేగ్రామనివాసియో యదికూడఁ జెప్ప వీలులేదు. కొండూరనికొందఱు కోడూ రని కొంద ఱందురు. ఆతనిపేరుమాత్రము బ్రహ్మయ్య.

ఆతఁడు,

ద్వి॥ వీరవ్రతైకనిష్ఠాపరమణుండు—
పారశివాచారపారాయణుండు
లోకైకపూజ్యుఁడలోకానుసారి—
ఏకాంతభక్తి మహిష్ఠమండనుఁడు
నఘటితనాద విద్యాపండితుండు
నఘవినాశనకారణావతారుఁడు
విదితకారుణ్యసముదితానురాగ—
హృదయుఁడు సర్వజీవదయాపరుండు

నని కవి యాతనిమహామహిమమును గానమొనర్చెను. ఆతఁడనేకవిద్యల నభ్యసించినవాఁడగుటచే సహస్రవిధముల ధన మార్జించి యంతయును మహేశ్వరమూర్తులకర్పించి వారిని సేవించుచుఁ గాలక్షేప మొనర్చుచుండెను. ధనమంతయు నీరీతి వెచ్చ మొనర్చి క్షయించిన యాతఁడు శుద్ధినొందిన రసఘుటికవలెఁ దేజస్స్వరూపుఁడై వెలిఁగి పోవుచుఁ గిన్నరను జేతఁబుచ్చుకొని వీథివీథిని గాన మొనర్చుచుండెను.

"ఈశ్వరా! జగదీశ్వరా! పరమేశ్వరా కరుణాకరా" యని యుచ్చైస్స్వరమున మ్రోళ్లు చిగుర్చునట్లు గాలి స్తంభించి వినునట్లు కైలాసాధిపతిని గానమొనర్చునతఁడాతఁడే మనస్సునకున్న చెవిచే వినుచున్నారా?

మనము వినుట లెక్కయేమి? శంకరభగవానుఁ డంతరిక్షమునఁ బ్రత్యక్షమై యానందమున నుప్పొంగుచుఁ గిన్నరబ్రహ్మాముఖోద్గత మధురగీతానుసారతాళానుగుణముగఁ దాండవించుట కుత్సహించి డమరుకమును వాయించుట కుద్యమించుచున్నాఁడే! గజచర్మపుముడుత లలోఁ దలల నిముడ్చి, కునుకుచున్న సర్పములు శిరముల నెత్తి యదల్చి పడగలువిప్పి, జిహ్వలుముందునకుఁద్రోచి కన్నులుమాత్రమే కాక యొడలంతయుఁ జెవులు చేసికొని వీరశైవుఁడగు బ్రహ్మయ్య గౌరీశ్వరగానమును విని పరవశము లగుచున్నవే! మహేశ్వరజటాజూటస్థ యగు చంద్రరేఖ మహాగాయకగీతామాధురికిఁ జొక్కిచొక్కి అమృతమును వేర నానందబాష్పములను విడుచుచున్నదే. ఈమహాసన్నివేశమున కనావృ్హా

తులై వీణాధరులైన తుంబురునారదులు విచ్చేసి మహాగానామృతమునఁ దలమున్కలగుటచే నుక్కిరిబిక్కిరి యగుచు గ్రుడ్లు స్తంభింప నిశ్చేతనుల గుచు నిలువఁబడినారే! వీరశైవశిఖామణీ! భక్తియనఁగ నీదే యగునుగాక! గాన మనిన నీదే యగునుగాక! జన్మమనఁగ నీదే యగునుగాక! మహాదేవుఁడు నీకు బిరుద మిచ్చినాఁడా! అందుచేతనే కిన్నరబ్రహ్మయ్య వైతివా?

ఆహా! భక్తికి గానమున కెంత చేరువ? భక్తి హృదయమున నంకురింపఁగనే గొంతుకలోని తంత్రులు తమంతతాము, మేళవించుకొని సిద్ధముగ నుండునే! భక్తి హృదయకోశమును రవంత సంచలింపఁజేయ నా యూఁపుతో రైఁరైఁ మని భైరవియో శంకరాభరణమో యాలాపింప నారంభించునే. భక్తి హృదయమునఁ దాండవింప నప్రాపంచిక గాన మమృతరంగములతో నాకస మంతయు వెల్లివిరియునే! చెట్లు చిగుర్చునే! శిలలు కరఁగునే! నదులు పొంగునే! అగ్నిజ్వాల లంతరించునే! వాయువు చల్లఁబడునే! భవరోగములన్నియుఁ బటాపంచలై పోవునే! సృష్టియంతయు ప్రేమవృష్టిచే నార్ద్రమగునే?

గానశక్తి లేనివాఁడు గానమునకుఁ జెవి లేనివాఁడు కిరాతహృదయుఁడు, నరఘాతుకుఁడు, జీవద్రోహి యని యొక యాంగ్లేయకవి చెప్పినాఁడు. ఆమాటలు నా కంత నచ్చలేదు. ప్రపంచమున గానశక్తి లేనివాఁ డెవఁడు? గానానుభవశక్తి లేనివాఁ డెవఁడు? ఒక్కని గానఁ బలుపఁగలరా? కంటికి నచ్చిన కాంతను జూచి మానురాగము తీయలేని మొద్దుముండకొడు కెవఁడయిన నున్నాఁడా? ఈమానురాగములో గాన మున్నదా? లేదా? తుంబురునారదులు పాడినట్లు పాడినగాని గానము కాదా యేమి? ఆఁడుకోడి నాకర్షించుటకు మగకోడి యెంతచిత్రముగ గానమొనర్చునో వినలేదా? మగకుక్క యాఁడుకుక్కపైఁ దాటఁబోవునప్పుడు కుఁయికుఁయికుఁయిమని గాన మొనర్చుచుండుట లేదా? కాలువయొడ్డునఁ బొదలోని కీచురాయి యెందులకుఁ బైస్థాయిలో గాన మొనర్చుచున్నది? ఆఁడుపురుగు నాశ్లేషమునకే కాదా? ఐహికానంద రసము ననుభవించుట కేజీవము పనికిరాదో దానికిమాత్రమే గానము లేదు. సుఖదుఃఖముల కధీనముకాని ప్రాణ మొకటియైనఁ బ్రపంచమున

నున్న దేమో చెప్పఁగలరా? నిశ్చేతనములకుఁ గూడ సుఖదుఃఖానుభవ మున్నదని యిప్పటి ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు సిద్ధాంతీకరించుచుండఁ, జేతనములమాట సందేహింప నేల? ప్రాపంచికానందమువలన గాన ముద్భవించును. పరమేశ్వరానందమువలన గాన ముద్భవించును. రక్తిచే గాన ముద్భవించును. భక్తిచే గాన ముద్భవించును సాంసారికానందమువలనఁ గలిగినగానము నిష్ఫలము. గుడిగుడీ త్రాగుటచే గలిగిన మబ్బుతెరవంటి కైపుచేఁ బుట్టిన మోతాదైన యానందమున పాదుషా యీాల వేయుట యెట్టిదో పణ్యవనిత తలదువ్వుకొనుచు విటుని వశపఱచుకొంటినను నానందమున "చిన్నదానరా" యని జావలి పాడుట యట్టిదే. పాదుషాయీాల యెంత ప్రయోజనమో పణ్యవనిత జావళి యంత ప్రయోజనము ఐహికానందమున గాన మొనర్పలేనివా రెవ్వరు? ఇట్టిగానము జీవుని మఱింత ప్రకృతిబద్ధ మొనర్చుటకే పనికివచ్చును. సంసారసాగరమున జీవుని మఱింత ముంచుటకే యక్కఱకువచ్చును. గానములేనివారు క్రూరులు, ద్రోహు లని చెప్ప వలనుపడునా? గాన మొనర్పగలవారు లోకోపకారులై మిడుకుచున్నారా? సాలెపురుగు నాల్గువందలనంబరును మించిన మహాసూక్ష్మతంతువులచే నిర్మింపఁబడిన తన పద్మవ్యూహపు మహాలులోని చంద్రశాలలోఁ దాను గూరుచుండి మధురగీత మాలాపించు టెందులకు? చుట్టుపట్టులనున్న యీఁగల నాకర్షించి మ్రింగుటకే కాదా? ఇది గొంతుకోఁతగానము కాదా? పాషాణహృదయుల మధురగానమున కాసపడి యెంద ఱమాయిక కాంతలు భ్రష్టలై పతితలై ప్రాణములఁ గోలుపోవలేదు? రోముపట్టనము నాల్గుమూల లంటుకొని మండిపోవునప్పుడు చక్రవర్తియగు "నీరో" అయ్యయ్యో యని నైన ననెనా? అంతఃపురములోఁ గూరుచుండి ఫిడేలువాయించు కొనుచు హాయిహాయి యనలేదా? ఎందుల కీ గానశక్తి? నాదనామక్రియకు సాధుప్రవర్తన కేమి సంబంధము? జంపెతాళమునకు స్వార్థపరిత్యాగమునకు సంబంధమున్నదా? ఐహికాగానమువలన నరున కుద్గతిలేదు. సంసారతరణమునకు లోకకల్యాణమునకుఁ గావలసినది భక్తిగానము. రక్తిగానము గానమే. భక్తిగానము గానమే. ఒకటి వేశ్యాజటామండలిలోని గులాబిపువ్వు. ఒకటి ఈశ్వరజటామండలిలోనిగులాబిపువ్వు. గానము

లేనివాఁడు నరఘాతుకుఁడని చెప్పుట సమంజసము కాదేమో? భక్తి లేనివాఁ డట్టివాఁడు. నిజముగా నట్టివాఁడు. భక్తులకథలు విని కరఁగని వాఁ డట్టివాఁడు. ప్రధానమైనది భక్తి. గానము దాని కుపలక్షణము. రక్తికిఁగూడ నదియే యుపలక్షణము. ఉపలక్షణమును బ్రధానముగఁ జేసి చెప్పుటచే నాంగ్లేయకవిమాటలు నచ్చలే దని చెప్పవలసివచ్చినది. గరళకంఠభక్త శిఖామణిగాథలో గానమునుగూర్చిన తగవులాట చెప్పి నందులకు మన్నింపవలెను. మనభక్తాగ్రేసరుఁడగు బ్రహ్మయ్య బసవేశ్వర స్వామిని దర్శింపఁ బాదచారియై పయనమై పోవుచున్నాఁడు. అడుగడు గునకు, హరహరా ! అంధకహర ! భక్తపాపసంహార ! గంగాధర ! శశాంకరేఖాధర ! యని స్మరించుకొనుచుఁ బాడుకొనుచు నాడు కొనుచుఁ బోవుచుండెను. కాని మనబ్రహ్మయ్యను సంగమేశ్వరమునకు ముందే యెదుర్కొనవచ్చుచున్న యా యలౌకికతేజోరాశి యెవరు? ఆహాహా! కన్నులు ధన్యము లగున ట్లవలోకించితిరా ? మహారణ్య ములో నొకమహాజ్వాల రెండవజ్వాలను దరియుచున్నట్లున్నదే ! సము ద్రమున నొకహిమసౌధము (Iceberg) రెండవ హిమసౌధమును సమీపించుచున్నట్లున్నదే! బ్రహ్మయ్యగారిరాక యాతఁ డెట్లు గ్రహిం చెనో. స్వచ్ఛాత్మకు స్వచ్ఛాత్మకు నిస్తంత్రీతంత్రవార్తలు జరుగు చుండును గాఁబోలు. ఒకచుక్క రెండవచుక్కకుఁ గన్నుగీటు, నొక యాత్మ రెండవయాత్మకు సన్న చేయకుండునా? కాని యావచ్చుజ్యోతీ రూప మెవరో ? ఎవరో — చెప్పుమందురా ?

ద్వి. "శాశ్వతసర్వజ్ఞ - శశ్వద్గుణాంక —
విశ్వేశ శ్రీగురవే నమో యనుచు
సద్యఃప్రసన్నానవద్య వేదాంత —
వేద్యాత్మ శ్రీగురవే నమో యనుచు
దత్తకైవల్యయుదాత్త సద్భక్త
విత్తేశ శ్రీగురవే నమో యనుచు
నమితపరంజ్యోతిరాకారదివ్య
విమలాంగ శ్రీగురవే నమో యనుచు
స్థిరతరసృష్టిస్థితిలయప్రపంచ

విరహిత శ్రీగురవే నమో యనుచు
సకలనిష్కళచరాచర రూపవిగత
వికృతాంగ శ్రీగురవే నమో యనుచు
నాద్యంతరహిత నిత్యామలతేజ
విద్యాత్మ శ్రీగురవే నమో యనుచు
నధ్వషట్కాతీత యవిపాతకౌఘ
విధ్వంస శ్రీగురవే నమో యనుచు
మోక్షార్థిరక్షణ దక్షకటాక్ష
వీక్షణ శ్రీగురవే నమో యనుచు
నజ్ఞానతిమిరసంహారార్థదత్త
విజ్ఞాన శ్రీగురవే నమో యనుచు
ధన్యాత్మశిష్యమస్తకకృపాహస్త
విన్యాస శ్రీగురవే నమో యనుచు
నఘహరణార్థ శిష్యజనోపభుక్త
విఘసన శ్రీగురవే నమో యనుచు
నశ్రాంతభక్తజనాత్మాంబుజాత
విశ్రాంత శ్రీగురవే నమో యనుచు
ననఘగురుప్రసాదామృతహృదయ
వినివాస శ్రీగురవే నమో యనుచు

చెన్నబసవఁ డేమహామహుని నోరార మనసార స్తుతియించెనో యాబసవేశ్వరుఁడే మన కిన్నర బ్రహ్మయ్యకు సాక్షాత్కరించెను. అట్లు ప్రత్యక్షమైన బసవేశ్వరునిఁ జూచి యొడలు పులకింపఁ గనులు వర్షింపఁ జిత్తముప్పొంగ "నోమ్ హరహరహర మహాదేవ శంభూ" యని సాష్టాంగదండప్రణామ మాచరించెను. బసవేశ్వరుఁడుకూడ నాభక్తునకుఁ జాఁగిమ్రొక్కి, యనునయించి యతిథిపూజ నాచరించి "సవిశేష తత్త్వానుభవ భవ్యగోష్ఠి" సలుపుచుఁ దన నిలయమునకుఁ దీసికొని పోయి యథార్హముగ గౌరవించెను.

ఆపురముననున్న త్రిపురాంతకదేవాలయమునకు మహాదేవదర్శనార్థమై బ్రహ్మయ్య వెడలెను. దేవాలయమునెదుట నొకచిత్రము

జరుగుచున్నది. ఒక గొఱ్ఱెమెడకుఁ ద్రాడు కట్టి యా త్రాటిని జేతఁబట్టుకొని యొకఁడు దానిని లాగుకొనిపోవుచుండెను. తానుంచుకొన్న వారాంగనకొఱకు దానిని బలి నిచ్చుటకై కొనిపోవుచుండెను. ఉంచుకొన్నదానికై దానిని వధించునెడల నామె యారోగ్యవతియై,యైశ్వర్యవతియై, తనయం దనురాగవతియై యుండునని యాతఁడు దాని నుత్సాహమున నీడ్చుకొనిపోవుచున్నాఁడు. కాని యాగొఱ్ఱె యంత వేడుకతో నాతని వెంబడింపఁగలదా ? ఉరికంబములయొద్ద కాతని మఱియొక్కఁ డీడ్చుకొనిపోవునెడల నింతయుత్సాహముతో నాతఁడు నడచునా? చంపుటకై తన్నుఁ దీసికొనిపోవుచున్నాఁ డని యది గ్రహింపకున్నదా? పెంచుకొనువాఁ డెవఁడో చంపువాఁ డెవఁడో యది యట్టె గ్రహింపఁ గలదే ! దానికున్న తెలివికంటె నాతని తెలివి యేమంత హెచ్చు ? తన తనువును బాడు సేయుచుఁ, దనధనము దోచుకొనుచు, వంశమర్యాదను వల్లకాఁడు చేయుచుఁ గీర్తిని భ్రష్టపఱచుచు సర్వవిధములఁ దనగొంతు కోయ సంకల్పించుకొనిన కులటాధమను దనప్రాణరక్షకదేవతగఁ జూచుకొనుచు, గౌరవించుచు నారాధించుచున్న యీనిర్భాగ్యుఁడు గొఱ్ఱెకంటె నెక్కువ తెలివిగలవాఁడు ? ఆహా ! ప్రక్కనే త్రిపురాంతకుఁడగు మహేశ్వరుని యాలయ మున్నదే! మోక్షప్రదాతయైన యా దేవతాసార్వభౌముని పాదపద్మముల నాశ్రయింపక మఱికితొత్తు పృష్ఠ మాశ్రయించిన బుద్ధిహీను నే మనవలయును ?

గొఱ్ఱె గుంజుకొనుచు వెనుకకుఁ దగ్గుచున్నది. విటుఁడు హుంకరించుచు ముందునకు లాగుచున్నాఁడు. "బే వే వే వే" యని గొఱ్ఱె యాతనిహృదయము కరఁగునేమో యని యేడ్చుచున్నది. గుడిసెవ్రేటి దాని బుడిబుడిబొల్లి దుఃఖములకుఁ గరఁగిన బోజుఁగులరాయఁడు-ప్రాణోత్క్రమణసమయమున నోరులేని ప్రకృతి యొనరించిన యమాయకమైన యార్తిపూర్ణమైన యాక్రోశమునకుఁ గరగుఁటే! పరీక్షించుటకుఁ గన్నున్నయెడలఁ దెలిసికొనుటకు మన సున్నయెడల నక్షమగు జంతుప్రపంచముతోడనే కాదు, దూరమని మనమనుకొనుచున్న శాఖాప్రపంచముతోఁగూడ మనకున్న సంబంధ మెంతగాఢమో, యెంతనిర్భేద్యమో యెంతయన్యోన్యాభివృద్ధికరమో కొంతయైన గ్రహింపవచ్చును.

త్రాడుత్రెంపుకొని గొఱ్ఱె దేవాలయములోఁ దూఱినది. అట బ్రహ్మయ్యగారిచేతిలో మూతిపెట్టి నిలువఁబడినది. సెబాస్! చతుష్పాదమా! నీవు ధన్యజన్మమవు. ప్రాణప్రయాణసమయమున నీకుఁ బరమేశ్వరదర్శన మైనది. గొఱ్ఱె వయ్యును. బ్రహ్మయ్యగారి వ్రేల నున్న నందికేశ్వరుని మూర్కొనుచున్నావు. శంకరభక్తుఁ డెవఁడో సాని మగఁ డెవఁడో కనిపట్టుటకు మీజాతి కెంత తెలివియున్నది! అతని యొద్ద హాయిగ నిలువఁబడితివి. ఇతనిని వదల్చుకొనుదాఁక తహతహ లాడితివి! తుద కితనిత్రాడు త్రెంపితివి. ఓపిటాధమా! నీవెప్పు డీయాలయములోనికిఁ బోవలేదు కదా! గొఱ్ఱెను దెచ్చుకొనుటకై యిప్పుడు పోఁదలఁచితివా? త్రిపురాంతకదర్శనమువలన నీకు లభింపవలసినది గొఱ్ఱెబొచ్చా! ఆగొఱ్ఱెను దెచ్చుకొని నీజంకులాడిమొగమునకు దిగదుడిచి చంపుదువా? నీపుణ్య మేమనవచ్చును? అదిగో యాతఁడు గుడిలోనికి రాఁబోవుచున్నాఁడు. బ్రహ్మయ్యగా రాఁగు మాఁగు మని గద్దించుచున్నారు. అదరిపడి నిలువఁబడి యాతఁ డేమనియెనో విందురా? "ఈగొఱ్ఱె నాది. దీనిని నేను గొంటిని. నాసానియారోగ్యార్థమై దీనిని బలి నిడ దానియింటికిఁ దీసికొని పోవుచున్నాను. నాగొఱ్ఱెను నా కిటు తోలిపెట్టుము" ఇట్లాతఁడు పలుక, నాయనా! నేను దీని లోని కాహ్వానించితినా? నేనేల పొమ్మని తోలిపెట్టుదును? ఇది ప్రాణభీతిచేఁ బరమేశ్వరాలయము చొచ్చినది. దీనిని జంపఁదగదు. ఇది నన్ను శరణు చొచ్చినది శంకరదాసుఁడ నగు నేను దీనిని వదలను. నీకు దీనికై యెంత సొమ్ము కావలయునో యంతయు నిచ్చెదను. నీ వీగొఱియపై నాశ వదలుకొని పొ" మ్మని బ్రహ్మయ్య బదులు చెప్పెను. "నీకు మతి యున్నదా లేదా? శంకరదాసుఁడ నని చెప్పితివే! ఊరివారిసర్వస్వము నూరక చూఱగొనువారేనా శంకరదాసులు! గొప్పదాసుఁడవే బయలుదేఱినావు. నీవంటిదాసుఁ డింకొకఁ డీయూర నున్నయెడల నిఁక సంసారములకు నీళ్లు వదలుకొనవలసినదే కాదా? చాలు చాలు. నా గొఱ్ఱెను మాఱుమాటాడక తోలిపెట్టెదవా, లేదా?" యని విటుం డఱచెను. "నేను నీగొఱ్ఱెను హరింపలేదు. ఇది ప్రాణభయార్తయై యిటఁ జేరినది. దీనికి శంకరభగవానునిదర్శన మైనది. దీనివిలువ యెంతయైన

సరే యిచ్చెదను. కతినోక్తు లాడక నీకు రావలసినసొమ్మేదియో తీసికొని పొ”మ్మని బ్రహ్మయ్యగారు ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి. “అటులైన వేయి మాడ లిచ్చి గొఱ్ఱెను దీసికొ”మ్మని విటుఁ డర్థాశచేఁ గొంత, యంత విలువ నిచ్చుట కిష్టపడఁ డను నిశ్చయముతోఁ గొంత, పలికెను. భక్తుఁడా సొమ్ము బసవేశ్వరుని యింటినుండి తెప్పించి విటున కిచ్చెను. విటుఁడు తెగిన త్రాటితో వేశ్యయింటికిఁ బోయెను.

ఆగొఱ్ఱె నొసట రవంత విభూతి రాచి మెడలో ననఁటితడపతో మారేడుపత్రి గట్టి త్రిశూలముద్రాంగులీయకముతో దాని కొమ్ముల నడుమ నచ్చొత్తి ఓన్నమశ్శివాయ, ఓన్నమశ్శివాయ, ఓన్నమశ్శివాయ యని దాని దక్షిణకర్ణమూలమునఁ బంచాక్షరి నుపదేశించి శివధ్యానైక తత్పరుఁడై బ్రహ్మయ్య యటనే కూరుచుండెను.

కలకలలాడుచున్న మొగముతో గలగలలాడుచున్న కొంగుముడితోఁ జేత మఱియొకగొఱ్ఱెతో విటుఁడు వేశ్యయింటికి సంతసమున దడదడలాడు హృదయముతో వచ్చి మందహాసమొనర్చెను. “నీవెంత దొంగన వ్వేద్చుచున్నను నీది పనికిమాలిన వేఁడతట్టుప్రాఁతమొగమే కాదా? కాని యీగొఱ్ఱెది క్రొత్తమొగమై యుండుటకుఁ గారణమేమి?” యని వీఁపుమీఁది తామరను విసనకఱ్ఱతోఁ గోఁకికొనుచు విటకత్తె పలికెను. “ఉండు, తొందరపడెదవేల? ఈదినమున నీవు నన్నెంతమెచ్చుకొనుపనిచేసితి ననుకొనుచున్నా” వని, పలుకుచు వేయిమాడల కొంగుమూఁట నామెపాదములయొద్దఁ బెట్టి విప్పెను. ఆమె యానందించిన దయ్యును రొసరొసలాడుచు “నీ వెటనైన నీధనము దొంగిలించిన దగునెడల నింత బహిరంగముగా నిల్లు ప్రవేశించి యింత వెల్లడియగునట్లు నాయెదుటఁ బెట్టెదవా ? ఓరిపనికిమాలినపందా!” యని తిట్టి యిప్పుడైనఁ దలుపు మూయుము. దీనిని బ్రాతిపెట్టుము మని చెప్పఁగ, నాతఁడు నవ్వి పూర్వవృత్తాంతము నంతయుఁ బూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పెను. “వేల్పుల కని ముందే దత్తమైన గొఱ్ఱెను జచ్చు వేయిమాడల కమ్మితివా? నిర్భాగ్యపు ముండకొడుకా! నీకు సొమ్మే ప్రధానమా ? ఆగొఱ్ఱెకుఁ బ్రతినిధిగ నింకొకదానినిఁ దెచ్చితివా ? నీకు బదులుగా నల్వురు ముండకొడుకులను దెచ్చి నీయాలిప్రక్కలోఁ బెట్టలేక పోయితివా?సిగ్గు

మూలినచెనఁటే! నీవు నాగొ త్తెను దేసినయెడల నీగొంతు కోసెద" నని యామిండకత్తె మండిపడెను.

"నీయిష్ట మెటులో యటులే" యనిపలికి, యామాడల నాతఁడు తిరుగ మూటకట్టుచుండెను. "నీవు నామాడల నంటనేల? దుడుకున దుడుకున ముడివై చుకొనుచున్నావా? నీయబ్బసొమ్ము. నీతాతసొమ్మను కొంటివా? పో! ఒక్కమాడ యైన నీయను. పోయి గొత్తెను దెమ్ము. కానియెడల గుడ్లూడఁ దీసెదను. గొంతు పిసికి చంపెదను. నాగొత్తె నమ్మితివా ? నీకూఁతు నమ్ముకొనలేకపోయితివా" యని యతనిగుండెపైఁ దనయైదువ్రేళ్లంటున ట్లొకచఱపు చఱచెను.

ఆహా! విటశేఖరా ! ఎన్నితిట్లు తినుచుంటివయ్యా! వినాయమ్మచే నొకతిట్టు తింటివా ? అబ్బచేఁ దింటివా ? అన్నమిచ్చి పోషించు నవనీధవునిచేఁ దింటివా? ఇది యెవతె యని తినుచున్నావయ్యా? డబ్బిచ్చి తిట్టించుకొనుచున్నావే. మడిమాన్యము లిచ్చి తిట్టించుకొనుచున్నావే. వెట్టికొలువు చేసి తిట్టించుకొనుచున్నావే! నీవు మనుష్యుఁడవేనా ? మతియున్నవాఁడవేనా ? అహంకారము చంపుకొంటివే, రోసము చంపుకొంటివే, మానాభిమానములు చంపుకొంటివే! పోనీ, మంచి పనియే జరిగినది. ఇన్నిటిని జంపుకొనినందులకు నీచూపు దుర్గంధభూయిష్ఠమై చెప్పుటట్టువలె నున్న సానిమొగమునఁ బఱపుటకంటె సర్వేశ్వరుని పాదారవిందములందు లగ్నమొనర్పనెడలఁ దరింతువే, ఉత్తమగతికిఁ జేరువనున్నావు. నిన్ను రక్షించువాఁడు పరమేశ్వరుఁడు తక్క మఱియెవ్వఁడు లేఁడు! రా ! ఇదిగో పరమేశ్వరాలయము.

ఆహా ! అదిగో! విటుఁ డాలయమునొద్దకు వచ్చుచున్నాఁడు. తెల్లఁబాఱిన మొగముతోఁ దడఁబడుచున్న కాళులతో నంతరంగోద్రేకమున నదరుచున్న పెదవులతోఁ బట్టుదలను వెల్లడించు కన్నులతో భయంకరముగ ముడివడిన బొమలతోఁ జివరలందిత్తడిపొన్నులున్న చేపాటికఱ్ఱతో వచ్చుచున్న యారూపము నవలోకించితిరా ? చావో బ్రదుకో దుఃఖమో సుఖమో నరకమో స్వర్గమో యేదోయొక్కత్రుటికాలములోఁ దేలవలయు నను నాగ్రహముతో వచ్చుచున్నట్లు కానఁబడుచున్నదా? "నాగొత్తెను నాకిచ్చెదవా చచ్చెదవా" యని విటుఁడు

భక్తునిమీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడు, "వేయిమాడలను దీసికొంటివికదా! ఇంక నీగొఱ్ఱె యెట్లు ఇది త్రిపురాంతకుని" దని భక్తుఁడు నిమ్మళముగఁ బలికినాఁడు. "నేను దీని నీ కమ్మితినా? నీవు నాకు మాడలిచ్చితివా! దొంగముండకొడుకా! తల పగులగొట్టెదను. ఇచ్చెదవా లేదా" యని కత్తినెత్తి భక్తునినెత్తిపై వ్రేయ నాతఁడు చేతనున్న లాఠాముతో దెబ్బను మరలించుకొనెను. చేతనున్న చేపాటికత్తి దూరమునఁబడఁగ విటుఁడు డబ్బాటున భక్తునిపైఁ గలియఁబడెను. భక్తునిచేతనున్న లాఠాము విటునికణతపైఁ బ్రమాదమునఁ దగులుటచేఁ గాఁబోలు విటుఁడు గిజగిజ కొట్టుకొనుచుఁ గ్రిందఁబడెను. ఓన్నమశ్శివాయ యని భక్తుఁడాతని దక్షిణకర్ణమున నుపదేశ మొనరించుచుండఁగ నతఁడు ప్రాణములు విడిచెను.

ఎవఁడో భక్తుఁడు గ్రామమునకువచ్చినాఁ డనియు నాతఁ డొక గొఱ్ఱెను దొంగిలించె ననియు నది తన దని చెప్పవచ్చిన వానిని జంపి యాతని మూఁటలోనున్న నాల్గువేల మాడలను దీసికొనియె ననియుఁ జంపఁబడినవాఁ డుంచుకొన్న వాని కీతఁ డాసొమ్మిచ్చి దానిని జేరఁదీసె ననియు మఱియింక నేమేమోవార్త లూరఁ బ్రబలెను.

ఆ. అప్రమాణవార్తకే యానోట నానోట
నిట్టె యిట్టె ప్రాఁకి యెల్లయెడల
వ్యాప్త మగునుగాదె వరుసైన ప్రాఁతతా
టాకుటింటిమీఁద యగ్గివలెనె.

అందులో భక్తులఁగూర్చి పతివ్రతలఁగూర్చి కల్గునపవాదముల వ్యాప్తికి హద్దున్నదా? నీటిమీఁద వైచినసూనెచుక్కకూడ నంతవేగముగ వ్యాపింపదే, కారుచిచ్చుగూడ నంతశీఘ్రముగ వ్యాపింపదే. గాలికూడ దానివ్యాప్తివేగమునకు జంకునే, పోయినకొలఁది పోయినకొలఁది "రైఫల్" దెబ్బవలె నది పలె నది విశాలమగునే. అడుగడుగునకుఁ గ్రొత్తకల్పనలతో నిముసనిముసమునకు నూతన విజృంభణములతో నవనవాలంకారములతోఁ గొమ్మలపై రెమ్మలతో రెమ్మలపైఁ జిలువలతోఁ జిలువలపైఁ బలువలతోఁ బలువలపైఁ జిగుళ్లతో విరిసి విరిసి విజృంభించి పోవునే!

ఆగ్రామప్రభుని కీవార్త తెలిసినది. అత్యంతరహస్యవార్తలే యాతనికిఁ దెలియునప్పు డింత వ్యాప్తి నొందినవార్త తెలియకుండునా?

గీ. గాలి చొరనట్టి చోటులు గలవు కాని
యతనిచెవిని జేరనిరహస్యములు లేవు
అత్తకోడండ్ర దెప్పులు నాలుమగల
గుసగుసలు నాఁడుబిడ్డల రొసరొసలును
తోడికోడండ్ర వెడవెడకోడిగములు
మొదలుగా నన్ని సంచారములను గల్గు
ఛిద్రతతి యిట్టె యాతని చెవిని జేరు.
దాసి గదిలోన గాయకుఁ దన్నె ననుచు
గురువుగారింటిలోఁ గల్లుకుండ యనుచుఁ
జెవికొఱుకువారు తార్పుడు సేయువారు
కొంటెకూఁతలవారును గోడెగాండ్రు
బానిసలు రాజు మెప్పుకై పలుకుచుండ్రు
మొలకతళుకులు బెళుకులు తులకరించు
కలికిపలుకులకులుకుల కవితకంటె
నధికముదమున వినుచుండు రవనిపతులు.

ఆకపటభక్తునిఁ జూచి యథార్థమును దెలిసికొని రమ్మని రాజు తన యుద్యోగిని బంపెను. భక్తుఁడు జరిగినది జరిగినట్లు చెప్పెను. నీకు సాక్షు లెవ్వరని యుద్యోగి యడుగ నీత్రిపురాంతకదేవుఁడే యని యాతఁడు బదులుచెప్పెను. ఈయంశము లుద్యోగివలన రాజు విని పరివారముతో నాలయమునకు వచ్చెను. భక్తుఁ డఁట! పానినుంచుకొన్నాఁడఁట! నాల్గువేలమాడలు దానికిచ్చినాఁడఁట! దానివిటుని జంపినాఁడఁట! అతఁడు నిర్దోషి యని త్రిపురాంతకుఁడు సాక్ష్యమిచ్చునఁట. ఇఁక నూర నున్నవా రాఁగుదురా? ఆబాలగోపాల మటకు వచ్చిరి. భక్తుఁడు జరిగిన-వృత్తాంత మంతయు రాజుతో మనవిచేసెను. నీసాక్షిని బిలువు మని రాజు హేళనముగ ననియెను. అభ్యంతరమేమి? ఇదిగో యని "ఓమ్ హరహరహరమహాదేవ శంభూ" యని యుచ్చైస్స్వరమున

భక్తుఁడు పలుకుసరికి "ఓం" యని శంకరదేవుఁడు పలికినాఁడు. అయ ప్రాపంచికనాదస్ఫూర్తితో భూమి యదరినది. సూర్యుఁడు కంప మొందెను. చుక్కలు రాలినవి. గాలి స్తంభించినది. అప్పటి ప్రాణు లన్నియు నిశ్చేతనములై పడిపోయినవి. శివభక్తులా! లేదు. ఇద్దఱు మాత్రము సచేతనులై శంకరధ్యాన తత్పరులై నిలువఁబడినారు. ఒకఁడు మనభక్తుఁడు బ్రహ్మయ్య. రెండవవా రెవరు? ఎవరా? ఎవనినామమును స్మరించుటవలనఁ బ్రాణులు మృత్యుసంసారసాగరమునుండి సముద్ధరింపఁ బడుదురో యాబసవేశ్వరస్వామియే. ఆయన బ్రహ్మయ్యకు మ్రొక్కి యిట్లు పలికెను.

ద్వి॥ సజ్జనశృంగార సత్యగంభీర
యిజ్జగధార యీశ్వరాకార
మంగళగుణధామ మహిమాభిరామ
లింగాభిరూప యభంగప్రతాప
నిర్జితాహంకార నిఖిలోపకార
దుర్జనదూర విధూతసంసార
కారుణ్యపాత్ర యకల్మషగాత్ర
వీరవ్రతాచార్య విపరీతశౌర్య
యంచితాగణ్య నిరంతరపుణ్య
సంచితసుఖలీల శరణవిలోల
సన్నుతకీర్తి సాక్షాద్రుద్రమూర్తి
కిన్నర బ్రహ్మయ్య కృపసేయుమయ్య.

బ్రహ్మయ్య బసవేశ్వరునకు మ్రొక్కి శంకరభగవాను స్మరించి "హా" యని యుచ్చైస్స్వరమునఁ బలుక సృష్టి యథాక్రమము నొందెను.

ఒక్కగోత్రకారణముగ గోళములన్నియు వ్యత్యస్తము లైనవే. ఆహా! ప్రపంచమున కపాయము తేఁజాలనంత యధమమైవస్తువున్నదా! సృష్టిలోజరిగిన-జరుగుచున్న మహాందోళనము లన్నిటికిఁ గారణము లరసి చూడ నత్యల్పములై యత్యధమములై కానఁబడునే. పదునెనిమి

దక్షౌహిణుల ప్రాణములు తీసిన భారతయుద్ధమునకుఁ బ్రథమకారణము పాంచాలీపరిహాసమే కాదా! గూనిదానికుట్ర చేతనే కాదా కుంభకర్ణుఁడు రావణుఁడు చచ్చినది. అయిదు ఖండములందుఁగూడ నంటుకొనిన మొన్న మొన్నటి మహాహవము ప్రపంచపటమునఁ బీల్లేరుకాయయంత ప్రదేశముఁకొఱకే కాదా?

ఈసంగతి కేమి—దేవాలయమునొద్ద మూర్ఛ నొందినవా రెల్ల లేచిరి. వారితోపాటు గొఱ్ఱెకొఱకు ప్రాణములఁ బాసిన విటుఁడుకూడ లేచెను. ఇప్పు డాతఁడు విటుఁడా? మూర్ఛావసరమున బ్రహ్మాముఖమునఁ బంచాక్షరీమంత్ర ముపదేశ మందిన యాతఁ డింక విటుఁ డగునా?అతఁడు బ్రహ్మయ్యకు సాష్టాంగపడఁగ, నాతని నతఁడు లేవనెత్తి "నీకు నాకు సర్వ లోకమునకు గురుఁ డీ బసవేశ్వరస్వామి. ఈయనకు మ్రొక్కు" మని యాతనికి మ్రొక్కికొంచెను. చెనఁటియైన కులటచేఁ జేప్రేటుదిన్న యాతని గుండెపై నిప్పుడు శ్రీకంఠమూర్తి ప్రకాశించుచున్నాఁడు. ఆతని హృదయోపరిభాగమున వేశ్యయైదువ్రే ళ్లెట్లంటెనో యాతని హృదయాంతర్భాగమునఁ బంచాక్షరి యట్లంటెను. పైపైనున్న దశాశ్వతము లోలోనిదే శాశ్వతము కాదా? బసవేశ్వరస్వామిని బ్రహ్మయ్యను జయజయధ్వానములతో నూరేఁగించి రాజు వారికి సాష్టాంగపడి సెలవుతీసికొని కోటకుఁ బోయెను.

చిత్రమైన యీగాథ పాల్కురికి సోమనాథకవిప్రణీత మైన బసవపురాణములోనిది. దానిలో మహావిచిత్రములైనగాథ లనేకములున్నవి. ఈగ్రంథము నూతనముగ దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావుగారిచే నచ్చొత్తింపఁబడి ప్రకటింపఁబడినది. మహేశ్వరభక్తులైన మహామహుల విచిత్రగాథలన్నియుఁ జదివి యాంధ్రసోదరులు తరింతురుగాక!

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

ఉన్మత్తుని ప్రలాపము

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను

మదరాసులో సముద్రతీరమున నీనడుమ నొక సాయంకాలమునఁ దిరుగుచుంటిని. పవనభక్షణమునకై కొందఱు, పడుచు విలాసినులఁ జూచుటకై కొందఱు, పనిలేక కొందఱు నటకు వచ్చి క్రిందిచూపులతో, మీఁది చూపులతోఁ, బ్రక్కచూపులతోఁ, దిరుగుడుచూపులతో నిట్టులట్టు లల్లాడుచు, నిట్టె కలియుచు, నట్టె వేఱగుచు, వంకదండములతో, మాయాకరచాలనములతో, దొంగనవ్వులతో, వింత యిగిలింపులతో సంధ్యాసమయమును సంపూర్ణముగఁ జంపుచున్నారు. మనుజహృదయము నట్టె యట్టె వ్యాపింపఁజేసి, యట్టె యట్టె విశాలమగునట్లు చేసి ప్రకృతిపరీవాహమున లీనమగునట్లు చేయఁగల సన్నివేశములు సృష్టిలోఁ బ్రధానముగ రెండున్నవి: మొదటి దాకాశము; రెండవది సముద్రము. కన్ను తనివిలేకుండఁ జూడఁ దగినది మొదటిది మిన్ను; రెండవది మున్నీరు. సంధ్యాకాలమున నీరెండును మదరాసులోని తిరువల్లిక్కేణిప్రక్క నెంత మహాసౌందర్యసమన్వితములై యుండునో యనుభవింప వలసినదే కాని వచింపఁ దరమా? అట్టి పరమోత్కృష్టమైన స్థలమునఁ జేరినజను లేమిచేయుచున్నారో విందురా? అత్తగారాఁడుబిడ్డచీరలకై యింటిలో బియ్య మమ్ముచున్న దని భర్తతో భార్య చెప్పుచున్నది. సంసారచౌర్యకథనము సముద్రతీరముననే కాని సముచితముకాదా? ప్రకృతిసౌభాగ్యరంగమునఁ బనికిమాలిన పడమటింటి గొడవ యెందులకు? ప్రకృతిసౌందర్యగ్రహణశీలుం డగుభర్త భార్యమాటలు వినుచుఁ బల్లెవానితో రొయ్యపప్పు బేరమాడుచున్నాఁడు. పాఠశాలలలోఁ జదువుకొనుచున్న బాలురు నారీకలాశాలలలోనివితంతువుల వింతలు చెప్పుకొనుచు వెకవెకలాడుచున్నారు. నాలుక యల్లాడుచున్నంతకాలము నారీమణి నధిక్షేపింపఁజాలనిమూఢుఁ డెవఁడు? ఆమాటలు రవంతవిన్న యొకయాంధ్రోపాధ్యాయుఁ డచ్చటి యబలాసంఘము లందలి యద్భుతసన్నివేశములవంటివి మఱెక్కడ నుండవని తా నుంచుకొన్న పూఁటకూటింటి పూవుఁబోఁడికి బోధించెను. ప్రభువులపైఁ,

బడఁతులపైఁ బనికిమాలిన ప్రసంగము లొనర్చుట కేమంత ప్రయోజకత్వము కావలయును ? నోటిలోఁ జేయిపెట్టినఁ గఱవఁ జాలని శక్తిహీనుఁడైన నందులకు సమర్థుఁడే కాదా ? మఱియొకచోటఁ గొందఱు సైమనువ్యవహారసందర్భమునఁ దురకలనోటనుండి వెడలిన బూతులఁ గూర్చి, చేతినుండి వెడలినచెడావులఁగూర్చి చెప్పుకొనుచున్నారు. ఇటులె పనికిమాలినవార్తలతో, దిక్కుమాలిన సోదెలతో, నవకతవక గాథలతో, ననర్థ్యము లయిన యెత్తిపొడుపులతో నచ్చటివారు కాలక్షేప మొనర్చుచున్నారు. పెద్దపీత కాలిపైఁ బ్రాఁకఁగఁ గంపమంది గగ్గోలయి యెగురఁబోయి నెత్తిపై ముసుగు జాఱఁ గ్రిందఁబడిన వితంతు నారీమణిని గాంచి హేహేహే యనువారె కాని రాజధానీకళాశాల వెనుక నారికేళవృక్షముల తోఁపులో సహస్రకోటిజపాకుసుమతేజోరాశియై యధఃపతన మందుచున్న నభోమణిని గాంచి హాహాహా యనువాఁడెవఁడైన నున్నాఁడా ?

ఈగొడవ నా కెందుల కని యిట్టి మహావిచిత్రప్రకృతి కధీశుఁడగు పరమేశ్వరుని సముద్రపుహోరు సుతిగఁ జేసికొని గాన మొనర్చుకొనుచు నుత్తరదిశాభిముఖుఁడనై కొంతదూరము పోయితిని. అక్కడ బాడిదెకట్ల తెప్పపై నొక్కఁడు కూరుచుండి యున్నాఁడు. అతఁడు ఖాదీవస్త్రములను ధరించి యున్నాఁడు. తలవంచుకొని తనలోఁ దానేదియో స్మరించుకొనుచున్నాఁడు. ఎవఁడో దేశభక్తుఁడు, దేవభక్తుఁడని నిశ్చయించుకొని యాతనియొద్ద కేఁగి నిలువఁబడితిని. నన్నుఁ జూచి యాతఁ డిట్లనియెను:—

"బైఠో బైఠోజీ!......కూతుకొండు రాయరే కూతుకొండు. ఆడడా! ముత్తాళ్—ఉకార్—ఉకార్—బస్ కూరుచుంటివా బస్. కం. ఊరక రార్గు మహాత్ములు, మీరలు మాయింటి కిపుడు మేలొనఁగూడెన్, గూరిమి మీఱిన పలుకుల, ధోరణితో విం దొనర్చి తుష్టం జేతున్. ఆశుకవిత్వము చెప్పఁగలవయ్యా ? "సీ. బిరుదైన కవిగండ పెండేరమున కీవ తగుదని నాదుపాదమునఁ దొడిగె" నని యన్నవాఁడు పెద్దన్నయే కాదా ? తాళ్లపాక చిన్నన్న యుండుటచేతనే యాతఁడు పెద్దన్న యైనాఁడు. Relativity of knowledge అనఁగ నిదియే

సుమా ! నీవెప్పు డుంటివో నే నప్పుడున్నా నన్నమాటయే. నీవు నా కాధారము, నేను నీకాధారము. అన్యోన్యాధారము మన కెక్కడకుఁ బోయినను దప్పనేతప్పదు తెలిసినదా? అంత తప్పనియాధార మున్నను గేవలము మందభాగ్యముచేఁ దార్కికుల కుపాదానకారణము కలిగినది. భవతి భిక్షాం దేహి యని భగవంతునైనను మోక్షమును గూర్చి యాచించుట తప్పయినపుడు మారాజ్యము మా కిమ్మని సర్కారువారిని యాచింతుమా. ఛీ; అది సామర్థ్యా. I am the monarch of all I survey ; నిన్నడ్డుకొన్నవాఁ డెవఁడు? నీయిష్టము వచ్చినంత రాజ్యము పరిపాలింపవయ్యా. ఈ ప్రపంచములో నీది కాని దేమున్నదయ్యా! మూఢుఁడవై, బానిసవై, తుచ్ఛుఁడవై, భిక్షుకుఁడవై, దేహి యని చేయిచాఁచెదవా ? చాఁచినచేతితో బ్రహ్మరంధ్రముమీఁదఁ గొట్టుకొని ప్రాణములను విడువుము. అది నీకు గౌరవము, అది నీకు మనుష్యధర్మము. అంతే కాని తెలివిమాలిన యుద్యమము లెందులకు ? హరతాళము లెందులకుఁ జేయుచున్నారు ? ఏమి యూహము ? ఏమి ప్రయోజనము? అంతకంటెఁ దెలివిమాలిన యుపన్యాసము లెందులకు ! ఇంక నుపన్యాసము లిచ్చినయెడల నీగొంతుకోసెదను. హె హె హె ఖబర్దార్. దారులలో కెల్ల జమీందారీయని పిచ్చిరామశాస్త్రి చెప్పిన మాట జ్ఞప్తియున్నదా? ఒక్కజమీందారి యాస్థానములో నొకదాసీ గుఱ్ఱది పెంపఁబడుచున్నది. పదుమూఁడేండ్లది, బనారసుకాజా! గులాబ్ జామిన్! ఖురాఖ్ బొమ్మ—వహవ్వ! సహజపండిత సాంబయ్య చెప్పినట్లు తులముతులము మోతాదు చొప్పున గుటుకు గుటుకున మ్రింగఁదగినది. దానికిఁ గన్నెచెఱఁ బాపుటకై యెవఁడైన మహారాజపుత్త్రుని దెచ్చితి వేని మాజమీందారీ నీకు దానవిక్రయాదిసర్వస్వాతంత్ర్యములతో ధారాదత్త మొనర్పనియెడలఁ జెవి కదపా."

"అయ్యా, అంతటితో నాఁగుము. తప్పుధోరణిలోఁ బడిపోవుచున్నావు. దేశభక్తినిగూర్చి, జాత్యైకమత్యమునుగూర్చి యుపన్యాసము లీయవల దని యెందులకు చెప్పినావు ? రవంత మనస్సు శాంతపఱచుకొని చెప్పుడు" అని నే నడ్డు తగిలితిని.

"ఉపన్యాసములసంగతియేనా ? చెప్పకుందునా ? తొందరపడ కోయి ఫూల్. ఉపన్యాసము, ఉపన్యాసము, సన్న్యాసము సన్యాసము. సన్న్యసి యగువాఁడు 'అథవా విధవాశ్లేష' మను నాపక్షన్యాయము చేత విటుఁ డైనప్పుడు విటంతువు యోగిసిద్ధయినట్లా ? సన్యాసి సంసారి యైనట్లా ? ధర్మసూక్ష్మ మాలోచించి మఱి చెప్పుము. శూద్రుఁడు యజ్ఞోపవీతధారణ మొనర్చినాఁడు; గాయత్రికి శూద్రత్వము వచ్చి నట్లా? శూద్రునికి బ్రాహ్మణత్వము వచ్చినట్లా? బ్రాహ్మణుఁడు మహమ్మ దీయమతానుసారముగ నుపనయనము చేసికొన్నప్పుడు బ్రాహ్మణునకు మహమ్మదీయత్వ మెంత వచ్చి యేడ్చినదో శూద్రునకు ద్విజత్వ మంత వచ్చి యేడ్చినది.

'విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని
శునిచైవ శ్వపాకేచ పండితా స్సమదర్శినః.

అను భగవద్గీతాశ్లోకమున కిక్కడఁ బప్పుడుక దయ్యా, తెలిసి నదా. కం. "పప్పేపస బ్రాహ్మణులకు, నుప్పేపస రుచులకెల్ల నువిదల కెల్లన్, గొప్పేపస" యన్నాఁడుగదా. ఇక్కడఁ గవి యువిదతనము నకుఁ గొప్పునకు నవినాభావసంబంధము చెప్పినాఁడుకదా ! విటంతు త్వము వచ్చినప్పుడు కొప్పెగిరి పోయినది. పోలేదా? కాని స్త్రీత్వమున కేమిలోపము వచ్చినదయ్యా ? నేను బ్రతిపాదించినపూర్వపక్షము నీకు బోధమైనదా ? తెలివిమాలిన మొగముతో నట్లు నిరర్థకమైనజూపు చూచెదవేమి? బ్లాక్ హెడ్ ! అదికాక విటంతువు మన కక్కఱలేదు. దానిని రవంత దూరముగా నుంపుము. పవిత్రమైనవస్తువును మన మంటఁగూడదు. కావున నాచారకాండ ననుసరించి దానిని విసర్జింతము. వదలితివికదా ! ఇఁక నావైపున నాళపెట్టుకొనవుకదా ! సరే పుణ్యస్త్రీనే తీసికో. ఉభయతారకమైన పద్ధతిని మన మవలంబించుటకు సందేహ మేల? ఇప్పటి పుణ్యస్త్రీలకుమాత్ర మందఱకుఁ గొప్పున్నదా? ఉంగ రాలగిరజాలుంచుకొన్నంతమాత్రముచేత నువిదతన ముడాయించినదా? క్రాపువెండ్రుక లుంచుకొన్నంతమాత్రము చేత ప్రధానమైన సుదతీ త్వము సున్నయైనదా ?

పదము॥ "మెడను గుత్తికకంటు లేదోయి నాస్వామి
మొగముమీఁదను బొట్టు లేదు
కప్పుకోప్పుబదులు క్రాపోయి నాస్వామి
మగఁడు మిగిలిన కురిడిసఱకు"

"ఇఁకఁ జాలింపవయ్యా యొక్కటే పనికిమాలినధోరణియా ? ఉపన్యాసము లిచ్చువారిగొంతు కోసెదవంటివే. దానికిఁ గారణ మేమని నే నడిగితిని "

"జ్ఞప్తిలేక మానివేయలేదయ్యా! స్టుపిడ్! జ్ఞప్తియుండియే మఱచిపోయినాము. చూచితివా, విరోధాభావాలంకారమునకు మన వాణియే ప్రాతిపదిక.

అగజానన పద్మార్కం గజానన మహర్నిశం,
అనేకదంతం భక్తానా మేకదంత ముపాస్మ హే.

గజదంత మని గ్రంథములలోఁ బ్రయోగమున్నది. "తత్ర హేతు రదంతతా" యనుటచే మనుష్యదంత మని ప్రయోగమున్నది. మేకదంత మను ప్రయోగ మేమిరా? నీమొగ మని సాగఁదీసి యొక్క లెంపకాయ నిన్నుఁ గొట్టునెడలఁ గవికి బుద్ధివచ్చును. చెప్పవచ్చినవానిని జెంపకాయ కొట్టినప్పుడు పైయూరివారా పాముకాటు నిష్మదించినదా లేదా ? మే మసంబద్ధముగా మాటలాడువారముకాము. మాకు మతి లే దనుకొనుచున్నావు కాఁబోలు. మతి లేకపోవుట నీకా, నాకా? నామతిలేని మాటలవలన దేశమున కేమినష్టి వచ్చినదో నీవు చెప్పు. మీమతిలేనిమాటలవలన దేశమున కెంతదుర్గతి వచ్చినదో నేను జెప్పెదను. కాచికో, చూడు. అ. ఇప్పుడు తెర రవంత తొలఁగిన ట్లున్నది, మన స్సిప్పుడు రవంత నిర్మలముగా నున్నది. ఈసమయములోనే చెప్పవలసిన దేదో యొక్కవాయలో నలఁగఁ గొట్టెదను.

పదిపదునాల్గు సంవత్సరములక్రిందట దేశములో నింత యశాంతి యున్నదా? ఇన్ని మతకక్షు లున్నవా? ఇన్ని శాఖావైశమ్యము లున్నవా? ఇన్ని తిట్టులాట లున్నవా ? ఇన్ని కొట్లాట లున్నవా ? ఇంత రక్తపాత మున్నదా? ఇంతమహారోదన మున్నదా? మీ తెలివిమాలిన యుపన్యాసములే దేశము నింత భ్రష్టపఱచినవి. ఇంతకుముందు బ్రాహ్మణులు

న బ్రాహ్మణులు నెంత కలసి మెలసి యుండెడివారు. అన్నా, మామా, బావా, యను వరుసలతో నొకరి నొకరు పిలుచుకొనుచు నొక్కకుటుంబములోనివారివలె నుండెడివారు కారా! వీరి వారి స్త్రీ లత్తా, వదినా, అక్కా యనువరుసలతో నొకరి నొకరు పిలుచుకొనుచు నీరక్షీరన్యాయముగా నుండెడివారు కారా? ఇప్పుడు గజకచ్ఛపన్యాయముగానున్నారా లేదా ? పంచములతో నెన్నఁడైన మన కరమఱిక యుండెనా ? వారు మనముంగిళ్లలోనికి, పెరళ్లలోని కెంత స్వేచ్ఛగా వచ్చుచుఁ బోవుచుండెడివారు? వారు మనయెడల నెంతదయతో, నెంతవిశ్వాసముతోఁ బ్రవర్తించుచుండెడివారు? దొంగలవలన మనయాస్తి కపాయము, వస్తువుల కపాయము సంభవించునప్పుడు మనలఁ గంటికి ఱెప్పలవలెఁ గాపాడిన వారు వారే కారా? ఏవో జాతిసంబంధము లైన పూర్వపు కట్టుపాటుల ననుసరించి తనువులు వేఱుగ నుండెనుగాని వారికి మనకు మనస్సులయందెంత యైక్యముండెడిదో మీ రెఱుఁగరా? వా రెఱుఁగరా ? భారత దేశరక్షకదేవత లెఱుఁగరా ? వారికి మనకు నిప్పుడు మూషకమార్జాల వైషమ్య మెందులకుఁ గలిగెను ? మీ బుద్ధిహీనోపన్యాసముల మూలమునఁ గలిగినది. వారి యస్పృశ్యత తత్క్షణము మానుపవలయు ననియు, వారిని దేవాలయములోనికి వెంటనే రానీయవలయు ననియు, వారితోఁ బంక్తిభోజనము లుత్తరక్షణముననే కానీయవలసిన దనియు మీరు లొడ లొడ యుపన్యాసము లిచ్చినంత మాత్రమున మీరు ద్వంద్వాతీతులైన మహావేదాంతు లొక్కసారి యైపోయినా రని వారనుకొనినారా? మీయుపన్యాసములోఁ జేవ యున్నదో, చెత్తయున్నదో వారెఱుఁగుదురా ? ఆకస్మికముగ మీ కవతరించిన ప్రేమలలో గుల్ల యున్నదో, గట్టియున్నదో వారు కనిపట్టలే రనియే యనుకొనుచున్నారా? మీరు సమయానుసారవచోవిభవాభిరాములైన నటకశిఖామణు లని వారు గుర్తెఱుఁగలేనంత మూఢులా ? మీ నవ్వులు దొంగ నవ్వు లని, మీప్రేమలు సవతితల్లిప్రేమ లని, మీయేడ్పులు మొసలి యేడ్పు లని, మీరు స్వలాభోద్దేశముచేతనే యీమహామాయానాటక మాడుచున్నా రని తెలిసికొన లేనంత బుద్ధిహీనులా ? వా రట్టిబుద్ధిహీను లని మీరు నిశ్చయపఱచుకొన్నట్లు వారు తెలిసికొని మీయందు

మజేంత యాగ్రహాగ్రస్తు లయి యున్నా రన్న సంగతి యెఱుఁగరా? స్వరాజ్యవాంఛాసమన్వితు లైన మీరు జాత్యైక్యముకొఱకు వారి నిప్పుడు కూడఁగట్టుకొనుచున్నారు. స్వరాజ్యము వచ్చుట యెన్నఁటి కైన సిద్ధించునెడల గేదెకు గేదెయే, దూడకు దూడయే. అప్పుడు తల్లి పిల్ల సంబంధము తెగవలసినదే యని వారికిఁ దోఁపక పోవునా? వారి మాట యెందులకు? మీతలపై రామాయణముఁ బెట్టి మిమ్మడుగుచున్నాను. మీకుఁ బంచములపై స్వలాభచింతాశూన్యమైన యవ్యాజ ప్రేమ మున్నదా? వెట్టిమొగము వైచికొని యూరకుందు రెందువలన? మీలో నందఱి కట్టిప్రేమ ముండనక్కఱలేదు. ఒక్కనికైన నున్నదా? వట్టిమాట, లేదు. దేశభక్తు లని బిరుదును నెత్తికిఁ గట్టుకొనఁ గలవు గాని బుద్ధిన కున్నప్రేమము హృదయమునఁ బెట్టుకొనఁ గలవా? నీవు రామానుజుఁడ వైనప్పుడు నీ కట్టినిర్వ్యాజప్రేమముకలుగును. ఇఁక మాటలాడక, ఒక్కనిమిషమైన నాలస్య మొనర్పక, కలుపు లాగివేసినట్లు, బిరుదు లూడఁదీసికొనుఁడు.

హిందూమహమ్మదీయ సఖ్యమును మీయుపన్యాసములే ప్రధానముగఁ బాడుచేసినవి. మహమ్మదీయులకు మనకు మతవిషయకము లైన భేదాభిప్రాయము లున్నను సామాన్యప్రాపంచికవ్యవహారములం దెల్లఁ గావలసినంతసఖ్యము చిరకాలమునుండి యుండి యుండెను. మహమ్మదీయచక్రవర్తి యిచ్చిన యీనాములను, రాజ్యములను ననుభవించువా రిప్పటివఱ కెందఱున్నారో యెఱుఁగరా? వారి రాజకీయవ్యవహారములందు మనవా రెంత తోడుపడియుండిరో యెఱుఁగరా? వారి మూలమున కళ లెంత యభివృద్ధి నొందెనో తెలియ లేకుందురా? వారికి మనకు నిచ్చిపుచ్చుకొను బాంధవ్యముకూడఁ బూర్వమున నుండలేదా? ఏది యెటులున్నను బ్రత్యక్షవైషమ్యలేశమైన లేకుండఁ బదునాలుగు సంవత్సరముల క్రిందటివఱకుసరళముగ, సౌమ్యముగ,సలక్షణముగ జరిగి యుండలేదా? అప్రయత్నముగ బాగుగ నున్నస్థితిని బ్రయత్నమునఁ బాడుచేసితిరే? మీరుపన్యాసము లీయకుండునెడల నిట్టియిక్కట్టు తటస్థించియుండునా? ఏకీభావమున నుండినప్పు డుపన్యాసము లెందులకు? మీయుపన్యాసములే సందేహమునకు, విశ్వాసరాహిత్యమునకు,

మనస్సులోని మాయకు నిదర్శనములై యుండ లేదా? కిక్కురు మనకుండ నూరకుండినయెడల యథాపూర్వకముగ దినములు దొరలిపోయి యుం డునే? జాతికి మరింతయైక్యమును సంకల్పించుకొని మీయుపన్యాసముల మూలమునఁ బ్రయత్నించినతరువాతనే జాతి కింతవిభిన్నత కలిగినది; జాతిలో నిన్ని వైషమ్యము లేర్పడినవి; ఇన్ని కల్లోలములు కలిగినవి. జాతిలో నైక్య మభిమానముచేత,నాదరణముచేత, నన్యోన్యసానుభూతి చేత, ననురాగపూర్వకములైన యాచరణములచేతఁ గలుగునుగాని గొంతుచింపుకొనినందువలన, బల్ల గ్రుద్దినందువలన, గంతులువైచినందు వలనఁ గలుగునా ? దేశభక్తులారా ! జాతిసర్వాంగకముగఁ జచ్చునంతటి యాపదకు దానిని దెచ్చినారు. ఇప్పుడైన మీయుపన్యాసములకు శాంతిఁ జెప్పెదరా ? ఇఁక మాటలాడ మని శపథ మొనర్చుకొనరా ? మీ రిఁకఁ బెదవులు గదల్పకుండునెడల మనస్సులలోఁ గలిగిన నలు కలు, తమంత తా మడుకుకొనును. చిత్తమునఁ గలిగిన పుండ్లు తమంత తాము మానును. సన్నిపాతరోగికి నిద్రపట్టినతరువాత దేహము స్వస్థ మైనట్లు దేశము సొమ్మసిల్లి రవంత శాంతిపడి, తనంత తానే సుఖస్థితికి రాఁగలదు. మనము చేయవలసినపనియేమి? మనము చేయుచున్నపని యేమి ? 'సర్వేజనాస్సుఖినోభవంతు, లోకాస్సమాస్తా స్సుఖినో భవం' తని సర్వదా సర్వేశ్వరుని బ్రార్థింపవలసినవారము కామా? ఇంతవిశాల హృదయ మైనప్రార్థన ప్రపంచమున నెచ్చటనైన నున్నదా ? మీరట్లు దైవధ్యాన మొనర్చుకొనుచు మాటలాడకుండ నుందురా ? ఒక్కటే మాట—రాట్నపుధ్వనితప్ప నోటిమాట భారతదేశమున నీదినమున నుండి వినఁబడఁగూడదు. అట్లు మీరాచరింపఁగలరా ? అయ్యలారా, ఆచరింపరా ? ఆచరింపరా ? దేశకర్మ మిఁక నింతే ? జాతికర్మ మిఁక నింతే ? ఇంతే !"

అని యాయున్మత్తుఁ డేడ్చుచు లేచినాఁడు. 'అయ్యా కూరు చుండు'మని నే నంటిని. 'నాకు నీబలాత్కారమా Rascal, డొక్క చీల్చెదను. జాగ్రత్త' యని యాతఁడు నాచేయి విదల్చుకొని పాఱి పోయినాఁడు.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

ఆయుర్వేద వైద్యుని యుపన్యాసము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

నేను సభకుఁ బోవుసరికే యొక యాయుర్వేద వైద్యుఁ డుపన్యసించుచుండెను. అంతకుముం దేమి చెప్పియుండెనో కాని నేను సభలోఁ బ్రవేశించినపిమ్మట నాతఁ డిట్లు పలికెను:

"ఆముడముండఁగా నెనీమా (Enema) యెందులకు? కడుపులో నున్న కల్మషములు ద్రోచివైచుట కది మంచిదా, యిది మంచిదా? అధో మార్గమున నెక్కించిన నీ రేమాత్రము లోని కెక్కఁగలదు? ప్రేఁగుల చుట్టలోని చిట్టచివర భాగములోఁ గొంతవఱకే యెక్కఁగలదు కాని యంతకుఁ బై కెక్కఁగలదా? అందువలన నచ్చటి కల్మషమే తొలఁగి పోవును గాని పైనున్న ప్రేఁగులలోని కల్మషముమాట? నోరు స్వాధీనము కాకుండ నున్నప్పుడు, పండ్లు గట్టిగ దగ్గఱఁబడినప్పుడు రెండవ మార్గ ముండనే యున్నది కాని, గిన్నెలకొలఁది కాఫీ త్రాగుటకు, బుడ్లకొలది సోడా త్రాగుటకు, పుంజీలకొలఁది నారింజపండ్లు మ్రింగుటకు దినములకొలఁదినుండి యుపచారములను జేయువారిని జెడమడ తిట్టుటకు నోరు విచ్చలవిడిగ విశృంఖలముగఁ బనిచేయుచుండఁగ గోఁచిలోపల గొట్టమెందులకు? పోసి! ఎక్కించితివయ్యా—పసరు పోయినదా—క్రిమిపోయినదా? ఆముము పోయినదా? ముంగిలి తుడిచినంతమాత్రమున నిల్లంతయు శుభ్రపడినదా? అదిగాక జ్వరభేదములవలన నేమి, యితరరోగభేదములవలననేమి, రోగులతత్త్వభేదములవలననేమి, ప్రేఁగులలోని వేఁడిమియం దెన్నియో హెచ్చుతగ్గు లుండును గదా? ఆంత్రోష్ణతలో నిన్ని వ్యత్యాసము లున్నను వానిని బరిగణింపకయే, యొక్కవిధమైన వేడిమిగల నీరే రోగుల కందఱకుపయోగపఱుచుచున్నారే. అందుచేఁ గొందఱప్రేవు లుష్ణాధిక్యముచేఁ గుమిలిపోవుచున్నవి—కొందఱప్రేవులు హీనోష్ణతచేఁ బచ్చిచేసి పట్టుపట్టుచున్నవి. ఉష్ణాధిక్యము చేసిన ప్రేవులనుండి రక్తము పడుచున్నది. పచ్చిచేసిన ప్రేవులలో శూల యారంభమగుచున్నది. కొందఱ కేబాధయు లేక సరిపోవు

చున్నది. పోనీ! కొందరైన సుఖముగా నున్నా రని సంతోషింతమన్న, వారిబ్రదుకు లెట్లున్నవో చెప్పుదునా? ప్రాతఃకాలమున యథాపూర్వ ముగ మలమోచనము జరుగదు. ఎప్పుడు జరుగును ? చిలుకకొయ్య కెక్కిన సీమ యినుపరేకుడొక్కు గొట్టముతోఁ గ్రిందికి దిగవలయును. పంచపాళిలోఁ గ్రాఁగుచున్న నీరు దానిలోఁ బడవలయును. నపుంసకుఁడు పెండ్లాముగదిలోనికిఁ బోయి తొంగిచూచి గిరుక్కున మరలినట్లు గొట్ట పుఁగొస యాసనములోనికిఁ బోయి మరలవలయును. అప్పటికిఁ గృతా ర్థత—అప్పటికి మహేంద్రపదవి—అప్పటికి సప్తపురుషాంతరములందలి పెద్దలు తరించుట! ఆహా! ఎంతపనికిమాలిన బ్రదుకు బ్రదుకుచుంటి వయ్యా! ఆఱుపైసల యాముదము నీకు, నీయిల్లాలికి, నీకొడుకునకుఁ గూడ నర్ధసంవత్సరమువఱకు వచ్చునే! స్వదేశీయమై, సర్వవిధముల నీకు సరిపోవు నాముదమును మాని, యాసననాళధమని నంటఁగట్టుకొని బ్రదు కడవి యర్థ్యాన్నము చేసికొంటివే. మూర్ఖా! నిన్నేమి చేయవల యును? పొరుగూరికిఁ బోవలసివచ్చునప్పుడు చెంబుకంటె, గుడ్డలమూట కంటెఁ, బ్రక్కచుట్టకంటె, భోజనపాత్రలదొంతరకంటె, దేవతార్చనపుఁ బెట్టెకంటె నీవిరేచనపుడొక్కు ముందా?

రామరామా! కొందఱాఁడువారుగూడ నీప్రయోగమున నద్వి తీయ లనిపించుకొనుచున్నారే! పెండ్లికిఁ బోవునప్పుడు పన్నీటిబుడ్డికంటె నీపాయిఖానాపాత్ర ముఖ్యమైనదే! అయ్యయ్యో! ఆరోగ్యముమాట యటుండుఁడు. బ్రదుకుమాట యటుండుఁడు. అన్నిటికంటె ముఖ్యము లైన సిగ్గుబిడియములు బుగ్గియగుచున్నవే! అంతటినుండి - పెండ్లిండ్లలో వియ్యపురాలి యలంకారములలో, నాఁడుబిడ్డ కట్నములలో, నీయ మాంగళ్యపుగొట్టము చేర్తురు కాఁబోలు! అల్లుని కెక్కుటకు గుఱ్ఱము లతోఁబాటు, బండ్లతోఁ బాటెక్కించుకొనుటకు నీబహిర్దేశపుఁ దిత్తిని జేర్తురుకాఁబోలు. మనబుద్ధు లింత పాడగునప్పుడు దేశసౌభాగ్యము తొలఁగిపోయె ననఁగ నాశ్చర్య మేమి? తాను తనది యనునభిమానము పోయినపిమ్మట మోక్షమైన రావలయును, బైక్ష్యమైన రావలయును. మన స్వార్థపరిత్యాగము పదార్థస్వీకరణముకొఱ కైనది కావున మన కీరెండవది దాపురించినది. కావున మొదట బాగుచేసికొనవలసినది

దేశముకాదు, బుద్ధి వదల్చుకొనవలసిన బానిసతనము దేశసంబంధమైనది కాదు, మనస్సంబంధమైనది. దేశములో నీవు లేవు—నీలో దేశమున్నది.

మఱియొక సంగతి. పుప్పిపంటిచే బాధపడునప్పు డేమిచేయుచున్నావు? దంతోద్ఘాటనప్రవీణుఁడగు దామోదరుని దగ్గఱకుఁ బోయి పంటి నూడఁదీయించుకొనుచున్నావా?—పంటిలోఁ బురు గూడఁదీయింపవలయునా? పన్నూడఁదీయింపవలయునా? రేపు ముక్కునకు బాధకలిగినయెడల ముక్కూడఁ దీయింతువా? కంటిలోఁ బూవువేసిన యెడలఁ బూవును హరించుట వైద్య మగును గాని కంటిని పెఱుకుట వైద్యమగునా? ఏకోశముననైన దోష మేర్పడినఁ జేరునప్పుడు దోషసంహరణ మొనర్చుట తగునుగాని కోశసంహరణ మొనర్చుట తగునా? గోరుచుట్టు వేసినయెడల వ్రేలూడఁదీయవలసినదే! ఇది చికిత్సాక్రమమేనా? ఇది మనుష్యపద్ధతియేనా? మనుష్యపద్ధతిమాట యటుండుఁడు: తోఁకపై నీఁగ వ్రాలినయెడల దానిని వదల్చుకొనుటకై కుక్క తోఁకను ఝటకాయించును గాని కొఱికివైచుకొనునా? అధమప్రాణిపద్ధతికిఁగూడ వ్యతిరేకమైన యీపద్ధతి మన కేందులకు? పురుగు చేరినదంతమును పెఱికివేయుటే—పూచిననాల్కనుగూడ లాగించుకొనలేకపోయినావా? దంతములోఁ బురుగు నూడదీయుట కెన్ని చికిత్సలు లేవు? అవి యన్నియు నిరుపయోగము లనియే యెంచితివా? అట్టిచికిత్స లేర్పాటు చేసిన యవతారపురుషులు వెఱ్ఱిముండకొడుకు లనియే యెంచితివా? ఒక్కయౌషధి తెచ్చి పుప్పిపంటియొద్ద నొక్కనిముస ముంచినయెడలఁ బురు గాయౌషధిలోని కాకర్షింపఁబడునే! ఎంతమహిమగల యౌషధియో యొకసారి పరీక్షించుటకైనను నీకు బుద్ధి పుట్టనప్పుడు నీకు మొదలే బుద్ధి పుట్టలే దనుకొనవలయును గాని బుద్ధి కొంతకాలముండి తరువాతఁ బోయిన దనుకొనుచున్నావా? వ్రణములలోని క్రిమిజాలమంతయుఁ బైని కట్టినమూలికవలన వెలుపలికి వచ్చునే? మఱియొక చిత్రము: ఒకని కొడలినిండఁ గుఱుపులు వేసినవి. ఒకవైద్యుఁడు వచ్చి యొకమూలికను దెచ్చి దాని నాతని యొడలికిఁ దగిల్చి బురదనీటిలోఁ బ్రాతిపెట్టెను. రెండుదినముల కామూలిక చచ్చెను. వెంటనే రోగి

శరీరమందలి కురుపులన్నియు నంతరించెను. శరీరమందలి రక్తములో నున్న యాటవికజ్వరసంబంధమైన క్రిమిసమూహామునుగూడ వన మూలికలు చంపఁగలవు. దినమునకు రెండుసారులు, దినము విడిచి దినము, మూఁడుదినముల కొకసారి వచ్చు చలిజ్వరము లవలీల నుచ్చాటన మొనర్పఁగల మూలికలు మన కుండ, రక్తములోనికి విషమును సూదితో నెక్కించుకొని తపించి తపించి యేలచావునకు సిద్ధమగుదువు? నాడీస్థానమునఁ గట్టిన యోషధివలన నాళమందలి రక్తములోని పురుగు చచ్చుచుండఁగా దంతములోని పురుగుకొఱకు దంతమును గారుచే లాగించుకొంటివా? దంత మూఁడిపోయిన దనియుఁ, దెలిపిని బడితిమనియు సంతోషించు చున్నావేమో కాని యందువలన నీనరము లలో నెన్నిరోగములకు బీజము వేయఁబడినదో గ్రహించుకొంటివా? మెదటికిఁ దగిలిన యదటువలన నీకుఁ దలతిరుగుడు రావచ్చును. ఉన్మాదముకూడ రావచ్చును. దృష్టి సున్న కావచ్చును. ముక్కునుండి రక్తస్రావము కలుగవచ్చును. ముఖమునకుఁ బక్షవాతము రావచ్చును. మూర్ఛ రావచ్చును. పన్నూడఁదీసిన యుత్తరక్షణముననే పక్షవాతము వచ్చినవారిని, మూర్ఛవచ్చినవారిని నేను జూచితిని. ఒక్కమూలికతో నిర్మూలన మొందవలసిన పంటిరోగముకొఱకుఁ బ్రాణమున కింతముప్పు తెచ్చుకొనుట తగునా?

పాశ్చాత్యదేశచక్రనర్తులలో నొక్కనికిఁ గాలిలో ముల్లు గ్రుచ్చుకొనినది. వైద్యులు సూదితోఁ గుట్టినారు; శ్రావణముతో లాగినారు; కత్తితోఁ గోసినారు. ముల్లూడిరాలేదు. క్రమముగా నాభాగ మంతయు వాచినది. జ్వరము వచ్చినది. పరాకు పుట్టినది. అస్వస్థత హెచ్చినది. శస్త్రవైద్యులు పరీక్షించి మోఁకాలిచిప్పపై నైదంగుళ ములవఱకుఁ గాలు ఖండింపవలయు నని సిద్ధాంతీకరించినారు. ఖండించినారు. తత్క్షణమే ధనుర్వాతముతో రోగి చచ్చినాఁడు. ఈసందర్భమునం దెలుఁగవలసినయంశ మే మనఁగా, ఒక్కయాకుపసరు తెచ్చి రెండు కన్నులలో రెండుచుక్కలు వైచినయెడల శరీరమున నెక్కడ గ్రుచ్చుకొన్న ముల్లయినసరే, యొక్కదినములో మాడిపోవును. అన్నిటికి శస్త్రచికిత్సయేనా? కత్తి, కారు, సూది, తంటసము, ఱంపమే రోగ

నివారకసాధనము లైనప్పు డింక వైద్యశాస్త్ర మంతయు నరేబియా సముద్రమునఁ బాఱవేయవలసినదే కాదా? సమగ్రమైన శాస్త్రము లేనివా రేమిజేసిన, నెట్లుచేసినఁ జేయుదురు కాక. కలిగియు మనకర్మ మిట్లు కాలి పోవ నేల ?

కొంతకాలముక్రిందట నొక్కచక్రవర్తిపుత్రుఁడు మనదేశమును జూడవచ్చినాఁడు. గుఱ్ఱ మెక్కుటలోనో, దిగుటలోనో, నడకలోనో, నిద్రలోనో, బంతియాటలోనో, జంటనాట్యములోనో యాతనికి మోఁకాలు బెణికినది. కాలు వాచినది. సలుపు, పోటు హెచ్చినది. రోగి కూరుచుండ లేఁడు, పండుకొన లేఁడు; ప్రక్క కొత్తగిల్ల లేఁడు. రేయుం బవల్లు కురరివలెఁ గూయుచున్నాఁడు. నిద్రపట్టుటకు మందు లిచ్చినారు. సూదు లెక్కించినారు. పైబాధ హరించుటకుఁ బట్లు వేసినారు. కాపులు కాచినారు. జెలగ లంటించినారు. మంచునీటితుంపరలు తగిల్చినారు. ఊహుఁ. బాధ యణుమాత్రమైన శాంతింపలేదు. వైద్యులు కలవర మందుచున్నారు. గందరగోళపడుచున్నారు. గ్రంథములు చదువు చున్నారు. గాఢముగ యోజించుచున్నారు. కాలు ఖండింపవలసిన దని కట్టకడకు కాంగ్రెసులో సిద్ధాంతీకరించినారు. రోగి యేమి గతి లేని వాఁడా? సామాన్యుఁడా? అయ్యయ్యో! మహాచక్రవర్తిజ్యేష్ఠపుత్రుఁడే! చక్రవర్తి మూఁడువేలమైళ్లదూరములో నున్నాఁడే! ఆతఁ డంగీకరింప కుండ నీతనికాలు కొట్టివేయుట సాధ్యమగునా ? ఆయనకుఁ దంత్రీ మూలమునఁ దెలియఁబఱచినారు. ఇరువదినాల్గుగంట లువేక్షించినయెడల కాలు ఖండించినను రోగి బ్రదుకఁ డని Concensus of medical opinion (వైద్యుల యేకగ్రీవాభిప్రాయము) కలిగినది. రోగి రోగి యని వా రందు రెందులకు ? రోగ మెవరికి ? కాలు బెణుకుట రోగమా ? ఇదేమి జ్వరమా ? జలోదరమా ? అతిమూత్రమా ? అండవాతమా ? నాపిండకూడు? రోగ మెవరికి? అందఱు శస్త్రచికిత్సకులు చేరి రోగము శాసించినప్పుడు కా దనఁగలవా రెవ్వరు? అన్నిపరీక్షలలోనారితేఱినవా రామాత్రమైనఁ దెలిసికొనలే రని చెప్పుట విద్యాద్రోహము కాదా ? అందులో నొకరా, ఇద్దఱా—ప్రాణమున కొక్కఁడుచొప్పున నైదు గురు కలసి రాద్ధాంత మొసర్చినప్పుడు బుద్ధిమంతులు మొద్దులాగున

నుండవలసినదే కాని పెదవులు కదల్పఁదగునా? చరణఖండనమునకై చక్రవర్తిగారి యంగీకారముకొఱకు శస్త్రవైద్యులు క్షణ మొక్క యుగముగా నిరీక్షించుచున్నారు. ఇంతలో నొకదేశీయమహారాజునొద్ద నుండి యొకవైద్యుఁడు వచ్చెను. ఆతఁడు కుమ్మరి. వయస్సుమీఱిన వాఁడు. మహారాజలేఖతో శస్త్రవైద్యుల నాతండు దర్శించెను. ఇతఁడు Quack అని యొక వైద్యుఁ డనెను. ఇతఁడు "ఫూలు" అని మఱి యొకఁ డనియెను. నీయోగ్యతాపత్రములు (Certificates) చూపుమని మరియొకఁ డనియెను. మహారాజులేఖను మన్నింపవలదా యని మఱి యొకవైద్యుఁడు సందేహించుచుఁ బలికెను. మహారా జైన సరే, మహా రాజాధిరా జైన సరే, నల్లనిభారతీయుని నమ్మఁగూడ దను నర్థమిచ్చు నట్లు మఱియొకవైద్యుఁడు తల యడ్డముగ నూఁపెను. "వైద్యులారా! మీ రింతగుబ్బెటలు పడనక్కఱలేదు. నేను లోపలి కేమియు మందీయను. మీ చక్రవర్తిపుత్త్రు నొక్కసారి చూచెదను. అనుజ్ఞ నీయవలయు" నని కుమ్మరివైద్యుఁడు పలికెను. ఈవైద్యునికి రోగినీ చూపుటా మానుటా యనుసంగతినిగూర్చి యైదుగురుగూడఁ గొంత సేపు పూర్వపక్షరాద్ధాంతము లొనర్చుకొనిరి. "హృదయము చాల దుర్బలముగా నున్నది. ఇట్టిసమయములోఁ గ్రొత్తవానిని చూచుట వలన నందులో నల్లని 'బ్లాక్ హెడ్'ను జూచుటవలన, రోగికిఁ గొంత (Shock) యదటు కలుగవచ్చును. అందువలన హృదయ మాకస్మికముగ నాఁగిపోవచ్చును" అని యొకఁడు పలికెను. "రోగిమొగమును జూడవలసినపని యేమున్నది? మొగమున కెదుట నొకదిట్టమైన తెర యడ్డు కట్టుదము. బాధ కాలిమీఁదఁ గావునఁ గాలుచూచుట కధిక్షేపణ ముండ దనుకొందు" నని యొకవైద్యుఁడు పలికెను. "తెరకట్టుట తోడనే రోగి మఱింత సందేహపడును గావునఁ దెర కట్టవలదు. అది గాక హృదయము మిక్కిలి దుర్బలముగా లేదు. రోగితోఁ జెప్పియే యాతని నందుకు "ప్రిపేర్" (సిద్ధము)చేసియె యాతనికి దర్శన మిప్పింపవచ్చునని మఱియొకఁడు తన యభిప్రాయమును వెలిబుచ్చెను. "ఎందులకైన మంచిది, "Strophanthus" strong dose (పెద్దమోతాదు) చేసి యిచ్చియే దర్శనముచేయింపవచ్చు" నని యింకొకఁ డని

యెను. "ఆమాత్రపు టదటున కాఁగలేనివాఁడు పెద్ద 'ఆపరేషను' కెట్లాగునా యని నాకుఁ జాలభయముగా నున్నది. I have my own serious doubts" అని మఱియొకఁడు గుజ్జుపుమొగమంతకోలనైన మొగము కలవాఁడు బిఱ్ఱబిగియుచు దుమదుమలాడుచుఁ బలికెను. ఏలాగైన నేమి, తుట్టతుదకుఁ గుమ్మరిని లోనికిఁ దీసికొనిపోయిరి. కుమ్మరి కొంతసేపుచూచి చక్రవర్తిపుత్రుని మోఁకాలిపైఁ జేయివైచుట కనుజ్ఞనిమ్మనెను. No No (నొ నొ) యని తలకురెండేసి "నోల" చొప్పునఁబది నో లొక్కసారి రావణాసురు నుండివలె బయలువెడలినవి. మోఁకాలిపై నీఁగ వ్రాలిననైన సహింపలేఁడు కావున వీలు కాదని యందఱు చెప్పిరి. మఱేమియుఁ దొందరలేదు—బాధ తగ్గింతు నని కుమ్మరి యావైద్యులతోఁ జెప్పెను. చేతులు పరీక్షించి "పర్మాంగనేట్ ఆఫ్పొటాషు"తో నాతనిచేతులు గడిగించి, తుడిచి, నిప్పుసెగను గాపించి, తుదకు మోఁకాలిని స్పృశించుట కనుజ్ఞ నిడిరి. చక్రవర్తిపుత్రుని మోఁకాలిపైఁ గుమ్మరి చేయి వైచి యంటియంటనట్లు మృదులముగ, లలితముగ, సొపుగ, సరళముగ నున్నచుట్టినట్లు కొంతసేపు రాచెను. చక్రవర్తిపుత్రుఁ డూఁ యనలేదు. ఆఁ యనలేదు. ఉహుఁ అనలేదు. ఆహా! పిల్ల యేడ్పునకుఁ దల్లి జోకొట్టినట్లు బెణుకునొప్పికి గుమ్మరిపట్టిది. అ ట్లాతఁడు రెండునిముసములు రాచి జేబులో దాఁచిన యొక తెల్లనిసీసా పైకిఁ దీసెను. నాన్సెన్సు వాటీజ్ దట్ (బుద్ధిహీనుఁడా! అదియేమి) అని వైద్యులు కుమ్మరిని గద్దించిరి. "ఇది యాముదము. దీనితో రవంతసేపు తోమెద" నని కుమ్మరి బదులు చెప్పెను. "అది Perchloride of mercury వంటి Poison కావచ్చును. కెమికల్ యెగ్జామినేషను "చేసినఁగాని వీలులే"దని ఘంటాపదముగ వైద్యులు సెలవిచ్చి యట్లు చేసిరి. అంత నాతఁ డాముదమును మోఁకాలికి రాచి, నిమ్మళముగ రాచి రాచి, యదనెఱిఁగి కీలెఱిఁగి, మార్దవముతో బింకముగ నొక్కనొక్కి నొక్కెను. దానితో టక్కుమని ధ్వనియైనది. అంత వైద్యులు భయభ్రాంతులై మతులుచెడి కుమ్మరిని జేతులు పట్టికొని యావలికి లాగిరి. పదునైదుదినములనుండి నిద్ర నెఱుఁగని యాతఁడు గుఱుకపట్టి గాఢముగ నిద్రించుచున్నాఁడు. ఆతనినాఁడి నొకరు

చూచుచున్నారు. హృదయపరీక్ష నొకరుచేయుచున్నారు. గుల్మముకాదే న్యూమోనియా యేమో యని యొకఁడు సందేహపడినాఁడు. ఎందుల కైన మంచిది రోగిలేచువఱ కీకుమ్మరిని గాఢాగ్నిహ మందుంచుట మంచి దని వైద్యులు తీర్మానించినారు. మఱునాఁటికే చక్రవర్తి లేచి తిరుగాఁడ మొదలిడినాఁడు. మహారాజు ప్రాణముపై మహారాజు వైద్యుల కందఱ కంతయభిమానము, సంతయాదర ముండవలసినదే. కాని చికిత్సాపద్ధతియం దంతకంటె తెలివిమాత్ర ముండవలయును.

చిట్టచివరకుఁ జెప్పఁబోవున దేమనఁగా, చీటికి మాటికి శస్త్ర చికిత్స చేయఁదగదు. శస్త్రచికిత్సాసాధనము లాయుర్వేదమునఁ దక్కు వగానున్న వని దాని నధిక్షేపించుట పరులయాచారమై యున్నది. అది దానికలంకము కాదు—అలంకారము. అది దానితప్పు కాదు—ఒప్పు. అది దానియధిక్షేపణము కాదు—అభినందనము. శస్త్రవైద్య మంత యావశ్యకము కా దనియే యాయుర్వేదాభిప్రాయము. ఏవో కొన్ని జాతివ్రణములకుమాత్రమే యది యావశ్యకము. మిగిలిన వ్రణము లన్నియు నోషధీమాహాత్మ్యముననే మాన్పఁదగును. అంగసంఘాత ములో నొక్కయంగము చెడిపోయి మిగిలిన యంగములఁ బాడుచేయు ననుభయము కలిగినప్పుడు శస్త్రవైద్య మావశ్యకము. రాచపుంటికిఁ గూడ శస్త్రవైద్య మక్కఱలేదు. శస్త్రవైద్యముననఁగాని యది లొంగ దను నభిప్రాయము సమంజసము కాదు. దాని కొక్కచిత్రమైనచికిత్సా పద్ధతి కలదు. ఆకులుపుసంబంధమైన కదు మెంతవఱకు వ్యాపించునో యంతవఱకుఁ జుట్టు నొకమూలికపసరు రాయుదురు. కొన్నిగంట లైనపిమ్మట గోడమీఁదనుండి పిడుక యూడిన ట్లాభాగ మంతయు నొక్కదిమ్మలాగుననుండి పడిపోవును. పిమ్మట నామూలికయే నూనెలోఁ గాచి యావ్రణమునకుఁ బూయుచుండవలయును. కొలఁదిదినములలో మాను పట్టి మచ్చపడును. ఇది విచిత్రమైన చికిత్సాక్రమము. ఇట్లు చేయునాతఁడు జోలార్పేటలో నున్నాఁడు.

శస్త్రవైద్యము కోటి కొక్కమాఱు విధిలేకుండునప్పుడు మాత్రమే జరిగింపవలసియుండఁగా నిప్పుడు దాదాపుగా నన్నిరోగముల కదియే యవలంబించుచున్నారు. ఇంజెక్షను శస్త్రవైద్యము కాదా ?

నెత్తుటిలోనికిఁ బోయినది సూది యైన నేమి, కత్తి యైన నేమి? మందేమి, విందేమి—నోటిగుండఁ బోవలసినదే. నోటిద్రవములతోఁ గలసి పదనై పరిపక్వమై యుదరకోశములోనికిఁ బోవలసినదే.అచ్చట వివిధము లగుజాఠరరసములతో మేళన మొంది రక్తములోఁ జేరి యన్ని కోశములందు సహజమై సంచలన మొంది సౌఖ్య మీయవలసినదే— ఈక్రమక్రమావస్థలలో మందున కేలోపము కలిగినను నది సహజమైన గుణ మీయదు. భగవంతుఁ డేర్పాటుచేసిన క్రమ మది. దానికి వ్యతిరేక మగుపద్ధతి యసహజము కావున ననర్థము, అనుచితము. తాత్కాలికముగ ఇంజెక్షనువలనఁ గొంత గుణ మగపడినను నది ప్రబలాపాయమునకు ముందు ముందు కారణము కాకమానదు. ఇంజెక్షనువలని యపాయము లిప్పటిపాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులుకొందఱుకనిపెట్టి యాచికిత్సాపద్ధతికి నిరుత్సాహ మిచ్చుచున్నారు. మసూరిటీకాలుమాత్రము ? వానియందు జనుల కెంతగౌరవ ముండెను ? ఎంతనమ్మక ముండెను ? పాశ్చాత్యుల లోనే టీకాలు ప్రాణాపాయకరము లని వాదించు నొకతెగవారు బయలుదేఱినారా, లేదా? అసహజములైన పద్ధతు లన్నియు నప్పుడో, యెటుపిమ్మటనో యపాయకరము లే; అనువినాశకము—అందుచే నసవలంబనీయములే. నిద్రకింజెక్షనా? నిద్రకింజెక్షను తీసికొన్నవారికి రక్తమందసహజమైన వేడిమి బయలుదేఱి పిత్తాధిక్య మొనరించి, కార్జమును బాడుచేసి యెంత శాశ్వతమైన యపకృతి నాచరించినదో యెఱుఁగుదువా? ప్రజల కన్నివిషయములందుఁగూడ శాంతి, యోపిక, యోజనము, దూరదృష్టి, పూర్వవస్త్వభిమానము తొలఁగిపోవుటచేతనే వారు తాత్కాలిక సుఖముకై దేవులాడి దేహమనస్తత్త్వములు శాశ్వతముగాఁ బాడుచేసికొనుచున్నారు.

సూదిపోటే తత్త్వవిరోధ మని, తప్పని, తగ దని చెప్పినప్పుడు కత్తికోఁత యెట్టిదో వేఱ చెప్పవలయునా ? కొన్నికొన్ని వ్రణములకుఁ దప్పనిసరి యైనప్పుడు శస్త్రచికిత్స యుండనే యున్నది. అన్ని వ్రణములకు మాత్రము శస్త్రచికిత్స సాధ్యమగునా ? గొంతుకలోని వ్రణము మాట యేమి? అది కంటికి దొరకునా ? కత్తి కందునా? వ్రేలికందునా ? పట్టికి లొంగునా? ఇట్టివ్రణములను శస్త్రసంపర్కము లేకుండ బాగుచేసి

నవా రెండును లేరు? రోగికంటికిఁ గ్రంతలు గట్టిగ గట్టించి పాదరసపుఁ బొడి నాతనిచే లోనికిఁ బీల్పింపఁజేసి వ్రణమును సులువుగా బాగుచేసిన వారు వ్రణవైద్యులుకారా? కత్తితోఁ గోసినవాఁడే శస్త్రచికిత్సకుఁడా? శస్త్రవైద్యమున సంపూర్ణప్రజ్ఞ నొందిన పాశ్చాత్యులు నారకుఱుపున కేమి చేయఁగలరు? కత్తితోఁ, గోయఁగలరా? చిమ్మటతో లాగఁగలరా? పరిపక్వదశ కైనఁ బట్టువేయఁ గలరా? అదికూడ నక్కఱలేదు. కుఱుపుస్థాన మేదో నిర్ణయింపఁగలరా? ఏమి చేయఁగలరు? రోగి మాసములకొలఁదిఁ గొంద్రింపవలసినదే! లోనుండి నిమ్మళముగ వచ్చునారను జిన్నపుల్లకుఁ జుట్టుకొని భద్రముగఁ బొట్లు పడవలసినదే? త్రాడు తెగిన యెడలఁ దనువంతయు నార ప్రాఁకవలసినదే? నరలోకానుభవము నరలోకమున నొందవలసినదే? దీనికిఁ జికిత్స లేనే లేదా? లేకేమి? గురివెంద గింజయెత్తు గల యొకమందు నరఁటిపండులోఁ బెట్టి యేడుదినము లిచ్చిన యెడల నార యంతయు నొక్కసారి యూడి యూవలఁ బడిపోవును. పుండ్ల కేం ద్లేడ్పించెడునట్టి దేహపుఁటలలో సంపూర్ణముగ బాగగును. విచిత్రమైన యోషధికాదా? రసమా, విషమా, గంధకమా, పాషాణమా? ఏమియుఁగాదె! కంబము గిద్దలూరు మారికాపురము నంద్యాల బళ్లారి హుబ్లి ఆదోని మొదలైన తావులందే కాక యుత్తరదేశ మందీ కుఱుపుబాధ పడువా రనేకు లున్నట్లు వినుచున్నాము.

కావునఁ జెప్పఁబోవున దేమనఁగా?—శస్త్రవైద్యము పనికిరాని వ్రణము లెన్నివిధము లైనవో యున్నవి. వ్రణములకే దానిపని యక్కఱకు రానప్పు డితరరోగములకు శస్త్రచికిత్స నాచరించుట హాస్యాస్పదము కాదా? జలోదరమునకు శస్త్రచికిత్సయెందులకు? కాళ్ల కుబ్బు కలిగినప్పుడు, మొగమున కుబ్బు కలిగినప్పుడు రంధ్రము పొడిచి నీరు తీయుచున్నారా? మందిచ్చి యానీటిని హరింపఁజేయు చుండునప్పుడు జలోదరమునకు శస్త్రచికిత్స యెందులకు? నీరొకసారి తీసివేసినప్పుడు మఱింత శీఘ్రముగా నీరుచేరునే. రెండవసారికూడ నీరు తీసినప్పుడు రోగి కర్మముచాలక జీవచ్ఛవమువలె బ్రదికియున్నను మూఁడవసారి చచ్చుట ముమ్మాటికి నిశ్చయము కాదా? ఈరోగమున కనుపమానము

లైన యాయుర్వేదౌషధము లుండఁగా వానిని సేవింప నొల్లకపోవుట జీవింపనొల్లకపోవుటకంటె భిన్నమా?

స్త్రీల కందఱకుఁ బ్రధానముగ నున్న వ్యాధి మలబద్ధత. గృహిణీధర్మమును యథావిధిగ నిర్వర్తించుటకై రేయుంబవల్లింటిలోనే యుండి మంచిగాలి వెల్తురులేక, తగినవ్యాయామములేక, వేళపట్ల భోజనము లేక పచనాదిక్రియలందుఁ దడిగుడ్డలు కట్టుకొనినఁగాని పనికి జరుగుపాటు లేక, పిల్లలయేడ్పులతో రాత్రి నిద్ర లేక పడుచున్న బాధలవలన మొట్ట మొదట మలబద్ధత యారంభమై యదియే మందాగ్నిగఁ బరిణమించును. అడ్డబాస యున్నయాఁడు దిప్పా దెట్లు లేదో యజీర్తి లేని యాఁడు దట్లు లేదు. మొగమునకు మెఱుఁగు రాచికొనుటయందు వీరి కున్న శ్రద్ధలో సగమైన మందాగ్నిని గుదుర్చుకొనుటలో వీరి కున్నయెడల వీరి కొంటిపూఁటసాపాటు లుండునా? భర్తల కణాబిళ్లలపై సంతకము లుండునా? బిడ్డల కూసరపాట్లలు సుద్దకట్టు లుండునా? అగ్నిమాంద్యమున కాయుర్వేదౌషధములు సేవింపలేక, యథావిధిగాఁ బథ్యము సేయ లేక, జిహ్వాచాపల్యము నడఁచుకొనలేక, యంతకంతకు రోగవృద్ధి చేసి కొనుచున్నారు. మన మందులు మంచివి కావని మహర్షులను దిట్టుచున్నారు. ఆసుపత్రులకుఁ బోయి యానీ రీనీరు త్రాగుచున్నారు. దొరసానులచేఁ బరీక్ష చేయించుకొనుచున్నారు. వారిచేఁ గడుపు కోయించుకొనుచున్నారు. మరణోన్ముఖులై బిడ్డలపుణ్యమున మరల బ్రదుకుచున్నారు. మందాగ్ని తగ్గినదా? దేహమునకుఁ బాటవము తగ్గినది. నరములలో శక్తి తగ్గినది. మొగములోఁ దేజస్సు తగ్గినది. కంటికి దృష్టి తగ్గినది. మనస్సులో నుత్సాహము తగ్గినది. బ్రదుకునం దపేక్ష తగ్గినది. అంతేకాని మందాగ్ని తగ్గులేదు! జిలజిల మని జిల్లుమని జాఠరరసములు కడుపులోని కూరుట లోనికిఁ దీసికొన్న రసాయనమువలనను, గల్పముల వలనలు గలుగవలయును గాని కత్తికోఁతవలనఁ గలుగునా? భగవంతుని నిర్మాణము ననుసరించి కడు పెట్లున్నదో దాని నట్లే యుండనీయవలయును గాని దానిని మామిడికాయతఱిగినట్లు తఱిగితఱిగి కుట్టి దానిని గురూపను జేసినతరువాత నది సహజమైనపని చేయఁగలదా? భగవంతుఁ డేర్పఱిచిన సంచలనము దాని కిప్పుడు చెడినదా లేదా? లోని యాహార

మును నొక్కఁగలశక్తి, నలుపఁగలశక్తి, గిరగిర త్రిప్పఁగలశక్తి, ముందునకుఁ ద్రోయఁ గలశక్తి కత్తివ్రేటు తిని కుట్టుపడిన కడుపునకు దైవసంకల్పమున నుండిన ట్లుండుట కవకాశ మున్నదా ? పంటికుసి (దంతకుసి) కత్తిచేఁ గోయించుకొనుటచే దౌడపై నరయంగుళము లొట్ట యున్న వాఁడు సెనగలు నీయంత విశృంఖలముగ నమలఁగలఁడా? ఏయవయవమునకుఁ గత్తికోఁత కలిగినదో యాయవయవములోఁ దీఱనిలోపము చేరిన దన్నమాట. మూలశంకరోగమునకు శస్త్రచికిత్స చేయించుకొన్న వాని కాసనరంధ్రము మునుపటికంటె శాశ్వతముగాఁ దగ్గినదా లేదా ? గంటల కొలఁది వీరు పెరళ్లలోఁ గూరుచుండి విరేచనము తెమలక పోవుటచేత, నెంతకు సంతుష్టి లేకపోవుటచేత బ్రదు కెల్ల భ్రష్టమైన దని యేడ్చుచున్నారా లేదా? మూలశంక నిర్మూలన మైనయెడల నీయేడుపులు గణింపవలసిన పని లేదు. పోయినదా ? ఆ. సొమ్ము—సుఖ మొందుదు మనునాశ—అంతేకాని యది పోవునే? తిరిగి పిలుకబయలు దేఱుచున్నదే. గులాబికొమ్మ మొదలంటఁ గత్తిరించితిమి. తిరుగ నంకురించినదా లేదా ? మొవ్వులోని కనఁటిని నఱికి వైచితిమి—తిరిగి మొలకెత్తినదా లేదా? “కాటరైజు” (కాల్చుట) చేసితిమికాన నింక రాదని వైద్యులు చెప్పినమాట నమ్మవలదు. భూమిని గాల్చివైచినను జికిలింత మొలవలేదా? చీఁపురుమొక్క తలయెత్తలేదా ? కాల్చుటచేత మఱింత శీఘ్రముగ, మరింత యెత్తుగ నంకురించినది. అటులే కడుపు కోయుట చేతనే యజీర్తి మఱింత వృద్ధియగుచున్నది.

కడుపులో గుల్మములు, గడ్డలు మొదలగునవి యన్నియు లోని కౌషధమును తీసికొని కరఁగించుకొని నిర్మూలించుకొనఁ దగినవేకాని కత్తిచేఁ గోయించుకొనఁదగినవి కావు. తాత్కాలిక మగుదోషమే కత్తి నివారింపఁగలదు కాని దోషకారణమును నాశ మొనర్పఁగలదా? కారణమును గనుఁగొని దానిని ఛేదించినయెడలఁ గార్యముఁ నాశన మగును గాని కార్యమును దొలఁగించినయెడలఁ గారణము నశింపఁగలదా ? చింతచెట్టును జంపఁ దలఁచినవాఁడు తల్లివేరు తెగవ్రేయవలయును గాని చింతాకు దూయునా ? ఈసందర్భమున నొక్కసంగతిమాత్రము చెప్పి విరమింతును.

జ్వర మనునది మఱియొకవ్యాధికి లక్షణము కాని యది ప్రత్యేక వ్యాధి కాదు. అజీర్తిచేఁ, బసరుచే, వామముచే, లోనిపుండ్లచేఁ, బైపుండ్లచే, నెండచేఁ, గుండెకుఁదగిలినయదటుచే, బడలికచే, నింక ననేక కారణములచే జ్వరము రావచ్చును. ఆహారనిద్రావ్యత్యస్తపరిస్థితులచేఁ గలిగిన వాతపిత్తశ్లేష్మదోషములవలనను, వాని సంయోగములవలనను గలిగిన జ్వరములుమాత్రమే చికిత్సార్హములు జ్వరము ప్రధానవ్యాధి కాదు. కావునఁ బ్రధానవ్యాధి యేదో కనిపట్టి దానికొఱకు మందీయవలసినదే కాని జ్వరముతగ్గించుటకెన్నఁడును మందీయఁదగదు. జ్వరమునకుమనము తఱచుగా శీతాంకుశరసము, ఆనందభైరవి, స్వచ్ఛన్నభైరవి, వసంతమాలిని, వైష్ణవీరసము, కాలకూటము, వాతరాక్షసము మొదలగు నౌషధములు వాడుదుము. అన్నియుఁ గూడ నన్నిజాతులజ్వరములకుఁ బూర్వులే శాశ్వతములైన (Prescriptions) గా నేర్పాటుచేసియుండిరి. శుద్ధపిత్తజ్వరమున కొకటి. శుద్ధశ్లేష్మజ్వరమున కొక్కటి. శుద్ధవాతజ్వరమునకొక్కటి. శీతపిత్తజ్వరమున కొక్కటి. శ్లేష్మపిత్తజ్వరమున కొక్కటి. శ్లేష్మవాతజ్వరమున కొక్కటి. ఈకూడికలలోఁ గలుగునవాంతరభేదములకు మఱికొన్ని మహర్షులు నియమించిరి. ఇవి జ్వరౌషధములన్నమాటయేకాని జ్వరమును దగ్గించున వెంతమాత్రమునుగావు. జ్వరకారణములగు దోషములను హరించును. వీనిలో శుద్ధిచేసిన నాభికలసినమందులు గొన్నియున్నవి. అవిమాత్రము జ్వరితునిదేహమునుండి రవంతచెమటను వెలువడఁజేయును. ఆస్ప్రిరిన్ ఫినాసిటిన్ మొదలగు మందులు వాడఁదగదు. ఆమందులు తఱచుగ నిచ్చి జ్వరము చప్పున జాఱిపోవు దుష్టస్వభావమును దత్త్వమునకు మప్పఁగూడదు. అదియెంత ముప్పునకైనఁ గారణము. వానివలన హృదయకోశము బలహీన మగును. రక్తములో వేడి తగ్గిపోవును. నరములకుఁ బటుత్వము క్షయించును. ఆనందభైరవ్యాదిరసములు హృదయబలమును గాపాడుచు, రక్తోష్ణతను రక్షించుచు, నరములకు వాతదోషము రానీయకుండ దోషకారణమును దొలఁగించి జ్వరవిముక్తి చేయును.

పర్యవసాన మేమనఁగా:—శస్త్రచికిత్సవలనఁ గార్యనాశనమే కాని కారణనాశన మెన్నఁడుఁ గాదు. కారణనాశనమున కౌషధసేవ

కంటె వేఱుమార్గము లేదు. అవసరానుసారముగ నన్నిచికిత్స లాయు ర్వేదమున నున్నవి. మీకుఁ జదువుకొనుట కోపిక యుండవలయును; తెలిసికొనుటకు బుద్ధి యుండవలయును; ఆచరించుటకు దీక్ష యుండవల యును. అన్నియునుండియు నేమియు లేన ట్లేడ్చుదేశము ప్రపంచమం దిది యొకటియే. శ్రుతు లున్నవి; స్మృతు లున్నవి; శాస్త్రములున్నవి; పురాణము లున్నవి; సమస్త కళ లున్నవి; కాని మనది యను నభిమా నము మాత్ర మింతవరకుఁ బూర్తిగ కలుగలేదు. ఇప్పు డిప్పు డేదో మాఱువడి దేశకాలములందుఁ గలిగినట్లు కానఁబడుచున్నది; కావునఁ జెప్పుచున్నాను. దేశీయదేవతల నారాధింపుఁడు; దేశీయవస్త్రములను బూజిం పుఁడు; దేశీయ గ్రంథములను జదువుఁడు; దేశీయకళ లభ్యసింపుఁడు; దేశీయ కర్మముల నాచరింపుఁడు; దేశీయతలోఁ బుట్టి, దేశీయతలోఁ బెరిఁగి దేశీయతలో మృతినొందుఁడు.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షిసంఘపు పునరుద్ధారణ

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

ఆంధ్రపత్రికలోఁ దిరుగ సారస్వతానుబంధము శ్రీపత్రికాధిపతి ప్రచురించుచున్నందులకు మహానంద మొందితిని. సారస్వతాను బంధము నకు సాక్షికిఁ గల సంబంధము సర్వాంధ్రలోకమునకు విదితమే. సారస్వ తానుబంధ మున్నచోట సాక్షి యున్నాఁడన్నమాటయే. సారస్వతాను బంధము జరుగుచున్నంతకాలము సాక్షి సభలు జరుగవలసినదే. పై వారమునుండి సాక్షిసభలు మదరాసులో జరుపవలయు నని తలఁచు చున్నాము.

కడచిన పదిసంవత్సరములనుండియు, సాక్షి వృద్ధుఁ డయ్యును దేశాటన మొనర్చుచునే యున్నాఁడు. చిత్రవిచిత్రప్రదేశము లనేక ములు చూచినాఁడు. పురుషులైన స్త్రీలను, స్త్రీలైన పురుషులను, పిల్లలైన పెద్దలను, పెద్దలైన పిల్లలను, ప్రభువులైన దాసులను, దాసు లైన ప్రభువులను, భక్తులైన దొంగలను, దొంగలైన భక్తులను, బుద్ధి

మంతులైన బుద్ధిహీనులను, బుద్ధిహీనులైన బుద్ధిమంతులను మఱి యింక నెన్నియో మహావిచిత్రప్రకృతులను జూచినాఁడు. ఆతఁడు పాశ్చాత్య దేశములఁగూడ నీనడుమనే చూచినవాఁ డగుటచేత నచ్చటి ప్రభువులఁగూర్చి ప్రజలఁగూర్చి వీరులఁగూర్చి కవులఁగూర్చి గాయకులఁగూర్చి చిత్రలేఖకులఁగూర్చి పుణ్యపాపములఁగూర్చి మంచిచెడ్డలఁగూర్చియు నుపన్యాసము లీయఁదలఁచియున్నాఁడు.

ఈసారి సాక్ష్యుపన్యాసములు మా కారాధనమూర్తి యగు సూర్యభగవానుని సంతతానుగ్రహవిశేషమున వినోదకరములై విచిత్రతరములై విలక్షణతరములై యుండునట్లుసోదరులగు మీరాశీర్వదింతురుగాక! ప్రతిశుక్రవారసాయంకాలమున సముద్రతీరమున నీయఁబడు నుపన్యాసము మఱునాఁడే ప్రచురణార్థమై యాంధ్రపత్రికకుఁ బంపఁబడును.

కృతి పాడఁదగినది. కథ యూఁ కొట్టఁదగినది. నాటక మాడఁదగినది. ఉపన్యాసము వినఁదగినది. ఓమదరాసుసోదరులారా! మీపట్టణమున సుమారైదులక్షల జన మున్నది. మీలో నేఁబదివేలైన సముద్రతీరమునకు వచ్చి సాక్ష్యుపన్యాసములు వినుచుండవలయును. మీరు సాధారణముగా సాయంకాలమునందు సముద్రతీరమున కెందులకుఁ బోవుచున్నారో యెవ రెఱుగరు? ప్రకృతిసౌందర్యసౌభాగ్యావలోకమునకా ? ఊహుఁ—పవనప్రాశనమునకా?— ఊహుఁ— దేహవ్యాయామమునకా? ఊహుఁ—విశ్రాంత్యనుభవమునకా? ఊహుఁ—గ్రామ్యకవితవలెఁ గడలు త్రొక్కుటకుఁ బోవుచున్నా రని మీరందఱెఱుఁగరా? లోక మెఱుగదా—లోకనాథుఁ డెఱుఁగఁడా? నూర్గురలోఁ బనికిమాలిన నిర్భాగ్యులగు నేపదిమందియో తప్ప మిగిలినవారందఱు పైతిరుగుడులోని భావకవిత్వమును బ్రత్యక్షముచేసికొనుటకే పోవుచున్నారు కాదా? నేనసత్యమాడుచున్నా నని యనుచున్నారా? ఆఁడుదాని నైదుదినములు సముద్రతీరమునకు సర్కారువారు రాకుండఁ జేసినయెడల సముద్రతీర మంతయును సహారా యెడారి యైపోవదా? మీ ప్రయోజకత్వ మేమున్నది? మి మ్మాకర్షించు యంత్రము లచ్చట నున్నవి. మీ ప్రక్కబొరుటిగిలింపులసొంపులు; మీవంకరచూపుల మెలికలు, మీతస్కరకరసంచాలనములగగుర్పాటులు, మీముద్దుల

ముద్రల విద్యుల్లతలు, మీ దొంగ యాలింగనముల యద్వైతబ్రహ్మా నందములు మాయుపన్యాసమైన తరువాతనే ద్విగుణీకృతోత్సాహ ముతోఁ గానిచ్చుకొనవచ్చును. పాపభూయిష్ఠములైన మీ బ్రదుకు లెంత టివో సాక్షియెఱుఁగఁడా? మీ రెంత ధనికులైనను, నెంత యుద్యోగు లైనను, నెంత విద్యావంతులైనను, నెంత పత్రికులైనను, నెంత వక్త లైనను మీ కింటియొద్ద సుఖలేశమైన నున్నదా? చూచిన మొగమునే చూచి, ముద్దిడుకొనిన మూతినే ముద్దిడుకొని, పట్టినచేతి నేపట్టి, పండు కొనిన ప్రక్కనే పండుకొని రుచిరచి లేని చొప్పదంటు జీలుగుబెండువట్టి గడ్డి సంసారపురోఁతను బడియున్న మీకుఁ బైయింటి తరవాడితోఁ బ్రాణము లేచిరాదా? ఎదుటింటి యయ్యంగారి యమ్మణ్ణిచేతి ప్రసాదము శ్రీమూర్తితీర్థప్రసాదముకంటెను స్థిరతరానందప్రదము కాదా? మీ బ్రదు కుల కంతకును సాయంకాలమున సముద్రతీరమునఁ గప్పగంతులలో నాకర్షణపు టీలలలో గుజ్జుపు సకిలింపులలోఁ బొంచి కాచుటలలో నట్టె గ్రహించుటలలో నలికిడి ననుసరించి యిట్టె పరిహరించుటలలో మీకు నిత్య మగుచున్న కాలక్షేపపు గడియలు నాలుగే యథార్థముగఁ గృతా ర్థము లైనవి. మీజన్మరాహిత్యమున కెన్నఁటికైన నవియే తోడ్పడును. పురుషులైన మీకు మీసొంతస్త్రీలపై నింతవైరాగ్యము, నవ్యవ్యక్తిపై నింత యనురాగము వంటివె మీస్త్రీలకు మీయం దేల యుండఁగూడ దనుజ్ఞానము మీ కున్నయెడల నింత యవకతవకచర్య కవకాశ ముండునా? ఉభయపక్షములవారు రాజీపడియుందురా యని యనుకొనఁ దగినంత మితి మీఱియున్నదే. అటులైనఁ జేపలశాల వెనుక నొక పక్షమువారు, మేరీపాఠశాల కెదుట నొకపక్షమువారు, విశాలరంగ మునఁ జెఱియొక వైపున నేకాంక నాటకము లాడుచున్నారా? అట్టి మీమహానందమున కడ్డురాకుండ మాయుపన్యాసము నాలు గంటలకు లోపలనే ముగించుకొందుము. మనుష్యత్వము పశుత్వమునకు దిగిపోవు నంతవఱకు మీ రానందము ననుభవింపవచ్చును.

ఇట్టి నియమశూన్యత, యిట్టినిరంకుశత, యిట్టిపనితనము,నిట్టి దిగ దీఁత, యిట్టిక్షమము, నొక్క మీనీతియందే సిద్ధించినవా? దేహశక్తి యందో మనశ్శక్తియందో హృదయశక్తియందో యాత్మశక్తియందో

కవిత్వమునందో గానమునందో చిత్రలేఖనమునందో—యిప్పు డవి యన్నియు నేల ? సోదరులారా ! ఒక్కటే ప్రార్థన—ఏవిషయమును గూర్చి యెప్పు డేవిసరువచ్చునో చూతమనుతలంపుతో మాయందు నిశ్చలదయ గలవా రయి సారస్వతానుబంధమునకై యుత్సాహముతోఁ గనుపెట్టుకొని యుండవలయును. సారస్వతానుబంధవిజయము మీయాదరణములలో నున్నది. కాని మావంటివారిలో లేదు. సారస్వతానుబంధము నెన్నివేలజనము ఎన్నిలక్షలజనముచూచునో సారస్వతానుబంధ మంత మహోదీప్తితోఁ బ్రకాశించును. మాకధికారి యగు సాక్షియొక్కతత్త్వమును నేను గొంత యెఱిఁగినవాఁడను గావున నిట్టి మాట లనుచున్నాను. నేను గేవలము శక్తిహీనుఁడను. సాక్షి నా యందలి యనురాగముచేత సూచించు సూచనలనుబట్టి యాకాశమంత నోటితో నే నుపన్యసింతును. అదియే నాలోని విశేషము. అది లోపమందురా ? మీయిష్టము. సోదరులారా ! మొదటిసాక్షి యట్టి దీర్ఘముగ నుండఁగూడదు కావున సెలవు.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

అస్పృశ్యత

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

నాయనలారా ! అంటరానితనమును గూర్చి యెవఁడో యొక యనామకుఁ డొక వ్యాసము వ్రాసి సాక్షిసభలోఁ జదువు మని పంపినాఁడు. దానిని జదువుట కనుమతి నీయవలయును.

నేను శ్రుతు లెఱిఁగిన వాఁడను కాను. స్మృతు లెఱుఁగను. శాస్త్రములు చదువలేదు. (ఏమియుఁ జేతకాని వాఁడవుకదా, నీ కుపన్యాస మేల నోరు మూసికొని యుండలేకపోయినావా అని సభలోఁ గేకలు) ఈకాలమున నస్పృశ్యతను గూర్చి యందఱు చెప్పుచుండఁగా నాకుఁగూడ బుద్ధి పుట్టినది. (అంటరానితన మంటురోగమఁటయ్యా అని సభలోఁ గేకలు) ప్రపంచమున నితరజాతు లన్నియు వారివారి వర్తక వ్యాపారములు, వ్యావహారికధర్మములు, రాజకీయతంత్రములు,

కళాభివృద్ధిమార్గములు, ధనసంపాదనతంత్రములు నిర్వహించుకొనుచుండఁగా మన మేమి చేయుచున్నాము? మన విద్యలను బైవారి కంటఁగట్టి, మన ధనమును బరులయొడిలోఁ బోసి, మన యాధిక్యమును మన్ను చేసికొని, మనప్రభుత్వమును బానిసతనముక్రింద మార్చుకొని, మనుష్య స్వరూపములతో మాత్రమే చచ్చినకంటె నెక్కువ హీనపుబ్రదుకును బ్రదుకుచు నీ యధమత్వములో నీయధమాధమత్వములో నీకంటె నే నెక్కువ యని నేను మడి యని నిన్ను ముట్టుకొనిన నే నొడలు గోయించుకొనవలె నని, నేను మోక్షపాత్రుఁడ నని నీవు చెప్పరానివాఁడ వనియు, నితరజాతులు వినిపోదురేమో యని సిగ్గుబిడియములులేక, మానాభిమానములు మంటఁబెట్టి సభలలో వాదించుకొనుచున్నాము. పత్రికలలోఁ బ్రచురించుకొనుచున్నాము. అన్నియుఁ బేడలోని పురుగులే యైనప్పుడు, ప్రక్కనున్న పురుగుకంటెఁ బైనున్న పురుగు ఘనత, గౌరవము, ప్రాశస్త్యము, పరమయోగ్యత, యధికము లనవచ్చునా? అజ్ఞతములైన యర్భకులు సైతము నిట్టి యవాచ్యచర్యల కథీను లగుదురా?

అస్పృశ్యత, చెప్పరానితనము—ఈస్థితిమాత్రము ప్రపంచమందున్న దేశములలో నొక్క భారతదేశమునందు మాత్ర మున్నది. అమెరికాదేశస్థులుఁ నీగ్రోల నిట్లు హీనముగాఁ జూచుచున్నా రని చెప్పుదురు. కాని యింత పాపము, యింత ఘోరత, యింత మూర్ఖత, యింత క్రౌర్యము మనదేశమందే తక్క మఱి యెచ్చటను లేవు. అంటరానితనము చెప్పరానితనము నను నీ రెండు మాటలు నొక్కభారతదేశ సారస్వతమునందే యున్నవి. ప్రబలమైన మన యజ్ఞానమున కివి ప్రచండ నిదర్శనములై యున్నవి. భారతీయుల మనస్సులలో నున్న రెండు కన్నులలోను నివియే రెండు పూవులై యున్నవి.

మనపూర్వు లెట్టివారో, మనదేశ మెట్టిదో యీ సందర్భమున రవంత చూచుకొనవలసియున్నది కాదా? లోకమున కంతకును జ్ఞాన తేజస్సును ప్రసాదించినవారు మనపూర్వులు. తత్త్వజ్ఞాననిశ్రేణికపై మనవా రెక్కినయెత్తువఱకుఁ దల లెత్తి చూడలేక కన్నులు దిరిగిపోవఁ బాశ్చాత్యతాత్త్వికవిద్వాంసులా నిచ్చెన యడుగు మెట్టుదగ్గఱఁ గూలఁ

బడియున్నారు. ఒక్కకళయందుఁ గాదు, ఒక్కశాస్త్రమందుఁ గాదు, అన్నిటియందుఁ గూడ మన పూర్వులు పరమావధియైన పరమార్థమును గనుఁగొనినారు. అత్యంతతపోనిష్ఠాగరిష్ఠతచే మనపూర్వు లగ్ని తేజస్సుతోఁ బ్రకాశించెడివా రగుటచేత వా రంటరాని వా రని చెప్పవచ్చును. వారియోగ్యతను గూర్చి చెప్పినతరువాత, నానోటితోడనే యితర జాతులనుగూర్చి చెప్పఁగూడదు. కావున వారు చెప్పరానివారైరి. అంటరాని చెప్పరాని మాటల కర్థ మిది కాని మఱియొకటి కాదు.

అట్టివారి సంతతివార మైన మన మిప్పు డెట్లున్నాము? ఒకరు చెప్ప నేల? మనకే తెలియును? లోకమున కంతకంటెఁ దెలియును. "విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణేగవి హాస్తిని" అని శ్రీకృష్ణదేవు లానతిచ్చినారు. బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుఁడైన బ్రాహ్మణునికిని, నీచజంతువైనకుక్కకును, దానిని దినుజండాలునకును బరమార్థమున భేదము లేదని చెప్పినారు. అట్టిభేదముఁ జేయువాఁడు కుక్కకంటె నధముఁడు కాఁడా? కాలిక్రిందఁ బ్రాఁకుచీమకును, గగనమున వెలుఁగొందుసూర్యునకును దత్త్వమున నెంతమాత్రము భేదము లే దని బుద్ధదేవుఁ డానతిచ్చినాఁడు. ద్విజుఁ డైన సరే, చండాలుఁ డైన సరే యెవ్వఁడు జ్ఞానసంపన్నుఁడో వాఁడే నాకు గురుఁ డని శంకరాచార్యులు సెలవిచ్చినారు.

ఇక చిత్రమైన సంగతి చెప్పెదను. పెరియనంబియు మార్నేరునంబియు నను నిద్దఱు యామునాచార్యులవారియొద్దఁ జదువుకొనినారు. మార్నేరునంబి పంచముఁడు—పెరియనంబి బ్రాహ్మణుఁడు. ఇట్లుండఁ గొంతకాలమునకు మార్నేరునంబి కవసానసమయము సిద్ధించినది. అప్పుడాయన పెరియనంబిగారి కిట్లు వార్త నంపినారు. యామునాచార్యభగవానునకు శేషత్వ మొందిన యీతనువును బ్రాకృతులు మట్టిలోఁ గలుపుటకు నే నిష్టపడను. దేవరవారు నన్నుఁ గరుణించి నా యంత్యసంస్కారము లాచరింపవలయు నని కోరుచున్నా నని వార్త నంపెను. ఆహాహా! ఇది యెంత యాశ్చర్యకరమైన విషయమో! వైష్ణవోత్తముఁడై బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుఁ డైన యామునాచార్యశిఖామణి యేమి! ఒక పాదమునొద్ద బ్రాహ్మణుని, నొకపాదమువద్దఁ బంచముని గూరుచుండఁబెట్టుకొని విద్యను బోధించుట యేమి! ఆహా! ఇది యిప్పు డెంత

విశేషాంశము! పొట్లపిందెవలె వంకరటింకరలు పోయినమనబుద్ధులకు దేశమహాప్రారబ్ధముచేత దిగజాతి దిగజాతి నేలములగ చెట్టునకు నీచ్చైన వేయవలసివచ్చిన మనబుద్ధులకు—సర్వజాతిసామ్యము సర్వజనసోదరత్వము, స్వార్థపరతాశూన్యత, భూతదయయుఁ జిరకాలపు బానిసతనముచేత నంతరించిపోయిన మనబుద్ధులకు ఈయంశము విశేషాంశముగఁ గనఁబడదా! యామునాచార్యులవారు మూర్న్నైరునంబిగారికి బాల బోధము చెప్పినారా? బ్రహ్మసూత్రభాష్యము బోధించినారు. ఆనంద వాచకపుస్తకము చెప్పినారా! ఆత్మజిజ్ఞాసాశాస్త్ర ముపదేశించినారే. ఇది యప్పటిదినములలో సామాన్యవిషయమే.

అప్పటిస్థితికి నిప్పటిస్థితికి నెంత యేతపుఁబెట్టుగా నున్నదో చెప్పవలయునా? మహాగౌరవముతో మహావేతనముతో వంశపారంపర్యముగఁ బోషింపఁబడుచున్న వైదిక విద్వాంసుఁడు తన మహారాజునొద్ద నైత మొక్కవేదవాక్యమైన వచింపఁడే! జపతపములులేని చదువు సందెలులేని మంచిచెడ్డలులేని ముండమోపిమిండఁడైన యేబాఁపనశుంఠనైనను దగ్గఱఁ బెట్టుకొని యానిర్భాగ్యునిమొగము చూచుచు మహారాజునొద్ద వేదము వచించునే! ఆహా! ఇది యెంతదారుణము. వీని వైదికపాండిత్యము మండిపోను! శూద్రుఁడు వేదము వినఁగూడదా? ఆతఁడు తరింపఁదగదా? ఇతఁడేనా పండితుఁడు. ఇతఁడేనా ప్రాజ్ఞుఁడు. "ఓ బ్రాహ్మణుఁడా నీవే యపండితుఁడవు. నీవే పనికిమాలినవాఁడవు. నీవే తరింపఁదగనివాఁడవు. నీవే శాశ్వతశిక్షార్హుఁడవు. నీలో నున్న వేదజ్ఞానమందలి గౌరవముచేత నిన్నుఁ బోషించుచున్న మహారాజే బ్రాహ్మణుఁడు. అతఁడే వైదికవిద్వాంసుఁడు. అతఁడే తరించువాఁడు" అని యనఁదగదా?

మూర్న్నైరునంబి కోరికపై బెరియనంబి వచ్చి యాతనికి నమస్కరించెను. అప్పుడు పంచముఁ డిట్లు పలికెను. "నేను దైవనామస్మరణ మొనర్చుకొనుచు మరణించునెడల నీవు నాకు బదిదినములు మైలపట్టి యుత్తరక్రియ లొనర్పవలయును. ఆచార్యవర్యుని స్మరించుకొనుచు మరణించునెడల నొక్కదినముమాత్రమే మైలపట్టవలయును. నే నెవరిని స్మరింపకుండ, నేతెఁపు లేకుండ, నిర్మనస్కముగ మరణించునెడల నీవు

నాకొఱకు మైలపట్ట నక్కఱలేదు. అగ్నిసంస్కారము మాత్ర మొనర్చి పొమ్ము" అని చెప్పెను. బ్రాహ్మణుఁ డేమి? పంచమునకేమి అశుచి పట్టుట యేమి? ఔర్ధ్వదైహికక్రియ లాచరించుట యేమి? ఆహా! ఎంతవింత! తల్లిదండ్రులకుసోదరులకుఁ జేసినట్లే పంచమునకు బ్రాహ్మణుఁ డంత్యక్రియలు చేయుటయే! సర్వజనభ్రాతృత్వ మనుసంగతి మనకుఁ దెలియును. వారికిఁ దెలియును. వారి కాచరణములో నున్నది. మనకు లేదు అదియే భేదము. తెలిసినవాఁడు విద్వాంసుఁడు కాఁడు. తెలిసి నట్లాచరించువాఁడే ఘనుఁడు. పెరియనంబి మూర్నేరునంబికి బ్రహ్మమేధ సంస్కార మొనర్చి స్నానమైనఁ జేయకుండ, బట్టలైన మార్చకుండ, తిర్వారాధన కానిచ్చుకొని భుజించినాఁడు. ఏశవమునైనను ముట్టుకొన్న పిమ్మట స్నానము చేయవలసియుండఁగా పంచమశవమును దాఁకి యాతఁడు స్నానము చేయలేదు. ఆశ్చర్యకరము! భగవద్భక్తునియం దున్నమహిమము!

ఇందువలన నేమి తెలియఁదగిన దనఁగా:—పూర్వమహానుభావు లదంఱుకూడఁ బంచములను స్పృశించి స్పృశించితి మని సంతోషించి కృతార్థులైనారు. అందుచే నస్పృశత్వ మనునది చండాలత్వములో లేదు. భగవద్భక్తుఁడైన చండాలుఁడు పూజ్యుఁడే, విద్య గలచండా లుఁడు పూజ్యుఁడే. పరమార్థజ్ఞానాభావుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడే యస్పృశ్యుఁడు.

అట్టి పూజ్యులైన చండాలు రిప్పు డెక్కడ నున్నారని బుద్ధి హీనమైన ప్రశ్నము వలదు. అట్టి చండాలురు లేరు. పెరియనంబి శంకరా చార్యులవంటి బ్రాహ్మణులు లేరు. కాని మీ మొగములకుఁ దగిన చండాలు రిప్పు డున్నారు కాదా. మీరు వారి కే మొనర్చినారు?

అదిగాక బుద్ధుని జంపుట కలవకుఁడు. నంగినిమాలుఁ డని యిద్ద ఱస్పృశ్యులు వచ్చినారు. ఒకఁడు నరఘాతుకుఁడు. ఒకఁడు నరమాంస భక్షకుఁడు. ఇద్దఱు కలసి బుద్ధదేవు రూపుమాపుటకు వచ్చినారు. దేవతాతేజస్సుతోఁ బ్రకాశించుచున్న దివ్యమంగళవిగ్రహమును గాంచి తెల్లఁబోయినారు. ప్రేమావతార మగుబుద్ధదేవుఁడు వారిని కౌఁగిలించు కొని చెఱియొకతొడపైఁ గూరుచుండఁ బెట్టుకొని నీతిని బోధించి

వారిని బుద్ధమతావలంబకులుగఁ జేసినాఁడు. పన్నిద్దఱాళ్వారులలో నొకఁడు పంచముఁడు. ఇందువలన యోగ్యతయే ప్రధానము కాని మఱి యొకటి కాదు. చండాలు నస్పృశ్యునిగా మనపూర్వులు భావింపలేదు. బ్రాహ్మణుఁడెవఁడో చండాలుఁ డెవఁడో బుద్ధుఁడు చేసినవిభాగమును గూర్చిన పద్యములు నాల్గు వినదగినవి.

కాని యవి బుద్ధనాటకములో నుండుటచే నిట వ్రాయలేదు.

ఇప్పుడు మనల మనము గాఢముగాఁ బరిశీలించుకొన్న యెడల మనకున్న బ్రాహ్మణత్వ మేమో మనకుఁ దెలియును. మనకు వేదాధ్య యన మున్నదా? స్మృతులను శాస్త్రములను జదివితిమా? పురాణ ములు బూతులని మానివైచిన వా రెవరు? పూర్వ బ్రాహ్మణాచారము లైనఁ జేయుచుంటిమా? ఏకారణముచేత మనము ఘనుల మని చండా లురు నీచు లని మనము చెప్పఁగలము? యథార్థ మాలోచింపఁగ జ్ఞానశూన్యుల మైన మనమే యస్పృశ్యుల మేల కాము?

మన పూర్వాచారము లెన్ని నశించిపోయినవి! సహగమన మిప్పుడున్నదా? పుణ్యాత్ముఁడైనరాజా రామ మోహనరాయలు దీని నివారించుటకుఁ బ్రయత్నింపఁగా నాకాశ మంత నోరు వెట్టుకొని మన వారు వాదించియుండలేదా? మతము పోవు నని మొఱపెట్టలేదా? మహజర్లు చేయలేదా, మామగలతో మేము చితి నెక్కినఁగాని మాకు మోక్షము లేదు లేదని స్త్రీలచేత సంఘువిజ్ఞాపనములు చేయింపలేదా? మత మిప్పు డేమాత్రము పోయినది?

వితంతువివాహము పనికిరాదని మనము ఘోషింపలేదా? అందును గూర్చి యెన్ని తగవులైనవి? ఎన్ని వ్యాజ్యెములు పడినవి? ఎన్ని చార్జీలు జరిగినవి? మతము పోవు నని యెంత యల్లరి ప్రబలినది? సంస్కర్తల కెన్ని తి ట్లయినవి? చిట్టచివర కవి బాహాటముగ జరుగు చుండుట లేదా? అసలు పెండ్లికూఁతు మొగములోకంటె విధవపెండ్లి కూఁతు మొగములో నెక్కువ పెండ్లికళను మనవారు చూచుచుండుట లేదా? పెద్ద లంద ఱట్టె పెండ్లిండ్లకు సంఘుసంఘుముల క్రింద నుత్సాహ మున చేరుటలేదా? ప్రస్తుతపుమగఁడు పరమపదించినపిమ్మట మన మతని వితంతువును జేసికొంద మని కొంద ఱట్టూటలూచుచుఁ గనుపెట్టి

కొని యుండుటలేదా ? ఇప్పుడు మత మేమైనట్లు ? ఏమాత్రము పోయినదయ్యా !

రజస్వలావివాహమునుగూర్చి యెంత గందరగోళ మైనది ? ఆచట్టమువచ్చినతర్వాత నోరు మూసికొని పడియుండిరా ? లేదా ? సీమవెళ్లినవారి నేమాత్రము బహిష్కరించుచున్నాము ? అట్టివారే వెళ్లనివారిని బహిష్కరించుటకుసిద్ధమైయున్నారుకాదా ? పలపైతృకము మానిన తరువాత మత మేమైనఁ బోయినదా ? పూర్వపు దేవరన్యాయము మాటయేమి ?

అదిగాక స్త్రీవిద్యయే కూడ దని యెంత యజ్ఞులమై వాదించితిమి. ఇట్టి మన యప్రతిష్ఠ యస్వాభావికత యనౌచిత్యము హిమాలయపర్వత ముండఁదగినంతకాల ముండఁదగినదికాదా? మన యానాఁటి యవకతవకమాటలు భారతకాంత కొడలిమీఁది వ్రాతలుగా నిల్చి యుండును గాని పోవునా ? వేదాధ్యయనము లేదు. బ్రహ్మచర్యము లేదు. పోని గూడకట్టయిన నున్నదా ? యజ్ఞోపవీత మున్నదో లేదో తడిమి చూచుకొనుఁడు. త్రిమతస్థులలోని వైదికులకుఁగూడ కొందఱు సన్న్యాసులకుఁగూడ నుల్లిపాయల పెసరట్లు లేకుండ కాఫీ గడచుచున్నదా ? ఇది గాక ఆంగ్లేయభోజనమఠములలో మనము దినుచున్న మాంసజాతులకు హద్దున్నదా? ఏలయుండును ? పప్పునియమ మెప్పుడు దాఁటితిమో పందిమాంస మైన నేమి, నందిమాంస మైన నేమి, సవర్ణలుపయోగించుచున్న మాంసమును బ్రాందిని నేపంచము లుపయోగింపఁగలరు? మతమో మతమో యని యింక నేమొగము పెట్టుకొని దేవులాడుచున్నారు? మత మిదివఱకే పోయినదా? ఇకఁ బోదు. ఇదివఱకుఁ బోలేదా ఇంకఁ బోదు.

పోయిన వన్నియుఁ గూడ బాహ్యాచారములు, మతమునకు బహిర్లాంఛనములు. మతము విభూతిపండుతోఁగాని చిట్టగారెతోఁగాని గోపీచందనముతోఁ గాని నిల్చునది కాదు. పోవునది కాదు. రాజునకుఁ గిరీట మెట్టిదో భటునకు డవాలి యెట్టిదో మతమున కాచార మంతకంటె నెక్కువది కాదు. నవనాగరకనారీశిరోమణి చీకటులఁ జిమ్ము జుట్టు కత్తిరించుకొని మోఁకాళ్లవఱకుమాత్రము లాగుతొడిగికొని సైకి

లెక్క వీథులవెంట స్వారిచేసినంత మాత్రమున నామె స్త్రీత్వ మేమైన నగ్గినదా? మతమునకుఁ బ్రధానములైనవి కొన్నియున్నవి. అవి పోయిన యెడల మతము పోవును. అవి యేవన, దయ సత్యము శౌచము స్వార్థశూన్యత వైరాగ్యము భక్తి జ్ఞానము మొదలగునవి. వీనిలోఁ గొన్నియైన మనకుండునెడల మత మెన్నఁటికిని బోదు. మనము తిరుగ నాంతరంగిక పరీక్ష చేసికొందము.

మనజాతి భూతదయకుఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినది. ఈదేశములో జరుగుచున్న యన్నదాన మెచ్చటను జరుగుటలేదు. ఇన్ని దేవాలయము లెచ్చట నున్నవి. ఇన్ని చలిపందిళ్లు లెచ్చటనున్నవి? చెదల కాహారములే, చీమలకు చిందబెల్లములే, పాములకు క్షీరాభిషేకములే. తుదకు దోమలు కుట్టిన పశువులొడలు రాచుకొనుటకు రాతికంబములే. అట్టి మనము వితంతు స్త్రీలను భర్తలతోఁ గాల్చినప్పు డెంతదయఁ గనఁబఱచితిమో చెప్పవలయునా? వితంతువులకు వివాహము లేకుండ వారికి భోజనమైనఁ దిన్నఁగ లేకుండ వారితలలపై గృహకృత్యభారఁ మునిచి వారిని బాధించునప్పుడు మనదయ యెట్టిదో లోకమునకుఁ దెలియుట లేదా? తోడిమానవులైన పంచములను, మన కెన్నివిధములుగానో యుపకరించుచున్న పంచములను నధమస్థితిలోనుంచి వారిని మనుష్యుల వలెఁ జూడకున్నప్పుడు తెలియలేదా? వారివ్యవసాయము మనకుఁ బనికి వచ్చు వేమి? వా రిచ్చిన ధాన్యము మనకుఁబనికివచ్చునేమి? వారు మేపిన పశువుల పాలు మనము త్రాగవచ్చునేమి? వారు వడకిననూలు మనకు మడిబట్టలకు క్రిందఁ బనికివచ్చునేమి? వారుచేసిన శ్రమ యంతయు మనకుఁ బనికివచ్చునేమి? అట్టిచో నింత యుపకారకుల నేల యస్పృశ్యులగా నుంచవలెను? కుక్క ప్రవేశించిన యిల్లు మైలపడలేదో? గాడిద లోనికివచ్చిన మైలపడలేదో? పంచముఁడు వచ్చిన యెడల మైలపడునా? మనము వారియెడల మనుష్యులవలెఁ బ్రవర్తించుటలేదు. ఆమనుష్యులను నీచజంతువులకంటె నీచముగాఁ జూచినప్పుడు మనము మనుష్యులమే కామని పైవా రనుకొనినఁ దప్పేమున్నది ?

ఇఁక సత్యమునుగూర్చి చెప్పెదను. సత్యము సృష్టి కాధారమై యున్నది. అట్టి సత్యము మనలో నెట్లున్నదో చూతము. ఏమి చెప్ప

వలయును. ఎవఁ డెఱుఁగఁడు. అసత్యముకొఱకే కానియెడల నిన్నికోర్టు లెందులకు? ఇందఱు న్యాయ్యమూర్తులెందులకు? ఇందఱు న్యాయవాదు లెందులకు? ఇందఱు కక్షిదారు లెందులకు? ఇంతబిళ్ల కర్చెందులకు? ఇందఱు సాక్షు లెందులకు ?

పూర్వమున నివి యేవియైన నుండెనా? తాటాకుపాయయే పత్రము—సూర్యచంద్రులే సాక్షులు—ఇప్పు డట్లాపత్రముఁ వ్రాయఁ బోవునప్పుడే, యెగఁబెట్టుటకు సాధన మెట్లో స్థిరపఱుచుకొనుటకుఁ గట్టు దిట్టములైన యాలోచనలు చెప్పుటకు కల్పవృక్షమైన ప్లీడరు మన కున్నప్పుడు చిక్కేమున్నది? అతఁడే లేనియెడల వితంతువై నవదినె గారు వ్యభిచారిణి కావున మనోవృత్తి వ్యాజ్యెము చెల్లఁగూడ దన్న చల్లనియూహ మనకుఁ జెప్పినవా రెవరు? భార్యను జంపిన పాపాత్ము నికిఁ దాత్కాలికోన్మాద మని రుజువు పఱచి యురినుండి తప్పించిన బుద్ధి మంతుఁ డెవరు? ఎట్టిఘోరాపరాధ మొనర్చిన వానికైనఁ బెరుమాళ్ల కంటె ప్లీడరే యెక్కువరక్షకుఁడు కాదా? వారిలో నసత్య ప్రోత్సాహ కులు కొందఱైన నుండుటచేతనే యిట్లు ప్రపంచ మింత దొరలిపోవు చున్నది.

ఇఁకఁ బాతివ్రత్యమును గూర్చి చెప్పెదను. భారతదేశమందుం డిన ధనమంతయుఁ బడమటికిఁ బోయినప్పటికిని భారతదేశసౌభాగ్య మంతయుఁ బరశురామప్రీతి యైనప్పటికిని, భరతదేశ స్వాతంత్ర్య మంతయు భగ్నమైనప్పటికిని, మనకింక మిగిలిన తఱుగులేని విఱుగులేని విలువలేని ధన మొక్క స్త్రీల పాతివ్రత్యమే కాదా?

సత్యము, ధర్మము, దయయుఁ, బాతివ్రత్యము నను నవి Barbaric Virtues అనియును, నవి యనాగరకులయొద్ద నుండఁదగి నవికాని దమయొద్ద నుండఁదగినవి కావనియు గొందఱ యభిప్రాయము. మనవారు సత్యము ధర్మము దయయు Virtues నుండి తీసివైచినారు. ఇఁకఁ బాతివ్రత్యమునుగూడ నట్లు తీసివేయుదురేమో తెలియదు. చంచలబుద్ధులగు మగవారట్లు తీసివైచినను బూర్వమహాపతివ్రతలచలువ చేత నట్టి దుర్దశ రానేరదు.

వంకదాఁటులలో మగవారు ఘనులు
వంశమర్యాద యెన్నఁడు వదల దబల
యింటిపరిశుద్ధి యెల్లప్పు డింతి వలన
నిలఁబడును గాని మగవాని వలనఁ గాదు
ఆఁడుదాని యాచార మాహాత్మ్యమునను
బురుషుకానికూళ్లును దొంగపోకడలును
బైగనేకాని యింటిలోపలికి రావు
కాన నిప్పటికినిజాతి ఘనతదక్క
కట్లు విడఁద్రెంపి చెలరేఁగి కాంత నడవ
దేశదుస్థితి సుజ్ఞగాఁ దెలియవలయు
నిట్టిదుర్దశ మనకు లే దింతవఱకు
భావిగతి యేదొ యెవ్వరు పలుకఁ గలరు?
ఎంత చెడినను మన స్త్రీలె యిలను గలుగు
నబలలం దుత్తమోత్తమ లనుట తగును
దేశసుభగత మగవాని తెలివిఁబట్టి
నిలువ దబలయోగ్యతఁ బట్టి నిలుచుఁగాదె?

తండ్రి యిచ్చిన యవకతవక యాజ్ఞల నన్నియు నంత బుద్ధిహీనముగా వినుటయేనా? తన కామాత్రపు Judgment అక్కఱలేదా? అందుచే రాముఁడు వట్టి Blockhead అనుచున్నారు. హరిశ్చంద్రు నంతటివానిని భార్యావిక్రయ సందర్భమున Inhuman brute అనుచున్నారు. అతని సత్యరక్షణమును గూడ నెంతమాత్ర మిప్పటివారు మెచ్చకుండ నున్నారు. భార్య నొకనికి దాన మిచ్చిన రఘుమహారాజును At once an Emperor and go-betweenఅనుచు డాఫరుజాతిలోని కీడ్చివేసినారు. సత్యవైరాగ్యస్వార్థరాహిత్యాద్యనేక గుణములు మోక్ష సాధనము లైనవి పోయినను మత మింక నిల్చి యున్నదా? ఇట్టి మనస్థితిలో నొక్కమాట నడిగెదను. యథార్థముగ నస్పృశ్యులు మనమా పంచములా? వారికి మనవిద్య లేదు. అందుచేత మనకున్న యింద్రజాలమహేంద్రజాలములు వా రెఱుఁగరు. వారికి మనకున్న నాగరకత లేదు. అందుచేత మనకున్న కానికూళ్లు తప్పుతిరుగుడులు

వారికి లేవు. అందుచేత మనమే యస్పృశ్యులము. మనయుద్ధరణము మాట యేమి? ముందు సృష్టిలోనో యీపైసృష్టిలోనో జరుగునో లేదో యను సంశయమునుగూర్చి యిప్పుడు చింత యేల?

బ్రాహ్మణస్త్రీకి శూద్రునివలన గలిగినబిడ్డలు పంచములని చెప్పినారు. ఇది సత్యమో యసత్యమో యెవరు చెప్పగలరు? ఎటులైనను తలక్రిందు పెండ్లిండ్లు తగవని, యందువలనఁ గలిగినసంతానములు బహిష్కారయోగ్యము లని యిందువలన నిర్ణయించుట కవకాశ మున్నది. అయినను వారిదోషమువలన వా రట్లుకాలేదు. మనదోషమువలన నైరి. ఎన్ని వందల సంవత్సరముల క్రిందటనో యైరి. అట్టినిర్దోషులను—అది గాక మనదోషములవలననే యట్లు కావలసి వచ్చినవారిని సంఘములోనికి విద్యాబుద్ధులు చెప్పించుచుఁ దీసికొనుట మంచిది. ఎప్పుడో జరిగిన యీతప్పునుగూర్చి యేల?

ఇప్పు డిట్టి తలక్రిందుపెండ్లిండ్లు ఎన్ని యగుచుండుటలేదు? ప్రత్యక్షముగ బాహాటముగఁ బ్రచ్ఛన్నముగ నరచాటుగ నెన్ని జరుగుటలేదు? అందువలన మన సంఘమం దెన్ని సంతానములు కలుగుట లేదు. దినమున కట్టి సంతానములు భారతదేశమందు వేలకొలఁదిఁ గలుగుచుండుట నిస్సందేహము. అవి మన మెఱుఁగుదుము ఎఱుఁగము. ఎఱిఁగియు నెఱుఁగక యున్నాము. ఎఱుఁగకుండ నెఱిఁగియున్నాము. అట్టివారిని మన సంఘమందుఁ బ్రాణప్రదముగ నుంచుకొనుచుండుట లేదా? వారి సంతానసంతానములను మనపిల్ల లని ముద్దిడికొను చుండుట లేదా? అట్టివారే మనసంఘమున కర్తలైనప్పుడు—ఎన్ని వేల సంవత్సరముల క్రిందటనో మన దోషమువలననే బహిష్కృతులైన వారిని సంఘమున కేల తీసికొనఁగూడదు? సంఘములో నింత దొంగతనము—నింత పాపము—నింత క్రుళ్లు దాఁచుకొని దాఁచుకొని సహించుచున్నప్పుడు నిర్దోషులైన వారి నేల తీసికొనఁగూడదు?

భారతీయపూర్వాచారము లన్నియు నశించినవి వానివలెనే యీ యస్పృశ్యతకూడ నశింపఁ దగినది. అది మనకు బాధ నిచ్చుట లేదు. కావున దీని నింక యట్టె యుంచినాము. ఇది మఱింత పాపము.

మీఁకు మతము పోవునప్పటికి బ్రదుకుపోవునప్పటికి మోక్షము

పోవునప్పటికి రామానుజులు గోపుర మెక్కి తిరుమంత్ర ముపదేశించి నట్లు మీరు వారి నుద్ధరించుట మహాకార్యము. మీరట్లు చేయలేరా? ఇప్పుడే కాకపోయిన మఱి యింక కొలది కాలమునకైన వారె మన స్థాన మాక్రమింతురు. ఇప్పుడే యట్లు చేసి మాట దక్కించుకొనుట మంచిది.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

పురుషప్రయత్నము

జఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

నాయనలారా! దశావతారములఁగూర్చి యుపన్యసించిన పిచ్చి వానిని జూడ మొన్నను వైద్యశాల కేఁగితిని. ఆపిచ్చివాఁడు తనగది వెలుపలఁగూరుచుండినాఁడు. నన్నుఁజూడఁగనే నమస్కరించినాఁడు. ఆశీర్వదించి నెమ్మదిగా నున్నదా యని యడిగితిని. రవంత పొడు మిమ్మని సంజ్ఞచేసి చేయి చాఁపినాఁడు. నాయొద్ద నస్యము లేదయ్యా యని యంటిని. ఆవలికిఁ బొమ్మను నట్లాతఁడు సంజ్ఞచేసినాఁడు. ఏదైన నుపన్యాస మి మ్మని యడిగితిని. పొడుము తీసికొనివచ్చి మఱిమాట లాడవోయి ఫూల్! ఆమాత్రపు పరేంగితజ్ఞాన మక్కఱలేదా? నో రార్చుకొనిపోయినప్పు డక్కఱకట్టి, ముక్కులార్చుకొనిపోయినప్పుడు పొడుము, ఇఁతకంటెఁ బరమహంసక్రియలు మఱెక్కడివి? Well get up Right about turn March, left right left right అని యాతఁడు లేచినాఁడు. గదిలోపలికిఁ బోవునేమో! పోయినయెడలఁ దిరుగరాఁడేమో యని భయపడి "అయ్యా! ఇక్కడనే కూర్చుండుఁడు. ఒక్కనిముసములో నస్యము తెచ్చి యిచ్చెదను. అని పరుగెత్తి నస్యము తెచ్చి యాతని కిచ్చితిని. రా! ఆలాగున దారిలోనికి రా. అంతే! మన మనఁగాఁ బ్రజకు గడగడ. ఆమాత్రపుఁ బటుత్వము లేకుండ నిన్నికోట్ల జనమును బరిపాలించుట లేదయ్యా. ఇప్పటి ప్రజలు తమంతఁ దామే పరిపాలించు కొందురఁట! వెఱ్ఱిముండకొడుకులు! తమంతఁ దాము తినవచ్చును. తమంతఁ దాము భార్యయొద్దఁ బండు

కొనవచ్చును. అంతే కాని తమంతఁ దాము పరిపాలించుకొనుట యేమోయి? మతిలేనిమాట! పరిపాలకుఁడు వేఱు, పరిపాలితుఁడు వేఱు. ద్వైతవిశిష్టాద్వైతము లంగీకరించిన యంశమే కాదా? వారిద్దఱకు భిన్నత్వమే. ఇద్దఱకు తేజస్తిమిర న్యాయమే. తాను తానునై మఱి యొకఁడుగూడ నగుట యెట్లు సాధ్యము? ఇందులో నున్న తిరకాసు కనిపెట్టితివా? తన్ను తా నెందులకుఁ బరిపాలన చేసికొనఁగూడదు. అది నీవు నాతో వాదింతువా? మాటలాడ వేమి? ఓ! వాదభిక్షు నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాము. పెట్టు, నీమాధుకరపుఁజోలి యక్కడఁ బెట్టు. అదిగో పెట్టుమనఁగాను! తన్నుఁ దాను పరిపాలించుకొన్నవాఁ డెంతవాఁడయ్యా? అట్టివాఁడు పాపభూయిష్ఠమైన భారతదేశమున కర్హుఁడా? పరమపదమున కర్హుఁడా? "అహందేవో నచాన్యోస్మి, బ్రహ్మైవాహం నశోకభాక్, సచ్చిదానందరూపోహం, నిత్యముక్త స్వభావవాన్."

"అయ్యా! అయ్యా! ఈపనికిమాలిన గొడవ నాకెందులకు? ఏదైన విజ్ఞానబోధ మొనర్పఁదగు నంశమునుగూర్చి యుపన్యసింపుము. ఎంతయో ప్రయత్నముచేసి నిన్నుఁ జూడవచ్చితిని" అని నే నంటిని.

తప్పు తప్పు. నన్నుఁ జూచుటకు నీవు ప్రయత్న మొనర్చితివా? నీవు ప్రయత్నము చేయుట! ఓ! ఎంత యహంకారివి! నీకేదైనఁ జేయుటకు స్వాతంత్ర్యమున్నదనుకొనుచున్నావా? కన్ను' లెంతమిఁాఁదికి వచ్చినవి! నీవు నన్నుఁ జూచుటకు గొప్పప్రయత్న మొనర్చితివా? సరే, మాట వరుస కొప్పుకొందము. నేను నీకొఱ కేమిప్రయత్నము చేసితి నని నీవు నాయెదుటికి వచ్చితివయ్యా? నీవైపునఁ బ్రయత్నము కావలసినపని నావైపున నప్రయత్నముగ నేల యయ్యెను. పరమార్థ మేమనఁగ నిద్దఱివైపునఁగూడఁ బ్రయత్నమే లేదు. ప్రయత్నముచేసితి నని నీయందుఁ గర్తృత్వమును బుద్ధిహీనుఁడవై యారోపించుకొనుచున్నావు. దైవశక్తిమహిమను నమ్మి నేను కిమ్మనకుండ నూరకుంటిని.

"అదేమి? అదేమి? ప్రయత్నములేకుండ కార్య మెట్లగును? పురుషకార మని వినియుండలేదా" అని నే నంటిని.

పురుషకారమా? స్త్రీకారముకాదేమి? అర్థములేని మాట లావలికిఁ ద్రోచివేయవోయి! వైష్ణవసంప్రదాయపు జచ్చుమాటల ద్వైతసిద్ధినొందినవానియొద్ద నఁటోయి! చిత్రాన్నము చిట్టిగారెలు రాగభోగాదులు పవళింపుఁగైంకర్యములు శ్రీపుష్పయోగములు సేవాకాలములు వైష్ణవ మతమున కక్కఱకువచ్చును గాని పరమార్థనిశ్చయమున కక్కఱకు వచ్చునఁటోయి.

పదము

దాసురాల రా రమ్మడియేన్ దాసీ నను మనిరే,
భాసురాంగితిరుమంత్రముచెప్పెద పఠనసేయుమనిరే॥ గోవిందా॥
ముద్రధారణముచేసెద మని పెద్దముసుఁగువైచినారే
ముసుఁగులోననా......హే హే హే!

ఏలాగు? ఆమాత్రపు రక్తి లేకపోయినతరువాత మత మెందులకోయి? ఏమనను, మొత్తుకొనను! మా శిష్యురాండ్రలోఁ బుణ్యస్త్రీ వితంతు భేదము లేదు.

వితంతుత్వసువాసినీత్వములు బహిరాగతములు కాని వస్తుతత్త్వమున నున్నవి కావు. ఒక్క స్త్రీత్వమే అచ్చాణియైన స్త్రీత్వమే— కమ్మి కలితి లేని స్త్రీత్వమే—స్వయంభువైన తత్త్వము. జ్ఞానులమైన మనకుఁ జేతాళములు పనికిరావు. అందుచేత మనము "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మాం" న్యాయముచేత—

అంతటితో నాఁగవయ్యా! దిక్కుమాలినధోరణిలోఁ బడిపోవుచున్నావు. పురుషప్రయత్నము పూర్తిగా లేదని చెప్పినావు. అసంగతి నిర్ధారణచేయఁగలవా! వెఱ్ఱిధోరణిలోఁ జరుగఁబడిపోకుండ నిదానముగ-

ఉండు—అయ్యో—ఉండు మనఁగాను—"అద్వైతశాస్త్రప్రవీణుఁడైనట్టి ముష్టి చిట్టిపీరయ్యశాస్త్రిగారికి వెఱ్ఱిధోరణి పూర్తిగా నశించినది. ఇఁకఁ బదునైదుదినములలో వైద్యశాలనుండి యాతఁడు పోవచ్చును" అని డాక్టరుగాడు మనకిచ్చినయోగ్యతాపత్ర మాగోడ మీఁద నున్నది. చూచుకో. ఈడాక్టరుగాడిదె కిప్పుడు తలతిక్క లేచినది. నాకు మతిపోలేదు. నాకేవిధమైన జబ్బు లేదురా. నన్ను బాధ పెట్టకురా యని పదునాల్గుసంవత్సరములనుండి చిలుకకుఁ జెప్పినటు

చెప్పుచుంటినే! వీఁడు నామాట లక్ష్యపెట్టినాఁడా! ఉహూం! పిచ్చియాసుపత్రి యనఁగా, పిచ్చివారి రోగము కుదుర్చు నాసుపత్రి యని యర్థము కాదు. పిచ్చిడాక్టర్లు గలయాసుపత్రి యని యర్థము. వాఁ డిచ్చిన యోగ్యతాపత్రమును జూచి నే నేమంటినో యెఱుఁగుదువా? నాకుఁ బిచ్చి లేదని నీవు చెప్పుటచేత నీకుఁ బిచ్చిలేదన్నమాట నామూలమున సిద్ధాంతపడినది. కావునఁ బిచ్చిడాక్టరు లుండవలసిన వైద్యశాలలో నీవుండ నేల? మన మిద్దఱము కలసియే యావలికిఁ పోదము రమ్మని యంటిని.

"నాకీ సోదె ఏమియు నక్కఱలేదు. పురుషప్రయత్నమునుగూర్చి చెప్పుదువా 'లేదా'" యని యంటిని.

నన్ను బెదరింతువా? Nonsense, డాక్టరు ముండకొడుకు కొరడాదెబ్బలకు లక్ష్యపెట్టని వీరాగ్రేసరుడ నని యెఱుఁగవా? ఆపనికి మాలినవాని యోగ్యతాపత్రమును నేను గౌరవింతునా? నే నిక్కడనే యుందును. నన్ను వాఁ డేమిచేయఁనో చూతును. ఈనడుమ నొక్క యత్యంత చిత్రమైన యంశము జరిగినది సుమా.

"నీవిచిత్రాంశము నాకక్కఱలేదు. పురుషప్రయత్నమునుగూర్చి చెప్పుదువా పోవుదునా" యని యడిగితిని.

బాబూ! నామాట విని యుండుము. ఈయొక్కటిమాత్రము వినుము. అటుపైని నీయిష్టమువచ్చిన యంశముపై B. N. R. పాగ బండికూఁతతో నుపన్యసింతును. రవంతసేపు బాబూ! శాంతింపుము. ఏమైన దనఁగా, ఈనడుమ నీడాక్టరు వీథివెంటఁ బోవుచుండఁగా నొక యింటిలో నొకయాఁడుది యేడ్చుచున్నట్లు వినవచ్చెను. అతఁడు లోనికిఁ బోయి చూడఁగ నొకముసలి వితంతువు మంచమునొద్దఁ గూరుచుండి యేడ్చుచుండెను.

సీ. "అంతంత మొగములై యంతంతకొమ్ములై
యంతంత యుదరంబులైన వింత
యాకారములతోడ నేకుముక్కలవలెఁ
బలుచపల్చని వెలవెలలతోడ

నిదురమబ్బులతోడ నిట్టూర్పుబుసతోడ
నీరుపట్టినకాళ్ల బూరతోడ
మెల మెల్ల నెదురీఁత యలపుల సొలపుతో
గాజుకాయలఁబోలెఁ గానఁబడుచుఁ

గుత్తుకుత్తను"........చున్న యొక్క చక్కని వ్యక్తి నచ్చటి మంచముపైఁ గాంచెను.

"What is the matter" అని వైద్యుఁ డాముసలిదాని నడిగెను. ఏమియుఁ దెలియక యామె మఱింత యేడ్చెను. అప్పు డా వైద్యుఁడు చేయి చూచి నవమాససూప్త్రైయెనట్లు ప్రత్యక్షముగఁ గానఁ బడుచున్న కడుపునకుఁ గుడివైపునఁ జెవిలో నొకగొట్టము పెట్టుకొని రెండునిముసములు నిదానించి 'వెంటనే midwifeకు బిలిపింపుము. మఱే మియు భయము లేదు. ఇది మొదటి కానుపే కాదా" యని యడిగెను. ఔను నాయనా! ఇది మొదటికానుపే తరువాత నన్నియు గంగలోఁ గలిసినవి కావా యని తన కానుపులసంగతి చెప్పి మాటలేదు, చూపు లేదు, రక్షింపు మని యాముసలి దాతని కాళులపైఁ బడి యేడ్చెను. ఒక్కజామునకు delivery అగు ననఁగా కొందఱ కిట్టి fits వచ్చును. తొందరలేదు నేను బోయెదను. అని చెప్పి యాతఁడు పోయెను. హా హా హా ఎంత విచిత్రము! ఎంత విచిత్రము!

"అంత నవ్వెదవేల? ఇందుల నేమి విచిత్రమున్నది. నీ మొగము" అని నే నంటిని.

ఉండవోయి dunce చెప్పుచుండఁగా నంతతొందరపడెద వెందులకు? ఆమంచముమీఁద నున్నదని చెప్పఁబడిన వ్యక్తి మగవాఁడు కాని యాఁడుది కాదు. వాఁడా ముసలిదాని కొడుకు. వాఁ డూరిలోఁ బ్రచురించిన "శ్రీరామజనన" నాటకములోఁ గౌసల్యపాత్రమును ధరించి, సొమ్ముం రాకపోవుటచేత నాటకము మానివైచి చెడఁద్రాగి యుండుటచేత వేసము తీసివేసికొనవలయునను జ్ఞానములేక యిల్లు చేరు సరికి మైకము హెచ్చుగుటచేత నిశ్చేతనుఁడై మంచముపైఁ బడిపోయెను. చూచితివా పాశ్చాత్యవైద్యులపస! ఇంగ్లండులోఁ గృతార్థుఁడై వచ్చిన వానిగతి యిది. ఈకీడును బాపుకొనుటకు వీఁడేమి చేసినాఁడో

యెఱుఁగుదువా? కలకత్తాకు వ్రాసి "కలియుగ ధన్వంతరి" యను బిరుదమును పదుమూఁడురూపాయలకు వి. పి. గాఁ దెప్పించినాఁడు. భగవదవతారమని చెప్పఁబడి ధన్వంతరి నెట్టివానిని జేసినారు! మతియున్నవాఁడో, మతిలేనివాఁడో యెఱుఁగని మతిలేనివానిని జేసినారు. గొంగళి పురుగునకుఁ గుక్కకుఁ గ్రోఁతికి స్వభావసిద్ధముగఁ దెలిసిన స్త్రీ పురుషభేద మెఱుఁగని మూఢశిరోమణిని సార్వభౌమునిఁ జేసినారు. జ్ఞానశూన్యు లగువారికి బిరుదము లిచ్చి ప్రాచీనమహావ్యక్తులపరువును బరశురామప్రీతి యొనర్తురా యని వంగదేశ పరిషత్తువారికి నేను తెలియఁబఱుపఁగా—

ఈపనికిమాలిన గొడవ నా కెందులకయ్యా నే నడిగిన పురుషప్రయత్నమునుగూర్చి చెప్పుమని యంటిని.

సరే—కాచికో! నీవు ప్రయత్నించి, నీయూపిరి తిత్తులలోని కస్సుబుస్సుల నాఁపఁగలవా? హృదయకోశమునందలి తాళప్రస్తారమును గట్టివేయఁగలవా? నీవు పుట్టితివిగదా—నీపుట్టుకకు నీ వేమి ప్రయత్న మొనర్చితివో యెఱుఁగుదువా? నీమరణమున కెట్టి ప్రయత్నముఁ జేయఁదలఁచియున్నావో? ఎవ్వఁడైన గష్టమును కోరుకొనునా? దారిద్ర్యమును కోరుకొనునా? చెప్పఁగలవా? చావు కోరుకొనునా? జీవునకు ప్రధానవాంఛ యేది? స్వసౌఖ్యము. అప్రయత్నముగా భూమిపైఁ బడినది మొద లప్రయత్నముగాఁ గాటిలోఁ బడువఱకు సర్వస్థల సర్వకాలసర్వావస్థలయందుఁ జేయుప్రయత్న మంతయు స్వసౌఖ్యమునకే కాదా? చావు దప్పించుకొనవలయు నని పుట్టినది మొదలు ప్రయత్నముఁ జేయుజీవుఁడు చావుకొఱకే ప్రయత్నించుచున్నాఁడు కాదా? చావువంకకే పరుగెత్తుచున్నాఁడు కాదా? ఇంకను బ్రయత్న మని, ఫలమని యేల వెఱ్ఱిపడుదువు? ఇంతకాలమునుండి స్వారాజ్యసంపాదనప్రయత్నము జరుగుచున్నది కదా! ఇప్పటి కేమైనది. మన లెక్కయేమి. భగవానుఁ డైన శ్రీకృష్ణుఁడు కౌరవసభకు సంధి కొఱకుఁబోయి యేమి చేయఁగలిగినాఁడు?

"అయ్యా! చదువుకొననివాఁడు వాదించునట్లు వాదించుచున్నావు. నేను జెప్పిన దే మనఁగా, ఫల మున్నప్పుడు ప్రయత్నముండి

తీరవలయును. ప్రయత్న మున్నచోట నెల్లప్పుడు ఫలము లేకపో వచ్చును. ఎందుచేత ననఁగా నెంత పురుషప్రయత్న మున్నను దైవ సాహాయ్యము లేనియెడల నాప్రయత్నము ఫలింపదు. పురుషప్రయత్నము పదునాల్గుపాళ్లు, దైవప్రయత్నము రెండుపాళ్లు" అని నేనంటిని.

ఈమాత్రపుబుద్ధి, యీమాత్రపుఁజదువు, యీమాత్రపువాదన శక్తి నాకు నున్నవి. సాక్షిసంఘములోని ప్రధానవాదదూఁతుఁడ నని కన్నులు నెత్తి మీఁదికి వచ్చినవి. జాగ్రత్త! ఇక్కడ నే ననుదినము నంత రిక్షమున నవతరించిన యాదిత్యులసభలో నధ్యక్షుఁడనై యుపన్యసించు చున్నాను. త్రినేత్రి, సహస్రనేత్రాదులు ప్రత్యక్షములైన పంచ భూతములతోఁ గిక్కురు మనకుండ వినుచున్నారు నీయుపపాదన మేదో నాకుఁ దెలియకపోలేదు. నాపూర్వపక్షవైఖరి నెఱుఁగకుండ మాట లాడుచున్నావు. మొదట నీ వేమంటివి ? ఫలమునకుఁ బురుషప్రయత్నము కావలయు నని యంటివి. ఇప్పు డే మనుచున్నావు ? పురుష ప్రయత్నమునకు దైవప్రయత్నము తోడుపడవలయు ననుచున్నావు. ఎంతపురుషప్రయత్న మున్నను దైవప్రయత్నము లేకుండ ఫలము లేదనుచున్నావు. అనఁగా దైవప్రయత్నమునకుఁ బదునాల్గుపాళ్లుపురుష ప్రయత్నము బోటుగాఁ గ్రింద నున్నఁగాని ఫలము లే దని నీయభి ప్రాయము. గౌరవించినయెడలఁ బూర్తిగాఁ బౌరుషము నైన గౌర వింపుము. లే దేని దైవమునైన గౌరవింపుము. అట్లు చేయక రెంటిని దగులఁబెట్టుచున్నావు. పురుషప్రయత్న మే లేకుండఁ గేవలము దైవికము లున్నవా, లేవా ? వీథివెంటఁ బోవుచున్న యొకముసలిదానిపైఁ బిడుగు పడినది. ఇది కేవలము దైవిక మందువా ? పదునాల్గుపాళ్లు పౌరుష ముతో మేళవించిన దైవికమందువా? ఇది దైవికము కానియెడలఁ బిడుగు పాటునకై ప్రయత్నించినవాఁ డెవఁడు ? మేఘుఁడైన ప్రయత్నించె నని చెప్పఁగలవా? పోనీ—ఆవీథి నాముసలిదె యాసమయమున బుద్ధిపూర్వకముగా నడచుటచేత దాని చావునకు నారీతిగఁ దానే ప్రయత్నించెనని చెప్పఁగలవా? దైవికము లున్న వని యొప్పుకొందువా, లేదా? ఇట్టివే కొన్ని తుపాను, భూకంపము, వహ్నిపర్వతసంక్షోభము మొదలగునవి యున్న వని యొప్పుకొనవలయు నని గోఁకుకొనుచున్నావా ? నీబుద్ధి

కందని విషయములలో నీశక్తికి మించిన సన్నివేశములలో నత్యద్భుతములై, యనిర్వాచ్యములై, యగ్రాహ్యము లగువిషయములతో మాత్రము ముక్కుచు, మూల్గుచు దైవిక మని యొప్పుకొని నీచచ్చుచచ్చునర్నర కుంటి, గ్రుడ్డి, మూఁగ బుద్ధికందిన వంట వెంట గుడ్డగుడుసు వ్యాపారములలో—ఏ చెలరేఁగి, నా ప్రయత్నము పదునాల్గు పాళ్లకు రవంత దైవము తోడుపడునెడల నఖిలైహికకార్యములు నేను చేయఁగల నని వీథులవెంట నోండ్రపెట్టుచు పరగడలు ద్రొక్కుచుంటివా? నీవింత దైవశక్తిద్రోహి వగునందులకు నీనాలుకఁ గోయింపవలదా? పోనీ—సాంసారికకృత్యములలో నైన నీ వనుకొన్నట్లు నీప్రయత్నము నకుఁ గృతార్థత కలుగుచున్నదా? నీకళ్యాణమునకు నీవే కన్యాన్వేషణ మొనర్చితివే—జ్యోతిషికపండితుఁడవైన నీవే జాతకపరీక్షఁ జేసితివే—నీవేకన్యాపూర్వసంప్రదాయముల నెల్లఁ దడవితివే—అది మహాపతివ్రత యగు నని దానిఁ బెండ్లాడితివే—అది చపలయై చెలరేఁగి, జారులవెంట స్వారిపోవుచున్నదికదా. నీవు పురుషప్రయత్నముచే దాని నాపఁగలిగితివా? పాపము, నీపదునాల్గుపాళ్ల పురుషప్రయత్నమునకు దైవము రెండుపాళ్లతోఁ దోడుపడకపోవుటచేత నిట్లయిన దని లోలోన నేడ్చుచున్నావా? ఆలాగా? నీభార్య నైయాటలాడుట పరపురుషులకేకాక పరదైవమునకుఁ గూడ నిష్టమే యని యభిప్రాయపడుచున్నావా? దైవమే యామెను తప్పుతిరుగుడులలోఁ ద్రిప్పుచున్నా డనికూడ నమ్ముచుంటివా? అటులైన నింక నాలస్య మేల? పట్టు—మట్టిగిడిసలవంటి పదునల్వురుముండలను సంపాదించు. బొరుకొట్టులు గట్టి వారి నందు విడియింపుము. నల్గురు తార్పుకాండ్రను నియమించు. ఈధనమహాక్షామదినములలో నేడు రూపాయల జీతముపై బి. ఎ. గాఁడు వచ్చును కాని—యూరూర చాటింపించు పత్రికలలోఁ బ్రకటించు సోదరీమానవిక్రయమహానీయుఁడవై కోటీశ్వరుఁడవై మానవజాతికంతకు మేటికిరీటమువలె.—

చీ! ఆఁగు అంతటితో నాఁగు. నీవాదవైఖరి నా కేమియు బోధకాలేదు. అంతయు దైవమే యందువా? అటులైనఁ బుణ్య మేమి? పాప మేమి? స్వర్గమేమి? నరక మేమి? బుద్ధిస్వాతంత్ర్య మేమి? నడవడి

సూటియేమి? జాతీయన్యాయమేమి ? మనుష్య విధి యేమి ? నాపిండ కూడేమి? నల్లమడు గేమి? బుద్ధిహీనుఁడనై నీయొద్దకు వచ్చితిని. నేను బోదును అని నే నంటిని.

ఉండవోయి Nonsense ఊఁగవోయి! Idiot! నీవు బుద్ధిహీనుఁడ వను మాట సత్యము. నీవే కాదు నీకోడి ప్రజ లందఱు బుద్ధిహీనులు-- బుద్ధిహీనుల రగు మీరు బుద్ధిమంతు లని భ్రాంతిపడుటచేత మఱింత బుద్ధిహీనులు. పశుపక్షికీటకాదులైన యితర ప్రాణులు మీయంత బుద్ధి హీనములు కావు. మీరు ఎట్లకంటె బుద్ధిహీనులు. చెట్లెదుగుచున్నవా లేదా ? ఏ ప్రయత్నముచేసి యెదుగుచున్నవి ? ఇంతకు మఱ్ఱిగింజ యెంతో! మఱ్ఱిచెట్టు యూరంతయు నూడలతో నాక్రమించుచున్నది కదా ! ఏమి ప్రయత్నముచేసి యట్లెదుగుచున్నది. ఏమి ప్రయత్న మొనర్చి చచ్చుచున్నది. తన ప్రయత్న మొక్కఱలేదు. ఇతరుల ప్రయత్న లేశమైన నున్నదా. దానిలోని పురుఁగులు నీళ్లలోనిపురుగులు ఏమి ప్రయత్న మొనర్చి జీవించుచున్నవి? ఏప్రయత్నలోపమునఁ జచ్చు చున్నవి. ఇటులే పై జంతువులకుమాత్ర మేల కాదు? ఏజంతువుకూడ స్వప్రయత్నమునఁ బుట్టదు. ఏజంతువుకూడ స్వప్రయత్నమున నెదు గదు. స్వప్రయత్నమున నశింపదు. ప్రయత్నమే లేదు. ప్రయత్నించుట కుద్దేశమైన లేదు. ప్రయత్నించుటకు స్వతంత్రతయే లేదు.

చూచితివా ? ప్రపంచమున నెచ్చటనయిన నత్యద్భుత మయిన శక్తి, యవాచ్య మయినశక్తి, యవర్ణ్య మయినశక్తి లేనియంగుళము అరయంగుళము అంతపఱకుకూడ నెందులకు? ఒకచుక్కయంత స్థల మయిన లేదు. ప్రమాదవశమున నోటనుండి జాఱినతుంపర రేపు అట్లాం టిక్కు మహాసముద్రమునసుండి బయలుదేఱిన యావిరితోఁ జేరి యమె రికాలోని వర్షముల కాధారము లయిన యభ్రమండలముల కాదికారణ మగుచున్నది. ఆశక్తియే చంపించుచున్నది. పుట్టించుచున్నది. పెరిఁగించు చున్నది. త్రిప్పించుచున్నది, తనలోఁ గలుపుకొనుచున్నది. తిరుఁగ దన లోనుండి మఱియొకరూపమున మఱియొక పరిస్థితిని తీయించుచున్నది. సాగించుచున్నది. మరల గుణించుచున్నది. టప్పుమనిపించుచున్నది. ఇంత కంటె మనుష్యస్థితి యెక్కువకాదు కాదు కాదు. మనుష్యునికి బుద్ధి

కందని విషయములలో నీశక్తికి మించిన సన్నివేశములలో నత్యద్భుతములై, యనిర్వాచ్యములై, యగ్రాహ్యము లగువిషయములతో మాత్రము ముక్కుచు, మూల్గుచు దైవిక మని యొప్పుకొని నీచచ్చుచచ్చున్నర కుంటి, గ్రుడ్డి, మూఁగ బుద్ధికందిన వంట పెంట గుడ్డగుడుసు వ్యాపారములలో—కీ చెలరేఁగి, నా ప్రయత్నము పదునాల్గు పాళ్లకు రవంత దైవము తోడుపడునెడల నఖిలైహికకార్యములు నేను చేయఁగల నని వీథులవెంట కేంద్రపెట్టుచు పరగడలు ద్రొక్కుచుంటివా? నీవింత దైవశక్తిద్రోహి వగునందులకు నీనాలుకఁ గోయింపవలదా? పోనీ—సాంసారికకృత్యములలో నైన నీ వనుకొన్నట్లు నీప్రయత్నమునకుఁ గృతార్థత కలుగుచున్నదా? నీకళ్యాణమునకు నీవే కన్యాన్వేషణ మొనర్చితివే—జ్యౌతిషికపండితుఁడవైన నీవే జాతకపరీక్షఁ జేసితివే—నీవేకన్యాపూర్వసంప్రదాయముల నెల్లఁ దడవితివే—అది మహాపతివ్రతయగు నని దానిఁ బెండ్లాడితివే—అది చపలయై చెలరేఁగి, జారులవెంట స్వైరిపోవుచున్నదికదా. నీవు పురుషప్రయత్నముచే దాని నాఁపఁగలిగితివా? పాపము. నీపదునాల్గుపాళ్ల పురుషప్రయత్నమునకు దైవము రెండుపాళ్లతోఁ దోడుపడకపోవుటచేత నిట్లయిన దని లోలోన నేడ్చుచున్నావా? ఆలాగా? నీభార్య సైయాటలాడుట పరపురుషులకేకాక పరదైవమునకుఁ గూడ నిష్టమే యని యభిప్రాయపడుచున్నావా? దైవమే యామెను తప్పుతిరుగుడులలోఁ ద్రిప్పుచున్నా డనికూడ నమ్ముచుంటివా? అట్లైన నింక నాలస్య మేల? పట్టు—మట్టిగిడిసలవంటి పదునల్వురుముండలను సంపాదించు బారుకొట్టులు గట్టి వారి నందు విడియింపుము. నల్గురు తార్పకాండ్రను నియమించు. ఈధనమహాక్షామదినములలో నేడు రూపాయల జీతముపై బి. ఎ. గాఁడు వచ్చును కాని—యూరూర చాటింపించు పత్రికలలోఁ బ్రకటించు సోదరీమానవిక్రయమహనీయుఁడవై కోటీశ్వరుఁడవై మానవజాతికంతకు మేటికిరీటమువలె—

చీ! ఆఁగు అంతటితో నాఁగు. నీవాదవైఖరి నా కేమియు బోధకాలేదు. అంతయు దైవమే యందువా? అట్లైనఁ బుణ్య మేమి? పాప మేమి? స్వర్గమేమి? నరక మేమి? బుద్ధిస్వాతంత్ర్య మేమి? నడవడి

సూటియేమి? జాతీయన్యాయమేమి ? మనుష్య విధి యేమి ? నాపిండ కూడేమి? నల్లమడు గేమి? బుద్ధిహీనుడనై నీయొద్దకు వచ్చితిని. నేను బోదును అని నే నంటిని.

ఉండవోయిNonsense ఆగవోయి! Idiot! నీవు బుద్ధిహీనుడ వను మాట సత్యము. నీవే కాదు నీతోడి ప్రజ లందఱు బుద్ధిహీనులు.. బుద్ధిహీనుల రగు వీరు బుద్ధిమంతు లని భ్రాంతిపడుటచేత మఱింత బుద్ధిహీనులు. పశుపక్షికీటకాదులైన యితర ప్రాణులు మీయంత బుద్ధి హీనములు కావు. వీరు చెట్లకంటె బుద్ధిహీనులు. చె ట్లెదుగుచున్నవా లేదా ? ఏ ప్రయత్నముచేసి యెదుగుచున్నవి ? ఇంతకు మఱ్ఱిగింజ యెంతో! మఱ్ఱిచెట్టు యూరంతయు నూడలతో నాక్రమించుచున్నది కదా! ఏమి ప్రయత్నముచేసి యెల్లెదుగుచున్నది. ఏమి ప్రయత్న మొనర్చి చచ్చుచున్నది. తన ప్రయత్న మొక్కఱ లేదు. ఇతరుల ప్రయత్న లేశమైన నున్నదా. దానిలోని పురుగులు నీళ్లలోనిపురుగులు ఏమి ప్రయత్న మొనర్చి జీవించుచున్నవి? ఏప్రయత్నలోపమునఁ జచ్చు చున్నవి. ఇటులే పై జంతువులకుమాత్ర మేల కాదు? ఏజంతువుకూడ స్వప్రయత్నమునఁ బుట్టదు. ఏజంతువుకూడ స్వప్రయత్నమున నెదు గదు. స్వప్రయత్నమున నశింపదు. ప్రయత్నమే లేదు. ప్రయత్నించుట కుద్దేశమైన లేదు. ప్రయత్నించుటకు స్వతంత్రతయే లేదు.

చూచితివా ? ప్రపంచమున నెచ్చటనయిన నత్యద్భుత మయిన శక్తి, యవాచ్య మయినశక్తి, యవర్ణ్య మయినశక్తి లేనియంగుళము అరయంగుళము అంతవఱకుకూడ నెందులకు? ఒకచుక్కయంత స్థల మయిన లేదు. ప్రమాదవశమున నోటనుండి జాఱినతుంపర రేపు అట్లాం టిక్కు మహాసముద్రమునుండి బయలుదేఱిన యావిరితోఁ జేరి యమె రికాలోని వర్షముల కాధారము ఁయిన యబ్దమండలముల కాదికారణ మగుచున్నది. ఆశక్తియే చంపించుచున్నది. పుట్టించుచున్నది. పెరిఁగించు చున్నది. త్రిప్పించుచున్నది, తనలోఁ గలుపుకొనుచున్నది. తిరుఁగ దన లోనుండి మఱియొకరూపమున మఱియొక పరిస్థితిని తీయించుచున్నది. సాగించుచున్నది. మరల గుణించుచున్నది. టప్పుమనిపించుచున్నది. ఇంత కంటె మనుష్యస్థితి యెక్కువ కాదు కాదు కాదు. మనుష్యునికి బుద్ధి

యున్నది కాదా? అందుచేతఁ బ్రయత్నము చేయుచున్నాఁ డని చెప్పుదువా? బుద్ధి యెక్కడనుండి మనుజునకు వచ్చినది? పురుగునుండి వచ్చినదా? చెట్టునుండి వచ్చినదా? చేఁపనుండివచ్చినదా? మృగమునుండివచ్చినదా? క్రిందివారి కెవ్వరికిలేని యీతత్త్వము మనుజుని కెటనుండివచ్చినది? మనుజుఁ డితరజంతువులవలెనే బుద్ధిహీనుఁడు. మనుజుఁ డేమాత్రపు బుద్ధిమంతుఁడో స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచున్నది కాదా? మనుజుఁ డక్కడకు వెళ్లినా ననుచున్నాఁడు. ఇక్కడకు వచ్చినా ననుచున్నాఁడు. ఇన్నిగంటలకు భుజించెద ననుచున్నాఁడు. ఇన్నిగంటలకు నిద్రించెద ననుచున్నాఁడు. అక్కడ ననఁగా నేమో, యిక్కడ ననఁగా నేమో, గంట అనఁగా నేమో, కాలము అనఁగా నేమో చెప్పఁగలఁడా? స్థల మనఁగా నేమి, కాలమనఁగా నేమి, స్థలము కాలము బాహ్యస్థములే యని కొంద అనుచున్నారు. స్థలమనఁగా నన్నిస్థలము లని కొంద అనుచున్నారు. ఇన్నిస్థలము లెక్కడివి? ఉన్నదొక్కటే స్థలము. అది మనకు వెలుపల లేదనుచున్నారు. ఎక్కడ నున్నదని యడుగ నది మనస్సులోని యభిప్రాయ మనుచున్నారు. ఇక్కడకు తేలినది. కందస్వామియాలయమునకుఁ గపాలేశ్వరునియాలయమునకును దూరము మదరాసులోనిది కాదు. నీతలకాయలోనిదనుచున్నారు. ఇటులే కాల మనఁగా నన్ని కాలము లనుచున్నారు. భూతభవిష్యద్వర్తమానముల భేదము చచ్చినది సరేకదా! పగటిరాత్రిభేదముకూడ భగ్నమైనది. తుట్టతుదకుఁ గాలము కూడ మనస్సులోని యూహాయనుచున్నారు. అటు లయిన "ఎక్కడ"కు "ఎప్పుడు"కు భేద మే మున్న దని యడుగఁగా లేకపోయిన లేకపోవచ్చు నని యనుచున్నారు. ఈస్వల్పాంశమునుగూర్చియే మనుజుని యజ్ఞాన మింతగాటమైనప్పుడు మనస్సునుగూర్చి, యాత్మనుగూర్చి యడుగ నేల?

మనుజుఁడు మహామందుఁడు! బుద్ధియున్న దనుభ్రాంతిచేత మఱింత బుద్ధిహీనుఁడు. సృష్టినంతయు నాక్రమించిన యద్వితీయశక్తి కెండిపోయిన యాకెంత యధీనమై చచ్చినట్లు దాని విసరునఁ బోవుచున్నదో మనుజుఁడుకూడ నాయపారశక్తికిఁ జచ్చినటులే నెక్కువగ నధీనుఁడై దాని విసరుచే నెగురుచు నేను విలాసముగా విహరించుచున్నా

నని తనప్రయత్నమును గొనియాడుకొనుచున్నాఁడు. దాని మఱియొక విసరుచే నుత్తరక్షణమున సముద్రతరంగమునఁ బడి చచ్చితి నయ్యో దైవశక్తి నాప్రయత్నమునకుఁ దోడుపడలేదని యేడ్చుచున్నాఁడు.

అద్వితీయమైన యాశక్తిలో ననేకశక్తులు లీనమైయున్నవి. ఒక్కటి పుట్టించుశక్తి, యొకటి వృద్ధిశక్తి, యొకటి క్షయశక్తి, యొకటి వికాసశక్తి, యొకటి సంకోచశక్తి, యొకటి బహుమానశక్తి, యొకటి శిక్షణశక్తి, ఒకటి యానందశక్తి, యొకటి దుఃఖశక్తి, ఇట్లే యనేక కోటుల శక్తులున్నవి. ఇవి యన్నియు వేఱుకావు. పరాత్పరుని శక్తి యిన్నివిధములుగా నగుచున్నది. ఆశక్తి కధీనుఁడై సముద్రమువిూఁది నురుగువలె, గాలిలోఁ బరమాణువువలె బానిసయై కొట్టుకొనిపోవు మనుజుడుChance చేత ననుకూలశక్తి విసరులోఁ బడినయెడల దన ప్రయోజకత్వమని యెగురుచున్నాఁడు. ఆChance చేతనే యననుకూల శక్తివిసరులోఁబడినయెడలఁ బ్రారబ్ధమని యేడ్చుచున్నాఁడు. ప్రారబ్ధము కాదు. ప్రయోజకత్వము కాదు. మనుజుఁ డస్వతంత్రుఁడు. అప్రయోజకుఁడు. మహాశక్తి కధీనుఁడై పోవువాఁడే కాని వేఱు కాదు కాదు.

గీ. కుక్కగొడుగులవలెఁ బుట్టి క్రుంగు మనము
ప్రాక్తనప్రకృతిగతి ప్రవాహ మడ్డు
పఱతుమే? బుద్బుదములట్లు పైన నూఁగి
యెటనొ టప్పున కుండఁ బ్రేలుటయె కాక.

గీ. వస్తు యాథార్థ్య మెఱుఁగక వస్తువునకు
నేదొ సంజ్ఞను మనముంచి యొకఁగినట్టు
లల్లాడుదు మిది యంత యైంద్రజాల
మందు దుముకులాడెడుబొమ్మలాట కాదె?

గీ. స్వప్నమునకంటె స్వప్నమై సత్యముగను
మాయకును మాయ యగుచు సత్మకము గాఁగ
శూన్యములకంటె శూన్యమై సుస్థిరముగఁ
గనఁబడెడు దీని నేమని యనఁగవచ్చు?

అంతయు నంధకారము. ఆ యంధకారములో నింద్రజాలము. అందులో నిద్ర. ఆనిద్రలో స్వప్నము. ఆస్వప్నములో బుద్ధిమంతుల

మనుష్యునిచేయు నస్వభావ ప్రయత్నములచేతఁ గలిగిన Somnambulism (నిద్రలో తిరుగాడుట) ఇట్టి మహాదురవస్థలో నుపన్యాసము లిచ్చు చున్నాము. గ్రంథముల వ్రాయుచున్నాము. అందుచేతనే యవి యన్నియు నొక్క వస్తువునుగూర్చి యైన యథార్థజ్ఞానము నీయకుండ నున్నవి. అన్నియుఁ బరశురామప్రీతి కర్హములు. వేసవికాల మైననేమి? వేయ వోయి చలిమంట వేయవోయి! ఇదియే పరమార్థము. దీని మీఁదనే మనవారు సగుణతంత్ర మంతయుఁ గట్టినారు. అది యంతయు పట్టి మిథ్య. ఇదియే పరమార్థము. దీనిఁగూర్చియే చిరకాల మాలో చింపఁగ నాకు మతిపోయిన దని యిచ్చటికిఁ దెచ్చినారు. నే నింటికిఁ బోవుదును. నీవు నాకుఁ బ్రతినిధిగ గదిలోఁ గూర్చుండఁగలవా యని యడిగెను.

నే నూరకుండుసరికి Faithless fool అని నన్నుఁ దిట్టి తానే గదిలోనికి పోయెను.

ఇతఁడు తప్పుదారిని బడకుండ కొంతసేపటినుండి యుపన్యసించు చున్నాఁడు. పిచ్చి చాలభాగము కుదిరినది. అప్పుడప్పుడు రవంత కనఁ బడుచున్నది.

ఇతని యుపన్యాసమునుగూర్చి నే నిప్పు డేమియుఁ జెప్పను. ఆలస్య మైనది. క్షమింపవలయును.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

కురుక్షేత్రము

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

నేను సభకుఁ బోవుసరికి జంఘాలుఁ డేదియో యుపన్యసించు చున్నాఁడు. అంతకుముం దేమి చెప్పెనో గాని నేను వెళ్లినపిమ్మట నిట్లు చెప్పెను.

కురుక్షేత్రపుస్టేషనులో నేను దిగుట యేమి, సూర్యుఁ డుదయాద్రిపై నెక్కుట యేమి. ఆతఁడు కరకర లేచుచున్నాఁడు; నేను జర జర నడచుచున్నాను. సూర్యోదయము కాకమునుపే స్నానముచేసి, ధూర్వృక్షప్రధాన మొనర్చి, సూర్యనమస్కారము లాచరింపవలసిన నేను

దంతధావన మైన లేకుండ సూర్యునివైపుదిరిగి చెంపలు గొట్టుకొన కుండ, మూట చేతఁ బట్టుకొని, మునిఁగిపోయిన ట్గూరిలోనికిఁ జోవు చున్నాను. సవితృమండలదర్శన మొనర్చి మనవేదర్షు లాతేజోవైభవ మునకు, నాతమశ్ఛటా విచ్ఛేదనసామర్థ్యమునకు, నా సర్వమాలిన్య నివారణమహనీయతకు, నా యారోగ్యప్రదానప్రవీణతకు, నన్నింటిని మించిన యాహృదయతాపాపహారణశక్తికి, నాత్మవికాసశక్తికి వింత పడి, యొడ లంత చూపుగఁ జేసికొని, యాచూ పంతయు మనసుగఁ జేసికొని, యామన సంతయు నాత్మగఁ జేసికొని, యా యాత్మ నంతయుఁ బరమార్థ జ్ఞానసంపన్న మొనర్చుకొని కవులై, భక్తులై, గాయ కులై, విరాగులై, వేదాంతులై యెన్నివేల సంవత్సరముల క్రిందటనో పాడినపాటలు, చేసిన నృత్యములు, వెదచల్లిన తత్త్వములు, భారతదేశ మున కిచ్చిన వెలుఁగే కాదా? ప్రపంచమునం దంతయు నిప్పటివఱకుఁ నిలిచి, సృష్టి పోయినను నిల్చునది యాతేజ మొక్కటియే యైనట్లు చెప్పకచెప్పుచున్నదే. ప్రకృతిలోని తేజస్సముద్రమును, సౌందర్యరాశిని శక్తిసంపన్నతను, మహామహిమ విశేషమును గాంచి, యద్భుతపడని వాఁడు పనికిమాలిన పందలలోఁ బ్రప్రథముఁడు. చూడఁదగినవస్తువును జూచి శిరఃకంపనము చేయనివాఁడు పశువుకంటె నధముఁడు. ఆశ్చర్య పడుట యనుశక్తి మనుజశక్తులలో ముఖ్యమైనది. ఆశక్తినుండియే యెంతజ్ఞానవిజ్ఞానములైన నుదయించినవి. సర్వదేశసర్వకాలసర్వవిధ సార స్వతములకంతయు నాశక్తియే మూలము. హృదయమునందుఁ దఱుగు విఱుగులేని రసోద్రేక మున్నవానికిఁగాని యాశక్తి యుండదు. అట్టిశక్తి యున్నవాని మెప్పే మెప్పు. నవ్వే నవ్వు. ఏడుపే యేడ్పు. బ్రదుకే బ్రదుకు. గగనమందుఁ గన్నులవైకుంఠముగఁ గ్రాలు బంగరుచుట్టుజల తారునీలిచీర సింగారించిన ప్రకృతియువతిచేతిలోని సప్తమణివినిర్మిత చాపమును గాంచి చేతు లెత్తి గంతులువైచి యొడలు తెలియని యానందమున మత్తిల్లువాఁడే మనుజుఁడు. కాలిక్రిందఁ బ్రమాదవశ మునఁ బడిన చీమ దేహాత్మవిచ్ఛేదనసమయమున నిచ్చినమూల్గు సింహగర్జ నమువలె నాకర్ణించి కడుపుపగిలి కండలు కంపించునట్లు గాఢముగ నేడ్చు వాఁడే మనుజుఁడు. అంతేకాని పట్టుమని తినలేక, యొంగిలిలంఘనములు

చేయుచు, నొడలు తెలియనినిద్ర పోలేక యులికి యులికి యేడ్చుచు నేదైన వింతవస్తువును గాంచి వింతపడి 'హాయి హాయి' అని యఱవలేక తల కదలించి కదలుపనట్లు నోరు మెదలిచి మెదల్పనట్టు లేదో కొండ నాలుకను వెనుక గొణఁగుకొనుచు, నత్యంత ప్రియమైన వస్తువు జాతి పోయినను గాలిసయితము విని గడగడలాడున ట్లేడువలేక కుక్కపిల్లవలె కుంయి కుంయి మని వినఁబడి వినఁబడకుండునట్టు లేడ్చుచు, భోజనము నొద్ద పండువలై పాలఁతియొద్ద పండువలై పుస్తకమునొద్ద పండువలై, యానందానుభవమున పండువలై దుఃఖానుభవమున పండువలై చావ కుండఁ జచ్చియున్నవ్యర్థులు కానిస లీప్రపంచమున దాస్యమును, నీచ తయు, నజ్ఞతయు, రోగమును, చచ్చుటకుఁ దప్ప వేఱుకార్యమున కక్క ఱకురాని జనాభాను వృద్ధిపఱచుటకును, దక్క మఱియెందులకు?

ఇట్లు పూర్వస్థితిని స్మరించుకొని సంతసించుచు, నిప్పటిస్థితిని స్మరించుకొని విచారించుచు, ముందునకు నడుచుచుంటిని. అచ్చట నొక్క బ్రాహ్మణునిజూచి యిచ్చటికి యుద్ధభూమి యెంతదూరమున్న దని యడిగితిని. యుద్ధభూమిసంగతి నాకేమియుఁ దెలియదయ్యా యని యాతఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. అయ్యా! ఈయూరిబయట జరిగిన భారతయుద్ధమునుగూర్చి నీవెఱుఁగనే యెఱుఁగవా యని యడిగితిని. "నిన్నగాక మొన్న జరిగిన వ్యాపారమే మఱచిపోదుముగదా. యెప్పుడో జరిగిన యుద్ధముమాట యెవనికి జ్ఞప్తిలోనుండునయ్యా యని నాకు సిగ్గువచ్చునట్లాతఁడు మందలించుచు బదులు చెప్పెను. పోనీ మీయింటిలో నాకీదినమున భోజనము పెట్టుదురా యని యడుగ నేను వృత్తిచేత వంట పూటివాఁడను గానున్నను నొక్కరూపాయినిచ్చినయెడల నాభార్యతోఁ జెప్పి యీయుపకారము చేయింపఁగల నని యాతఁడు పలికెను. ఆతని యింటికిఁబోయి స్నాన మొనర్చి భుజించి మోటారుబస్సును మాటాడుకొని యుద్ధభూమి కేఁగి శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు పార్థునకు జ్ఞానోపదేశ మొనరించిన స్థలమేది యని యడిగి తెలిసికొని యచ్చట నిలువఁబడితిని.

ఆస్థలము కొంచె మెత్తుగా నున్నది. అచ్చట నొక్కమండప మున్నది. దానికి వెనుకభాగమునందుఁ జిన్న చెఱువున్నది. ఆచెఱువు నీటి తోడనే రథాశ్వములను భగవంతుఁడు కడిగినాఁడని యచ్చటిజలము

తెచ్చి యొకముసలిది నాపైఁ గొంత చల్లెను. రెండుడబ్బులిచ్చి యామెను వదల్చుకొంటిని. భూమ్యాకాశములు గలయువఱకు నొక్కటే బయలు భయంకరముగ గనఁబడుచున్నది. చిన్నకంకరఱాలు, చికిలింతదుబ్బులు బల్రక్కసి కంపలు జిల్లేడుమొక్కలు మొదలగునవి విరళముగ నున్నవి. చూపున కడ్డువచ్చు నొక్కనిలువుపాటి చెట్టయినను లేదు. అది యెండకాలమగుటచే నెండమావుల ప్రవాహములు మిక్కుట ముగ నున్నవి. పిట్ట పీచు మనుట లేదు. గాలియైన గట్టిగ వీచుటలేదు. భయంకరమగునిశ్శబ్దతావస్థ ప్రబలియున్నది. శ్రీకృష్ణభగవానుని బ్రార్థించి యాపవిత్రస్థలమునకు సాష్టాంగపడితిని.

ఇదియేనా కురుక్షేత్రము? ఇదియేనా మహావీరులమహాస్త్రముల మహాజ్వాలలచే మండిపోయిన ఖండనరంగము ? ఇదియేనా పదు నెనిమిదక్షౌహిణుల రక్తములఁ దడిసిన ప్రదేశము? ఇదియేనా భీష్ముఁ డంపశయ్యపైఁ బండుకొని ధర్మబోధన మొనర్చిన పవిత్రస్థలము? ఇది యేనా పార్థవ్యాజమున భగవంతుఁడు ప్రపంచమున కంతకును ప్రజ్ఞా ప్రదాన మొనర్చిన దివ్యక్షేత్రము? బంగరుగని యొకగనియా? వజ్ర ములగని యొకగనియా? శాసనములగని యొకగనియా? విగ్రహముల గని యొకగనియా? రత్నాకర మొక రత్నాకరమా? జ్ఞానధన మెటనుండి యుద్భూతమై ప్రపంచమంతయు వ్యాపించినదో యట్టి కురుక్షేత్రఖనియే ఖని.

నేనొక పాదుషా దివాన్‌ఖానా జూచితిని. అది పాలఱాతిదూల ములతోఁ బలకలతో వాసములతో నిర్మింపఁబడినది. ఎదుట నెన్నియో దివాన్‌ఖానాలు నాకుఁ గనఁబడుచున్నవి. ఈప్రక్క నాప్రక్కను వెనుక గూడ నెన్నియో శాలలు గనఁబడుచున్నవి. ఈశాలల పొడవునకు వెడల్పునకు హద్దే కనఁబడకుండ నున్నది. లెక్కలేనన్ని నాస్వరూప ములు నన్నుఁ జూచి వింతపడుచున్నవి. శ్రీరామచంద్రమూర్తి గాంధ ర్వాస్త్రమును విడిచినప్పుడు యుద్ధసీమయంతయు రామమయమైనట్లు ఢిల్లీపుర మంతయు దివాన్‌ఖానామయము నామయము నైనట్లు కన బడుచున్నది. నేను ముందునకుఁ బోవ నేనే నన్నెదుర్కొనుచున్నాను. మనస్సునకుఁ గలఁతగనుండి వెనుకకుఁ బోవ నాస్వరూపము నన్నే వెంబ

డించుచున్నది. మయసభలో నీరు లేనిచోట నీరున్నట్లు నీరున్నచోట నీరులేనట్లు భ్రమ గలుగుచుండెనను మాట జ్ఞప్తికి వచ్చినది. నీరున్నను లేకున్నను నీరున్న స్థలమని నీరులేని స్థలమని రెండుస్థలములు వేర్వేఱుగ నచ్చట నున్నవి కాని యిచ్చట శాలలేని చోట శాల కనఁబడుచున్నది. ఒకటా? ఉప్పలేనన్ని నేను లేనిచోట నేను గనఁబడుచున్నాను. ఒక్క నేనా లెక్కలేనన్ని నేను గృహనిర్మాణకళా (architecture) సంబంధ మగు నింద్రజాలమునకు వశుఁడ నై కలవరపడితిని. అంతలో మనసు రవంత గుదుటఁబఱచుకొని నన్ను నే నిట్లు నిందించుకొంటిని. "సాక్షి శిష్యుఁడ వగునీ కీ బుద్ధిహీనత యేల? ఇది యొక్క భ్రమమా? ఇది యొక్క యింద్రజాలమా? ఇంతకంటె కోటిగుణములు భ్రమాపాదక మైన యింద్రజాలములో నఱువది సంవత్సరములనుండి పడియుంటివి కాదా? ఆ మహామాయ కలవాటుపడియుంటివి కాదా "ప్రకృతిలోఁ బ్రతిఫలించిన పరమాత్మగానఁబఱచిన మహామహేంద్ర జాలమే కాదా- ఇన్ని లక్షలగోళములు, ఇన్నికోట్లజీవరాసులు. అనంతమై యప్రమే యమై యద్వితీయమైన ఈసృష్టియంతయు మహేంద్రజాలమే కాదా? పర బ్రహ్మోపాదకమైనభ్రమకు పరిపాటియైన నీవు పాదుషాభవనమున నిట్లు భ్రమపడెద వేల యని నన్ను నేను నిందించుకొంటిని. అంతలో నిమ్మళముగ ననినట్లు నాకు వినఁబడి ఉలికిపడి వెనుకకు జూచితిని. మా వంక నేలచూచెద వని వెనుకనున్న నేను లన్నియుఁ నన్నుఁ బ్రశ్నించెను.

మనస్సులోఁ గలిగిన తొట్రుపాటు నివారించుకొని నిదానముగ నచ్చటి చిత్రములన్నియుఁ బరిశీలించితిని. పైఁగప్పురాలపైఁ జెక్కఁ బడిన పుష్పములు లతలు ఫలములు పక్షులు బొమ్మలు బంగారము మీఁది పనికంటె నెక్కువ సుకుమారముగ సున్నితముగ సురుచిరముగ నున్నవి. కొన్నిదూలములకుఁ గొన్ని స్తంభములకుఁ గొన్నిగవాక్షము లకుఁ గొన్నివిగ్రహములకుఁబైన నుల్లిపొరవంటి బంగారురేకులు కప్పఁ బడియున్నవి.నడుమ నడుమ నవసరానుసారముగ నలంకారార్థముగఁగ్గల్ల కెంపులు వైడూర్యములు స్ఫటికములు పుష్పరాగములు మఱియు ననేకములుగా మణులు చెక్కఁబడి యున్నవి. జిగజిగలా మిలమిలలా

తళతళలా! ఓ! వచించుటకు శక్యముకాని వింతకాంతులు ప్రజ్వరిల్లుచున్నవి. ఆసమయమున నెవఁడో వచ్చి యగ్గిపుల్లను వెలిఁగించెను. ఆహాహా! ఏమి వైభవము? నూతేంద్రధనువు లొక్క త్రుటికాలములో నచ్చట నవతరించి వెలిఁగిపోయిన ట్లయ్యెను. అత్యంత మాధుర్యమునఁ ద్వరలో మొగము మొత్తును. అత్యంతదీప్తిచేఁ గన్నులు జీకట్లు పడును. అత్యంతోష్ణముచే వేగఁ జలికలుగును. అత్యంతశీతలతచే జ్వరము కలుగును. అత్యంతసౌందర్యమున—మనసు మొద్దెక్కును. నిర్జీవసౌందర్య మెంతసేపాకర్షింపఁగలదు? జీవత్సౌందర్యమునకే దిక్కులేదే—కన్నుముక్కుతీరు నితరావయములసొరు, నెక్కడ నేయం గుండవలయునో యాయంగుల నన్నిఁటిని మించిన రంగుమాత్రమే కల యంగన సైతమొకదినముకంటె నెక్కువ యాకర్షింపలేదే. సౌందర్యము సంతతాకర్షణీయముగ నుండుట కెన్ని పరిస్థితులు తోడుపడవలయును. అవి తోడుపడని యెడల గోనెగుడ్డమీఁది నూనెబొమ్మయెట్టిదో యదియు నట్టిదే. ఈవిషయమునుగూర్చి ప్రత్యేకముగఁ జెప్పెదనుగాని యిప్పుడు చెప్పఁదగదు.

సౌందర్యానుభవమునఁ జప్పఁబడిన మనసుతో నింటికై మరలి పోఁబోవఁగ నెదుట గోడపై బంగారువర్ణములుగల రెండుపంక్తులు గానఁబడెను. అవి హిందుస్థానివర్ణములు. ఆవ్రాఁతలోని యభిప్రాయ మేమనఁగా:—భూలోకమందు స్వర్గమే యున్నయెడల నది యిదే. అది యిదే. అది యిదే. వెగటుపడినమనస్సుతో నుంటినేమో, నాకామాటలు మఱింత వెగటయ్యెను.

నాయనలారా! కురుక్షేత్రమునకు నాతోఁ దీసికొనిపోయిన మిమ్ముఁ బ్రసంగవశమున హస్తినాపురమునకుఁ దీసికొని పోయితిని. నాయం దనుగ్రహించి తిరుగఁ గురుక్షేత్రమునకు దయచేయుదురుగాక. ఉర్దూకవి వ్రాసిన వ్రాఁతలోని యర్థమును దెలిసికొంటిరి కాదా? వారికిఁ దెల్లరాతి పలకలు పాలసున్నము బంగరురేకులు విలువగలమణులు ఫలాహారములు షర్బతులు లవలవలాడు ముదురనినవనవయువతీమణుల మొగములే స్వర్గమైననగుఁగాక, వైకుంఠమైన నగుఁగాక, పరమపదమైన నగుఁగాక! కాని మనకుమాత్ర మీకురుక్షేత్రమే స్వర్గము. ఇచ్చటి కంకరరాలే రత్నరాసులు. ఇచ్చటి బుడ్డమేడిచెట్టులే కల్పవృక్షములు.

ఇచ్చటిమట్టియే బంగారము. ఇచ్చటి రొండమాపుల వెల్లువలే యాకాశ గంగా ప్రవాహములు. ఎందుచేత? లోకములో నున్న అన్నిబంగారు గనులకంటెను నన్ని రత్నాలగనులకంటెను నత్యధికమైన విలువ గల భగవద్గీత యిచ్చట నుద్భవ మగుటచేత. నాయనలారా? ఆగ్రంథముచే మనము తరింతుము. అంతేకాని కాసులగోనె నెత్తిపైఁబెట్టుకొనివైకుంఠ సోపాన మెక్కినవాఁ డెవఁడు? ముండలను వెంటఁ బెట్టుకొని పరమ పద మెక్కినవాఁ డెవఁడు? ధర్మరాజుతోఁ బైలోకమునకు వచ్చినది శునకముకాని ద్రౌపది కాదే. పోనిండు. ద్రౌపది యుమ్మడియాస్తి కావున నాతనితోఁ బోకపోవచ్చును గాని యెవరికిఁ దగిన సొంతసర కును వారు జాగ్రత్తపెట్టుకొనియే యున్నారు కాని, యుపేక్షింప లేదే. ధర్మరాజుమాత్రము తత్త్వవాక్యములలో శ్రుతపాండిత్యము సంపా దించినవాఁడుకాని ప్రక్కదాపు లేకుండఁ బండ్రెండుమాసములు గడపఁ గలిగిన యొడలిస్తిమితత గలవాఁడా?

భగవద్గీతను లోకగురునిచే నుపదేశ మందిన నరునకుఁ బైలోక మేల రాలేదో యడుగ రేమి? అర్జునునకు జ్ఞానసంపాదన కధికారము లేదు. ఆతఁడు గుంటయోనమాలయొద్ద నున్నవాఁడే కాని యంతకుఁ బైని బోయినవాఁడు కాఁడు. సోదరులను గురువులను బంధువులను జంపుట కిష్టపడక యుద్ధము మానుకొని యేడ్చుచుఁ గూరుచుండినపార్థు నకు "శత్రువు లందఱు నాచేతనే చచ్చినారు. నీ పూరక ధనువు పట్టుకొని నిమిత్తమాత్రుఁడవై నిలుచుండి క్షత్రియధర్మమును నిర్వ హించుకొను" మని చెప్పిన కృష్ణునిబోధన యంతమాత్రమే నరునికి బోధమైనది కాని మిగిలినదంతయు నతని యాచరణములోనికి రానిదే యయ్యెను. (సర్వకర్మములుకూడ జ్ఞానమందుఁ బరిసమాప్తి నొందవల సిన దని పురుషోత్తముఁడు చేసిన బోధ యతని యంతరంగమున నెక్కి నదా? అట్లాచరించినాఁడా! సర్వజ్ఞానసముదయము కూడ యుద్ధకర్మము నందుఁ బరిసమాప్తి యైన ట్లయినది.

ఇఁక ధర్మరాజుమాట—అతనికి రాజ్యమందున్న తృష్ణ యెవ్వని కిని లేదు. అతనికి జూదమం దున్నప్రీతి దేనియందును లేదు. అతని గడుసుమాటలు, కల్లయేడ్పులు, బొల్లినైచ్యములు, ముఖస్తుతులు; సమ

యోచితప్రవర్తనములు మఱి యింక నెన్నియో యతని నరకార్హునిఁ జేసినవి. కాని యాసపడి యాసపడి యేడ్చియేడ్చి తెచ్చుకొన్న రాజ్యములో సర్వశూన్యతతక్క పెద్దపల్లకాడుతక్క నిత్యశ్రాద్ధాలుతక్క మఱి యేదియు లేకపోవుటవలనను బుద్ధిపూర్వకముగ నన్నను జంపించుటచేతఁ గలిగిన ఘోరపశ్చాత్తాపమువలనను నరకార్హత కొంత తప్పినది. అందుపై భీష్మునిధర్మబోధములు సమయోచితముగఁ గలుగుటచేత నాతని మనస్సునకు శాంతి కలుగఁ జేసినవి. అందుచేత నాతనికిఁ గొంతకాలమైన స్వర్గలోకవాసము కలిగినది. ఇట్లుగా ధర్మరాజు జ్ఞానమువలన నుత్తమలోకార్హుఁ డయ్యెను.

అట్టి జ్ఞానబోధల మీ కురుక్షేత్రమున జరిగినది. అందుచేత నీ భూమి మిగుల పవిత్రమైనది. మనస్సులలో సాష్టాంగపడుఁడు కన్నుల కద్దుకొనుఁడు—కృష్ణా! ఆపదుద్ధారకా! సంసారసాగరతారకా! యని యీ నేలపైఁ బడితిని. ఒకవిధ మగుకలఁతనిద్ర కలిగెను. దానిలో నొకస్వప్నము వచ్చినది. అది వినుఁడు.

రెండుకొండ లెదురుగఁ గనఁబడినవి గాని నడుమనున్న కోనలో నొక చక్కని యాశ్రమమున్నది. అచ్చటికిఁ బోయి పరిశీలించితిని. దానిలో నొక్క రావిచెట్టున్నది. ఆచెట్టు భూలోకమందలి చెట్లవలె మూలము నొద్ద నే మున్నదో పరీక్షింతు మని తలయెత్తగఁ జెప్పరాని, చూడరాని, తలఁపరాని వెలుఁగుచేఁ గన్నులు మనస్సుకూడఁ జీకట్లు పడినవి. పైకిఁ జూడలేక చలువలు వెదచల్లుచున్న యాకులవంకఁ జూచితిని. ఒక యాకు తేజస్వంతమై యున్నది. ఒకటి నల్లగ నున్నది. ఒకటి తెల్లగ నున్నది. ఒకటి శ్రవణమనోహరస్వరమయమై యున్నది. ఈ యాకులక్రింద నొక మహావ్యక్తి యాసీనుఁడై యుండెను.

ఈతఁడు కూరుచుండినప్పుడే నాలుగడుగులకంటె నెత్తుకలవాఁడై యున్నట్లు కనఁబడినది. నల్లని శరీరకాంతికలిగి పచ్చని జటలుకలిగి యాతఁడు ప్రకాశించుచుండెను. ప్రక్క నొకకత్తి భూమిపై నున్నది. అప్పుడు "ప్రాంశుపయోదనీలతనుభాసితు నుజ్జ్వలదండధారు"

అనుపద్యము జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అదిగాక యాచెట్టుపై ఖరి జూడ "ఊర్ధ్వ మూలమధశ్శాఖమశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్" అన్న శ్లోకము జ్ఞప్తికి వచ్చెను. అందుచే నీతఁడు వ్యాసమహర్షియై యుండునని యనుకొంటిని. అదిగాక యా యశ్వత్థవృక్ష పర్ణములైన వేదములనొద్ద నీతఁడు కూరుచుండి యుండెను. ఈతఁడు తప్పక వేదవ్యాసుఁడని నిశ్చయించి రొుదుటికిఁ బోయి సాష్టాంగపడి యి ట్లంటిని.

మహర్షి శేఖరా? మీరు విభాగించిన వేదముల నెవ్వరు నిప్పుడు పఠించుట లేదు. స్పృశించుట లేదు. అంటరానితనము చెప్పరానితనము నీవేదములకు మనవా రంటగట్టినారు అవి యందుచే పై ఖండముల వారి యధీనములయ్యెను. మీరు రచియించిన భగవద్గీతకూడ మొన్న మొన్నటి వఱకు బుట్టదాఖలై యుండెను. అది మిక్కిలి యుద్గ్రంథమని పాశ్చాత్యులు స్తుతించుటచేత వారిమాటల సాధారము చేసికొని యిప్పుడిప్పుడే గ్రంథఘనత కచ్చెరు వొందుచున్నారు.

మహర్షిచంద్రమా! క్షమించునెడల నొక్కసంగతి యడిగెదను. భగవద్గీతకు బుద్ధిమంతులగు పండితు లందఱు వివిధములుగా వ్యాఖ్యానములు చేయుచున్నారేల? శంకరాచార్యులవలె రామానుజులు చేసినారా? వారివలె మధ్వాచార్యులు చేసినారా? యుద్ధకర్మము చేయుటకే యిప్పటివా రనుచున్నారు. మఱియొకరు భగవద్గీతను మీరు రచియింపనే లేదని తుండు తుపాకి నెగురఁగొట్టుచున్నారు. మీరను నొక వ్యక్తియే లేదని కొంద అనుచున్నారు. కృష్ణుఁ డన్న యాతఁడు దశావతారములలోనివాఁడు కాఁడని మఱికొందఱనుచున్నారు. ఈచచ్చువాదములకేమి కాని యిన్నివిధములైన వ్యాఖ్యానములు బుట్టుటకు హేతువేది? కృష్ణభగవానుఁ డిన్ని యర్థములగునట్లు చెప్పెనా? కాక యాయన యభిప్రాయమును మీరు సరిగాఁ దెలిసికొన లేక యిట్లు వ్రాసితిరా? కాక యన్నివిధములగు నర్థములకు లోపము మీ వ్రాఁతలోనిదా ? నాకుఁ దెలియక యడుగుచున్నాను దేవా! క్షమింపుఁడు.

మీ వేదాంతసూత్రములకు మతత్రయవ్యాఖ్య లున్నవి. ద్వైత శ్రుతులు నద్వైతశ్రుతులు వేఱువేఱుగా విరివిగా నుండుటచేత జ్ఞానమే

మోక్షసాధనమని తన బుద్ధిచే నమ్మిన శంకరాచార్యులు ద్వైతశ్రుతులను ముక్కముక్కలక్రింద నఱికి వానికద్వైతార్థమునుగలిగించినారు. భక్తియే మోక్షసాధక మని నమ్మిన రామానుజాచార్యు లద్వైతశ్రుతులకుఁ జచ్చిచెడి ద్వైతార్థమును గల్పించినారు. పూర్వాచార్యపురుషు లగువా రిట్లే యీరి వారిమనస్సులలోఁ దమయభిప్రాయములచేతఁ బూర్వమే,సంకల్పించుకొన్న సిద్ధాంతములఁ బట్టి కాలస్థితులవలనఁ గలిగిన సొంత నమ్మకములఁ బట్టి వ్యాఖ్యానములుచేసినారేకాని వీరాగ్రంథమం దున్న యథార్థసత్వమును గ్రహింపలేదని యిప్పటి యాచార్యపురుషు లనుచున్నారు. కాని యిప్పటివారి వ్యాఖ్యానములుకూడ సరిగా నిట్టి యధిక్షేపణకే లోనై యున్నవి. ఈ అత్తగారు తన్ను బాధించినదని యాక్షేపించిన యిల్లాలు తాను కోడలిని బాధపెట్టకుండ జరుపుకొన వలసినది. అట్లు జరుగుట కవకాశము లేకపోయినది.

మహర్షిపురందరా! భగవద్గీతకు నిజమైనయర్థమేదో నాకు బోధింపఁదగదా! యని ప్రార్థించితిని. ఆయన మునిమునినవ్వులు నవ్వినాఁడు. దానివలన నా కప్పటి కేమి తెలిసినదనఁగా పూర్వుల వ్యాఖ్యానములు సరియైనవి కావని యీయన యభిప్రాయపడినట్లు నాకు గోచరమైనది. కాని యీ యంశము నిశ్చయముగాఁ దేలకపోవుటచేత గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి మఱియొకసారి యడిగితిని. అంతట నాతఁడు తన ప్రక్కనున్న కఱ్ఱ నెత్తినాఁడు. కొట్టునేమో యని లేచి యిప్పటివారు చెప్పినట్లు భగవద్గీతకు బడితెబాజాయే యర్థమా యని యనుచుండఁగా నింతలో స్టేషనులోనికిఁ బోదము రావయ్యా యని బస్సుతోలు నాతఁడు నన్ను లేపినాఁడు. స్వప్నము సరి.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సభాస్వకీయవ్యాపారములు

ఘూలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను.

దినమున నుపన్యాస మేదియును . లేదు. పూర్వనియమానుసారముగా మాసమున కొకతూరి సభాసంబంధము లగుసంగతులను

గూర్చి సల్లాపించుకొందుము. ఉపన్యాస ముండు నని పెద్ద లందఱు వచ్చినారు. కావున నాయనలారా! ఉపన్యాసము లేనందులకు క్షమించి మావ్యవహారములలో మీకుఁ దోఁచిన యభిప్రాయముల నొసఁగి తోడుపడఁ గోరుచున్నాను. సాక్షికార్యాలయమునకు వచ్చినలేఖలఁ జదివెదను.

మొదటిది.

శివచింతామణిగ్రంథాలయ కార్యదర్శియగు గొంగలి భుక్త సాక్షిగోలాంత్రగారియొద్దనుండి

శ్రీశ్రీ రాజమాన్యరాజపూజితులగు సాక్షికి—

అయ్యా! మీ సంఘము తిరుగ స్థాపింపఁబడిన దని విని మిగుల నానందించుచున్నాము. మాపుస్తకాగారమున మీ సంపుటములలో మొదటిది మూఁడవదిమాత్రమే యున్నవి. రెండు నాల్గు సంపుటములు మాకుచితముగాఁ బంపవేఁడుచున్నాము. మానిలయము మిగుల దరిద్రస్థితిలో నున్నది. దైనికమగు నాంధ్రపత్రిక నా విశ్వదాత పంపుచున్నాఁడు. ఆయన కనేక నమస్కారములు. మాగ్రంథనిలయమునకుఁ గొందఱుకవులు వారి వారి గ్రంథములను ధర్మముగాఁ బంపుచున్నారు. ఆకవులకు నమస్కరించుచున్నాము. మీ జంఘాలశాస్త్రి యుపన్యాసములు వినుభాగ్యము తిరుగ మాకు లభించినందులకు సంతస మగుచున్నది. కాని యొకందులకుఁ గొంచెము వగచుచున్నాము.

1 జంఘాలశాస్త్రి నడుమ నడుమ నాంగ్లేయపదముల నుపయోగించుచున్నాఁడు. వాని కర్థము తెలియక చిక్కుపడుచున్నాము.

2. ఈయంశమునుగూర్చి తరువాతఁ జెప్పెద నని వాగ్దాన మొనర్చిన విషయము లెన్నియో గలవు. అవి యన్నియు నిప్పుడు చెప్పఁ గోరుచున్నాము.

3. మీలో కాలాచార్యులు, వాణీదాసకవియు నున్నారుకాదా? వారుగూడ తఱచుగా నుపన్యాసము లిచ్చిన బాగుగా నుండునని నామనవి.

4. మాయూర నొకవైద్యుఁ డున్నాఁడు. ఆతఁడు మీయుప న్యాసము లన్నియు నప్పజెప్పఁగలఁడు. మీసంఘమునం దాతని సభ్యు నిగాఁ జేర్చుకొనవలయును.

చిత్తగింపవలెను.
గొంగళిభుక్త
కార్యదర్శి.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు లేఖను బూర్తిచేసి దీనికిఁ బ్రత్యుత్తర మక్కఱలేదు కాదా యని సభవారి నడిగెను. అందఱును లే దనిరి.

జంఘాలశాస్త్రి రెండవయుత్తరమును దీసి యిట్లు పలికెను.

సోదరులారా! ఇది రెండవయుత్తరము దీనిని జదివెదను.

కృష్ణాగోదావరీ మండలాంతర్గతసర్వాంధ్రతురకశాలాసామాన్య కార్యదర్శియొద్దనుండి—జంఘాలశాస్త్రిగారికి —
రామ్ రామ్,

ఏలోరులో స్థాపింపఁబడిన యీ సర్వతురకశాలా ప్రధానకార్యా లయమునం దీసంఘసంబంధమైన పదునేనిమిదవవార్షికోత్సవ మీనెల 21-వ తేదిని జరుపుటకుఁ బెద్దలు నిశ్చయించినారు. ఆంధ్రదేశమునం దుండు తురకవిద్యాపారీణుల కందఱ కాహ్వానములు పంపించుచున్నా ము. చిత్రవిచిత్రోపన్యాసము లీయఁగల మంగలిమహావక్త లెందఱో కాఁగలరు. తురకవిద్యారహస్యము లెన్నియో వెల్లడింపఁ గలరు. అట్టి మహాసభకు మతాభిమానన్యాయముచేత మంగలియే యధ్యక్షుఁడుగా నుండఁ దగినది. కాని మొన్న జరిగిన కార్యనిర్వాహకసభలో మిమ్మధ్య క్షుఁడుగా నాహ్వానించుట కేకగ్రీవముగఁ దీరుమానించుకొంటిమి. మంగ లికి రాఁదగిన మహాగౌరవమును మతాంతరున కిచ్చి స్వార్థపరిత్యాగ మును మాసభవా రగపఱచినారు. మీ రగ్రాసనాధిపతిగా దయచేసి మమ్మానందింపఁ గోరుచున్నాము—ఇట్లు విన్నవించుకార్యదర్శి.

ఉత్తరమైనది. దీనికిఁ బ్రత్యుత్తర మేమని సభలో జంఘాలశాస్త్రి యడిగెను.

అంత వాణీదాసుఁడు లేచి యిట్లనియెను. తురకసోదరశిఖా మణులు మీ కిచ్చిన గౌరవమునకు మీరు సర్వవిధముల నర్హులు కావున నంగీకరించితినని లేఖ వ్రాయవలయును.

అంత కాలాచార్యులు లేచి యిట్లనియెను.

ఇది మతవిద్యతోఁ జేరినయంశము. మతవిషయక మగు నాసభకు మతేతరుఁ డధ్యక్షుఁడుగా నుండుట తగదు. అందుచే జంఘాలశాస్త్రి పోఁగూడదని నా యభిప్రాయము.

అంత సభనుండి యొక్కఁడు లేచి యిట్లనియెను.

సోదరులారా! కాలాచార్యులు చెప్పినమాట కేవల మనుచిత ముగ నున్నది. ఇందఱు మంగళ్ల యభిప్రాయమును నిరాకరించుట తగదు. అందులో మతవిభేదమే కారణముగా నెన్నఁడును నిరాకరింపఁ దగదు. మతసంబంధమగు పట్టుదలచేతనే జంఘాలశాస్త్రి నిరాకరించి నాఁడని మంగళ్లు క్షేమాత్రము తెలిసినను వారు బ్రాహ్మణులపై సత్యాగ్రహమును జరిపి తీరెదరు. అప్పుడు బ్రాహ్మణులు గిజగిజలాడవలసి వచ్చును క్షురకర్మ మెట్లో స్వయముగాఁ దీర్చుకొందుమని పురుషులు లక్ష్యపెట్టక పోయినను స్త్రీలమాటయేమి? వితంతువులలోనే కాకుండ నీకాలములో సువాసినీలకుఁగూడఁ దల కత్తిరించుకొనుటకై మంగలి యపేక్షగలదు. ఇదివఱకే యనేకభేదములచే దేశ మల్లోలకల్లోలమై తపించుచుండ శక్తివంచనలేకుండ నుపశాంతిచేయుటకు బదులుగ వృద్ధి పఱచుటకై ప్రయత్నించుట బుద్ధిహీనతకంటె భిన్నమా? కావున జంఘాలశాస్త్రి యంగీకరింపవలసియున్నది.

ఈయుపపాదనమును సభవారందఱు కరతాళధ్వనులతో నంగీకరించిరి.

ఇంతకంటెఁ జదువఁదగినలేఖలు లేవు. చూడఁదగిన వ్యవహారము లంతకన్న లేవు.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

క్షురకసభ

జంఘాలశాస్త్రి నేను వెడలినతరువాత నిట్లు చెప్పెను:—

ఎన్నఁడుఁ జూడలేదు. ఎన్నఁడు వినలేదు. అట్టివైభవము హే[illegible]పురమున 27 వ తేదీని కాననయ్యెను. క్షురకసభాశాలపై వేల

కొలఁది పతాకములు వివిధవర్ణవిరాజమానములై ప్రకాశించెను. ఒక జెండాపై మంగలికత్తి చిత్రింపఁబడియున్నది. మఱియొక్క జెండాపై దానిని రాతిమీఁద విలాసముగ నూఱుచున్న యొక క్షురకుఁడు చిత్రింపఁ బడినాఁడు. ఇఁక నొక్క జెండాపై తోలుపొది నోటిలోఁ బెట్టుకొన్న మహాలక్ష్మీదేవి చిత్రింపఁబడియున్నది. ఇంకొక్క జెండాపై శారదాదేవి, చేతిలో నొక్కతక్కెడతో నవ్వుచు నిలువఁబడియున్నది. ఆత్రాసులో నొక చిప్పయందు గంటము, ఒంటె వెంట్రుక కుచ్చుతాపి ఉలియు, రెండవచిప్పయందుఁ గత్తెరయు నున్నవి. కత్తెరవైపున బరు వెక్కువగా నున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. బహిరంగతకొఱకు నన్నొకసోడాబుడ్లబండి మీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టి యెనమండ్రు క్షురకవిద్యాపారంగతు లనేక శతమంగళవాద్యములు ఘోషించుచుండ సభకు లాగుకొని పోయిరి. అప్పటి కింక నుదయ మేడుగంటలకంటె నెక్కువ యైయుండకపోవుట చేత సభయైనతరువాత నక్కఱకువచ్చు ననికూడఁ దెచ్చుకొన్నపొదు లను కొందఱు కరతాళధ్వనుల సౌకర్యముకొఱకు నాయొడిలోఁ బెట్టిరి. సోడాబండిదడదడలో నవి యూడిక్రిందఁబడునేమో యని కొన్నిఁటిని జేత గట్టిగఁ బట్టుకొనియుఁ గొన్నిటిఁ దొడల క్రిందఁ బెట్టి నొక్కియు వాయువేగముతోఁ బోవుచున్నాను. ఒక్కమంగలియొద్ద నొక్కపొది కంటె నెక్కువగా నుండవలసిన యగత్యముః లేనప్పటికి మంగలిసభా ధ్యక్షుఁడనైన నాయొద్ద నేడుపొదు లేకకాలమందుండు నదృష్టము సిద్ధించినది. ఎట్లో సభలోనికిఁ బోయితిని. సభ కన్నుల వైకుంఠముగ నున్నది. కదళీవృక్షచ్ఛటలు, పట్టివేళ్లతడకలు, చలువ చప్పరములు, కొబ్బరాకుల వీవనలు మండువేసవిని మఱవఁజేయుచున్నవి. సభలోఁ వేయిమంది క్షురకు లున్నా రని తెలియవచ్చినది. ఇతర శాఖలవా రింక నెందఱో యున్నారు.

అంతట నొక్కమంగలి చెంగు చెంగున నుపన్యాసరంగ మలంక రించి దైవప్రార్థన మిట్లొనర్చెను.

ఉ. ఎప్పుడు భూమిఁ బుట్టితివొ ? యెప్పుడు జానకి చెట్టఁ బట్టితో
ఎప్పుడు కానమెట్టితివొ ? యెప్పుడు రావణు గిట్టఁగొట్టితో
అప్పటి గాథలెల్ల నిలనార్యుల చిత్తములందు గట్టిగా

ముప్పిరి వేట నల్లుకొనిపోయె రఘూద్వహా! మమ్ముఁ బ్రోవుమా.

సోదరులారా! ఈసభకు మన మెవ్వరినైన నధ్యక్షుని నియమించుకొనవలసియున్నది. సాక్షిసంఘమునకు క్షౌరశాలకు భేద మేమియు లేదు. మన మొక చిన్నకొట్టులో మనదుకాణ మొకరిద్దఱసాహాయ్యముచేఁ బెట్టుకొనినట్లే వారుకూడ నొకకొట్టులో నొకరిద్దఱితోడుతఁ జిన్న సంఘము స్థాపించుకొనినారు. మనలఁ జూచుటకు నిత్య మెందఱో వత్తురు. వారిని జూచుట కనుదిన' మెందఱో వత్తురు. మనయొద్దకు వచ్చినవారిమనస్సున కాహ్లాదముగ మనము వర్తిల్లునట్లే వారియొద్దకు వచ్చినవారిమనస్సు కానందమగునట్లు వారు ప్రవర్తింతురు. వారమున కొక్కదినమున ననఁగా నాదివారమున మనకు లెక్కలేనంత జనము వచ్చినట్లే, శుక్రవారమునాఁడు వారిసంఘమునకు నట్లే వత్తురు. ప్రధాన క్షౌరకుఁడు మనలో నొక్కఁడే యున్నట్లు వారిలోఁ బ్రధానవక్త యొక్కఁడే. మనసంఘమును స్థాపించిన పూర్వాచార్యులపేరిటసంఘ మెట్లు నడచుచున్నదో వారి సంఘముకూడ సాక్షిపేర నట్లే జరుగుచున్నది. సాక్షి యుపన్యసించుటగాని, వ్రాయుటకాని యేమియు లేదు. మన సంఘస్థాపకుఁ డట్లలంకారముగా గోడపై నుండుటయేకాని యొక్క కత్తి నూఱినాఁడా? ఒక్కగడ్డము తడిపినాఁడా? ఏమియు లేదు. దినములు దొరలిపోవుటకు మనసంఘ మెట్లేర్పాటయినదో వారి సంఘముకూడ నందులకే యేర్పాటయినది. దేశసేవ యని లోకోపకార మని, బుద్ధిహీనులు బోధించెడి బోదకాలిమాటలు బూటకములు. కోట్లకొలఁదిధనముతో వ్యవహరించు సంఘమైనఁ గూటికొఱకే—ఆరోగ్యప్రదానమునకై పాశ్చాత్యదేశీయు లిట స్థాపించినయాసుపత్రులు, ధర్మసంస్థలు మొదలైన వన్నియు ధనసంపాదనకే. జ్ఞానబోధముకొఱకు మతగురువులను దేశదేశములకుఁ బంపుసంఘము లన్నియు సందేహరహితముగ సంపాదనకే—వారివలనలోకమునకేదియో యుపకారము జరుగుచున్నది కాదా యని యందురా? వారివలననే యన్నమాట యేమి? ఎన్నియో యీఁగలను దనపొట్టను బెట్టుకొని బల్లి యంటురోగములను బ్రాఁకకుండ నాఁపుచున్నది కాదా? బల్లి లోకోపకారమునకే యట్లు చేయుచున్నదా? పిల్లి యెలుకల నెన్నిఁటినో చంపి మారికావ్యాధి నరికట్టుచున్న

దికాదా? పిల్లి లోకోపకారమునకే యట్లు చేయుచున్నదా? మాటలచే మనము మనల మోసపుచ్చుకొనుట తగదు. లోకమునఁ బ్రతిజీవము వలననే కాదు, ప్రతినిర్జీవవస్తువువలనఁగూడ లోకోపకారము జరుగుచున్నది. వేపాకువలన మసూరిరోగము స్తంభించుచున్నది. తెల్లజిల్లేడు వలనఁ గాసరోగము తగ్గుచున్నది. ఉమ్మెత్తవలన నుబ్బసమునకు వడి మఱలుచున్నది. బల్‌రక్కసివలనఁ దేలుబాధ పోవుచున్నది. నాభివలన జ్వరము హరించుచున్నది. తుదకు మనకాలిక్రింద మట్టివలన జరుగుచున్న లోకోపకార మింతంతకాదు. ఇట్టి నిర్జీవపదార్థములవలనఁ బ్రపంచమునకు మేలు జరుగుచున్నట్లే జీవపదార్థములవలనఁ గూడ జరుగుచున్నది. స్వభావసిద్ధముగ మాత్రమే జరుగుచున్నది. ఉద్దేశపూర్వకముగ జరుగుటలేదు. లేదు. కావున సాక్షిశాల మనశాలకంటె భిన్నముకాదు. ఆశాలానిర్మాణమునకు, మన Saloon మార్గదర్శిని యని చెప్పక తప్పదు. సాక్షి మనకు జన్మసోదరుఁడే కాక వ్యాపారసోదరుఁడు కూడను. ఆసంఘప్రధానవక్తయగు జంఘాలశాస్త్రిని మనసభ కధ్యక్షునిగా నియమించుకొనుట మిక్కిలి ప్రశస్తము. సభవారిపక్షమున నే నీయుపపాదన మొనర్చుచున్నాను. అంత సభలోఁ గరతాళధ్వనులు.

తరువాత నొక్కఁడు లేచి యుపపాదనమును బలపఱచెను. నేను గరతాళధ్వనులనడుమ నధ్యక్షపీఠ మెక్కితిని. ఒక్కఁడు వచ్చి నా మెడలోఁ బుష్పమాలిక వైచెను. మఱియొకఁడు వచ్చి నాచేత నొక కార్యక్రమపత్ర ముంచెను. నేను వినమ్రుఁడ నై లేచి యిట్లంటిని.

సోదరులారా! పాలలో మీఁగడయట్లో చిన్నపూదేనిలోఁబలుకు లెట్లో యాంధ్రక్షురకమహామండలిలో మీరట్టి యుత్కృష్టు లైన వారు. ఇది వసంతర్తువగుటచే నొక్క మంగలిదర్శనమగుటయే మహా దుర్లభమైయుండ, నిందఱదర్శన మయాచితముగ నగుట యనర్హుఁడ నగు నాపుణ్యమే కాక యఖిలాంధ్రదేశపుణ్యమని చెప్పిన నతిశయోక్తి కాదు. ఆంధ్రసారస్వతచరిత్రలో నీదినచర్య సువర్ణాక్షరములతో లిఖింపఁబడఁదగినది. ఈసభలో నెందఱో క్షురకవిద్వాంసు లుండ నెందఱో క్షురకోద్యోగులుండ, నెందఱో క్షురకకవు లుండ నెందఱో క్షురకవక్తలుండ, క్షురకుఁడనుగాని నాకీగౌరవము లభించుట యాంధ్ర

శారదాచరిత్రలో నద్వితీయమగు నంశముగ నుండఁగలదు. అంబష్ఠజాతి కంతకు నాయందుఁ గల యవ్యాజాభిమానమును బట్టి చూడఁగా నేను, పూర్వజన్మమున మంగలినై యుందు నేమో యని యనుకొనవలసి వచ్చుచున్నది. (సభలో కరతాళధ్వనులు) లోకమున నకారణాభిమానములు నహేతుకద్వేషములు పూర్వజన్మములందలి సంబంధవైషమ్యములవలనఁ గలుగుచున్నవి. ఒకనిని జూడ నహేతుకమైన కూరిమి. ఇంకొకనిఁ జూడ నహేతుకమైన కోపము. పూర్వభవానుభవజన్యములు గాని మఱియొకటి కాదు. ఇందునుగూర్చి పూర్వోపన్యాసములలో విపులముగాఁ జెప్పితిని. చర్వితచర్వణము తగదు. మీావృత్తిమర్యాదలఁ గూర్చియు మీావృత్తిలోని విశేషములఁ గూర్చియుఁ గార్యక్రమపత్రములోఁ జేర్పఁబడిన వక్తలు చెప్పుదురు. అంతకుఁబూర్వ మాహ్వానసంఘాధ్యక్షుని యుపన్యాసము జరుగవలసియున్నది. స్వామిరావుగారూ! మీారు దయచేసి యుపన్యాసపీఠ మలంకరింపవలయును. అంత నొక బుగ్గమీాసాల పురుషుఁడు నలువదేండ్లవాఁడు రంగమెక్కి యిట్లుపలికెను.

అధ్యక్షశార్దూలమా! మంగలిసింగములారా! అతఁడు కొంత సేపు గొంతుక సవరించుకొనుటతోడను, గొంతసేపు దగ్గుతోడను గాలక్షేపము చేసి యాత్మగౌరవప్రకటనార్థముగా నటునిటు చూచుచుండెను. అధ్యక్షశార్దూలమా! మంగలిసింగములారా! యని విచిత్ర సంబోధనచేసిన వ్యక్తి మిక్కిలి రోషకుఁడై యుండుటచేత వావదూకభల్లూకమా! యని పిలిపించుకొనఁదగినట్టున్నాఁడు. తరువాత నాతఁ డిట్లు మాటలాడెను.

మనజాతి మూలపురుషులలో నొక్కఁడైన మహామహుఁడు బ్రాహ్మణోత్తములగు మహాపండితులచే, వేదాంతులచే సాష్టాంగనమస్కారము లందినవాఁడు. ఆమహానుభావుఁడు మతబోధనమొనర్చుచుఁ జేసిన పర్యటనమువలన భారతదేశమంతయుఁ బవిత్రమైనది. ప్రాగ్దేశములందే కాక, పాశ్చాత్యదేశములందుఁ గూడ నాతనిపేరు మ్రోఁగుచున్నది. అట్టిభగవానుఁ డెవరో యెఱుఁగుదురా, ఎఱుఁగరు. ఎఱుఁగరు మనకర్మ మిట్లున్నది. మనయజ్ఞత యట్లున్నది. మన మతాభిమాన మిట్లున్నది. బుద్ధభగవానుని ప్రక్కను గూరుచుండుటకు జ్ఞానతేజముచే

నధికారమున్న వాఁడు మనమూలపురుషులలో నొక్కఁడు, వింటిరా. అట్లు తెల్లఁబోయి చూచెదరేల, నే నసత్యమాడుచున్నానా? నే నసత్య మాడినను జరిత్ర లసత్యమాడునా? శాసనము లసత్యములాడునా? ఈశాసనములు, ఈచరిత్రములు తరువాతివగుటచేత సత్యదూరములు కావచ్చునేమో? పోనీ—బుద్ధభగవాను నడుగుఁడు. జయాబుద్ధదేవా! అని నమస్కరించి యడుగుఁడు, ఏమనుచున్నాఁడు? వినుఁడు! కర్ణములు పవిత్రములగునట్లు వినుఁడు. అదిగో! అదిగో! దివ్యధ్వని వినఁబడుచున్నది. అవతారపురుషుఁ డగుట తక్క ఉపలివర్మగారు నాతో నమాను లని యనుచున్నారే. ఆమహాత్ముని పేరేది? ఉపలి ఉపలి. జిహ్వాలు పవిత్రములగునట్లు నామస్మరణ మొనర్పుఁడు. (ఉపలి ఉపలి అని సభలోఁ గేకలు.) మహాపండితు లగు, మహాకస్యపమక్కళాచార్యాదిమహానీయులకంటె ముందుగా బుద్ధదేవప్రసాదితమగు శాటిని బరిగ్రహించినవాఁ డెవఁడు? (సభలో ఉపలి అని కేకలు.) సర్వతోముఖ పండితులగు బ్రాహ్మణులకు సైతము నిరాకరింపఁబడిన సన్మాన మీ మహానుభావున కయాచితముగ లభించినది. కళింగదేశమునం దంతను బుద్ధబోధసుధను వర్షించి జ్ఞానాంకురములు గలిగించిన గురుసార్వభౌముఁ డెవఁడు? (ఉపలి యని సభలోఁ గేకలు.) అట్టి యాదిపురుషుని పేరు మన పిల్లలకుఁ గాని, మన పిల్లలపిల్లలకుఁగాని పెట్టుకొంటిమా? లేదు లేదు. (సిగ్గుసిగ్గు అని సభలోఁ గేకలు) పోనీ ఇన్ని క్షురకశాల లున్నవికదా. ఉపలిమంగళాయతన మనికాని, ఉపలిదేవాలయ మనికాని దేనికైనఁ బే రుంచితిమా? (సిగ్గుసిగ్గు అని సభలోఁ గేకలు.) నాతనువును బుద్ధమతసంబంధమైన పరిశోధనకార్యమందుఁ బవిత్ర మొనర్చుకొనుచున్నాను. నేను మీకు బుద్ధమతమును నాల్గుముక్కలలో బోధింతును. మీరు మీశాలలకు వచ్చువారికందఱకు క్షురకర్మకాలమందు బుద్ధమతమును బోధించుచుండవలయును. అందువలన మీరు తరింతురు. మీపాదముల యొద్దకు వచ్చి మీ సమయమును కనిపట్టి మీవలనఁ గృతార్థులగుచున్న మీయాశ్రితు లందఱు తరింతురు.

ఇదికాక పూర్వమహాప్రభువులయాస్థానములలోఁ బ్రభుశిఖామణికి మంగలిరొక్కఁడు కొంచెము హెచ్చుతగ్గుగా వేడుకచెలికావి

వంటివాఁ డుండెడువాఁడు. ఆతనికి నియమితమైన కొలు వేదియు లేదు. ఆతఁడు రాత్రియొనిమిదిగంటలకు మహాప్రభువునొద్దకుఁ బోయి యాతని మంచమునొద్ద విలాసముగాఁ గూరుచుండి వేడుకకై యొక్కసారి యాయన కాళ్ళపైఁ జేయివైచి యూరిలోనివింత లన్నియుఁ జెప్పు చుండెడివాఁడు. ఇట్టి మంగలిమహానుభావు లెందఱో మహాప్రభువుల చేతఁ బ్రజలకు నీనాము లిప్పించినారు, ఉద్యోగము లిప్పించినారు, బహుమానము లిప్పించినారు. మహాస్థానములలోనున్న యీనాములన్నియు నిట్లు పుట్టినవే. మన ముత్తాతల ముత్తాత లిట్టి లెన్ని లేల కుటుంబములకో యుపకృతు లొనర్చినారు. అట్టిగౌరవము మన కిప్పు డున్నదా? లేదు. అట్టి మహాప్రభువు లిప్పు డున్నారా ? లేరు.

మనజాతిపుట్టుకనుగూర్చి యనేకములగు పాఠభేదము లున్నవి. ఈపాఠభేదము లన్నియుఁ బరిశీలించి నా విమర్శనశక్తి నంతయు ధారపోయఁగాఁ తుదకు నాకేమి తోఁచిన దనగా మంగళ్లు కత్తిచే జీవించువారగుటచేతను, క్షత్రియులు కత్తితో జీవించువా రగుటచేతను, వీరు వారుకూడఁ బౌరుషవంతు లగుటచేతను బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రు లన్న వర్ణవిభాగము సరియైనది కా దనియు, బ్రహ్మక్షురకవైశ్యశూద్రు లనునది సరియయిన దనియు మంగలిమహాజాతిలో క్షత్రియజాతి యంతర్లాపి యనియు నేను స్థిరపఱచినాను.

'తన్ను తన్ను' మని సభలోఁ గొందఱు రాజులు లేచిరి. రాజు లీసభ కేల వచ్చియుండి రనఁగా నాదినమునఁ బశువుల సంతలోఁ బశువులఁ గొనుటకై వచ్చి జెండాలబండారముఁ జూచి యిది యేమో యని యిక్కడకు వేడుకకై వచ్చియుండిరి. అంత సభలోఁగొంత యల్లరి యైనది. నేను లేచి క్షత్రియులను బతిమాలుకొని శాంతిపఱచితిని. క్షత్రియులు కొందఱు, బ్రాహ్మణులు కొందఱు సభనుండి లేచిపోయిరి. ఇట్లు పోయిన బ్రాహ్మణులకుఁ గాని, వారి బంధువులకుఁగాని క్షౌరము చేయకుండుటకు మంగళ్లు రహస్యముగ నేర్పాటుచేసికొన్నట్లు వారిగుసగుసలవలన నాకుఁ దోఁచినది. వక్త తిరుగ నిట్లు చెప్పసాగెను.

కవులకుఁ దిట్లు తప్పవు. పరిశోధకుల కంతకంటె తప్పవు. భూమి తిరుగుట లేదన్న వాఁడు భూమిపై నున్నాఁడు. అది తిరుగు నని చెప్పి

నవాఁ డంతకపురియం దున్నాఁడు. నాపరిశోధన సత్యమును గ్రహించుటకుఁ బ్రజ లింకఁ దగినజ్ఞానముతో లేరు అయినను నీపట్టణసంబంధమగు నొక్కపరిశోధనము చెప్పి విరమింతును.

అంతట నేను లేచి యిట్లంటిని. "అయ్యా! నీపరిశోధనమున నీ కొక్కనికే ప్రాణముమీఁదికి వచ్చునెడల నెట్లయిన సహింపవచ్చును. అందువలన నాకు, నీపరిషత్తునకుఁగూడ ప్రాణముమీఁదికి వచ్చునప్పుడు సహింపఁదగదు. చావునకు నీవలె నందఱు తెగించి యున్నారని యనుకొనఁదగ" దని నేను బలుకఁగ నాతఁ డిట్లనియెను.

తొందర లేదు. ఈవిమర్శన యంత యపాయకరము కాదు. ఏలయ్య యను పేరుగల యొకమంగలి తల్లిదండ్రులతో రామేశ్వరమునకు పోవుచుండఁగాఁ బురుహూతికాపీఠసమీపమున నాతని తలిదండ్రు లిద్దఱు మరణించిరి. వారిపై నొక్క నదిని భగీరథునివలె (భగీరథుఁడు మంగలికాఁడుగదా యని సభలోఁ గేక) ఆసంగతి వలదు—ప్రవహింపఁ జేయ నెంచి పీఠమునొద్దఁ గూరుచుండి తపస్సుచేసి గంగను దెప్పించెను. ఏలయ్య తపస్సువలన వచ్చిన గంగ కావున నేలేరని దానికిఁ బేరు కలిగెను. అంతట నాతఁ డేలేశ్వర మను నొకగ్రామమును స్థాపించి రామేశ్వరమునకుఁ బోవుదారిలోఁ గృష్ణానదీసమీపమునఁ దపస్సు చేసికొనుచుండఁగా "నీ విచ్చట నుండవలయు నని" స్వప్నమున నొకదేవత చెప్పినట్లయ్యెను. అప్పు డాతఁ డేలూరు స్థాపించి యిక్కడనే పరమపదించెను. ఏలూరిలోఁ బుట్టిన మంగళ్లు మాత్రమే యేలయ్య సంబంధమువలనఁ బరిశుద్ధులైన మంగళ్లు. నిజమైన మంగళ్లేలూరివారే. బెజవాడ మంగళ్లని, రాజమండ్రి మంగళ్లని పెద్దపేరేకాని వారి జన్మములలోఁ గొంతకలితి కక్కుఱితి కల వని నేను దృఢముగా.

"నీ సిగగొఱుఁగ! నీగొంతుగోయ! మేము సంకరజాతివారమా! చూచెద రేమి" యని రౌద్రాకారులై పదిమంది మంగళ్లుపన్యాసరంగమునొద్దకు వచ్చిరి. నేను వారిని శాంతిపఱచి 'నీవు కూరుచుండుము. ఇఁక మాటలాడవల'దని యావక్తను శాసించితిని.

తరువాత నొక్కఁడు పీఠ మెక్కి యిట్లనియెను. సోదరులారా! మనవృత్తి విశేషములు నేను గొన్ని చెప్పెదను. వక్తను గాని హేతు

వుచే నుపన్యాసమును వ్రాసికొనివచ్చితిని. శిశువు గలిగినప్పుడు బొడ్డు కోయుటకు మనకత్తి యవసరము. ఉపనయనసమయమున మనకత్తి యవసరము. మంగళసూత్రధారణసమయమున మనకత్తి యవసరము. నిత్యకృత్యములందు మనకత్తి యవసరము. మగవాఁడు చచ్చినప్పు డాతనిభార్యశిరోజములను దీయువేళ మనకత్తి యవసరము. అట్టియాచారము లేనిచోటనైనను మంగళసూత్రము ద్రెంపువేళ మనకత్తి యవసరము. పుట్టినది మొదలు చచ్చినపర్యంతము మంగలితోఁ బనియున్నది. పరిపాటిగల దలగొరిగించుకొను వితంతువులనొద్ద మంగలి యెంత దగ్గఱగాఁ గూర్చుండునో యెఱుగమా? సర్వస్త్రీలయందు మాతృభావము మనపవిత్రమైనవృత్తియే మనకు నేర్పుచున్నది. ఇంత పుణ్యవంతమైన వృత్తిమాత్రము ప్రపంచమున నింకొకటి లేదు. వీరాధివీరులగు రాజాధిరాజులనుగూడ మంగలి తనముందుఁ గదలకుండ మెదలకుండ గూరుచుండఁబెట్టుకొనునే. జుట్టు చేతఁ బట్టికొనినను వారు నోరెత్తుటకు వీలులేదే! ఓహో ఎంత మతగౌరవ ప్రపత్తులుగల వృత్తియో చెప్పవలయునా? ఈవృత్తి ఘనత పూజ్యత చెప్పుటకు నాల్కకు శక్తి చాలదు. తలఁచుటకు మనస్సునకు శక్తి చాలదు.

మనకు వృత్తి క్షౌరము కాని గానము కాదు. సన్నాయిపాట బలిజీలు దూదేకులసాహేబులు మొదలగువారు నేర్చుకొనుచున్నారు. గానము క్షౌరమునకు రవంత సహాయకార్యముగ మనలోఁగొంద ఱంగీకరించినారు. 'మనపూర్వపుఁగొయ్యపిడి చేతకత్తులకాలమునాఁటి క్షౌరపు సొగసీనాఁడు లేదు. ఈనాఁడు కత్తిగుల్లయె పనికూడ నల్లి గుల్లఁ పైసొగసు నునుపు, డాబేకాని పనివానితనపు పసందులేదు. గుల్ల కత్తితోఁ గొట్టీవచ్చునా? చేతకత్తి కది చెప్పిన సుగుణము. ఈచేత కత్తితోఁ జేసిన గడ్డము ప్రబంధకవిత్వమువలెఁ బ్రశస్తగానమువలెఁ బ్రజ్ఞాప్రకటకమై ప్రకాశించును. చిత్రలేఖనమువలె, గానమువలె క్షురకర్మ యొకకళయే గాని శాస్త్రము కాదు. కవి యెట్లు పుట్టవలయునో, క్షురకుఁ డట్లే పుట్టవలయును.

ఆ. చేతకత్తిమహిమఁ జింతించి చెప్పంగఁ
బమ్మతరమె వాని బాబుతరమె?

యని మంగలి సుబ్బరామ కవి చెప్పినసావేశపూర్ణములగు వాక్యములు వేదవాక్యములకంటె వేరుకావు.

క్షురకవృత్తిలోని రహస్యములఁ గొన్ని మనవి చేసెదను. ఒకగడ్డమును క్షౌరముచేయుట కొక్కఁ డొకగంట తీసికొనును. ఒక్కఁడైదు నిముసములలో మూఁడుగడ్డములుచేయును. ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షుని మేనమామగారు గానుగరొ ద్దొకచుట్టు తిరిగివచ్చులోపల నొకగడ్డమును బూర్తిచేసెడువాఁడు. వేగముగాఁ జేయువాఁడు నిమ్మళముగఁ జేయలేఁడు. నిమ్మళముగఁ జేయువాఁడు వేగముగఁ జేయలేఁడు. సారస్వతమందు మాత్రము ? గొలుసుకట్టుగ వ్రాయువాఁడు విడి యక్షరములు వ్రాయలేఁడు. విడియక్షరములు వ్రాయువాఁడు గొలుసుకట్టుగ వ్రాయలేఁడు. మెత్తని పదనుకత్తితోఁ జేయువాఁడు గరసుపదను కత్తితోఁ జేయలేఁడు. గరుసుపదనుకత్తితోఁజేయువాఁడు మెత్తనిపదను కత్తితోఁ జేయలేఁడు. సారస్వతమందు మాత్రము? సన్నకలముతో వ్రాయువాఁడు ముదుకకలముతో వ్రాయలేఁడు. ముదుకకలముతో వ్రాయువాఁడు సన్నకలముతో వ్రాయలేఁడు. ఎడమచేతి వాటముకలవాఁడు క్షౌరము కుడిదౌడ నారంభింపలేఁడు. కుడిచేతి వాటముగలవాఁడెడమదౌడను బని యారంభింపలేఁడు. సారస్వతమందు మాత్రము ? బాగుగా మాటలాడఁగలవాఁడు బాగుగా వ్రాయలేఁడు. బాగుగా వ్రాయఁగలవాఁడు బాగుగా మాటలాడలేఁడు. చర్మము చిట్లకుండ కూటీ తీయగలవాఁడు మిగులజాణ. అట్లుచేసియు "కూటీ" కాయలు మొలవనీయకుండఁ జేసినఁవాడు మఱింతజాణ. సారస్వతమునందుమాత్రము? శబ్దాలంకారములకొఱకు దేవులాఁడువాఁడు రసపుష్టి కలుగఁజేయలేఁడు. రసపుష్టికిఁ జూచువాఁడు పద్యము కుంటిగఁజెప్పును. ఈలోపములఁదీర్చువానికి గ్రంథచౌర్యము తప్పదు. ఇట్టిలోపములు సారస్వతమందెట్లో క్షౌరమునందట్లే. ఈలోపములను సాధ్యమైనంతవఱకు రానీయకుండ సవ్యసాచులై సంపూర్ణులై మీరు ప్రకాశింపవలయునని నాప్రార్థన. అన్నిలోపములుగూడ సాధ్యమైనంతవఱకుఁ జేతకత్తి తీర్పఁగలదని నాదృఢవిశ్వాసము. ఈచేతకత్తితోనే జగపతులు, గజపతులు కాలక్షేపము చేయించుకొని పైలోకమునకు వెడలిపోయినారు. నిద్రవచ్చునట్లు క్షౌరము

చేయఁగలకత్తి చేఁతకత్తి. నూరాఱులు, వేయాఱులు, నగ్రహారములు సంపాదించిన దీచేఁతకత్తియే. ఒకసారి మాకుటుంబములో జరిగినచిత్రమును జెప్పెదను. మా పూర్వులలో నొకఁడు పెద్దాపురప్రజగపతులలో నొకరికి క్షౌరము చేయుచుండెను. చేయుచుండఁగా కత్తికొయ్యపిడి వదులయినది. పిడి బిగించుటకై యాతఁడు టక్కుటక్కున ప్రభుని నెత్తిపైఁ గొట్టెను. అంతట జొటజొట కన్నీళ్లు లా ప్రభువునకు వచ్చినవి. కాని గోనేడవారు, పోలవరపువారు కుదుర్పలేక పోవుటచేత చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న పార్శ్వపునొప్పి మంగల పిడిపోటుచే నెగిరిపోయినది. అతని కందుకై యగ్రహార మొసఁగబడినది. అప్పటినుండియుఁ బార్శ్వపునొప్పియున్నవారు శిరోవాతమున్నవారు నాతని యొద్ద నట్లు నెత్తిపైఁ బిడి బిగింపించుకొనుచుండెడువారు. చేఁతకత్తితో గీఁకిన తలకుఁ గలుగు చలువ యావునేతితో గలుగదు. ఆముదముతోఁ గలుగదు. వేదాంతసంబంధమైన విశేషమొక్కటి కలదు. బ్రహ్మరంధ్రమున నుండి యమృతబిందు వంగిటలోనికి మహాపుణ్యాత్మునికి మోక్షకాలమునందుఁ బడునఁట. అట్టిబిందువు మఱింత శీఘ్రముగ స్థానమునుండి జార్చి యంగిటఁ బడఁజేయుటకుఁ జేఁతకత్తిపిడిపోటు యోగశాస్త్రసాధనము లన్నిఁటికంటె సర్వోత్తమ మని యామహాపురుషుఁడానతిచ్చెడివాఁ డని వాడుక. అందుకొఱకు అనఁగ మోక్షమును సంపాదించుటకొఱకొకఁడు ప్రయత్నించునట్లును మన పూర్వుని పిడిపోటొకాయింపుచేత నమృతబిందువు నోటిలోఁ బడఁగ వెంటనే యతఁడు మోక్షము పొందినట్లును వింతయైనకథ యున్నది. పామరులగు జనులేదో కొంత యల్లరిచేసినట్లుకూడ జనవాక్య ముండెను. "అందఱు నాచేతఁ జావనే చచ్చినారు. నీవు చంపున దేమిటి నీమొగము. నిమిత్తమాత్రుఁడుగ నుండవోయి బుద్ధిహీనుఁడా" యని నరునకు నారాయణుఁడు చెప్పిన భగవద్గీతానీతినే మనపూర్వుఁడు జ్ఞానహీనులగు నప్పటి ప్రజలకు బోధించినాడఁట. అందుచేతనే నాతని కపరకృష్ణుఁ డని పేరు వచ్చెనఁట. జ్ఞానబోధమున నాతని యంత వాఁడు లేఁడు. మోక్షసాధనములలోఁ జేఁతకత్తి యంత సుఖమైనది లేదు.

భారతదేశమున బ్రజలుచేయు ప్రత్యాచారమునకును వేదాం

తార్థ మున్నది కాని లేకపోలేదు. ఏపనికాని శరీరపోషణాదివృత్తులతో నెన్నఁడును మనము చేయము. స్నానము దేహ పరిశుద్ధికిఁ గాదు. మనః పరిశుద్ధితోఁ గర్మ మొనర్చుటకు భోజనము ప్రాపంచికకార్యము లొనర్చుటకైన దేహదార్ఢ్యమునకుఁ గాదు. యోగాదిసాధనములు చేసి మోక్ష మందుటకు. అటులే క్షురకర్మమునకుఁగూడ వేదాంతార్థ ముండక తప్పదు. అది యేదియో యోచింతము. తలయే శరీరమందలి ముఖ్యభాగము. ఎందుచేత ? మనస్సునకు స్థాన మగుటచేత. మనస్సులోనే సర్వపాపము లుదయించి బయలు వెడలును. ఆ పాపములే వెండ్రుకల రూపమున తలనుండి వచ్చుచున్నవి. క్షురకర్మ మనఁగ పాపవిచ్ఛేద మన్నమాట. అందుచేత మతమే సమస్తమయినభారతదేశమునకట్టునకు మతగురుండు మంగలి యని చెప్పునెడల సత్యమునకు దూరమై యుండదు. మోక్ష ప్రదాతలలో మంగలికూడ నొకఁడు.

మమ్ముఁ బరాభవించుటకే పిల్చినారా, మేము సంకరకులము వారమా ? ఏలూరివారు పరిశుద్ధులా అని పెద్దకేకలు పాక వెలుపల వినఁబడుచున్నవి. అందుపై దళ్లె వెదురుకఱ్ఱ లూడఁదీసి చూచెదరేమి తన్ను, కొట్టు మని యెందఱో కేకలువేసిరి. ఒక్క నిముసములోఁ బాకలోని వారందఱుఁ బైకి పోయినారు. పాకలోనుండి యంతకు ముందెప్పుడో కాని చల్లఁగ జాతి వానధూకభల్లూకముగారు పాకవెలుపల నుపన్యాస మారంభించినాఁడు "నాపరిశోధనలు తప్పులా ? వేదపురుషులందఱు మంగళ్లని నిదర్శనములు చూపించెదను." అని యాతఁడు వెఱ్ఱి కేకలు వైచుచున్నాఁడు. ఇంతలో రక్షకభటులు వచ్చిరి. అల్లరికి కారణమైనవారు దొరకకపోవుటచేత నేమియు నెఱుఁగని నలుగురు బడిపిల్లలను, నాదారినప్పుడు చెంబుతో ముష్టికిఁ బోవుచున్న బలిజ వితంతువును బట్టుకొని కొట్టులోఁ బెట్టిరి. ఉపసంహారోపన్యాసమున నంతయుఁ జెప్పవలయునని ప్రారంభోపన్యాసమును నాల్గుముక్కలలోఁ గడతేర్చితిని. అవకాశము లేక యుపసంహారోపన్యాసమును మానితిని. సభ తుద కిట్లయ్యె. ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1952

నవలలు

ప్రతి 1-కి	రూ.	అ.	ప్రతి 1-కి	రూ.	అ.
సుజనరంజని ...	1	0	లాలాబా[illegible] ...	0	12
ఉన్మాదిని ...	0	6	బాలాదిత్య (చరిత్రాత్మకమగు నవల) ...	4	0
రాధారాణి ...	0	8	శంభుతో నొకనాటి సహవాసము...	0	4
దుర్గేశనందని ...	1	0	చంద్రగుప్తుడు, నవల...	2	8
కపాలకుండల ...	1	0	నీతిసింధువు, నవల ...	1	0
లీల ...	0	6	వనజాక్షి ...	1	0
వీరబాల ...	1	0	స్వప్నయాత్ర ...	1	0
ఆనందమఠ, నవల ...	1	12	ముగ్గురుమూర్తులు ...	2	8
ఆంధ్రరాష్ట్రము ...	2	0			
రోషినారా, నవల ...	1	8			

జీవితములు

త్యాగరాజచరిత్ర ...	0	10	వివేకానందస్వామిజీవితము	0	4
శ్రీలాలాలజపతిరాయి	0	2	శ్రీకృష్ణదేవరాయచరిత్ర	2	8
రామకృష్ణపరమహంసచరిత్ర	0	6	లార్డ్ క్లైవుజీవితము ...	0	8
శ్రీగోపాలకృష్ణగోక్లేజీవితం	0	2	అప్పయ్యదీక్షితచరిత్ర	0	12
శ్రీమహాదేవగోవిందరానడే	0	2	సరోజినీదేవిచరిత్ర	0	6
శివాజీచరిత్ర, ప్రతిమతో	1	0	శ్రీప్రకాశముగారిజీవితము	0	12
గౌరాంగస్వామిచైతన్య	0	4	శ్రీరాజేంద్రప్రసాద్ జీవితం	0	3
శ్రీశంకరాచార్యచరిత్ర	0	6	డాక్టర్ పట్టాభిసీతారామయ్య జీవితచరిత్ర	0	10
శ్రీవేమనయోగిజీవితము	0	4	శ్రీసి. రాజగోపాలాచారి జీవితము	0	3
దాదాభాయినౌరోజీచరిత్ర	0	2	స్వామిరామతీర్థజీవితము	0	4
మహమ్మదుజీవితము ...	0	4	రామానుజాచార్యచరిత్ర	0	3
నెపోలియన్ చక్రవర్తిచరిత్ర	0	4	శాలివాహనచరిత్ర	0	3
గాంధీజీవితము-ఉపన్యాసము	1	8	శ్రీతుకారామస్వామిచరిత్ర	0	6
ముడుంబ నరసింహాచార్య	0	3	శ్రీచిత్తరంజనదాసుజీవితం	0	4
సోదరినివేదితజీవితము	0	2			
శ్రీగైక్వారుగారిజీవితము	0	2			

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,
292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.